

Nysted-Krøniken

Status 1901

Nystedkrøniken

Bind 1

Status 1901

Transkriberet og revideret af John Voigt og Erik Damskier
Nysted 2018

Indholdsfortegnelse

Redaktionelle bemærkninger.....	8	Rektorer i Nysteds latinske Skole.....	63
Carl Vilhelm Adam Sigismund Hansen.....	8	Niels Hemmingsen.....	65
Nysteds Beskrivelse.....	8	Den gamle Borgerskole.....	65
Årbogen.....	8	Borgerskolen.....	66
Krønikens skæbne gennem 100 år.....	9	Læse- og Undervisningsplan.....	67
Digitalisering.....	9	Ordinerede Kateketer.....	67
Udfordringer.....	9	Private Skoler.....	69
Løsninger.....	9	Højskolen.....	70
Beskrivelse af Nysted 1901.....	11	Lægeforhold.....	71
Forord.....	12	Praktiserende Læger i Nysted.....	71
Bønnelyche og Bekkers Fallit.....	14	Dyrlæger i Nysted.....	74
Nysted.....	20	Apotheket.....	74
Nysted har 12 Gader og Stræder.....	21	Apothekere.....	74
Havnen.....	27	Maribo Amts 5 ^{te} Købstadtdistrikt.....	75
Nysteds Handelsflaade.....	30	Handel, Haandværk og Industri.....	76
Havneudvalget bestaa af 1901:.....	30	Der er 2 Møller i Nysted.....	77
Havnefogder:.....	30	Fiskeri.....	79
Lods* og Havnefoged:.....	30	Røgehuset.....	81
Nysted Købstads Jorder.....	31	Bjærgelavet.....	81
I botanisk Henseende.....	35	Arbejdslønnen.....	83
Sundhedstilstanden.....	37	Nogle Varepriser Sept. 1900.....	83
Sygehus.....	41	Stiftelser, Legater, Foreninger o.s.v.....	84
Isolutionshuset.....	42	"Hospitalet".....	84
Badehus.....	42	"Mettes Minde"*.....	84
Sundhedsvedtægt.....	43	Gedes Legat.....	84
Sygeplejeforeningen.....	43	Hassings Legat.....	85
Kirkegaarden.....	43	De Fattiges Kasse**.....	85
Ligbærerlavet.....	44	Nysted Købstads friv. Understøttelsesfond.....	86
Borgerrepræsentantskabet.....	44	Borgerstiftelsen.....	86
Byraadet.....	47	Vaabenbrødreafdelingen.....	87
Byraadet nedsætter følgende Udvalg:.....	47	"De danske Forsvarsbrødre".....	87
Ligningskommissionen.....	50	Hundredmands-Foreningen.....	87
Overligningskommissionen.....	51	Sygeforeningen.....	88
Overligningskommissionærer:.....	51	Industri- og Haandværkerforeningen.....	88
Kæmner.....	51	Fugleskydningsselskabet.....	89
Brandvæsnet.....	51	Skytteforeningen.....	89
Byfogder i Nysted.....	52	Sportsforeningen.....	90
Indtil 1869 var her 2 Politibetjente.....	53	Politiske Forhold og Foreninger.....	90
Politikorpset.....	53	Haandværkerforeningen.....	92
Raadhuset.....	53	Nysted og Omegns socialdem. Forening.....	92
Arrestforvarere*.....	54	"Professor Munchs Minde".....	92
Sagførere.....	54	Sangforeningen.....	92
Postvæsnet.....	55	"Hver 14 ^{de} Dag".....	93
Postmestre.....	55	Skuespil.....	93
Telegrafvæsnet.....	59	Værtshushold.....	94
Telefonen.....	59	Hotellet - Gæstgivergaarden.....	95
Jærnbanesagen.....	59	Maaltider, Selskabelighed.....	97
Toldvæsnet.....	61	Nysted Kirke.....	97
Skibsfarten 1900.....	62	Sognepræster i Nysted.....	98
Skolevæsnet.....	62	Kapellaner.....	102

Biskopper i Loll.Falsters Stift.....	103	Optegnelser fra og om Nysted [Lütken].....	160
Grundplan af Nysted Kirke.....	107	Nysted Omkring 1860 ved S. Skouboe.....	176
Uddrag af .. [Wejer].....	107	Uddrag af Kirkeinspektionens Protokol.....	184
Alter-Tavlen.....	110	Aarestrup.....	186
Lysekronerne.....	113	Af M. v. Westens Memorial 1662.....	188
Skibet.....	113	Købmand Wichmand.....	189
Andre Ligsten.....	118	Tillæg.....	192
Det Pappenheimske Kapel.....	119	Redaktionelle bemærkninger 1.....	192
Det Rabenske Kapel.....	120	Spredte Træk af Nysteds Historie.....	192
Lensmænd paa Aalholm.....	120	Redaktionelle bemærkninger 2.....	196
Stiftamtmand over Lolland Falster.....	121	J. Westrup Gleies beretning.....	197
Lensgreverne paa Aalholm.....	122	Nysted.....	197
[Restaureringer - Red.].....	122	Sælfangst.....	198
1862.....	122	Fiskeri.....	199
Aar 1900.....	123	Strandinger.....	199
[Spiret Red.].....	124	Havnen.....	199
Altertavlen.....	124	Stürup.....	199
"Døbefonten.....	125	Handel m.m.....	200
"Prædikestolen.....	125	Auktionsprotokol.....	200
Restaurationen aar 1900.....	127	Kirkerestaurering 1903.....	200
Indretningen af Sakristiet.....	127	1902.....	200
[Kirkens indre - Red.].....	130	12/9 1909 Jernbanen.....	200
[Citerede tekster - Red.].....	132	2 breve fra Holger Rørdam.....	201
Nysted Kirke.....	132	Nysted kirkes Bygning.....	203
Nysted.....	139	Nysted kloster.....	204
Uddrag af et Brev.....	147	Klokkerne.....	204
Ved Laura Møllers Baare.....	148	Inskriptioner.....	205
Bemærkninger om Spiritusforbruget.....	155	Indvendig i Kirken.....	205

Billedfortegnelse

Chr. Bønnelyche.....	14	J. Westrup Gleie.....	94
Døroverligger - Fiskergade 1.....	23	Lancetbladet Vortemælk (Euphorbia Esula).....	96
Fiskergade N° 1.....	24	Nysted Kirkes Spir A° 1900.....	105
Nysted 1901.....	25	Nysted Kirke - Grundplan.....	106
Aalholm 1887 C.A.H.....	27	Det Pappenheimske Kapel - CAH.....	109
Kirken set fra havnen - CAH 1882.....	28	Kirkens Alter.....	111
Farvandet syd for Nysted - CAH.....	29	Nysted Kirke 1900.....	126
Nysteds Jorder.....	33	Nysted Kirke: Krusifiks.....	128
Christoffersens Mølle - C.A.H. 1887.....	35	Klosterstræde 1892 - CAH.....	131
Bibernelle (Polerium Langvisorba).....	36	Adelgade 1892.....	132
Nysted Byraad d. 6. Oct. 1901.....	46	Nysted Havn.....	142
Diligencen.....	57	Fiskergade d. 13 Marts 1888.....	143
Latinskolen / Borgerskolen.....	66	Lindholm - CAH Maj 1895.....	144
Aarestrups Sted set fra Gaarden.....	72	Teglværket Octbr 1894 - CAH.....	145
C.A. Hansen.....	73	Købm. Wichmand.....	146
Apoteker Aabling Thomsen.....	75	Den nordlige ende af Adelgade.....	146
H.H. Suhrs Købmandsgaard.....	76	Den nordlige ende af Adelgade.....	146
F.R. Sparre.....	78	Adelgade.....	146
Fiskerbaad fra Nysted.....	79	Raadhuspladsen.....	146
Svend Wichmand.....	80	Raadhuspladsen.....	147
Briggen "Havfruen".....	82	Den sydlige Ende af Adelgade.....	147
Hospitalet.....	84	Havnepladsen.....	147
Georg Lütken.....	89	Havnen.....	147

Provst Knud Lerche.....	150	Blokforbandt.....	155
Iver Nielsen.....	151	Korsforbandt.....	155
Gaardinteriør Adelgade 17 (Axelhus).....	152	Smedemester Clausens Gaard.....	159
Kort over Vejene i Nysteds Omegn.....	153	Parti af Nysted Adelgade.....	176
Aalholms Marker.....	153	Aarestrup.....	187
Toldkrydser.....	154		

Redaktionelle bemærkninger

Carl Vilhelm Adam Sigismund Hansen

(11. februar 1847 på Tybrind - 23. november 1927 i Nysted) var læge praktiserende læge i Nysted fra 1875 og stiftsfysikus (kredslæge). Han blev dr. med. i 1892 for sin afhandling "Bidrag til Oplysning om Influenza med hensyn til dens Forhold til Denguefeber".

Han var desuden medlem af Nysted Byråd i mange år og tog ivrigt del i samfundslivet. Han skrev om de lokale sager, der optog ham, bl.a. en bog om Nysteds historie i anledning af byens 500-års købstadsjubileum i 1909 og en artikel "Om Spiritusforbruget i Nysted og Omegn". Desuden skrev han artikler i aviser, tidsskrifter og i Lolland-Falsters historiske Samfunds Årbøger, bl.a. om malariaens hærgen på Lolland og Falster i 1800-tallet.

Som tak for sit engagement i lokale forhold blev han udnævnt til æresborger i Nysted og Ridder af Dannebrog.

Nysteds Beskrivelse

Den originale bog, som ses til venstre, er fremstillet specielt til dette brug. Den er ca. 29 cm høj, 24 cm bred og 4,5 cm tyk. Den består af ca. 507 sider, hvoraf de første 325 er optaget af C.A. Hansens oplysninger om fortidens Nysted og en omfattende opdatering om byens status omkring 1901.

Derefter kommer ca. 70 tomme sider, der måske var beregnet til eventuelle ny oplysninger om gamle dage.

Årbogen

Resten af bogen er fyldt med håndskrevne beretninger om livets gang i Nysted frem til 18/2 1980, hvor den daværende kronikør Ellen Yde meddeler, at "optegnelserne fortsætter maskinskrevne".

Foreløbig har krøniken været opdateret på mere eller mindre omfattende vis frem til 2006, hvor den seneste kronikør John Voigt opgav at føre projektet videre.

Som man kan se af forordet og af den i bogens start indklæbte tekst, vist herunder, havde C.A. Hansen et ønske om at projektet ville overleve i samvittighedsfulde borgeres hænder og give senere generationer et indblik i, hvordan livet formede sig i "gamle dage". Og det ønske fik han opfyldt i over 100 år.

”Naar jeg ikke mere kan skrive i denne Bog, vil jeg anbefale, at det overdrages et af Byraadets Medlemmer, som dertil maatte være skikket, eller ogsaa en Mand udenfor Byraadet at føre Dagbogen videre. Da det for Bogens Skyld er heldigst, at den til Stadighed forbliver liggende i Arkivet, vil jeg tilraade, at vedkommende nedskriver sine Optegnelser i et løst Hefte og efter hvert Aars Udgang indfører eller lader dem indføre i Bogen med tydelig, ikke alt for stor Skrift. Det vil være af stor Betydning for denne Bogs Værd, at vedkommende med Interesse og Omhu varetager sit Hverv. Herpaa vil jeg bede Byraadet at have sin Opmærksomhed henvendt.

Krønikens skæbne gennem 100 år

En lang række personer fra Nysted har gennem disse ca. 100 år bidraget til at videreføre Krøniken:

C.A. Hansen selv

Johs. Grønbech Jørgensen

Sigrid Mogensen

Ellen Yde

Åge Poder

Kaj Nilsson

Søs Lerche-Thomsen

Jørn Just

John Voigt

De seneste årgange af Krøniken kunne i kraft af moderne teknikker udsendes i trykte udgaver, men af samme grund mindskedes også nødvendigheden af og opbakningen til registrering af årets gang i Nysted. Desuden aftog efter kommunesammenlægningerne i 1970 og 2007 Nysted, som en enhed af betydning i folks bevidsthed.

Digitalisering

Imidlertid var det foreliggende materiale allerede omkring 2000 blevet digitaliseret af John Voigt, og gjort tilgængeligt gennem en indsats fra Nysted Kommune. Den udgave bliver hermed gennemset og tilrettet og vil forhåbentlig være tilgængelig i lang tid fremover, og den vil måske inspirere til genoptagelse af projektet i samme eller ændret form.

Udfordringer

Når en så stor tekst skal overføres til digitalt format, støder man på en del forhold, som man skal tage stilling til.

- Skal gammeldags sprog forklares og i givet fald hvordan og hvor meget.
- Der kan meget nemt indsnige sig fejllæsninger eller -skrivninger, f.eks. glemmer man i farten at skrive navneord med stort
- så vi beklager på forhånd, at der sandsynligvis stadig optræder fejl i teksten.
- Hvordan skal man indføje billederne i tekstforløbet.
- Siden 1901, da håndskriftet angiveligt er påbegyndt, er der tilføjet en lang række oplysninger i margen eller på tomme steder.
- Skal man opretholde den originale sideinddeling, eller sætte teksten op som det nu passer bedst.

Løsninger

Vi har bl.a. taget disse valg:

- Bogens sidenummerering er vist i den digitale version, men vores sideopsætning er foretaget, så resultatet tilfredsstillende redaktørerne og følger således ikke den originale inddeling.
- Håndskriftets disposition er fulgt, selv om det har medført visse gentagelser og ulogiske sammenhænge.
- Vi bringer ingen forklaringer til uvant og gammeldags sprog, og de anvendte stavemåder oprettholdes.

- De tilføjede noter i margen eller under afsnittene indføres som hovedregel nederst på hver af de originale sider under en vandret streg og med mindre bogstaver.
- Det samme gør evt. redaktionelle bemærkninger og tilføjelser, som dog som regel også optræder i [skarpe parenteser]
- Når der visse steder optræder et antal x'er, er det fordi vi har måtte opgive at tyde Hansens håndskrift.
- Nogle steder har redaktionen tilføjet en ekstra overskrift eller ændret ordlyden af hensyn til de automatiske indholdsfortegnelser.
- Ved hjælp af tekstprogrammet er dannet 2 indholdsfortegnelser: en liste over kapitler og underkapitler samt en fortegnelse over alle håndskriftes illustrationer.
- Derimod har vi ikke søgt at oprette et sags- steds- og personregister, fordi håndskriftet benytter sig af mange og tit forskellige stavemåder og forkortelser for samme sag, og fordi man i PDF-læsningen i forvejen kan lede efter ord eller dele af ord ved hjælp af læseprogrammets indbyggede søgefelt.

Dette dokument indeholder håndskriftets statusdel, siderne 1-325, der alle er skrevet af C.A. Hansen. Resten af værket findes i et andet dokument, der rummer siderne 395-509. De mellemliggende sider, 326-394 er ubeskrevne. Den første del af årbogen er også skrevet af Hansen, men fra 1927 har andre overtaget opgaven.

Krønikens bind 2 rummer resten af håndskriftes tekst, de årlige beretninger fra 1901 til 1980, bind 3 er beretningerne fra 1980 til 1999, hvoraf de seneste findes i trykt udgave.

Derudover foreligger beretninger fra 2003-2006 både i elektronisk form og trykt udgave og et festskrift fra Nysteds 600 års jubilæum i 2009 forfattet af John Voigt. det indeholder udvalgte dele af nærværende bind 1 af Krøniken samt en del supplerende beretninger fra anden halvdel af 1900-tallet.

John Voigt og Erik Damskier
2018

Beskrivelse af Nysted 1901

Beskrivelse af Nysted

af

Carl Adam Hansen,
Dr. med., Byrådsmedlem.

Illustreret med Haandtegninger af Forfatteren
og Fotografier.

Nysted
1901.

Forord

I den lange Række af Aar, jeg har levet i Nysted, har jeg faaet Byen kær. Dette i Forbindelse med de mange offentlige Tillidshverv, hvormed mine Medborgere have hædret mig, har givet mig baade Lyst og Lejlighed til grundigt at sætte mig ind i mange Forhold. Jeg mener nu, at de Optegnelser, jeg i Tidens Løb har gjort, ogsaa burde have Interesse for andre, og derfor skriver jeg denne Bog. Jeg beder Byraadet modtage den og opbevare den i Arkivet.

Den skulde give et så fyldigt Billede som muligt af Livet i Nysted ved Aarhundredskiftet, meddele nøjagtige og paalidelige Oplysninger om dets forskellige Fremtoninger og bevare Mindet om Mænd og Kvinder, der have levet og virket i vort lille Samfund, og skulle saaledes afkræfte Gyldigheden af de bekendte ord i Visen: "Om hundred Aar er alting glemt".

Jeg har bestræbt mig for at give Fremstillingen et objektivt Præg og har søgt at holde mig Forskriften: "De mortuis nil nisi bene" efterrettelig, ligesom jeg ogsaa har afholdt mig fra Kritik over de levende. Men jeg har dog med velberaadet Hu hist og her ladet min Stemning og Mening skinne igennem, saa at Stilen paa Steder faar en lidt mere subjektiv Farvetone. Derved skulde Læsningen blive mindre kedelig og trættende. Det er saare langt fra, at jeg betragter denne Bog som noget særlig betydningsfuldt Værk, men jeg nærer dog i al Beskedenhed det Haab, at den maaske en Gang i Tiden kunne få nogen kulturhistorisk Værdi, at den, som man siger, kan blive god, naar den bliver gemt.

Det er mit Ønske, at Bogen, naar Beskrivelsen er afsluttet, skal føres videre i Form af en Aarbog. Der skulde for hvert følgende Aar optegnes, hvad der er forefaldet i Byen og finde Omtale værd. Paa den maade vil der samles Stof til en Lokalhistorie, som sikkert ad Aare vil blive påskønnet.

Som Supplement til denne Beskrivelse agter jeg at samle Fotografier af Mænd og Kvinder, baade nulevende og afdøde, og indlemme dem i et Album. Ogsaa det skulde fortsættes og jeg haaber, at det vil faa rigelig Tilgang. Thi det kan dog næppe være ærede Samtidige og Efterkommere ukært, at ogsaa kommende Slægter kunne have den Glæde at beskue deres Ansigtstræk.

Nysted i Juli 1901, C.A. Hansen

Nysted, set fra Skansen.

Nysted set fra Skansen - CAH 1887

"Nysted er Laalands fjerde Kiøbstad, og af Handel saavelsom anden Næring, næst efter Nakskov, hvilken imod Nordvest ligger omtrent 5 Mile derfra, den velhavenste og beste".

Saaledes staar der at læse i Pontoppidans Atlas 1767, 3^{die} Bind S. 302. Rhode siger i sin Lollandsbeskrivelse S. 369: *"Maribo og Saxkjøbing ere lystige Steder, men Nysted overgaaer dem begge, thi hvor man end vender Øjet hen, støder man paa de deiligste Skove"*. Disse Udtalelser, navnlig den første, tyde paa, at Nysted i Fortiden har nydt mere Anseelse og haft større Betydning end nu til Dags. Dette fremgaar ogsaa deraf, at dens indbyggertal var forholdsvis betydeligt. I 1672 levede i Nysted 691 Mennesker, medens Kjøbenhavn midt i samme Aarhundrede ikke havde mere end 25000 Indbyggere.

Grunden til Nysteds Velhavenhed og gode omstændigheder i fordums Tid maa søges i at *"Byen ligger fordeelagtig til Handel og Søfart, hvilken drives med en god Deel Skibe"* (Pont. Atlas III S. 302.). Eftersom Betingelserne for Handelsomsætningen i Tidens Løb forandrede sig, efterat de smaa Sejlskibe ere blevne afløst af Skibe med større dybgaende og store Dampere, medens Befordringen til Lands besørgeres ad Jærnbane, mistede Nysted sin Betydning som Ind- og Udskibningssted og blev udelukkende henvist til sit eget Opland. Dette var tidligere ikke saa ringe, strakte sig imod Øst helt hen ad Sundby Færgegaard til og imod Vest over halvvejs til Rødby. Store Kornforretninger kunde derfor trives i Nysted. En af de største var Chr. Bønnelyches († i Kjøbenhavn 1898). Bønderne holdt undertiden med deres Korn i lang Række fra Magasinet (Adelgade N. 11) helt hen til Ormebanken. Der udførtes i 1860erne omtr. 40.000 Tdr. Korn aarligt.

Men Forholdene forandrede sig, da Chr. d. IX's Bro over Guldborgsund blev bygget - den var færdig d. 1ste juli 1867.

Derved droges naturligt den østlige del af Oplandet til Nykjøbing, og selv paa dem, der havde nærmere til Nysted, udøvede den større By sin Tiltrækningskraft. Største Parten af Frejlev, som efter sin beliggenhed

burde høre til Nysteds Kundekreds, søger nu til Nabobyen.

D. 1ste juli 1874 aabnedes den lollandske Jærnbane for Trafiken (Linien Orehoved-Nykjøbing var allerede indviet d. 22. august 1872). Ogsaa dette var til Skade for Nysted, og navnlig led vor By et føleligt Afbræk, da der fra Maribo oprettedes Filialer i Holeby ved Rødby-Bandholm Banen. Der havde landboerne desuden Ærinde, naar de skulle aflevere deres Roer til Sukkerfabrikken, der var anlagt i Holeby i Aaret 1872 - oprindeligt af Brødrene Frederiksen, men overtaget 1880 af de danske Sukkerfabrikker.

Saaledes blev Nysteds Opland beskaaret paa alle Kanter, og Værdien for Nysteds handlende af den rest, der blev tilbage, formindskedes yderligere ved Oprettelsen af Brugsforeninger i alle de omliggende Sogne. Det er meget betydelige summer, som herved unddrages Forretningerne i Købstaden. I Herritslev Brugsforening solgtes f. Eks. i Aaret 1891 15000 Pund Sukker, i 1898 25000 Pund.*

Endelig har der rundt omkring paa Landet nedsat sig en Mængde Haandværkere i alle mulige fag: Skomagere, Skræddere, Sadelmagere, Snedkere, Tømrere, Urmagere - hvorved Købstadens Haandværkere have mistet den søgning, de tidligere havde fra Landet.

*I aaret 1896 solgtes i Herritslev Brugsf. (200 Medlemmer) 6964 Potter Brændevin, 1365 Potter Rom, 215 Fl. Vin, 62 Fl. Kognak, 2850 Fl. Bajersk Øl, tilsammen en Værdi af 3842 kr.

Håndskriftets side 8

Chr. Bønnelyche

Bønnelyche og Bekkers Fallit

Som et Grænseskel imellem den gode gamle og den nye kummerlige Tid kan man betragte Aaret 1879, om end Tilbagegangen, som Paavist, var påbegyndt adskilligt tidligere. Men dette Aar er mærket ved en Begivenhed, en Eksplosion, der gjorde det tydeligt, at Nysteds Guldalder og Stortid var forbi, nemlig Købmændene Bønnelyches og Bekkers Fallit med en Underbalance paa tilsammen en halv Million Kroner.

Det var Kornfirmaet Nyeland & Benzons Fallit i Kjøbenhavn., der drog dem med sig. Det gjorde et mægtigt Indtryk heri Byen. Folk vilde næppe tro det, men måtte med egne Øjne overbevise sig om, at Skodderne vare lukkede for Butiksvinduerne. At Bønnelyche, Byens Matador, den Mand, der ejede ligesaa mange Steder, som den bekendte "Kannitverstaan", og som i virkeligheden var den styrende heri Byen, at han pludselig var styrtet ned fra sin magts Tinde, utroligt!

Hans Saga var ude med det samme, hvorimod Bekker fik akkord med Kreditorerne og fortsatte Forretningen til sin død d. 4. maj 1890. 64 Aar gl. (f. 7/9 1826).

Naar man betænker alle de Tab, Nysted har lidt i den sidste Menneskealder, alle de Angreb, der fra saa mange Sider ere blevne rettede imod dens Næringsliv, saa undrer man sig næsten over, at den endnu består og fremdeles lever sit eget Liv. Men det er da ogsaa et Liv i al Tarvelighed og Beskedenhed. Den vegeterer, staar stille, gaar tilbage, og dens Borgere spørge bekymrede: Hvad skal det blive til? Og svaret lyder: Noget maa der gøres. Men hvad kan der gøres? Deri stikker Knuden. Af og til dukker Projekter op: Badeanstalt, Turisthotel, Dampskibsfart, Tobaksfabrik, Gasværk o.s.v. Hidtil ere dog ingen af disse Foretagender blevne virkeliggjorte, og det er tilladt at nære en beskeden Tvivl om, hvorvidt den

forventede saliggørende Virkning vilde have vist sig.

En anden sag er det med Planen om at skaffe Byen en Jærnbane - den er netop oppe for Tiden og herom senere. Her aabner sig en Mulighed, men heller ikke mere, thi det er ikke let forud af bedømme den

Håndskriftets side 9

Indflydelse en jernbaneforbindelse vilde kunne faa paa Forholdene. Vil den tilføre Byen ny Livskraft eller vil Strømmen gaa i den modsatte Retning?

Rhodes ovenfor anførte Udtalelse om Nysteds "Lystighed" - Ordet dog ikke taget i den gængse moderne Betydning - staar endnu ved Magt. Dog gør han sig skyldig i en lille overdrivelse, naar han siger, at "hvor man vender Øjet hen, støder det på de dejligste Skove". Vistnok har der i Fortiden været mere Skov end nu, derom vidner Betegnelsen "Nysted Skov" for en del af Markjorderne. Nogle Klatter ere endnu tilbage af dette Skovparti, nemlig "Sønderhave", der rigtignok ligger paa Kjettinge Sogns Grund. Videre dejlig har den dog vist ikke været. Den gamle Forfatter sigter utvivlsomt nærmest til Aalholms Skove, der ligger Vest og Nordvest for Byen: Slotsparken, Hestehaven og Folehaven.

Nysted har en smuk Beliggenhed, den er bygget paa den sydvestlige Spids af den lave Højderyg, der gennemstryger Lolland fra Nordvest til Sydøst, og hvis andet Endepunkt er Bavnehøj i Birket Sogn (95 Fod over Havet). Ved sin let bølgeformede Overflade udmærker Nysteds Omegn sig paa fordelagtig Maade fra den sædvanlige lollandske Fladhed. Fra Østersøen skærer en lille Bugt, Nysted Nor, sig ind i Lollands Sydvestkyst, og ved Bunden af denne er Byen bygget paa det Vestlige Affald af den nævnte Aas.

Raadhuset ligger 40 Fod (12,5 Meter) over Havspejlet. Paa den anden, vestlige, side begrænses bugten af den smukke Skov Hestehaven, og i dens nordlige Ende ligger den lille træbeplantede Ø. Kalveholmen, der er af en ikke ringe dekorativ virkning. Lige overfor den side paa land rager Aalholms Taarne og svære Murmasser op over gamle Lindealleer. Bugtens vand er ofte stille og blankt, Nysteds røde Tage og skønne Kirkespir, Aalholms Taarne og skoven spejler sig i dens Flade og frembringer et Billede af en egen blid Ynde

Håndskriftets side 10

Det er ikke min Agt at give en udførlig og sammenhængende Fremstilling af Nysteds Historie. Dertil fattes der mig baade Stof og videnskabelig Fagdannelse. Men jeg vil optegne et og andet, som jeg tilfældig er truffet paa. Desuden vil man i flere andre Afsnit, navnlig det, der handler om Kirken, finde Oplysninger om Personer og Forhold i forbigangen Tid.

Det er højst sandsynligt, at Nysted skylder Aalholm sin Oprindelse. I den tidlige Middelalder var Lolland og fortrinsvis selvfølgelig dens Sydvestkyst meget udsat for Hærgning af Genboerne hinsides Østersøen, Venderne. Rimeligt er det derfor, at Befolkningen valgte en Byggeplads, hvor de kunde finde Beskyttelse, og en saadan må den befæstede Borg have kunnet yde. Nysteds Beboere var derfor ogsaa oprindelig voredede under Aalholm, men 1409 blev de frie, idet Erik af Pommern* skænkede dem Købstadsrettigheder, der 1513 blev stadfæstet af Christian den Anden. Ligesom andre Købstadborgere sluttede Nystederne sig til Chr. IIs Parti, og i Grevens Fejde overrumplede de 1534 Aalholm Slot, da Lensmanden Jørgen von der Wisch var fraværende, og overgav det til Grev Christoffer, som beholdt det i to Aar.

1527 fik Byen fri Skovhugst i Bækkeskov.

"Anno 1565 blev Laaland (og vel ogsaa Nysted) hjemsøgt med stor Pestilenz, som bortrykkede 13000 Mennesker, blandt hvilke vare 28 Præster" (Pont. Atl. III S. 271)"

*Side 433, 7. Dcbr. 1409

Håndskriftets side 11

1569 fik Bønderne i Aalholm Len Befaling til at gøre Ægt til Salpeterværket i Nysted. Byen har været stærkt hærget af Ildebrande. 1455 afbrændte 100 Gaarde og Huse. 1560, 1641, 1651, 1654, 1700, 1720, 1729, 1831, 1845 hjemsøgtes Nysted af Ildsvaade.

"1654 d. 22. Maj om Middagen antændtes en gruelig Ind på Torvet, som hasteligen paa 2 timers Tiid borttog nogle over 200 Vaaninger med Præstegaarden. Gud naadeligen herefter slig Ulykke afvende" (Wejers Manuskript S. 52). Meddelelsen gør sig dog sikkert skyldig i nogen Overdrivelse, thi et andet sted (ibid. P. 89) nævnes kun "noget over 100 Vaaninger fra Torvet mod Bagstrædet".

D. 13 Febr. 1654 fik 12 Borgere i Nysted Skattefrihed i 3 Aar, "Eftersom dem ved Ildebrand er tilføjet stor Skade paa Gaarde og Formue" D. 11. Juni s.A. - altså efter en stor Brand d. 22. Maj - blev de brandlidte Borgere for 5 Aar fritagne for den ordinære Skat saavel som Landgilde, Ægt og Arbejde af hvad Jorder, de i Fæste have.

S.D. paalagdes det Borgerne at tække med Sten og skelne med Kalk paa de nye Huse, de opførte, og 30. Dcbr. fik 34 Borgere Bevilling paa Toldfrihed for 100.000 Tagsten. Forbudet imod at tække med Straa er ikke blevet overholdt, thi endnu op imod Midten af det 19. Aarhundrede fandtes der Straatage i alt fald imod Gaarden og på Udhuse.

1720 afbrændte over 40 Gaarde og Huse. "Ao 1729 d. 4de Nobr. Antændtes om Middagen kl. 1 en heftig Ild overfor den latinske Skole, som paa begge sider af Gaden borttog over 33 Vaaninger og blev 2de Mennesker indebrændte. I den Ildebrand fik dog den latinske Skole ingen Skade. (Wejer S. 53).

1845 Afbrændte den østlige Husrække i Østergade imellem Bomstræde og Klosterstræde

Håndskriftets side 12

I de 25 Aar, jeg har boet heri Byen, siden 1875, har der kun været et par ubetydelige Ildebrande: to Baghuse og en Barkmølle.*

Ligesom andre Steder i Danmark plejer Tordenvejr at trække op fra Sydvest. Af og til sker der Lynnedslag i Rørsøen, men det er sjældent at Uvejret raser lige over Byen, det plejer at bøje af mod Nord eller Syd, inden det kommer op.

Wejer S. 41: "Imellem disse tvende Tauler noget over den indelugte Stoel og noget nedenfor Vindued oventil skedte det, at Anno 1742 d. 10. Februarii paa en Løvedag eller Skrifterdag ved en Forsamling af 70 Confitenter midt under Bønnen Torden nedslag i Kirke Muren og brøed ind paa dens side og stoed ind i Kirken, at Lynilden saaes ovenfor Fonten, medens jeg stoed i Chor-Døren, gjorde stor Alteration. Dog kom Ingen derved til Skade uden Klokker-Pigen, som blef slagen ned af Taarn-Trappen, svegen og noget tykhørende, som dog alt blev ikke til Hinder senere".

"D. 20. Juli 1822 slog Lynet ned i Nysted Kirketaarn, hvor det antændte nogle Bjælker og gik derpaa igennem en Mur og Hvælvingen ligefor Orgelet samt antændte nogle Bræder i Præstens Stol. Ilden blev dog snart Sluttet" (Friis S. 12)

Under det ualmindeligt heftige Tordenvejr Natten mellem d. 29. og 30. Juli 1900 slog lynet 3 gange ned i Lynaflederen paa Kirkespiret.

Som Følge af de mange Ildebrande, der er overgået Byen er der ingen meget gamle Bygninger bevaret, måske herfra dog kun undtaget Fiskergade nr. 1, herom senere.

Øst for Byen paa den nuværende Højskoles Plads har der ligget et Franciskanerkloster. Efter Friis (S. 13) skal det være stiftet 1286 eller 87 af Ejeren til Kærstrup og Kjelstrup - hvilken sidste skal have ligget i Errindlev Sogn.**

*I margen er tilføjet: d. 5te Maj 1902 Kl. 1 Morgen brændte Hansens Bageri (Adelgade nr.)

**I bunden på siden er tilføjet: D. 13de Juli 1901 brændte Wichmands Savværkeri. Ilden opstod om Efterm. Kl. 4, Vinden var nordlig og svag. Under andre Vindforhold vilde det store Tømmerlager, Møllen og maaske dele af byen have været stærkt omfattet. 5te Dec. 1901 Brand: Snedker Clausens Baghus.

1293 og 1415 holdtes Ordensforsamling i Nysted Kloster. I Klosteret jordedes 1390 Anders Svidesøn af Kærstrup. 1392 døde Biskop Valdemar Podebusk af Odense paa en Visitationsrejse og blev begravet i Klosterkirken. Flere gange klages der over Klostertugtens Forfald. 1554 fik Sognepræsten Niels Wulf tilladelse til indtil videre at beholde Klosterets Abild og Humlehave. D. 12. April 1577 fik Albert Oxe Tilladelse til at nedbryde et gammelt Stenhus i Klosterhaven og benytte Materialet til Istandsættelse af Aalholm Slot og Ladegaard.*

I Wedels Indenlandsrejse, Bd. II (1806) læses S. 242: *"Pladsen, hvor Klosteret har staaet tilligemed dets Have blev som fri Hovedgaardstaxt indtaget under Aalholm, som da tilhørte Kongen. Dette Vænge, nu "Spurre-Haven" kaldet, er af Aalholms Ejer siden solgt til en Privatmand i Nysted og har haft forskellige Ejere. Der er optaget Ruiner af Klosteret, nemlig mange Tusind brændte Sten, og nuværende Ejer, Told- og Konsumptions-Inspektør har ligesaa ladet optage brændte Sten og nogle Tusinde Læs Kampesten, som til Grundsten havde ligget under en Del meget betydelige Bygninger. Af disse Sten ere nogle hundrede Favne Stengærder blevne opført om dette og flere Vænger, som samme Mand ejer, og ved denne Lejlighed ere fundne i Klosterhaven Benrade af adskillige Lig, der have ligget i en muret Begravelse, hvis Hvide Udspækning Tidens Tand endnu ikke har kunnet beskadige, med brændte Sten, murede Vandrender under Jorden".*

I en Indberetning fra 1808 af S. Bay i Nysted siges, at der af Klosteret kun var fundet Mursten og $\frac{1}{3}$ Alen under Jorden en muret rende $\frac{1}{2}$ - $\frac{3}{4}$ Alen bred og Dyb, lagt i Bunden og paa Siderne af Mursten men dækket med flade Kampesten. Den ansaas for en Vandledning.

*Aar 1551 Kgl. Brev befaler, at Klosteret i Nysted skal nedbrydes og stenene anvendes til at bygge et Slot i Nakskov. - 1552 19/1. Kgl. Brev til P. Oxe om Transport af de Mursten, han har fra Teglovnens og De gamle i Nysted (fra Klosteret) - Der skal 100.000 Sten til Kjbhvn. og 50.000 til Kolding.

1750 afbrændte "Nysted Ladegaard", der var oprettet af det sækulariserede Klostergods.

D. 3^{die} April 1776 stod der en Bataille i Herritslev mellem Bønderne og Toldvæsenets Betjente, der vare udsendte for at konfiskere ulovligt Brændevinstøj.* Dette var i Forvejen blevet nedsænket i Bysjøvlen.**

Flere hundrede Bønder havde samlet sig og sparede hverken Øvrigheden, de medfølgende Borgere fra Nysted eller disses Heste og Vogne. Byfoged Gierløv - siden 1770 adjungeret og sukkederende Byfoged under Aagaard - slap kun ved en flink Bondes hjælp og en hurtig Hest helskindet derfra. Bønderne samlede sig derefter ved Grønnegade Kirke og vedtage ikke mere at købe eller sælge noget i Nysted. D. 20 April ankom en Major og 40 Ryttere til Byen for at gribe Urostifterne. 11 dømtes til Tvangsarbejde og Kagpiskning. Misdædernes blodige Skjorter skulle være blevne sendt til Sognet og offentlig udstillede, andre til Skræk og Advarsel (Friis S 169, Rhode I S. 392).***

1809 (?) vare Spanierne heri Byen, indkvarteredes i Kærstrupmagasinet. (senere Bekkers og Harald Jensens Magasin, Adelgade nr. 40). Da saa man første gang Cigarer i Nysted, og somme mene, at der fra den Tid er indblandet noget spansk Blod i Befolkningen.

I Kapertiden strandede syv engelske Skibe paa Rødsand. Borgerne tjente gode Penge og reddede adskilligt, bl.a. Ure og Kolonialvarer. De bandt deres Bukser til forneden og fyldte dem med Kaffeboerner.

D. 24. August 1820 ankom Thorvaldsen til Nysted efter at have gæstet Pederstrup og Engestofte. Den følgende Morgen afgik han med en Jagt til Rostock for derfra at fortsætte rejsen til Rom.

*Kedel, Hat, Pibe og Svaletønder.

**I Skjern ved Holstebro gemtes det engang i Kirken i Mogens Munks Ligkiste.

***Brændevinsbrænding var Købstadsnæring, paa landet kun tilladt Herremanden, Kromand, Møller og Præster mod at betale en Afgift - var Kgl. Resol. Af 23. Nob 1757 bestemt til 100 Rdl. af en Kedel paa 1 Td eller 136 Potter. Ved Forodn. af 2. Sept. 1773 forbødes al Brændevinsbrænding paa Landet naar ikke særlig Bevilling gives. Efter Forodn. af

14. Maj 1845 straffes ulovlig Brændevinsudv. med Bøder på 100 a 200 Rdl.

Håndskriftets side 15

Det "mærkværdige Aar", Aaret 1848, var i Nysted som andetsteds en bevæget Tid. Borgerrepræsentationen udstedte Opfordring til at melde sig til Væbningens Forstrækning og til Frikorpset, der tegnede sig henholdsvis 68 og 3. Der samledes Penge ind, og i April indkom 326 Rdl. 48 Skill. foruden 1 hollandsk Dukat og 1 Species. En Trediedel af Beløbet tilbageholdtes i Byen for at bestride Ekstraudgifterne i Anledning af Ufreden, medens $\frac{2}{3}$ indsendtes til Krigsministeriet. Købmændene opfordredes i Marts til at have Krudt i Beredskab for Borgervæbningen, fornødent Bly havdes til Disposition. Havnejagten stilles til fri Afbenyttelse til Overfart i K. Tj. Rejser herfra til Rostock eller Lybeck.

I April 1848 modtog Borgerrepræs. en Skrivelse fra Besidderen af Aalholm, grev Chr. Raben, hvori han tilbød at anbringe 7 a 9 smaa Kanoner paa Skansen. Flertallet besluttede med Tak at tage imod Gaven og meddelte samtidig, hvilke Foranstaltninger der være trufne for at sikre Byen imod Overtagelse fra Søside. Kun Formanden, Suhr, fandt, at der ikke var Anledning til at svare, da Grevens Skrivelsen var holdt i en spydig og krænkende Tone, der viste, at han saa ned paa Borgerstanden, og dernæst havde han "skjeldt Amtmanden ud for en gammel sløv Ridder".

Paa hele Lollands Sydkyst holdtes der Strandvagter. De indstilledes dog for Nysteds Vedkommende allerede i April. Der var oprejst Tjæretønder paa Stænger, for at man ved Bavner kunne forkynde Fjendens Ankomst. Om Natten laa 12 af Nysteds Borgere paa vagt i "Skansen".

Håndskriftets side 16

Denne skriver sig i det mindste fra 1807, muligvis allerede fra "Svensketiden" i Midten af det 17. Aarhundrede. Den var meget forfalden, men udbedredes og forsynes med nogle "Kattehoveder" - Grev Rabens gave? Det var smaa Morterer, hvis Kugler næppe kunne nå over Sejllobet, formentlig de samme, hvormed der nu til dags salutes paa Havnepladsen paa Kongens Fødselsdag.

Indgaaende Skibe prajedes og skulle lægge bi. Da Paketten "Pegasus" desuagtet en aften vilde sejle forbi, idet Skipperen betragtede hele Paastyret som en behagelig Spøg, fik han en Kugle gennem Storsejlet til Tegn paa, at det var ramme Alvor. Borgervæbningen eksercerede derude i Fæstningen, hvis Kommandant var Snedker Suhr. Det var en højst ubehagelig Tid for dem, der mistænkte for at nære tyske Sympathier. Det fik cand. theol Rod at føle, han var Huslærer hos Toldforvalter Brunnemann og tyskfødt. Han måtte ikke blot gaa paa Vagt og Eksercere, men Gadedrengene bar ham i Guldstol og sang "den tapre landsoldat", som de antog skurrede i hans Ører.

Stort Røre og Ophidselse vakte det, da man vejrede et Par tyske Spioner, ja der var dem, der mente, at det var selveste Forræderne: Hertugen af Augustensborg og prinsen af Noer, der forklædte vilde udspejde Fæstningen Nysted. Der afholdtes et bevæget Folkemøde på Torvet, hvor det besluttedes, indtil videre at sætte Vagt ved Bager Mogensens Hus, hvor de to fordægtige personer boede. Dette skete også, men saa opklaredes det heldigvis, at det var et Par forholdsvis uskyldige Rottefældemagere fra Ungarn.

Under Stormfloden d. 13de Nobr. 1872 led Nysted ikke megen Skade, beskyttet som den var ved sin høje Beliggenhed. Vandet steg henimod 8 Fod over daglig Vande, i et enkelt Hus ved Havnen stod det i Højde med Vinduerne,

Håndskriftets side 17

og paa "Piledammen", den Vej, der fra Byen fører til Aalholm, maatte Beboerne reddes i Baade.

Der laa dengang paa højre (nordlige) Side af Vejen, lidt før man kom til Slottet, et langt etetages, af to Familier beboet (Toldkontrollør Schönfeldt og Partikulier Rode) Hus, den tidligere Stivelsesfabrik. Det Købtes omkr. 1870 af Grevnen, blev nedbrudt og grunden udgravet til Kanal. Nærmere ved Slottet ud imod Noret overfor Kalveholmen laa et lille Aalholm tilhørende, af Funktionærer beboet Hus, og paa den anden side af Slottet, lige vest for dette, laa Godsforvalterboligen. Begge disse Bygninger ere ligeledes blevne nedrevne - Endnu i 1876 saa man Totter af Tang hænge i Buske og træer i Slotsparken og Hestehaven.

Østenvind plejer at bringe vandet til at stige, og det hænder næsten hvert Efteraar, at der indtræder Højvande, som oversvømmer Havnepladsen og Partier af Køre- og Spadserevejen ved Stranden. Men Stormfloden d. 13de Novb. 1872 en enestaaende Begivenhed, en national Ulykke, der vakte den største Sensation over hele Landet.

I min Afhandling om Koldfeberen har jeg side 31 beskrevet den saaledes: "Før Katastrofen indtraadte, havde en langvarig nordvestlig Storm opstemmet Vandet i den botniske, finske og rigaiske Bugt. D. 11te Nob. Slog Vinden om til NØ, stadig tiltagende i Styrke, saa at den d. 13de var vokset til en ligefrem Orkan. Derved dreves de opstemmede Vandmasser ned i Østersøens sydvestlige Bugt, hvor de, da Sundet og Bælterne vare for snevre som Afledningskanaler, og Vinden desuden blæste imod et saadant Afløb, frembragte et ganske usædvanligt Højvande.

Paa Falster brød Flodbølgen ind over den Tange, der mod Øst adskiller Bøtø Nor fra Havet, og bragte atter denne for en stor del udtørrede Sø under Vand. Paa Lollands Sydkyst standsedes Vandet for en Stund af de derværende Diger, men da det var steget 4 - 5 Fod, sønderbrødes Dæmningen,

Håndskriftets side 18

og Flodbølgen styrtede sig med saa meget større Kraft ind over landet, rivende overende og bortskyllende, hvad den mødte paa sin Vej, Hegn, Træer, Huse, Mennesker, Kreaturrer. Den fyldte alle Lavninger og Sænkninger i en vis Afstand fra Kysten, trængte ind i det foran omtalte Engdrag, der forbinder Guldborgsund med Sakskjøbing Fjord, og vilde have rekonstrueret det gamle Sejløb, hvis ikke Dæmningen ved Sakskjøbing havde holdt.

Vandene fra Rødby og Nakskov Fjorde mødtes ved Herregaarden Øllingsøgaard, hvorved der dannedes en Ø midt i Oversvømmelsen ved landsbyerne Dannemare og Tillitze - ogsaa et Billede af Fortidens Forhold. Ligeledes steg Floden fra Nakskov Fjord op til Vesterborg Sø. Paa Nord- og Nordvestkysten var Stormflodens Virkninger af underordnet Betydning, dels fordi Kysten her er højere, dels fordi Flodbølgen var ringere. Øst for Bandholm sporedes den overhoved ikke.

Flodhøjden var meget forskellig, saaledes i:

Nakskov Havn	6,3	Fod over daglig Vande
Fredsholm	7,3	Fod over daglig Vande
Kramnitze	9,5	Fod over daglig Vande
Sydfalster	10 - 12	Fod over daglig Vande

Umiddelbart efter Katastrofen laa 4 □ Mile, altsaa et Areal af Møns Størrelse, under Vand.

Den i Nysted Kommune anrettede Skade ansloges til 900^{Rdlr}. Til de vandlidte indkom i Nysted ved Indsamling 931rd, 5 mark, ved Tombola 585rd, 4 Mark, 13 Skilling, i alt 1517rd, 3 Mark, 13 Skilling (= 3035,26 Kroner), hvilken betydelig Sum var skaffet tilveje allerede d. 26de Novb.*

*Efter en Bidragsliste: Loll. Falsters Stiftstidende for 30te Nob. 1872 indkom der i alt i Nysted 1593Rd, 3 Mark, 9 Skilling.

Håndskriftets side 19

D. 22de Juli 1843 gæstede Kong Christian d. 8de Nysted. I denne Anledning opførtes to Æreporte, Raadstuen hvidtedes indvendig, og Gadeposten paa Raadhuspladsen maledes. Til Minde om Besøget skænkede Kongen Byen en Kroningsmedaille med sit og Dronning Caroline Amalies Brystbillede. Den opbevares indesluttet i en Messingkapsel i Byraadsværelset.

I 1864 var der Lazaret paa Aalholm. Naar Dampskibet kom med saarede og syge, leverede Nystederne Vogne til deres Befordring og strøede Halm paa Vejen, de skulle køre.

Efter Krigen 1864 afholdtes der Bazar til Fordel for Invaliderne og de faldnes Efterladte. Det indbragte:

Nysted	3514	Rdl.	48	Sk	
Maribo	4725	-	50	-	
Stubbekjøbing	1817	-	4	-	
Sakskjøbing	2781	-	44	-	
Nakskov	2873	-	5	-	
Rødby	2519	-	17	-	
Nykjøbing	3627	-	29	-	
I Alt	21858	-	5	-	= 43716 Kr. 10 Ør

Nysted indtager, som det ses, en særdeles hæderlig Stilling imellem sine Søsterbyer.

Af Loll. Falster Stifts Kgl. Privil. Adresse=Contoirs Efterretninger, som forsendes med "Rideposten" 7de Aarg. No 62, d. 10de Aug. 1813 ses det, at der paa den Tid har ligget soldater i Nysted. Premierlieut. over 3^{die} Jydske Regt. Schaumburg efterlyser nemlig Musketer Jens Taarsbye af 3 Jydske Infanterie Regiments 4de Compagni, der havde absenteret sig fra Compagniet i Nysted, iklædt Munderingskjole, Chakot med Fjeder, lange Lærreds Munderingsbuxer og Skoe.

Avisen var dengang 8 x 6½ Tom, nu er Stiftstidende 26½ x 17½ Tom.

Håndskriftets side 20

Nysted

ligger paa 54°, 40" nordlig Bredde, 50°, 30" vestlig Længde fra Kjøbenhavn.

Den hører under 5te Landtingskreds, Maribo Amts 3^{die} Folketingskreds, Maribo Amtstue, 2^{den} Udskrivningskreds 231 Lægd (Sessionssted for Læggerne 221 - 31), Sakskjøbing Lægedistrikt.

Byens Vaaben er et tremastet Skib.

Blandt Danmarks 76 Købstæder indtog Nysted ved Folketællingen 1. Febr. 1901 med sine 1412 Indbyggere Pladsen som N° 71 i Rækken - i 1890 Havde den været nr. 69. der var altsaa kun 5 mindre Byer i Riget, nemlig Svaneke, Hasle, Aakirkeby, Mariager og Sandvig (852 Indb.).

Indbyggertal

1672	691	1880	1438. M. 657, Kv. 781. Familier 342
1769	486	1890	1414, Deraf Mænd 676, Kvinder 738. Stedernes Antal 254
1801	690	1896	1475, Deraf Mænd 688, Kvinder 787. ov. 18 Aar 851, under 18 Aar 624
1840	933	1901	1411, deraf Mænd 690, Kvinder 721 Stedernes Antal 277. Byen: 1158, Marken 268 [Er senere overstreget]
1860	1261	1906*	1456
1870	M. 628 - Kv. 708 - Familier 309	1945*	1637

Det ældste Menneske i Nysted var 1/2 1901 Caroline Sofie Petersen, Enke efter Toldbetjent, f. 26. April 1811, altsaa omtr. 90 Aar**. Den næstældste Fru Elise v. Staffeldt, Enke efter Postmester S., f. 30. Jan 1814***. Jakobine Elise Larsen f. Strange (Enke efter lærer Mads Møller Larsen. D. af Forpagter Strange, Aalholm f. 1831 (Strange Berthaline, Wied, Schwaxx, Ulrich)****.

*senere tilføjelse

** † 24. Maj 1902, 91 Aar gl.

*** † 5. Aug. 1901

**** † 2/7 1905. 88½ Aar gl.

Følgende udregning optræder i marginen.

Folketal 1901 1411 Tilvækst i de 11 Aar 1890 - 1901:
 Do 1890 1414 Xx Fødselsoverskud: 156
 Xx Indvandring: -159
 Samlet Tilvækst: -3
 Aarlig Tilvækst: -0,02%

Øverst er tilføjet:

1801		1840		1901	
1. Nakskov	1671 Indb.	1. Nakskov	2399 Indb.	1. Nakskov	8310
2. Nykøb.	1079	2. Nykøb	1845	2. Nykøb.	7345
3. Rødby	776	3. Maribo	1356	3. Maribo	3838
4. Nysted	690	4. Rødby	1125	4. Rødby	1726
5. Maribo	686	5. Nysted	933	5. Stubbekøb.	1615
6. Sakskøb.	549	6. Stubbek.	925	6. Sakskøb	1560
7. Stubbek.	467	7. Saksk.	854	7. Nysted	1411

Håndskriftets side 21

Husenes Antal:

1859: 174
 1890: 254
 1898: 299 deraf: Byen 243, paa Marken 56.
 1901: 277 deraf: Byen 222, paa Marken 55.

Bygningernes Brandforsikringssum

1859: 396270 Rd. = 792540 Kr.
 1/1 1890: 2.029549 Kr.
 Hartkorn c. 114 Tdr.

Købstadens

Deraf besaaede
 Afgræsning, Brak, Eng
 Have
 Skov
 Byggegrunde og Vej

Bygrund: 45 Tdr Land
 Markjorder: 938 Tdr Land
 Tilsammen: 983 Tdr Land
 518,7
 379,3
 24
 1
 58,7.

Nysted har 12 Gader og Stræder

og 2 Pladser eller Torve.

Hovedgaden, der gaar i retning fra Nord til Syd, hedder Adelgade. Den fortsættes imod Syd af Fiskergade og disse to have tilsammen en længde af 1600 Alen. Fra Hovedgaden udgaar nogle korte Stræder til begge sider, mod Øst til Bagstræde og Østergade, mod Vest til Piledammen, den vej, som fører til Aalholm, til Strandvejen og Havnen. Byen i Bredde fra Øst til Vest er derfor forholdsvis ringe 3-600 Alen.

Klosterstræde, der fortsætter sig i Spadserealleen til Kirkegaarden, er afspærret ved en Bom, der hindrer Vognfærdsel. Nogle ere derfor tilbøjelige til at benævne det Bomstræde, men dette Navn tilkommer den parallelt løbende korte Gade, der fører til Vanthorevejen. Her stod i sin Tid Accisebommen.

4 tilføjelser rundt om i marginen:

1. Kbhvn. 1.29 □M.
2. Rødby i Areal 0.53 □Mil. Odense 0.30. Middelfart 0.06. Rødby 17 Tdr. land pr. Ejendom (gennemsnitlig 1½ Td. Pr. Købstadsejendom)

3. Købstadsgrund Markjorder

Nakskov	60 Tdr.	1043 Tdr.
Maribo	62 Tdr.	538 Tdr.
Rødby	72 Tdr.	4816 Tdr.
Saksk.	44 Tdr.	242 Tdr.
Nysted	49 Tdr.	934 Tdr.
Nykjøb	63 Tdr.	632 Tdr.
Stubbekj.	41 Tdr.	477 Tdr.

Ca. 3½ Td pr. Ejendom.

4. [Red: nedenstående tal er sandsynligvis befolkningstal]

	1860	1870
Nysted	1261	1336
Stubbek.	1247	1322
Saks.	1149	1409

Håndskriftets side 22

Gaderne ere paa et Par nær - Bro- og Strandstræde - vel brolagte. Endnu op imod 1840 havde ikke alle Gader Brolægning, men der fandtes dog i Midten en Række store sten, som Fodgængere kunne benytte i daarligt Føre. Den nuværende Belægning med hugne Sten i Hovedgaden skriver sig fra 1870 og kostede 12844 Rdlr., hvoraf Amtet, da det er en Landevejsgade, betalte Halvdelen.*

De andre Gader blev omlagt eller forbedrede omkring Midten af Halvfemserne. Slotsgade eller Søstræde, som den tidligere kaldtes, kan nu ikke mere med Rette bære Øgenavnet "Benbrækkerstræde", der førhen passede ret godt.

Den nordlige del af Adelgade kaldes "den fede Ende", fordi de større Forretninger findes her, den sydlige "den magre Ende. Denne sidste trækker dog Folk til og bliver Midtpunkt for Færdslen, naar der - hvad ikke sjældent sker, kommer Beridere eller andre Gøglere til Byen, thi disse opslaa deres telte paa det gamle Torv og have ofte særdeles godt Besøg.

Midt i 70^{erne} var det gamle Torv omdannet til et Anlæg med en Runding i Midten, som var beplantet med Sirbuske, der var Græsplæner og Busketter. Men da det henlaa uden Røgt og Tilsyn, blev det i løbet af faa Aar ødelagt af Børn, Høns, Vogne og Regnskyl, der trak dybe Furer gennem Jordsmonnet. Nu danner det en øde, ujævn Plads, hvor Børn lege og Gøglere, som nævnt, opslaa deres Telte. De Forslag, der ere fremkommen om Pladsens Regulering og Beplantning, ere hidtil strandet paa de dermed forbundne betydelige bekostninger, navnlig vil vandafleningen frembyde vanskeligheder.

Lindetræerne, der omgiver Torvet paa alle fire Sider, ere plantet 1877 med undtagelse af den vestlige Række imod Adelgades Forlængelse, der ere plantede af Dr. Skouboe i Aaret 1869. D. 8. jan. s A, gav Byraadet ham Tilladelse dertil. Beboerne ere ikke Doktoren taknemmelige for hans træer, der frembringer Skygge, Kulde og Fugtighed i Husene.

*Mod en Vederlagssum fra Amtet af 15000 kr. overtog Nysted d. 1 Febr 1914 Landevejsgaden.

Håndskriftets side 23

Om Aftenen i Tidsrummet 1. Oct. - 30. April ere Gaderne oplyste ved Petroleumslygter, i alt 34. Allerede i 1865 førtes der Forhandlinger om Anlæggelse af et Gasværk, men det blev ikke til noget hverken den Gang eller senere, naar Planer derom have været fremme. Indtil 1868 nøjedes man med Tranlamper.*

Men d. 2. Oct. Nævnte Aar tændtes for første Gang de nye Petroleumslamper, 30 i Tallet. Petroleum var dyr dengang. 1869 kostede den 22 Skilling (= 46 Øre) Potten, men den sank stadig i Pris. 1874 13½ (= 28

Øre), 1883 20½ Øre, 1887: 19, 1900: 14 Øre.

Lygtetænderen fik fra først af 3 M (= 1 kr.) daglig for Pasningen, nu faar han kr. 1,25. Paa Budgettet beregnes nu 450 Kr. til Gadebelysning. Det er altsaa en meget billig Belysning. Den er langt fra glimrende, men dog formentlig tilskrækkelig for Færdslen i vore Gader.

I Aaret 1901 har Smedemester Gleie indlagt Acetylengas** i Hotellet og flere Butikker, og fra disse kastes blændende Lysstriber ud over Gaderne. Jeg kan godt lide Petroleumslygterne, især i mørke, fugtige og Taagede Aftener. De ere da omgivne af en svaglysende Dunstkreds og kaster lysreflekser over den vaade Stenbro, hvori de Passende spejle sig som mørke Skygger.

Kl. 11 lukker Værtshusene, og Gæsterne strømmer ud i en mere eller mindre oplivet Stemning, men ved Midnat er der stille, alle Lygterne ere slukkede, og Byen hviler fredeligt i Søvnens Arme. En enlig Nattevandrers Skridt kan næsten høres fra den ene Ende af Byen til den anden.

Nysted gør at meget unseeligt Indtryk med sine lave énetages Huse - Aar 1901 findes kun 7 Bygninger med 2 Etager - og smalle Gader. Hovedgaden er eksempelvis overfor Apoteket kun 15 Alen bred.

*Der var slet ingen Gade-belysning før 1868. Folk, der vilde se sig for paa den daarlige Brobelægning i mørke Aftener, gik med Haandlygter.

**Om Acetylengasværket se Side 397

Håndskriftets side 24

Det eneste der rager op, er Kirkespiret, som er 176 Fod højt og tjener til Sømærke. Det ses på lang Afstand, fra hvilken Side man saa nærmer sig Byen.

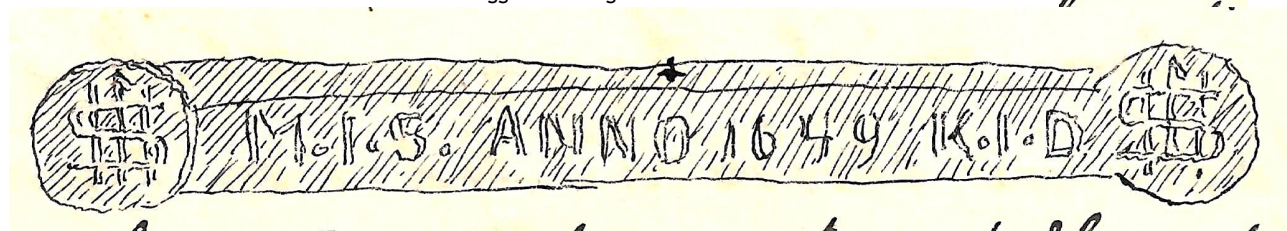
I Foraaret 1899 anbragtes Numre paa Husene - fortløbende for hver Gade, de lige paa den ene, de ulige paa den anden side, (tidligere maatte man for at betegne et Hus benytte Matrikelnumret -) samt Navneplader paa Gadehjørnerne.

Som Følge af de mange store Ildebrande, der er overgaaet Byen, er der ingen meget gamle Bygninger bevarede. En af de ældste er "Hospitalet", Adelgade N° 93, der er opbygget kort efter Branden 1729. Det er en ret Karakteristisk Bygning paa en høj Sokkel af utilhugne, nu stærkt udskridende Kampesten, en Sten-trappe med Jærnrækværk fører op til Indgangsdøren, indenfor hvilken der er en tværløbende overhvelvet Korridor. Taget er usædvanlig højt. Huset er meget forfaldent, og Byraadet har faaet Tilladelse til at sælge det, hvis en Køber kan findes. I saa Fald vil det sikkert blive nedbrudt.*

Fiskergade N° 1 er et gammelt Sted, som Maaske delvis er endnu ældre end Hospitalet. Skævt over Indgangsdøren er anbragt en Træplade med Aarstallet 1649 og Bogstaverne M.J.S. og K.J.D. (Mads Jensen og Karen Jensdatter). I hver Ende af Pladen findes et Monogram, "Jesus Salvator Hominum".

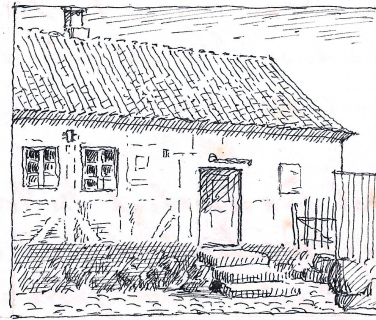

Døroverligger - Fiskergade 1

Døren og Døraabningen ere sikkert af langt senere Oprindelse lige som det meste af Huset.

Men i 2 fag nærmest Døren ses en Konstruktion, som ellers ikke forefindes i Bindingsværkshuse heri Byen,

Fiskergade N.º 1.

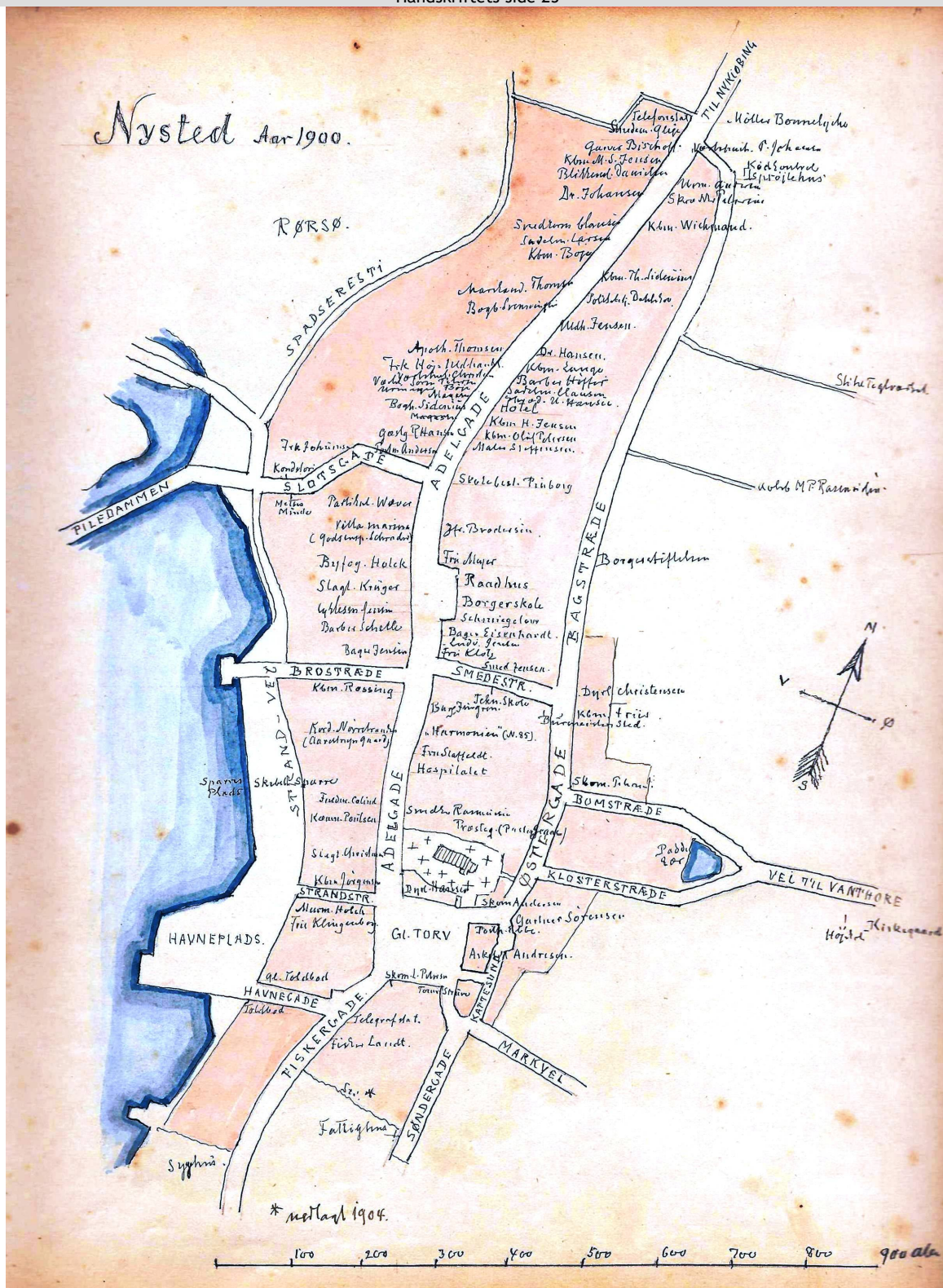
Fiskergade N.º 1

nemlig Skraastiver** støttende Stolperne, en paa hver Side i de nederste Tavle.

Skulde muligvis dette Hus eller et Par Fag af det være blevet forskaanet under Ildebranden 1654?

*Om "Hospitalet" se for øvrigt Side 125

**I Febr. 1912 borttoges ved en Reparation Skraastiverne og Tavlen udmuredes.

Nysted 1901

Over Porten i Købm. Wichmands Gaard, Adelgade N° 15, ligger en Egetræsbjælke prydet med indskaarne Pladeslyngninger* I begge deres Ender er anbragt det samme Monogram som i Fiskergade N. 1, men der findes intet Aarstal.**

De fleste Huse skriver sig vist fra første Halvdel af det nittende Aarhundrede, da man byggede tarveligt og billigt uden at bekymre sig om Stil eller arkitektonisk Skønhed. Mange Huse ere blevne forsynede med grundmuret Forside til Gaden, medens Bagsiden vedblivende er af Bindingsværk. En hel Række Smaahuse i Østergade ere i 1890^{erne} af Ejeren Arkitekt Andresen blevne ommurede og oppudsede. Samme Mand har de seneste Aar bygget flere smaa Steder særlig beregnede paa Arbejderfamilier.

Villa marina er opført i Aaret 1878 af Arkitekt, Prof. Dahlerup, for Digteren Professor A. Munch († 1884), der ligesom efter hans Død hans Enke - f. Nordberg og Adoptivdatter af Lehns greve Chr. Raben til Aalholm - i en Del Aar benyttede den til Sommerophold. Fra Sommeren 1898 beboes den af Godsinspektør Schrader***

Smukke Bygninger ere den tekniske Skole, opført 1893, og det af Bankagent, sagfører Poulsen i Aaret 1984 byggede Hus Adelgade N° 92. Derimod udmærker den nye Toldbygning, fuldført i Efteraaret 1900 efter en fra Ministeriet udgaaet eller sanktioneret Tegning, sig langt fra ved Skønhed.

Fra de sidste Aar i det 19. Aarh. har der gjort sig Bestræbelser gældende for at udstyre Butikslokalerne paa en mere smagfuld og nymoderne Maade end tidligere, bl.a. ved at indsætte store udelte Spejlglasruder i Vinduesaabningerne og gøre Stueopstillingen indenfor disse saa tiltalende og fristende som muligt. Man kan nu ligesom i de store Byer tilfredsstille sin Forfængelighed eller Kontrollere sin Paaklædning og Holdning ved at spejle sin Person i Butiksvinduerne.

*"Overtræ", "Porthammer"

**Den samme Konstruktion med Skraastiver som i Fiskergade N. 1 findes også i dette Hus, dækket af Kalkpuds, saa at det muligvis skriver sig fra samme Tid som hint.

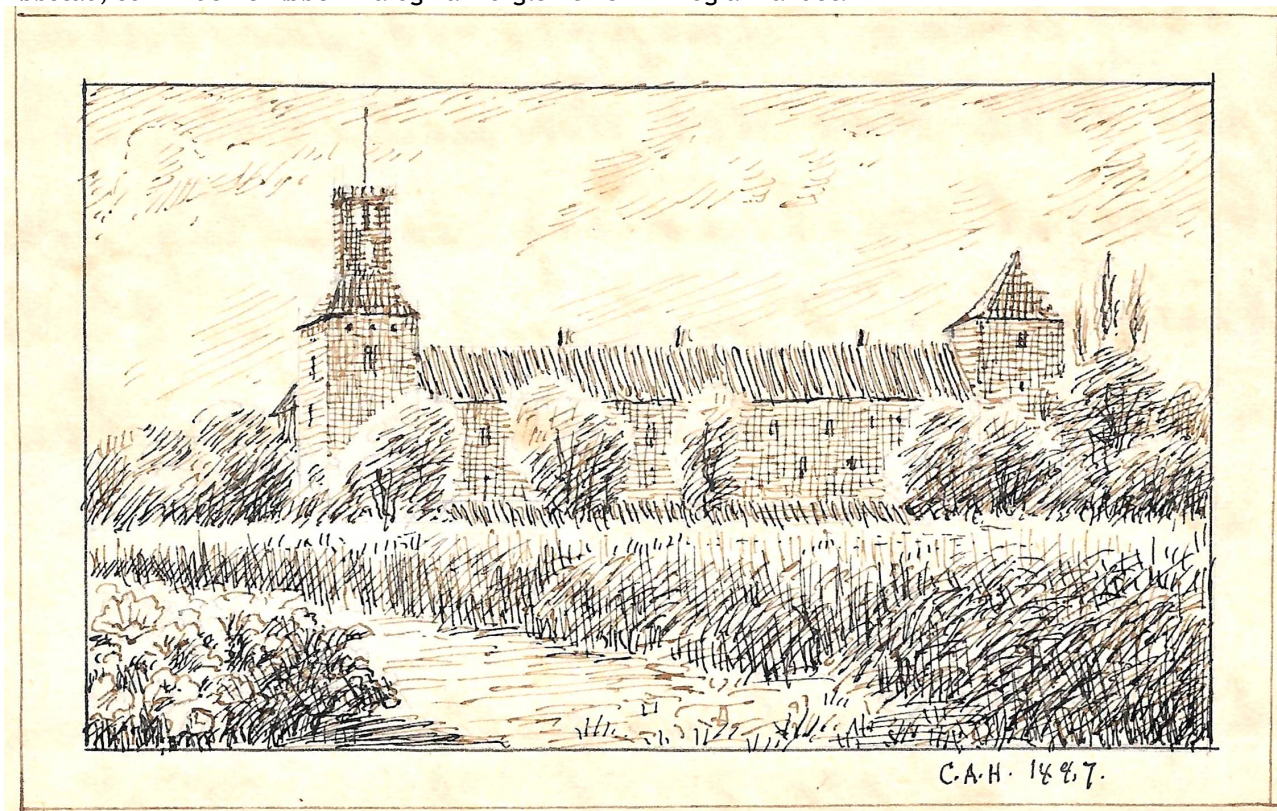
***Den kostede c. 80000 kr. - Se Side 417]

Til Trods for de lave, primitive og temmelig karakterløse Huse ere flere Gadepartier ikke uden malerisk Skønhed. I og for sig er Beskedenheden tiltalende, her gøres ingen Forsøg paa at imponere, saaledes som det ofte er Tilfældet i Provinsbyer, der ere i opkomst og ville være med på Noderne. Man er her helt fri for disse rædsomme Huse i Konditorstil, der simpelt pralende røber den dårligste Smag. Man faar ligesom Godhed for disse skikkelige Facader, der ville være deres Fattigdom bekendt. Dertil kommer, at de i deres Nøgtternhed dog ikke ere ganske ens, en er højere, en anden lavere, en springer lidt frem, en anden trækker sig tilbage, paa en gammel Murflade rager Bjælkehovederne frem under Tagskægget, paa en anden tegner Bindingsværket sig gennem Kalkovertrækket, nogle staa med Foden lige på Jorden, ja man maa endogsaa træde ned for at komme ind i Forstuen, medens andre løfter sig paa høj sokkel af ofte stærkt udskridende Kampesten. Saadanne Huse har da en høj Trappe undertiden med Jærngelænder. Nogle have Kvist og enkelte have Vinløv eller Ampelopsis op ad Muren. Der er saaledes en ikke ringe Afveksling.

Gaderne ere ingenlunde snorlige, men brudte og bugtede, fra Kirkepladsen hælder Syrener og Guldregn sig ud over Gaden, og Lindetræerne paa Raadhuspladsen og paa Torvet er ikke blot til Skygge, men også til Pryd. Og saa det dejlige fine Kirkespir, som er en Lyst for Øjet. Som særlig smukke Partier vil jeg fremhæve udsigten fra Raadhuspladsen ad Adelgade ned til det gamle Torv, ligeledes Klosterstræde set fra Øst. Jeg har allerede omtalt de smukke Omgivelser af Noret. Der er dejligt paa Strandvejen ved Solnedgang, naar de røde og gyldne Skyer spejler sig i det stille vand og Skoven hinsides hylles i Skumning. Og senere, naar Slottets Taarne tegner sig mod Himlen som en Silhuet, der gaar i eet som et omvendt Spejlbillede i vandet, da tager det sig helt eventyrligt og fantastisk ud.

Naar Nysted om Sommeren faar Besøg af mange fremmede, der kommer til Vogns, paa Cykle eller med

Dampskibe, er det dog ikke Byen, der drager, men Aalholm, Slottet, Parken og Skoven. Men Mennesker med sans for det gammeldags, det hyggelige og idylliske ville dag føle sig tiltalte af den lille bitte Købstad, som Tiden er løben fra og har forglemt i en Afkrog af Landet.

Aalholm 1887 C.A.H

Anm. Kortene ere nogenlunde nøjagtige, men ikke matematisk Korrekte.

Håndskriftets side 30

Havnen

Fra Nysted var forhen Færgefart Til Heiligenhafen i Holsten ved Fehmernsund. Den ophørte 1807, men blev senere atter sat i gang for privat Regning af Grev Hardenberg, men ved dampskibsfartens Udvidelse ophørte den aldeles (Friis S.9).

Indtil 1869 anløb Dampskibet "Thorvaldsen" Nysted Havn. Siden d. 20. Sept. 1882 har det Forenede Dampskibsselskabs dampskib "Ørnen" besørget Regelmæssig ugentlig forbindelse Kjøbenhavn-Nykjøbing-Nysted og desuden hver 2. Uge til Lybeck. Fra Aaret 1901 ophørte farten paa Lybeck og Ørnen er udgaet af Routen og erstattet af et andet Skib.

I Aaret 1888-89 foretoges en Oprensning i Havn og sejløb, og en Anløbsbro for Dampskibe anlagdes ved det søndre Bolværk. Bekostning: 13655 Kr. I Efteraaret 1898 paabegyndtes en Opmuddring og Uddybning af Havnen og Sejløbet efter Ingeniør Kjærsgaards Plan. Den var tilendebragt d. 9. August 1900. Omkostningerne beløb sig til 30336,30 Kr., hvorfra dog kan drages en mindre Sum indvundet ved Assurancen for en forlist Pram. I Udgiften er indbefattet Anskaffelsen af en Dampmuddermaskine, købt i Bandholm samt 3 gamle Pramme = 3098,55 Kr., 2 nye Pramme og en Baad 120 Kr. Muddermaskine og Pramme senere solgt for 4000 Kr.

Ved Søndre Bolværk er der nu 10½ Fod Vand, ved nordre for det vestlige Hjørne til Slæbestedet 11 Fod, indenfor dette 10 Fod og i Krogen ved Land 9 Fod, ellers overalt 12½ Fod. 150 Fods Svajepads ved

Havnens sydvestlige, 90 Fods ved dens nordvestlige Hjørne. Sejlløbets største Bredde 85 Fod. Det ældre Sejlløb er $12\frac{1}{2}$ Fod Dybt, indenfor er der en Strækning med 13-17 Fods Dybde.**

*S. 418

**Havnepladsen 10.600 Alen, Bolværkernes længde 310 Alen. Indtægt af Havne og Bropege aarligt c. 4700 kr.

Håndskriftets side 31

Kirken set fra havnen - CAH 1882

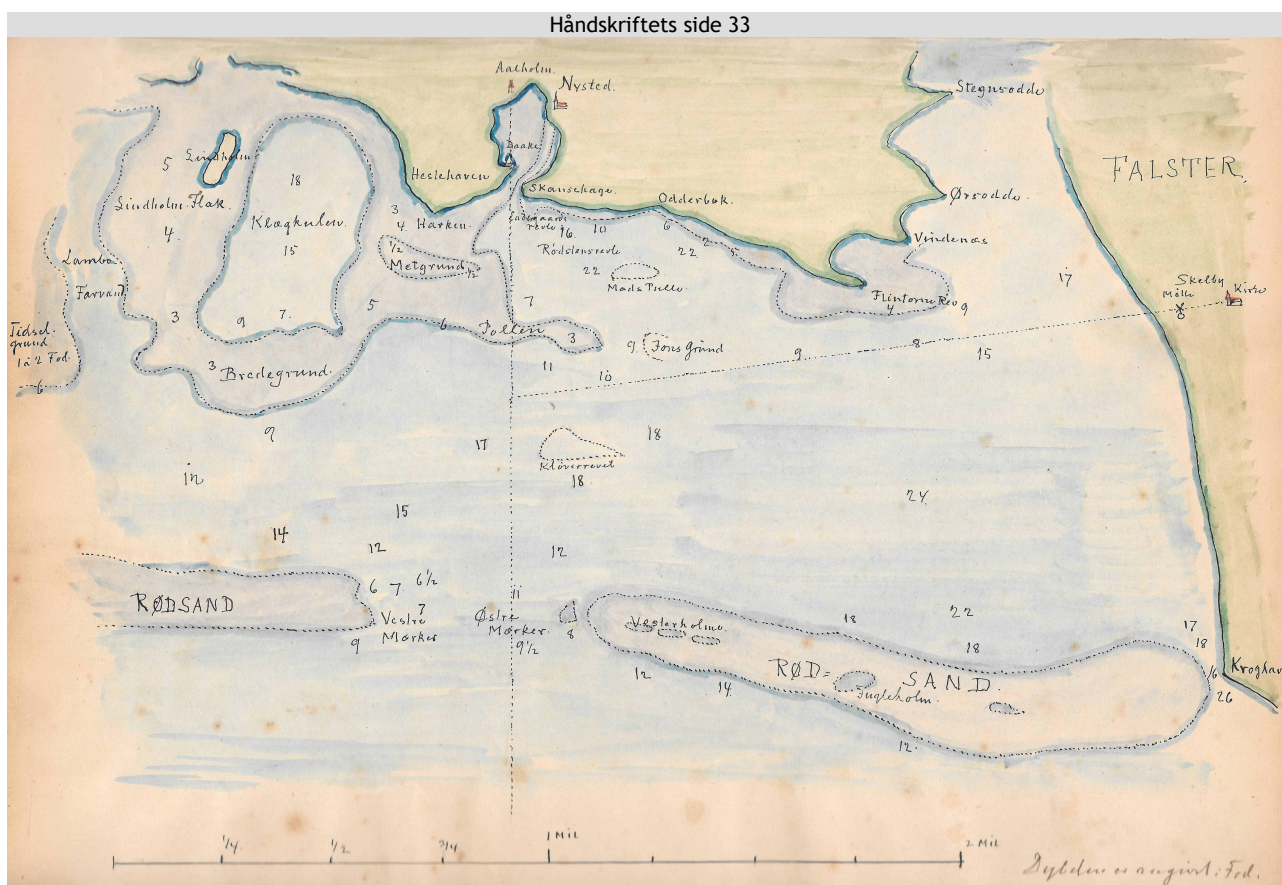
Løbet igennem Rødsand ved Østre Mærker opmaalt ved Marineministeriets Foranstaltning i Sommeren 1900 og viste en Dybde af 10 a 11 Fod. Det er bleven afprikket ved 10 Halmprikker paa Nordsiden og 10 Risprikker paa Sydsiden, endvidere er der anbragt en dobbelt Halmprík udenfor Østrenden af Pollen og en enkelt paa Jons grund. Ved Hjælp af disse Mærker kan nu mindre dybtgaaende vestfra kommende fartøjer uden Lods benytte løbet ad Østre Mærker for at naa Nysted Havn i Stedet for den betydelige Omvej ad Gedser.

Håndskriftets side 32

Fra den Vinkel, Lollands Sydkyst danner imellem Rødby og Nysted, skyder den mærkelige, næsten en Mil lange, ganske smalle Ø "Hyllekrog" sig ind i Østersøen som et Horn, der Peger i retning ad Falster. Fra Spidsen af dette strækker Grunden Rødsand sig omtr. $3\frac{1}{2}$ Mil i østlig og derefter østsydøstlig Retning herimod Kroghave paa Falsters Sydende. Grunden er ved Lavvande lige netop overflydt med Vand undtagen paa enkelte Steder, som ligger tørt: Vesterholme, Fugleholm.

Bredden er fra $\frac{1}{3}$ - $\frac{1}{4}$ Mil. Den er ved et omtr. $\frac{1}{2}$ Mil bredt dybere Parti lige ret Syd for Nysted adskilt i en vestlig og en østlig del. Paa denne dybere Strækning findes 2 løb: Vestre- og Østre Mærker, henholdsvis af

6-9 og af 10-11 Fods dybde. Paa begge Sider af grunden sænker Havbunden sig temmelig brat, kun at der tæt inde ved den maales Dybder paa 10-12 og 16-18 Fod. Om Strandinger paa Rødsand se under Bjærgelavet.

Håndskriftets side 35 (side 34 er tom)

For at komme til Nysted har Skibene maatte søge Vejen om Rødsands Østende i det smalle, omtr. 500 Alen brede farvand mellem denne og Kroghave paa Falster, Kroghavedyb, med 16-26 Fods vand. For vestfra kommende Skibe betyder dette en stor Omvej. Da det nu, som ovenfor anført, ved fornyet Opmaaling har vist sig, at Østre Mærker har en Dybde af 10-11 Fod og er blevet afprikket, kan dette Løb benyttes af mindre Skibe. For at komme ind i Østre Mærker drejes mod Nord, naar Aalholms Slotstaarne og Baaken - Sømærket - ved Hestehaven vises overeet. Denne Kurs beholdes, indtil Skelby Kirke og Mølle kommer overeet, hvorefter der styres østlig.

Fra Skansen er der maalt i lige Linie 7200 Alen til Lindholm*, $1\frac{3}{4}$ Mil til Østspidsen af Hyllekrog, 2 Mil til Kroghave og Gedser Havn, 5 Mil til Fehmern, $7\frac{1}{2}$ Mil til den mecklenburske Kyst og 15 Mil til Lybeck. Indgangen - ikke Sejllobet - til Nysted Nor ved Skansen er c. 600 Alen bredt. Fra Skansen til Havnen er der omtrent 1600 Alen, lig Byens Længde fra Nord til Syd. Norets største Bredde er henved 1300 Alen. 1200 Alen Syd for Hestehaven ligger Metgrunden med kun $\frac{1}{2}$ Fod Vand.

Rødsand danner en Bølgebryder for Kysten. Der er derfor aldrig stærkt Bølgeslag imod Land, selv ikke ved Paalandsvind. Et ejendommeligt Syn er det, naar man nærmer sig "Sandet". Indenfor kan Søen ligge stille eller let Kruset, medens den paa den anden Side rejser sig i Brænding og afmærker Grundens Grænselinie ved en takket, bevægelig Kam. Dejligere Krystalklart, smaragdgrønt Vand ind over den hvide Sandbund tæt indenfor grunden har jeg aldrig set. - Strandbredden er smal, leret, opfyldt med Stenblokke. Østersøen vilde set fra denne Kyst tage sig ud som en stor Indsø, dersom man ikke havde den vide Horizont, hvor Land ikke øjnes.

*Se Tegning S. 243

Håndskriftets side 36

Under særegne optiske Forhold kan dog undertiden Fehmern og den tyske Kyst fortone sig i det fjerne. Man kan ogsaa iagttage Sejlerne, der passerer hinsides Rødsand, og Røgsøjlerne fra de forbidragende dampere.

Den lille Vig, Nysted Nor, hvorved Byen ligger, har ganske Præget af en Indsø, indelukket, som den er, af frugtbare Marker imod Øst og Hestehaveskoven imod Vest. Uagtet Nysted er en Søstad, har den derfor ingen Saltvandsduft over sig, og dens Havn, der i Regelen kun huser nogle Smaaskibe, Jagter, Galeaser, Skonnerter og nu og da en enlig Damper, giver ikke store Tanker om Byens Skibsfart. (se Toldvæsenet).

Nysteds Handelsflaade.

- 1828 3 Skibe paa tilsam. 27 Kommercelæster
- 1859 9 Skibe paa tilsam. 178 Kommercelæster
- 1900 2 Fartøjer: Foranagter Skonnerten "Julie" (Olsen) paa 31 Tons, Jagten "Marie" (Møller) paa 25 Tons

Fiskerbaade se Fiskeri.

Før den regelmæssige Dampskibsfart sattes i Gang for en Snes Aar siden, var der en del Fragtfart paa Kjøbenhavn. Jeg mindes Sluppen "Mariane" (se Prospektet S. 31), en gammel Plimsoller, der ejedes af Skipper August Klotz. Mærkeligt, at det gik godt saa længe, men en gang grundstødte den ved Falster, det kunne den ikke taale, men gik helt itu, det gamle Skrog.

Om Efteraaret er der en betydelig Trafik i Havnen med Sukkerroer og Affald fra Fabrikken i Nykjøbing. De hertil benyttede Bugserdampere og Pramme ere fritagne for havneafgift (4/5 1884) og samtidig er Afgiften for Sukkerroer nedsat fra 5 Øre (Have- og Markvækster) til 1 Øre pr. 100*, Affaldet frit.

*[Red: pund?]

Håndskriftets side 37

Havneudvalget bestaa af 1901:

- Borgmesteren (Formand),
- Købmændene Harald Jensen og M. S. Jensen af Byraadet
- og udenfor dette af Kbm. Wichmand og Fisker Landt.

Havnefogder:

- Underbaadsmand i Matroskorpset Valdemar August Eskildsen, Abmd. Fra 1. Jan. 1875 til sin Død 1898
- Skibsbygger Sparre, R. af D., Constitueret fra 1898. † 27/2 1904.
- Hotelejer C. T. Danielsen, † 13/8 1906.
- Fhv. Lods Hagen.

Lods* og Havnefoged:

- Frederik Larsen fra 1. Ocbr. 1875 til 1923.
- Anders Larsen, ovenst. Søn fra 1923.

I gamle Dage, 1830-40^{erne} vare Spadsere- og Kørevejen ved Stranden ikke til. Vandet gik mange Steder lige op til Haverne, og ved disses Stengærder havde Fiskerne deres Baade liggende. Et af Aarestrups Børn har fortalt, hvor bekvemt det var at Svømme i Vandet. De gik bare ned i Enden af Haven. Klædte sig af og hoppede over Gærdet ned i Stranden.

Spadserevejen - Strandvejen - er anlagt 1868, og samme Aar ere Rækken af Lindetræer og Busketterne plantede. Den sydlige del af Trærækken fra Strandstræde til Toldboden er fornyet i Efteraaret 1898, da Stien gjordes bredere. Samtidig plantedes Lindetræer paa havnepladsen.

Ved Opmuddringen af Sejlløbet i Aarene 1899-1900 fandtes c. 500 Alen udenfor Skansen paa 8-9 Fod Vand

*Lodsen faar 108 Kr. for Afmærkning af Indsejlningsfarvandet (1881)

Håndskriftets side 38

en Mængde Oldsager fra den ældste Stenalder bestaaende af Flækker, raat tilhugne Spyd- og Pilespidser, Fiskekroge, enkelte Økser og omtrent 30 Gevirere af Kronhjort, hvoraf flere vare store og paa forskellig Maade bar spor af at have været bearbejdet af Menneskehænder.

Sparre mener, at disse sager kunne være ført ud med den den gang sikkert rivende Strøm i Noret. Det smalle Udløb skulle jo give Plads for de fra de nuværende Engdrag udstrømmende Vandmasser. Hvorvidt denne Tydning er rigtig, eller om der har fundet en Sænkning af Landet Sted har jeg ingen Mening om. Ved Gangstien til Skansen findes ikke faa Oldsager af samme Slags. Sparre og Dr. Johansen have sanket flere Daaser fulde af dem.

Ikke faa Familier holde Lystbaad, de fleste Robaade, enkelte Sejlbaad. Navnlig Borgmester Holck er en lidenskabelig Dyrker af Lystsejllads. Naar det rigtig stormer, kan man være vis paa, at Borgmesteren gaar til søs, oftest ene Mand i Baaden.

Jeg kommer til at tænke paa en ældre Borgmester i en af Kjellands Romaner. Han maatte altid ned paa Bryggen, naar søen stod i Skumsprøjt over den, for, som det skulle have Udseende af, at paase "ne quid detrimenti capiat respublica". Men det var Vikingebloodet, der bruste i ham. Dette er nok Tilfældet med vor Borgmester, naar han nødvendigvis paa Embeds vegne i en Brandstorm maa sejle ud for at besigtige et Vrag

Håndskriftets side 39

Nysted Købstads Jorder

Som tidligere anført udgør Bygrunden 45 Tdr. Land, Markjorderne 938, tilsammen 983 Tdr. Land. Byen indtager det nordvestlige Hjørne af det samlede Areal, der mod Nord grænser til Grevskabet Christiansholm og Kjettinge Sogn, mod Øst til Vanthore, mod Syd til Østersøen og mod Vest til Noret og Rørsøen.

Fra Bomstræde udgaar en Vej imod Øst. Til venstre for denne ligger Klostermarken, der strækker sig op til Kommunens Nordgrænse og mod Øst naa hen til Teglværksvejen. Tilhøjre passerer den Spurvevænget og Kirkegaarden. Ved dennes Østende deler den sig i to Grene: Skovstræde og Vanthorevejen. Den første gaar i nordøstlig Retning til Skoven.

Den fører forbi Raadmandsvænget og Lergraven (7 Td. Land). Nord for disse ligger Teglværksmosen (5 Td) og Lærkevænget (7 Td.). Paa Teglværksmosen laa tidligere et Teglværk, som endnu i Firserne tilvirkede Mursten. Men da Leret var forbrugt, maatte Fabrikationen opgives, og Mosen, hvor der er god Jagt, solgtes til Lehnsgreven. Bygningerne blev staaende i nogle Aar, faldt mere og mere sammen* og blev tilsidst fjernet. Derefter gaar Vejen under Navn af Skovvejen ind paa Nysted Skov eller Bækkeskov, 214 Tdr. Land, der sidst -i Fyrreerne - udskiftede del af Markjorderne. Skovens grænser ere paa omstaaende Kort mærkede med Grøn farve.

Imellem Skovstræde og Vanthorevejen havde vi helt henne i Vinklen Eksercerpladsen, hvor Borgervæbningen i tidligere Tid holdt Øvelser. Derefter kommer de Suhr'ske Vænger, 27 Tdr. Land, der bestyres af Stiftsøvrigheden, og hvoraf lejeafgiften tilfalder dels Kirken med 12 Tdr. Byg, dels to

herboende

*Se tegning S. 245

	Bygr.	Markjorder
Nakskov	60	1043 Tdr. Land
Maribo	62	538 Tdr. Land
Rødby	72	4816 Tdr. Land
Sakskjø.	44	242 Tdr. Land
Nysted	49	934 Tdr. Land
Nykøb.	63	632 Tdr. Land
Stubbek.	41	477 Tdr. Land

Håndskriftets side 40

Medlemmer af Familien Suhr, Enkefrue Meyer f. Suhr og Sadelmager Hansens Enke f. Riemer med 35 Tdr. Byg til hver. Øst for disse Vænger ligger Kirkejordene, 42 Tdr. Land, der dog ikke mere tilhøre Kirken, men ere solgtes til privat ejer.

Ved Vanthorevejen ligger Møllehusene og østre Mølle. Tidligere var der to Møller, men den vestligste, Christoffersens, blev nedbrudt i Aaret 1894.* Den del af Markjorderne, der strækker sig fra Vanthorevejen mod Syd til Østersøen, kaldes med et fælles Navn Kongemarken, indbefattende Spurvevænget, hvorpå Højskolen er bygget, Møllemarken, Skansejorden (5 Td), bageste og forreste Strandmark.**

Skansen, der er omtalt Side 15, laa tidligere paa Præstegaardens Avling (25 Td.), som i Aaret 1890 solgtes fra Embedet, deraf Skansejorden til Lehnsgreven.***

I Forsommeren 1900 anlagdes en Spadseresti til Skansen langs Stranden og Kommunen købte for 300 Kr. et Stykke Jord hørende til Matr. 57s Have i Fiskergade, for at Stien uden Afbrydelse kunde fortsætte fra Havnepladsen til Skansen.**** De forhandlinger, som Byraadet indledede med Greven om ved Mageskift at erhverve Skansen til et Lystanlæg, strandede paa de Vanskeligheder, der rejste sig fra "Det nye Fugleskydningselskabs" Side. Dette havde nemlig af Greven faaet Tilsagn om at maatte opføre en Pavillon derude, naar den skal flyttes fra Kobakken i Folehaven, hvor den efter Bestemmelsen kun skulle have midlertidigt Stade. Greven har ladet plante træer omkring Skansen og liberalt givet Publikum Adgang til den.

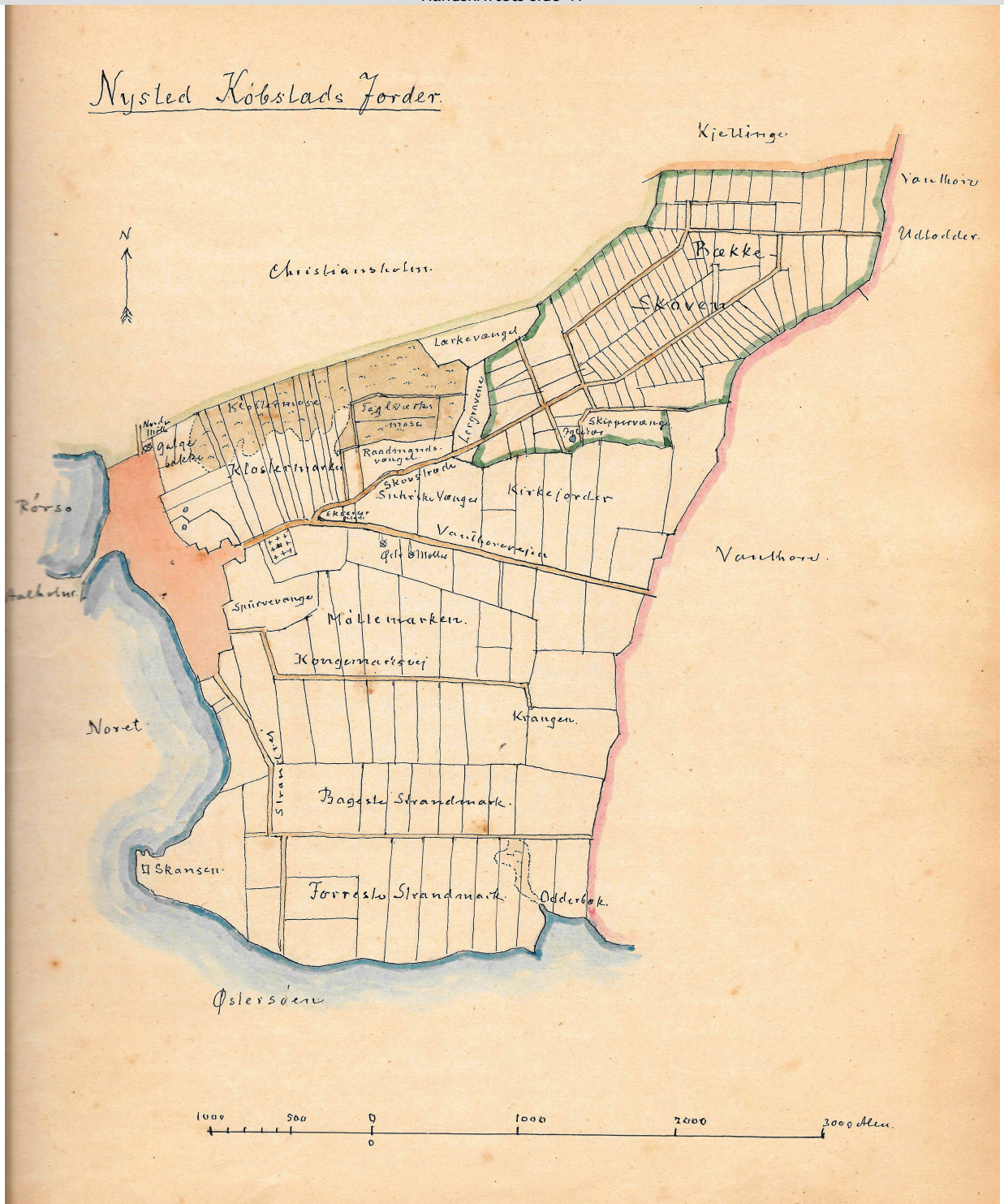
En lille Indskæring af Havet paa Sydkysten kaldes Odderbækken. Her er der ikke langt fra Bredden dybt Vand, hvorfor den stadig har spillet en Rolle i Nystedernes Storhedsdrømme.

*Se Tegning S. 45

**En Stenrække, der fra Skansen strakte sig ud til Sejløbet, men nu næsten helt er optaget, kaldtes "Svenskebroen"

***Skøde af 2. Juni 1890, læst 28. Juli. Greven købte hele Arealet, men solgte det igen til Alvsbruger Ole Hansen paa 5 Tdr. nær omkring Skansen.

****I Efteraaret 1901 plantedes Træer og Sirbuske langs stien

Nysteds Jorder

Paa Kongemarken er der to Veje, Kongemarksvejen, der fra Søndergade efter et Par Vinkelbøjninger gaar Øst til et Terræn henimod Vanthores Grænse, der kaldes Krangen. Den anden Vej, Strandvejen, danner en Fortsættelse af Fiskergade, bøjer mod Øst og løber over Grænseskillet som Markvej til Odderbækgaarden i Landsognet. Vejene paa Nysted Mark og Skov vedligeholdes af Lodsejerne*, dog leverer Kommunen frit Grus, der tages i Avlsbruger Claus Hansens Grusgrav tæt østen for østre Mølle.

Jorden er gennemgaaende god, lermuldet og egner sig godt for Hvededyrkning**, mindre dog paa "Skoven", som er af nogen ringere Beskaffenhed. Nogle Avlsbrugere dyrker Sukkerroer, der afsættes til Fabrikken i Nykjøbing, oprettet af et Aktieselskab i Aaret 1884.

I Strandmarkerne findes i 4-8 Alens Dybde et Underlag af Kridtler med indlejret Flindt og C. 5% sand af afvekslende Mægtighed = 10-20-30 Alen.*** Det strækker mod Øst igennem Landsognet, hvor det ved Odderbækgaarden naaer op til overfladen, henimod Guldborgsund. Hvor langt det gaar imod Nord, vides ikke med sikkerhed. Ved Gravning af Sygehusets Brønd kom man igennem et mægtigt Lag, og paa H. Højs Gaard i Vanthore - den første Gaard ved Vanthorevejen - viste det sig ved brøndgravning 30 Alen Tykt.

I Aaret 1900 laa et tysk Firma i Underhandling om at købe Odderbækgaarden, hvortil ogsaa hører en del Jord paa Nysted Strandmark, for at udnytte Kridtleret til Cementfabrikation, hvortil det skal egne sig godt. Men Handelen gik ikke i Orden, da Firmaet viste sig mindre solidt.

Af Markjordene ejer Kommunen 12 Td. land - derunder Lergraven (7 Td), "Hospitalet" 2 Td., der lejes ud til en Afgift af $1\frac{1}{4}$ til 5 Tdr. Byg pr. Td. efter Bonitet og Beliggenhed. Ogsaa Staten har sin Andel, nemlig Byfogedjorden, 28 Td., hvortil Skippervænget (11 Td.) hører. Kirken har 24 Tdr. Det øvrige er i privat Eje.

*Undtagen Vanthorevejen, der er optaget paa Regulativet som offentlig Vej

**s. 437

***I margen er tilføjet: Ved Brøndgravning i Fiskergade Nr. fandtes Kridtler i $3\frac{1}{4}$ Alens Dybde, 9 Alen dybere var man endnu ikke kommet igennem det. Ved Brøndgravning i Adelgade 27 naaedes Kridtleret ikke paa 16 Alens Dybde, det var helt igennem almindeligt gult, stivt Ler.

Der ligger paa Jorden godt og vel halvhundrede Vaaninger, hvoriblandt en halv snes jordløse Huse. De andre have et Tilliggende af 50, 40, 30, 16 ned til 3 Tønder Land. Teglværksmosen (5 Td) og Skansejorden (5 Td) ejes af Lehns greve Raben Levetzau. 86 Tønder Land ejes af de tilgrænsende Bønder i Landsognet. Klostermarken er fri Jord uden Afgift til Stat eller Kommune.

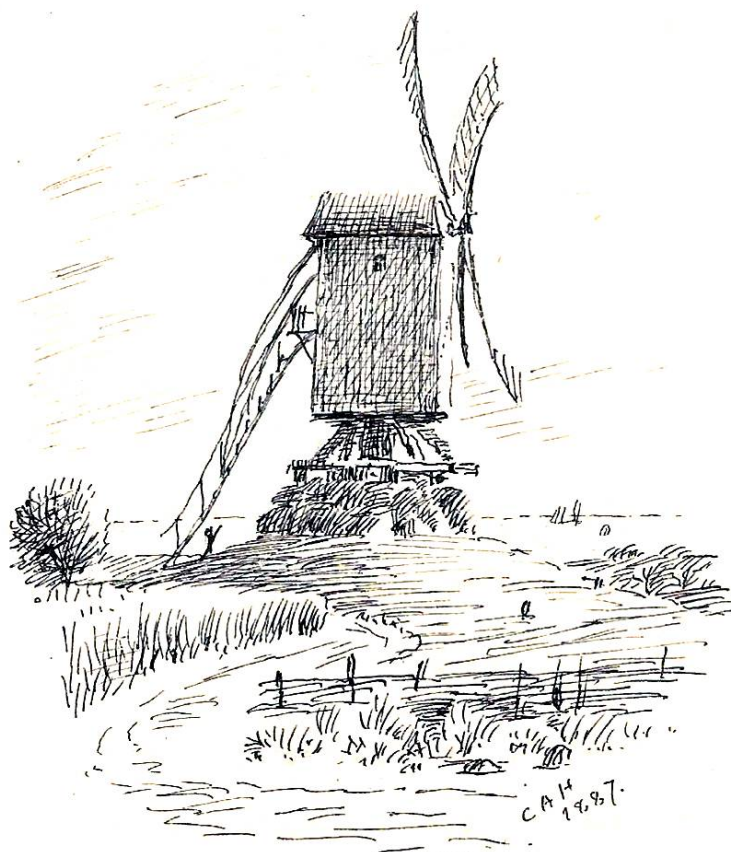
Af Skovjorden fik ved Udsiftningen hver Ejendom sin Part, hvoraf hverken Kgl. eller anden Skat skulde svares. Men hvor den sælges fra Stedet, paalægges der den en Afgift til Kommunekassen à 2 Skæpper Byg pr. Td. land, stigende for hver gang den sælges med 2 Skp., indtil 1 Tønde er naaet (Forordn. Af 18. Oct. 1811). Mange Parter er solgt gentagne gange.

Af Kongemarksjorden gives i Kgl. Skat 2 Skp. Byg pr. Td. Land, men der betales ingen Afgift til Kommunen undtagen for de Arealers Vedkommende, der sælges til udenbys Mand. Disse svare foruden den nysnævnte Kgl. Skat 1 Skp. Byg pr. Td. L. til Byens Kasse, og denne Afgift forhøjes for hvert Salg med 1 Skp. Indtil $\frac{1}{2}$ Td. Den en Gang paahvilende Afgift bortfalder ikke, selv om Jorden igen kommer i udenbys mands Besiddelse.

Bygafgiften til Kommunen udgjorde i Aaret 1900 97 Tdr. af Skovlodderne og 33 Tdr. af Kongemarken, tilsammen c. 1300 kroner. I Forpagtningsafgift svarede 187 Kr. (deraf 150 Kr. af Lergraven). Jagtretten paa Nysted Købstadsjorder er overdraget til grundejerne. Hvori Jorden er udlejet, skal jagtretten dog tilfalde Brugerne, medmindre Grundejeren ved overdragelsen af brugsretten udtrykkelig har forbeholdt sig Jagtretten (Byraadsmødet 6/12 1894).

I landskabelig henseende gør Nysted Mark og Skov et temmelig bart Indtryk. Det er fladt Jordsmon med

meget sparsom Træbeplantning og med smaa landlige, med straatækket Bygninger strøede om hist og her. De ret vide Perspektiver kunne dog have noget Tiltalende ved sig. Med Skansen maa dog gøres en Undtagelse, thi herfra har man en smuk Udsigt over Østersøen, til den lige overfor liggende Hestehave og over Noret til Byen og Aalholm - Se tegn. S 5. Den har altid været et yndet tilflugtssted for Nystederne, som drage derud til Fods langs Stranden eller i Baad, der fortøjes ved en Anlægsbro.

Christoffersens Mølle

Christoffersens Mølle - C.A.H. 1887

Det har fra gammel Tid været fastslaaet, at Købstadens Marklodder ikke maatte afhændes til udenbys Mand, fordi den Bygrund, hvortil det hørte, og paa hvilken Skatter og Afgifter hvilede, giver forringelse i værdi til Skade for Byens Kasse. Forbudet var dog ikke blevet strengt overholdt, men indskærpedes ved Forordn. Af 14. Aug. 1741. Ved Kgl. Resolution af 12. Aug. 1811 tillodes salg af de udskiftede Marklodder imod, at der paalagdes en aarlig Afgift ad 2 Skp. Byg pr. Td. land ved første Bortsalg stigende med 2 Skp. Ved hver senere overdragelse, indtil 1 Tdl. Var naaet.

Om Kreaturhold, Hartkorn, Jordernes Benyttelse se side 148.

Håndskriftets side 46

I botanisk Henseende

hører Nysted i følge sin Beliggenhed til den gruppe, der benævnes "de sydlige Øer". Det forholdsvis milde Klima og den lerholdige Jordbund betvinge Vegetationens præg, der gennemgaaende er frodig. Planter, der høre hjemme paa Sandjord, paa Hede og Moorbund mangle eller forekommer kun som Sjældenheder,

f. Eks. Lyng. Derimod findes forskellige Planter, som i andre Egne ere sjældne eller mindre almindelige, ret hyppigt i vor Flora, saasom liden Torskemund (*Linaria minor*), spydbladet Torskemund (*Linaria Elatine*), Ager Løvemule (*Antirrhinum Orontium*), Riddersporre (*Delphinium consolida*), Ager Ranunkel (*Ranunbena officinalis*) og flere Alantarter (*Inula*).

Det gjorde et vist Indtryk paa Medlemmerne af botanisk Forening, da de d. 22. Juli 1898 paa en Ekskursion besøgte Nysted, at der i Gaderne fandtes en ret frodig Vegetation*.

Af mindre almindelige Planter saas i Adelgade paa Fortorvet ved Kirken og a. St. *Amarantus Blitum*** langs Rendestenen i Havnegade og paa Havnepladsen Skov-vandsenep (*Brachyolobus silvester*), ved Strandvejen tæt ved gamle Toldbod Skivekamille (*Matricaria discoidea**** paa Havnepladsen Strandkarse (*Lepidium latifolium*), ved Strandvejen Jærnurt, paa Taget af Nr. 100 i Adelgade at rigt Flor af trekløvet Stenbræk (*Saxifraga tridactylites*).

Desværre er Gadevegetationen i Aftagen paa grund af det striksere Polititilsyn. Hvad kan det i grunden skade, at der gror nogle Planter paa Fortovene, naar de blot ikke stopper vandløbet i Rendestenen? Det grønne er snarest til Pynt, og det var dog rart at bevare de botaniske Sjældenheder.

I grøften ved Bagstræde vokser Læge-Kulsukker (*Symphytum officinale*). Denne Grøft, den venstre fra Møllen til vandløbet, er i oktober 1900 bleven tilkastet. Fylden toges fra landevejsgrøften ved Aalholm Forpagtergaard, der under den voldsomme østlige Storm d. p. Maj 1900 fyldtes til Randen af Grus og Sand, der røg af Markerne

*(Botan. Tidsskr. 1899. 22 Rd. H. s S VII)

**og paa Havnepladsen (1903) - i særdeles kraftige og talrige Eksempl. ved Anlægget af Jernbanegade 1910

***I margen er anført: Skivekamillen har efterhaanden udbredt sig over hele byen, ogsaa ud forbi Kirkegaarden - (1920)]

Håndskriftets side 47

Støvet opfyldte i den grad Luften, at man fra Møllen næppe kunde skimte Forpagtergaarden. En saadan Støvstorm er ikke tidligere iagttaget.

I 1896 fandt jeg paa Skansejorden Bibernelle (*Poleium Langvisorba*)* Der var den gang kun 7. Eksemplarer, men siden har den formeret sig stærkt. Ved Skansen voksede for nogle Aar tilbage enkelte Skovtulipaner, de ere nu forsvundet. Paa Strandengen nedenfor forekommer, dog ret enkeltvis, *Statice Behen*.

Teglværksmosen har en temmelig rig Plantevækst. Nogle små Totter Lyng træffes her. *Oenothera biennis*, Natlys, en forvildet Haveplante, optraadte for en del Aar siden i stor Mængde, nu synes den at være forsvunden. I Vandhuller vokser den smukke hvide Aakande eller Nøkkerose (*Nymphæa alba*). Af mere sjældne Planter har jeg paa dette sted fundet: *Epipactis palustris*, *Gymnadenia conopsea*, *Atisma ranunculoides*, *Linaria minor*, *Turritis hirsuta*, *Genfrana amarella*. Ved østre Mølle fandt jeg i 1895 den smukke og sjældne nikkende Tidsel. Jeg saæde Frø af den i min Have og havde den i flere Aar blomstrende i denne.

Ikke langt derfra, paa Kølle Walthers Mark har i mange Aar lancetbladet Vortemælk (*Euphorbia Esula*) dannet et rigt Flor, der i Forsommeren gør sig bemærket fra Vanthorevejen ved sin gule Farve i Kløveren eller Vaarsæden (Se Tegning Side 149).

Bibernelle (*Poleium Langvisorba*)

I Langer Flora 4de - Udg. 1886 - 88 Side 57.2 udtales, at almindelig Vibefedt (*Parigvicula vilgaris*) er

sjældnen paa Lolland og kun bemærket ved Engestofte. Jeg har truffet den i Mængder i Teglværksmosen og flere steder i Nærheden.

I Aaret 1898 tog jeg nogle Blokke af den smukke lilla Bregne, *Asplenium Trichomanes* fra et Stengærde ved Rosenlund og udpantede den paa Nordsiden af Stengærdet ved Lærkevænget. Det lader dog ikke til at den har fæstet Bo der.

*Bibernelen har udbredt sig stærkt (1905)

- Ved Skansen vokser *Hordeum pratensis* (Eng Byg), ved Strandstien: *Festuca littorosa*, (Strandsvinget), *Allium Sevrodoprasum* (Strandløg), *Thalictrum flavum* (Gul Frøstjerne).
- Ved Stranden noget østlig for Skansen paa en lav tjørnebevokset Strand findes den store anelige Skærmpilant *Angelica littoralis* (Vand-Kvan).
- *Senecio viscora* paa den nye Kurveplads udfor Frk. Graas Gartneri 1919 - 1920 - 1921.
- Trods al jordlugning findes endnu (1921) *brachylobus* (s. *Nasturtium*) silvester i Rendestenen udfor det første Hus paa nordre side af Havnegade, hvor jeg fandt den første gang i 1898, i nogle faa forkrøblede, blomstrende Eksemplarer, de andre steder var den forsvundet

Håndskriftets side 48

Da Aalholm ligger saa Nær ved Nysted og dets Terræn hører til de mest yndede Spadseresteder for Byens Beboere, skal jeg tilføje nogle Bemærkninger om Parken og Skoven. De staa åben for Publikum 2 Gange ugentlig om Sommeren, Søndag og Onsdag fra Kl. 12, til Solnedgang, om Vinteren kun om Søndagen.

Aalholm Lysthave er anlagt 1796 af Gartner Michelsen*, senere Gentz († 1879 som Stiftsgartner paa Vallø) under Grev Fr. Chr. Raben (f. 1769 † 1838 i Rio Janeiro) hvis udmærket smukke Marmorbuste, modelleret af Stein, er oprejst i Haven. Der findes her en stor Platan, der siges at være den største Norden for Alperne**, nogle ualmindelige pragtfulde *Rhododendron* buske, store gamle *Thuja*er, flere *Tulipan*træer (*Liriodendron*), *Gleditschia horrida* og *Triacantha* med dens lange, stærke, tregrenede Form, *Wogmathafyr* (*Pirmus strobur*), *Zirbelfyr* (*P. cambra*), *Gingkotræet* fra Japan, *Salisburia adiantifolia*, et *Naaletræ* med vifteformige, tolappede Blade, *Taxodium distichum* med dens fine, om Efteraaret rødlige Løv, *batalpa syringifolia*, *Bignonia radicans*, en *Slyngplante* med røde Blomster og mange andre sjældne og smukke Træer og Buske.***

Lindealleen Øst og Syd for Slottet er plantet 1750-60, Kastaniealleen i Lille-Alverdens Gang noget senere.

1882 begyndte Grev Fr. Raben-Levetzau at omdanne den meget forsømte gamle lysthavn til et engelsk Parkanlæg. 1883 toges fat paa Hestehaven (258 Tdr. Land). Køkken, Frugt og Driverihaven (8 Tdr.) anlagdes i 1884 og i 1885 paabegyndtes Udgravningen og opfyldning i Slotssøen til Blomsterhave og Vej. Ialt indtager Park og Skov og Havn et sammenhængende Areal paa c. 300 Tdr. Land.

Paa Herritslevvejen plantedes *Elmetræer* Efteraaret 1896 og 97 - i Stedet for tidligere italienske *Popler*, ved Nykjøbing Landevej Rønnebær (*Sorbus xxx*) Efteråret 1897 og 98.

*Overstregeset og i margen er anført se S.307

**I Wiesbaden har jeg set større Plataner

***Gartner Larsen har været ansat siden 1889. / Rosenkilde / Landkilde / Gartner Poulsen (til 1879-80) / Holten-Bechtolsheim til 1889 († 31/1 1922 - 78 Aar gl.)

Håndskriftets side 49

Sundhedstilstanden

i Nysted er god, hvad der skyldes den frie, ret høje Beliggenhed, 30-40 Fod over Havet, den udstrakte Beliggenhed (er streget over) Bebyggelse med eenetages Huse og Haver imellem Gaderne og det gode Drikkevand. Allerede i Pontoppidans Atlas (1767) bemærkedes: "*bedre Vand end paa de fleste andre Steder i Laaland*". Byen forsynes med Vand dels fra private Brønde, dels fra 4 offentlige Gadeposte, henholdsvis i den nordlige Ende af Adelgade, paa Raadhustpladsen, i Kattesundet og ved Stranden for

Enden af Slotsgade.

Under Koleraepidemien 1853 angrebes Nysted ikke. Der indtraf ganske vist et Dødsfald af Kolera i Nysted Havn d. 16. juli, da en Krydstoldbetjent, som Dagen forud var afsejlet fra Nykjøbing, døde, men i Byen forekom intet Tilfælde. Det var et Held, at Nysted gik fri, thi Nabobyen Nykjøbing var haardt medtaget, havde fra d. 8 Juli til d. 4. sept. I alt 154 Sygdomstilfælde med 87 Dødsfald. Og Koleraen var paa Vej til Nysted. En Postkarl, som var paa Tur hertil, blev nemlig syg straks efter, at han var bleven sat over til Sundby Færgegaard. Han førtes derefter tilbage til Lazarettet i Nykjøbing, hvor han kom sig. Saa nær var Nysted ved at faa den uhyggelige Gæst, indført med Posten.

Tyfoidfieberen aflægger kun sjældent Besøg, og der kan hengaa flere Aar, uden at noget Tilfælde viser sig. Kun én Gang i de 25 Aar, jeg har praktiseret her, er der forekommet en større Epidemi, nemlig i Sommeren 1889. Jeg har beskrevet den i Ugeskrift for Læger 1889. 4R.XX S.701, fordi den afgiver et smukt og overbevisende Eksempel paa Smitteoverførslen med Drikkevandet. Den holdt sig til den nordlige Ende af Adelgade og udbredtes ved Vand fra en Brønd, der havde Overfladetilløb fra et smittet Hus. Den omfattede 16 Tilfælde med 2 Dødsfald.

Håndskriftets side 50

Maj-Juni 1890 herskede en Skarlagenfeberepidemi, der udmærkede sig ved sine mange alvorlige Komplikationer. Af 21 Syge døde 2. Der forekom 10 Tilfælde af Nyrebetændelse - i et af disse tillige Hjertebetændelse + i 2 Krampe + og i 2 Underlivsvattersol - endvidere 1 Tilfælde af Kirtelbrud paa Halsen, 3 Tilfælde af Svælgdifteritis, 1 Lungebetændelse og i 2 Tilfælde tilbagevendende Udslæt (recurrent exanthem). Fra Sept. 1892 til Febr. 1893 angrebes 65 Personer af Difteri. Deraf døde 6, de tre af tilstødende Strubehoste. Epidemien toges under offentlig Behandling. (Lov af 30. marts 1892).

Jeg har Indtrykket af, at Lungetuberkulosen optræder hyppigere heri Byen i de senere Aar end tidligere. Influenzaen har ikke sparet Nysted saalidt som nogen anden Egn i Danmark. Under den første Epidemi - den store Verdensfarsot - Vinteren 1889-90 angrebes efter en af mig foretagen Optælling 70% af Befolkningen (C.A. Hansen: Bidrag til Oplysning om Influenza etc. Kjbhvn 1892 S. 169). Hvad angaar den saakaldte "lollandske Feber", da er den nu til Dags næsten en "saga blot", men den vedbliver dog at spøge i Folks Fantasi. Nyankomne ere endnu tilbøjelige til at skrive ethvert Ildebefindende, hvoraf de i den første Tid lide, paa den berygtede lollandske Febers regning, men med Urette. Thi Koldfeber, febris intermittans, Malaria, er nu til Dags en stor Sjældenhed, om den end - saa godt som helt forsvunden fra det øvrige Danmark - har fundet et sidste Tilflugtssted herover paa Lolland, der fra gammel Tid har været dens Yndlingssæde. Det er fordi den i tidligere Tid har været saa almindelig herover, at den har faaet sin stedlige Betegnelse, ikke fordi den som Sygdom betragtet frembød Særegenhed. Det er dog sandsynligt, at den, naar visse meteorologiske Betingelser indtræffer, navnlig en meget stærk og vedholdende Sommervarme, vil blusse op paany.

Håndskriftets side 51

Nysted har aldrig været i særlig Grad hjemsogt af "Feberen", hvilket den skylder sin høje, tørre Beliggenhed. Sammenlignet med de andre lollandske Købstæder har den været meget forskaaet, hvad der fremgaar af følgende statistiske Data (Se min Afhandl: Epidemisk Undersøgelse ang. Koldfeberen i Danmark Kjbhvn. 1886 S. 43-52).

I de 15 Aar 1869-83 angribes af Koldfeber hver 1000 Indbygger aarligt i:

Nysted	3.8
Sakskjøbing	47.8
Maribo	12.0
Rødby	46.6
Nakskov	35.9

Efter Fysicatets trykte Beretninger angribes af samtlige epidemiske Sygdomme af 1000 Indbyggere:							
	Nysted	Nakskov	Maribo	Rødby	Sakskjøbing	Nykjøbing	Stubbekjøbing
1896	115	240	154	158	210	216	174

1897	155	216	305	210	265	313	192
1898	111	185	150	127	163	216	113

I hvert af disse Aar har Nysted blandt Stiftets Byer altsaa haft den mindste Sygelighed af epidemiske Sygdomme. Denne Statistik saavel som den offentlige Dødelighedsstatistik omfatter dog altfor faa Aar til, at man paa den kan bygge sikre eller videregaaende Slutninger, men giver dog et Fingerpeg i en bestemt Retning, som det ikke vilde være uden Interesse at forfølge videre, naar et større Materiale foreligger.

Dødeligheden har i de 15 Aar 1885-99 været gennemsnitlig 17.5 om Aaret af 1000 Indbyggere, varierende selvfølgelig noget fra Aar til Aar. I 80^{erne} og 90^{erne} var den høj foraarsaget væsentlig var Diftericus større Udbredelse her som overalt i Danmark. (Medens der i 1871 i Danmark kun angribes 1.4 promille af denne Sygdom (ink. Croup), i de efterfølgende Aar 2, 3, 4 %o steg Sygelighedskvocienten i 1887 til 6, 1889 til 8, 1890 til 10.9, i 1897: 4.4 for hele Rigets Vedkommende)

Håndskriftets side 52

I Nysted døde		I de danske Provinsbyer døde	
	Antal	Af 1000 Indb.	Af 1000 Indb.
1885		19	
1886		16.5	
1887		24	
1888		23	
1889		15.5	
1890	20	14	19
1891	24	17	20.6
1892	32	23	19.9
1893	28	20	18.8
1894	15	11	17
1895	30	21	17
1896	17	12	16.42
1897	21	14	16.50
1898	21	14	15.4
1899	22	15	17
1900	28	21	16.4
1901	19	13.3	16.4
1902	19	13.5	

Dødeligheden pro mille i Byerne i Maribo Amt.

	Nysted	Nykjøb	Stubbekjøb	Maribo	Rødby	Sakskjøb	Nakskov
1890	18	22	11	20	18	20	19
1891	17	20	23	14	17	21	19
1892	23	24	25	17	31	29	20
1893	20	17	16	18	18	21	17
1894	11	14	12	11	15	24	13
1895	21	14	13	12	14	27	16
1896	12	16	15	14	18	21	17
1897	14	17	16	15	17	18	15
Gennemsnit 1890-97	17	17.9	16.2	15.1	18.5	22.6	17.1

Håndskriftets side 53

Det fremgaar af omstaaende Tabeller, at Nysted i de 15 Aar 1885-99 har haft en gennemsnitlig Aarsdødelighed paa 17.5 pro mille, noget mindre end den for alle Provinskøbstæder fælles Dødelighedskvocient i Aarene 1890-97². Også iblandt de loll.falsterske Købstæder i den ganske vist korte, 8arige Periode indtager Nysted en smuk Middelstilling, idet kun 2 have en mindre mens 4 en større relativ Dødelighed.

Dødeligheden har været betydelig større i tidligere Tid. Dette fremgaar af en Optælling, jeg har foretaget efter Kirkebøgerne, som dog ikke giver et rent Billede af Forholdene i Nysted, da Dødsfaldene i Landsognet og i Byen lige til 1892 optegnes i samme Bog imellem hverandre.

I Nysted og Nysted Landsogn døde:

I hele Pastoratet (Nysted, Nysted Landsogn og Herritslev) døde:

1820	35		1830	37	63	1892	45	59
1821	56		1831	62	102	1893	41	51
1822	31		1832	67	100	1894	22	34
1823	35		1833	33		1895	42	52
1824	29	41	1834	47		1896	22	41
1825	44	59	1835	50		1897	33	43
1826	46	63	1836	22		1898	37	47
1827	54	84	1837	32		1899	37	46
1828	85	110	1838	40		1900	39	49
1829	77	128	1839	39				

Naar man erindrer, at Folkemængden var mindre, vil Dødelighedens Overvægt i Fortiden fremtræde endnu stærkere udpræget.

De høje Tal 1831 og 32 skyldes uden Tvivl den herskende svære Koldfeberepidemi, medens den store Dødelighed 1828-29 synes at hidrøre fra en Kontagjøs Børnesygdom.

*senere streget ud

Håndskriftets side 54

Levendefødte i Nysted

	Antal:	Af 1000 Indb.
1897	43	29.6
1898	42	28.9
1899	27	18.6
1901	32	

† 19 = 13%. Overskud 9%. 1890 - 95 inkl. var Antallet af Fødsler: 263, Dødsfald: 163, Fødselsoverskud: 100 Da Befolkningen i samme Tidsrum kun er stegen fra 1414 til 1475 - i Stedet for til 1514 - har Udvandringen fra Byen altsaa oversteget Tilgangen med 39.*

Antal af Ægteskaber, Fødte og Døde i Nysted Købstad 1895-1900.

	1895	1896	1897	1898	1899	1900	1895-1900 (6 år).
Ægteskaber	13	10	12	4	12	9	60
Fødte (uden dødfødte)	43	35	44	39	28	32	221 (114 M. 107 Kv., heraf uægte 7 M. 9 Kv)
Døde (dito)	31	17	22	23	28	29	150
Dødfødte							2 (1 M. 1 Kv., heraf uægte 1 M.

	1880-84	1885-89	1890-94
Ægteskaber	29	45	40
Fødte (Dødfødte medregnet)	239 (125 M. 114 Kv.)	112 (M. 93. Kv. 99)	218 (97 M. 121 Kv.)
Døde (xxx)	136 (77 M. 59 Kv.)	151 (M. 69. Kv. 82)	133 (55 M. 78 Kv.)
xxx Dødfødt.	6 (4 M. 2 Kv.)	20 (M 3. Kv. 4)	5 (3 M. 2 kv.)
Mangler forhold	28	20	17

*[Red. bekender at den ikke forstår de anførte udregninger]

Håndskriftets side 55

Sygehus

Indtil 1898 havde Nysted intet offentligt Sygehus. I Aaret 1870* indrettedes efter Læge Skouboes Initiativ to Sygestuer "Sygestuen" kaldet i N°. 3 paa Østergade, det andet Sted fra Nord i Gadens østlige Husrække. Det lille gamle Bindingsværkshus tilhørte den Gang Kirken - det er senere solgt - og udlejedes af denne for 48 kr. aarlig til den af Skouboe stiftede Forening. Denne fik af Kommunen 40 kr. aarlig og maatte, saafremt Driften ikke kunde bestrides af Patientindtægten, selv dække Underbalancen.

I Aaret 1881 var Indtægten 257 kr., Udgiften 238 kr., men af og til maatte der opkræves nogle faa Kroner hos Medlemmerne. Betalingen var for Ophold 25 Øre, for Opvartning 25 Øre og for Kosten 66 Øre. En Ældre Kone besørgede Sygeplejen. Derfor havde hun Husly og Brændsel, 91 Øre om Dagen af Patienterne samt Brugen af en til Stedet hørende lille Jordlod, som hun lejede ud. Der var 2 Sygestuer, henholdsvis 1280 og 760 Kub. Fod, et lille Badekammer, Værelse for Opsynskonen og Køkken, en meget indskrænket Gaardsplads, hvori en primitiv Retirade, og endelig en lille Have. Der var 4 Senge og kunde opstilles en femte i Baderummet. Udstyrelsen var yderst tarvelig, Bjælkeloft og hvidtede Vægge. En gammel, laset Lænestol, der havde kendt bedre Dage, var Hustes eneste Pragtstykke. Der behandledes fra 1870-81: 111 Patienter, fra 1887-94: 140. I 1893 under Difteriepidemien indlagdes 23 Difteripatienter.

Uagtet baade smitsomme og ikke smitsomme medicinske og kirurgiske Sygdomme optoges paa Stuerne - dog ikke samtidig - opstod dog ingen Tilfælde af indendørs Smitteoverførsler, og de foretagne Operationer, Amputationer, Herniotomier, Enepegmoperationer, Svulsteksterpationer o.s.v. forløb uden Komplikationer. Da imidlertid lejligheden blev mere og mere forfalden, og hele forretningen maatte siges at være i høj Grad stridende mod god hygiejniske Grundsætninger og savnede den beskedneste komfort, og da den gamle elskelige Opsynskone afgik ved Døden, nedlagdes "Sygestuen" i Aaret 1894. Den sidste Patient udskrives d. 28. Oct. 1894.

*eller 1868

Håndskriftets side 56

Der arbejdedes nu stærkt paa at faa opført et tidssvarende Sygehus, og Arbejdet for denne Sag havde en væsentlig Støtte i den nye Borgmester, Holck, som med Iver og Interesse tog sig af den. Der dannedes en Forening med Borgmesteren som Formand, Godsinspektør Schrader, Murermester R. Holch, Købm. Wichmand og Dr. med. Hansen. Kommunen tilsagde Foreningen 400 Kr. aarlig, Landsognet, Herritslev og Øster Ulslev Sogne hver 50 Kr. aarlig, det Raben-Levetzauske Fond tilstod 300 Kr. i 3 Aar, Asylforeningen skænkede sin opsparede Kapital, 1800 Kr., og hvert af Foreningens Medlemmer ydede 4 kr. aarlig foruden enkelte Ekstrabidrag.

Der var en Tid Tale om at købe Borgerstiftelsen og indrette den til Sygehus, men denne Plan opgaves, man foretrak at bygge fra nyt. Da en Byggegrund var valgt for Enden af Fiskergade, toges i Foraaret 1896 fat paa Opførelsen efter en Plan, der i sine Hovedtræk var udtænkt af Dr. Hansen og teknisk udarbejdet af Arkitekt Andresen, der ledede Arbejdet. Dette udførtes paaskønnelsesværdigt billigt af Murermester Harms, Tømrermester Andresen og Struve (Smedearbejdet), Smedemester Gleie og Blikkenslager Danielsen. I Efteraaret s.A. stod Bygningen færdig, og den første Patient indlagdes d. 2^{den} nov. 1896. Bygningen kostede c. 12000 Kr., Monteringen c. 3000.

I stueetagen er Epidemiafdelingen, i den nordlige Ende 3 Værelser bestemte for Difteripatienter, henholdsvis 1560, 1200 og 1000 Kub. F., med 6 senge. I den sydlige Ende 2 Værelser med 3 à 4 Senge - 1320 og 1000 Kub. F. - til Skarlageneferber.

I Falsetagen - gennemgaaende Kvist paa Midten - findes 3 Sygeværelser, det største 1300 Kub. F. med 5 Senge til ikke smitsomme Sygdomme samt Køkken, Spisekammer og Værelse for Sygeplejersken.

Håndskriftets side 57

Hver Afdeling kan temmelig fuldkomment isoleres for sig. I Stueetagen findes et Badeværelse.

I en mindre Bygning er indrettet Vadske-, Brændsel- og Kælderrum samt Ligstue. En lille Have hører til Stedet. I Sommeren 1900 blev Brønden tom. I Debr. Boredes efter Vand. Først i en Dybde af 43 Alen under Bunden af den 13 Alen dybe Brønd, altså 56 Alen fra Jordens Overflade, naaedes Vand. Det er udmærket frisk og klart og tilstede i rigelig Mængde. Boret gik igennem et mægtigt lag af Kridtler. Bekostningen var 3-400 kr.

Sygehuslæge er Dr. med Hansen, der honoreres med 100 kr., 35 øre pr. Dag for vederlagsfrit behandlet Patienter og ellers efter Aftale om private Syge. Ogsaa andre læger kunne indlægge og behandle Patienter. Sygeplejerske er Frøken Marie Andersen f. 10/3 1864, uddannet paa Sygehuset i Saksjøbing. Hun faar (1900) i løn og til Medhjælp 720 kr. og 75 Øre daglig for Kost til hver Patient*.

I Sommeren 1898 blev Sygehuset overdraget til Kommunen imod, at denne overtog den paahvilende Gæld, nemlig 8000 kroner i første og 2000 i anden Prioritet. Montering og og alt fulgte med, saa at Kommunen tjente 5000 kr. Belægningen var i 1897: 40, 1898: 31, 1899: 43, 1900: 53 Patienter.**

Virksomhed i Aaret 1897: Antal Senge: 14 Indlagte: 40. Udskrevne 32, Døde 5. Antal Sygedage for Udskrevne 687 = 21.6 for hver, for Død 73 = 14.0 for hver. Daglig Middelbelægning: 2.2. Fnat 2, Sindssygd 2, venerisk Sygd 1, andre akute Sygdomme 29, andre Kroniske Sygd. 6. Indlagte xxx:2. Operationer: Trakeotomi 1, Arthrotomi 1, Empyemoperation 3. Indtægterne for Aaret 1901 anslaaet til 1525 kr., Udgifter til 2632.84 kr. Underskud: 1107 kr. 84 Øre.

Sygehuset har vist sig vel indrettet og gjort god Fyldest. Det har været beset af Udsendinge fra Rødby, Stubbekjøbing og Kjøge, hvor man agter at opføre Sygehuse, og alle har udtalt sig højst anerkendende om Indretningen og om den usædvanlige smukke og frie Beliggenhed.***

*Se Side 411

**I jan 1899 - 30 Sept 1901: 141 Ptt. Deraf fra Nysted: 37 med 1429 Sygedage. Fra Landet: 104 med 1818 Sygedage. I alt 3272 Sygedage]

***Sygehuset nedlagt April 1918. - hvorfor ???

Håndskriftets side 58

Isolationshuset

beliggende ved Strandvejen paa Kongemarken et Stykke Syd for Sygehuset er opført 1884 i Henhold til Lov om Foranstaltninger mod smitsomme Sygdommes Indførelse i Riget af 2. Juli 1880 §9. Heri optages "søværts ankommende Personer, der lide af smitsom Sygd om udenfor Karantænetilfælde". Det har to smaa Sygestuer og og Beboelseslejlighed for Betjeningen. Opførslen bekostedes og Vedligeholdelsen afholdes af Amtsrepartitionsfonden og Købstæderne i Amtet efter Folketal. Der har i de 16-17 Aar, det har bestaaet, kun været indlagt 1 Patient (med Difteri) og 1 lig. Karantænekommissionen Der er oprettet i Henhold til ovennævnte Lovs §7, bestaar af Politimesteren som Formand, Toldkontrolløren og en af Justitsministeriet beskikket læge, f.T. Dr. med Hansen. Deres hverv er at bringe de i nævnte lov paabudte Foranstaltninger til Udførelse.

Badehus

anlagdes i 70erne af et Aktieselskab i Noret Syd for Havnen. Damerne havde Badetid fra kl. 6 Morgen til 12 Middag, Herrer om Eftermiddagen. I Aaret 1899 udlagdes endnu et Badehus Syd for det gamle, saa at begge Køn kunne bade hele Dagen. Der kan løses Adgangstegn for hele Sæsonen eller for kortere Tid eller et enkelt Bad (25 Øre). Aktionærerne har Moderation. Østersøens vand er jo i det hele taget lidet saltholdigt og blandes tilmed i Noret med del fra Rørsøen udstrømmende ferske Vand. Det kan dog ved Højvande og indgaaende Strøm være frisk og klart; naar de normale Forhold hersker, er det ikke sjældent

ret uappetitligt, "Kødsuppe" kalder Dr. Johansen det. Vestlige og sydvestlige vinde medføre som regel lav vandstand, medens Østenvinden bringer Vandet til at stige. Bunden er blød og dyndet, de fleste Steder tangbevokset

Håndskriftets side 59

Nogle Familier har lagt et Par smaa Badehuse udenfor Noret, Øst for Skansen, hvor Vandet er friskere. Men det er temmelig lavt, der er nærmest ved Land mange sten og Vejen derud er for lang.

Den Plan, der idelig dukker op, om at opføre et Badehotel paa Kysten udenfor Skansen, tror jeg ikke vil kunne gennemføres med Udbytte. Der mangler herfor væsentlige Betingelser i tilstrækkelig salt Vand, frisk Bølgeslag, fast hvid Sandbund, ordentlig Strandbred, og ingen Skov eller andre landskabelig Erstatning til at bøde paa de maritime Mangler. Alle Forestillinger om et mondænt Badested ved Nysted bør vistnok opgives.

I Begyndelsen af Firserne fik Dr. Hansen indrettet et Værelse til varmt Bad paa Dampmøllen. Vandet opvarmedes ved Spildedampen. Men da dette kun kan lade sig gøre, naar Dampmøllen er i Gang, og denne arbejder periodevis til ubestemte Tider, var Benyttelsen for besværlig og begrænset, og Anstalten er nu opgivet. Paa Sygehuset er der et vel udstyret Badeværelse, men af nærliggende grunde vil det kun undtagelsesvis kunne benyttes af Byens Folk.

Sundhedsvedtægt

af 27. August 1898 har afløst den gamle af 6. Juni 1860. Af nye Bestemmelser maa fremhæves Tilsyn med Bagerier og Indførelse af Kødkontrol.

I Slutningen af 1898 indrettedes den nordlige Ende af Sprøjtehuset i Bagstræde til Kontrolstation, og Dyrlæge Johan Christensen ansattes som kontrollerende Dyrlæge. Han tiltraadte sin virksomhed ved Juletid s.d. Eftersyn af Hest eller Okse koster 1 kr., Svin 30 Øre, Fedekalv 25 Øre, Spædekav, Faar, Ged 15 Øre, naar det sker paa Stationen. Ved syn paa Slagtstedet betales et Tillæg. Dyrlægen lønnes med 200 kr., Halvdelen af den takstmæssige Betaling og et ekstra Honorar for Kontrol paa Slagtstedet.

Håndskriftets side 60

Paa Budgettet for 1901 er Udgiften ved Kødkontrollen anslaaet til 500 kr., Indtægten til 600 kr.; den skulde altsaa give et overskud paa 100 kr. Af Byraadet ere to Medlemmer udvalgte til at føre overtilsynet f.T. Købmd. M. J. Jensen og Dr. Hansen.

Sygeplejeforeningen

for Nysted og Aalholm stiftet d. 9. Juli 1892, lod uddanne en Sygeplejerske paa Kommunehospitalet i Kjøbenhavn., som derefter etableredes i Nysted. Løn: 200 kr., fri Bolig samt et Honorar for hver Dag, hun var i Funktion. Foreningens Medlemmer betalte 10 kr. aarligt, men fik til Gengæld 50% Rabat i Betalingen for eventuel Sygepleje. Betalingen var for at Døgn 3 kr., for en Dag 1 kr. for en Nat 2 kr., et Besøg 50 Øre. Ubemidlede kunde faa Nedsættelse eller fri Pleje.

I 1893 plejedes 3 Mænd, 10 Kvinder og 7 Børn i 91 Døgn, 9 Nætter, 35 Besøg. Medlemsbidrag 1893: 340 kr., betalt Pleje 174,50 kr., i alt Indtægt 577 kr., Udgift: 527 kr., Beholdning 49 kr.

Foreningen var uheldig med sin Sygeplejerske. Hun maatte i 1895 afskediges paa Grund af Graviditet. En anden antoges midlertidig. Da det havde vist sig, at der var meget lidt at gøre for en Sygeplejerske, og da Sygehuset opførtes, hvoraf de blev endnu mindre Brug for en saadan, opløses Foreningen i 1896. Naar der nu ønskes Sygeplejerske, maa hun hentes andet Steds fra, i Reglen fra Nykjøbing.

Håndskriftets side 61

Kirkegaarden

ligger Øst for Byen ved Vanthorevejen flere Hundrede Alen fra de yderste Huse i Byen. Højskolen ligger dog tæt op til den. Den var oprindeligt 2½ Td. Land stor, men udvidedes 1885 med ½ Td. Land. Denne

Udvidelse erklæredes for paatrængende nødvendig, men først i 1898 gravedes en Grav i det nye Stykke (Eskildsens). Kirkegaarden toges i Brug 1845. Før den Tid benyttedes Pladsen omkring Kirken. Ogsaa Landsognet har sin Part af Kirkegaarden, den østlige del. Der begravnes aarlig 35-40 lig.

Det øverste Jordlag er Ler af ½ Alens Dybde mod Øst, af 2 Alens Dybde mod Vest, derunder Sand. To Lindealleer paa langs og paa tværs krydser hinanden, og der er rigelig beplantet med Buskvækster og Blomster. Paa Kirkegaarden ligger et lille tarveligt Ligkapel. Under en Mindestøtte i Form af en lav, bred Obelisk med en Dragonhjælm paa Toppen - skøn er den ikke - ligger 12 Soldater, der døde paa Aalholm Lazareth i Krigsaaret 1864.

Ligbærerlavet

opløstes d. 1. Jan. 1864 og de faste Ligbærere antages til en aarlig løn af 10 kr. (Formanden 15 kr.). 1892-98 holdt Karetmager Nielsen en Ligvogn, der lejedes ud til 10 kr. pr. Tur. 1898 solgtes den for 400 kr. til Middelfart, og de døde maa atter lade sig bære til Kirkegaarden, en for Følget ofte ubehagelig Vandring paa Grund af dens Sendrægtighed og Vejens udsatte Beliggenhed. Det er ogsaa dyrere, da Ligbærerne tager 13 kr. for en Forretning.

Håndskriftets side 62

Borgerrepræsentantskabet

bestaaende af 5 Medlemmer valgtes af Borgerne i Henhold til Forordningen om Købstædernes økonomiske Bestyrelse af 4. oct. 1837. Formand blev Købm. H. H. Suhr († 1850), Næstformand Læge Aarestrup, der dog snart efter, 1838, forlod Byen.*

I de første Aar havde Borgerrepræsentanterne flere betydelige Sager under Behandling: Opførelsen af et nyt Raadhus, Brolægning af Gader, Udskiftning af Skovjorden, Anlægges af en Assistenskirkegaard, Opførelse af en ny Skolebygning o.a. Ansøgninger om at erhverve Borgerskab skulde anbefales af Repræsentantskabet, der i Almindelighed nægter at støtte Andragendet, fordi der f. eks. Var 3 Murermestre "som kun med Besværlighed har til Udkommet ved Professionen" - eller der var allerede "et mere end tilstrækkeligt antal Købmand". Hvorfor det formenes Marie Peiffer at nedsætte sig som Modehandlerske, medens det en Maaned efter tillades Anna Christensen, er ikke godt at vide.

I 1844 indtraf det ejendommelige Tilfælde, at Borgerrepræsentationen gjorde Strike, idet samtlige Medlemmer: Købm. H. H. Suhr, Bagermester N B A Suhr, Klejnsmed N T Holst, Slagtermester I Eriksen og H C Clausen nedlagde deres Mandater. Grunden hertil var Byfogdens, Cancelliraad Schwensens Optræden. Byfogden havde ikke Sæde i Raadet, men maatte dog idelig som Mellemand imellem dette og Amtet forhandle Skriftlig med det. Han drillede og chikanerede det, gjorde bestandig ophævelser og forlangte nye Oplysninger og Tilføjelser i Sager, der allerede var afgjorte. Han viste "en saadan Mistillid og Ringeagt, som vores Stilling som Borgernes udvalgte Mænd til at varetage Byens Interesser forbyder os ligegyldig at taale." Paa Mødet d. 18. Marts 1844 besluttedes det at indstille de paagældende Sager til Amtets Afgørelse og samtidig at meddele, at de ikke længere begrundet sig som Borgerrepræsentanter.

*I margen er tilføjet: Om Købstædernes Styrelse se Side 408

Håndskriftets side 63

D. 27. Marts samledes de til et Møde paa Raadstuen med Stiftamtmanden, Kammerherre Jessen og Byfoged Schwensen. Her blev de omtvistede sager afgjorte til Grund for Repræsentantskabet, og Byfogdens Adfærd misbilligedes. Men Stiftamtmanden gjorde tillige opmærksom paa, at Repræsentanterne ikke saadan uden videre kunde afskedige sig selv. Han talte forsonende Ord, og Striden bilagdes. Derefter har Forholdet uden Tvivl bedret sig, thi d. 24. April 1854 afholdtes efter Borgerrepræsentationens Indbydelse Fest paa Raadstuen i anledning af Kancellistraadens 25 aarige Embedsjubilæum. Der overrakte ved denne lejlighed Jubilaren en Sølvpokal til 70 rd. 3 sk.

Senere kom det til Rivninger med Amtet, og Kommunalbestyrelsen beklagede sig i en Skrivelse af 18. Maj 1848 til Justitsministeriet over, at Overøvrigheden ikke tager hensyn til dens Erklæringer navnlig med

Hensyn til Meddelelsen af Borgerskaber, der flere gange, bliver bevilgede til Trods for dens afslaaende Kendelser. De mener, at dette ikke stemmer med Aanden i Forordningen af 24. oct. 1837. Et lignende Tilfælde, som det ovenfor meddelte, indtraf i 1872, idet paa Mødet d. 24. Maj. Byraadsmedlemmerne Gravesen, Stürup og Petersen erklærede, at de betragtede sig som suspenderede paa Grund af en formentlig urigtig Fremstilling, Borgmesteren havde gjort af en Afstemning. Amtet udtalte, at de Herres Beslutning var aldeles uberettiget.

1848 vedtoges, at Møderne skulle afholdes sidste Fredag Kl. 6 hver anden Maaned skulle være offentlige, fra 1869 hver Maaned, fra 1873 første Torsdag Kl. 6, fra 1893 Kl. 7. Repræsentantskabet holdt sit sidste Møde d. 13. Marts 1868. Det bestod af Købm. Retter, Fmd., Apotheker Pontoppidan, Skrædder C T Petersen, Landmand Stürup, Købm. R Suhr, Skibsbygger Sparre og Avlsbruger P Jørgensen.

Nysted Byraad d. 6. Oct. 1901
Fot. Møller, Nysted

Schrader

M. S. Jensen
J. Jensen

M. Hansen
Holck (Fmd.)

Clausen
C. A. Hansen

H. Jensen

Byraadet

i dets nuværende Skikkelse traadte i Virksomhed i Henhold til Lov af 26. maj 1868 om Købstadkommunernes Styrelse - Købstad-Kommunalloven - hvorefter disses Anliggender styres af et af valgte Medlemmer bestaaende Byraad med en af Kongen beskikket Borgmester til Formand.

Det bestaar foruden Formanden af 7 Medlemmer. De vælges paa 6 Aar, de fire af den almindelige Vælgerklasse, de 3 af de højstbeskattede Vælgere d.v.s. "af den Femtedel af Købstadkommunens fornævnte valgberettigede Indvaanere, som i det forud for Valget gaaende Kalenderaar har udredet det største direkte skattebeløb til Kommunen, for saa vidt denne Femtedel tilsammen har svaret i det mindste $\frac{2}{3}$ af Kommunens samtlige Skatter; i modsat Fald medtages saa mange af de højstbeskattede af blandt de øvrige fire Femtedele, at dette Skattebeløb naaes". (anført lov §6).

De nuværende Medlemmer ere (1901):

- Smedemester J. Jensen f. 28. Nov 1833, valgt Sept. 1883, afg. Jan 1903.
- Dr. med C. A. Hansen f. 11. Februar 1847, valgt Jan. 1885, afg. Ja. 1903
- Snedkermester P. Clausen f. 5. Jan. 1846, valgt 1888, † 1913
- Avlsbruger M. Hansen f. 8. Sept. 1854, valgt 1892, afg. April 1904*
- Købmand M. S. Jensen f. 29. Ovt. 1843, valgt 1897, afg. Somm. 1902**, † 19/6 1914***
- Købmand Harald Jensen f. 22. Dec. 1866, valgt 1900
- Gudsinspektør A. Schrader f. 11. juni 1857, valgt 1899

Byraadets Sekretær - Kæmner Poulsen - lønnes med 100 Kr. aarlig, dets Bud med 50 Kr. Vedtægten for Styrelsen af de kommunale Anliggender er dateret 26. Nov. 1868. Alle Stemmer vejer lige meget. Ved lige Antal af de afgivne Stemmer paa begge Sider er et Forslag forkastet, ved Valg foretages i saa Fald Lodtrækning.

*flyttet til Aarhus

**flyttet til København, senere til Kolding

*** i Sakskøbing

Byraadet nedsætter følgende Udvalg:

Fattigudvalg	3 Medlemmer
Vejudvalg	3 Medlemmer
Kasseudvalg	3 Medlemmer
Udv. for Gadebelysning	2 Medlemmer
Udv. for Kommunens Bygninger	2 Medlemmer
Udv. for Kommunale Valg	3 Medlemmer
Udv. for Sygehuset	3 Medlemmer
Udv. for Kødkontrol	2 Medlemmer
Kirkeinspektionen	2 Medlemmer af Byraadet
Skolekommissionen	3 Medlemmer, heraf 1 udenfor Byraadet
Sundhedskommissionen	5 Medlemmer, heraf 1 udenfor Byraadet
Bygningskommissionen	5 Medlemmer, heraf 2 udenfor Byraadet
Havneudvalg	5 Medlemmer, heraf 2 udenfor Byraadet
Brandkommission	3 Medlemmer
Udvalg til at holde syn over Kommunens bortforpagtede Jorder	2 Medlemmer

Bestillingsmænd udenfor Byraadet, valgt af dette:

2 Fattigforstandere paa 3 Aar (Lov 26/5 1868 §18. Vedt. 26/11 1868 §5).

Synsmænd for de mindre Vandløb for 4 Aar	(Lov 28/5 1880 §6).
Hegns- og Vurderingsmænd	(Lov 6/3 1869 §14, 25/3 1872 §13).
Strandsynsmænd, 3 Aar	(Lov 3/1 1862 §x).
Jordboniteringsmænd, 3 Aar	(Lov 4/6 1850 §5).
Voldgiftmænd for Jagtafløsn.	(Lov 15/3 1851 §9).
Til at give Indberetning om Kornpriserne	(Lov 16/2 1866)
1 Medlem af Forligskommissionen	(Lov 4/3 1857 §3).

Håndskriftets side 67

Nysted Købstads Formue 1. Jan. 1898:

1. Kontrabog med Loll. Falst. Sparekasse	2635,81 kr.
2. 2 kgl. Obligationer a 200 kr.	400,00 kr.
3. Obligat. fra Væver A. Poulsen	543,34 kr.
4. dito Avlsbr. L. Boesen	400,00 kr.
5. dito Murer C. Holck	640,00 kr.

D. 1 Januar 1901:

1. Paa Kontrabog hævet 1900 kr., til Rest	735,00 kr.
2 - 5 uforandret	

Nysted Købstads Gæld 1 Jan 1901:

1. Til Hafnia, Laan opr. 20.000 Kr. a 4%, rest*	17063,92 kr.
2. Til Loll. Sparekasse 8000 i 4% Rest	7747,68 kr.,
* 1. stiftet 5 Juni 1893, forrentes og afdrages med 6% pr.a.(Rente 4%).	

	Fattigvæsen	Herunder xxx	Alderdoms- underhold	Alderdomsunderstøtt. I Nysted Antal ??? i Parentes de ??? i den Kom. ???	Gennemsnit xxx	xxx
1890	5490,74	548,79				
1891	5283,14	598,76	990,44			
1892	4952,43	797,78	2274,13	31. (3)	101,52 Kr-	81,20
1893	4515,29	781,07	2523,53	30. (2)	186,01	88,83
1894	4076,20	863,73	3405,16	33. (2)	216,29	99,52
1895	4336,04	1001,22	4079,03	33. (2)		
1896	4752,13	999,37	4042,15	34. (2)		
1897	5752,83	1041,14	4355,10	37. (3)		
1898	4598,59	858,45	4570,63	37. (3)		

Alderdomsunderstøttelse i Aaret 1899: Nakskov 16393,49 Kr. Nykjøb. 12937,13. Maribo: 7336,28. Nysted 4792,64. Rødby: 4424,95. Saksjøbing: 4484,35. Stubbekjøb. 3303,30.

1900: Nakskov: 17339,44. Nykjøbing 13172,58. Maribo: 7878,43. Stubbekjøb. 3303,81.

I Købstæderne 2.17 (1.9) pr. Indbygger, paa landet 1.98.

Håndskriftets side 68

Nysted Købstads Indtægter og Udgifter i Aaret 1870:

	Rdlr.	Skilling	Rdlr.	Skilling
Overskud			430	36½
Indtægter af Kapitalen og Ejendomme			490	73
dito i Henhold til Næringsloven			155	60
Tilskud fra andre Komm. til Fællesanliggend.			240	-
Optagne Laan			6800	-

Andre Indtægter			88	41
Fattigkassen Indtægt			103	87
Skolekassen dito			170	52
Grundskat	1241	92		
Formue og Lejlighed	4106	38	5348	34
Indtægter			13827	95½
Bidrag til Stat og Amt			623	50
Byens Bestyrelse i Almindelighed			532	48
Kontorholdsudgifter			23	69
Udgifter til Raadhuset			69	36½
Rets og Politivæsen			360	-
Delikventomkostninger			101	90
Ting og Arresthuset			182	48
Medicinalvæsen			93	78
Byens Gader og Veje			8015	71
Gadebelysningen			237	69
Den offentlige Renlighed			16	-
Vandforsyningen			52	44
Brandvæsenet			124	80
Renter af Gæld			249	88
Afdrag på dito			160	75
Andre udgifter			315	11
Lønninger for Fattigvæsenet			45	75
Udgifter for Fattigførsørgelse			1606	89
Fattigvæsenets Bygninger m.v.			378	36
Lønninger for Skolevæsenet			880	18
Andre Udgifter vedr. dito			462	24
Udgifter			14533	43½
Underbalance:			705	44

Håndskriftets side 69

Overdrag over Nysted Købstads Indtægter og Udgifter for Aaret 1901:

	Kroner	Øre	Kroner	Øre
Forventet Overskud			4000	07
Indtægter af Kapitalen og Ejendomme			1852	07
Afgifter efter Næringsloven			1162	-
Grund og Husskat	2380	43		
Formue og Lejlighedsskat	17558	39	19938	82
Statsrefusion Tilskud til Alderdomsunderstøttelse			25000	-
Andre Indtægter			720	-
Indtægter			30180	89
Bidrag til Stat og Amt			1499	52
Byens Bestyrelse i Almindelighed			1025	74
Fattigvæsenet			5494	-
Aldersomsunderstøttelse			5000	-
Skolevæsenet			5330	57
Rets og Politivæsen			2409	06
Medicinalvæsen			1655	40
Byens Gader og Veje			350	-
Gadebelysning			450	-
Om offentlig renlighed			170	-
Brandvæsenet			505	-

De offentlige Lystanlæg	100	-
Renter af Gæld	677	28
Afdrag af Gæld	522	62
Andre Udgifter	1691	60
Forventet Beholdning	3500	-
Udgifter	30180	89

Håndskriftets side 70

Det nuværende Byraadsværelse, der indtil 1896 tillige benyttedes som Tingstue og Forhørslokale, er indrettet og monteret 1873. D. 1. Juli 1885 skænkede Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet Byraadet et Kobberstik af Ballin: "Hans Tavsens beskytter Biskop Rønnow" efter Maleri af Carl Bloch. Byraadet lod det sætte i Ramme (34 Kr.) og ophænge i Byraadets værelse.

Ligningskommissionen

bestaar af 7 Medlemmer valgt for 1 Aar paa samme Maade som Byraadets Medl., En større Halvdel af den almindelige Vælgerklasse, den mindre af de højstbeskattede. De nuværende Medlemmer ere (1901):

- Byfogedfuldmægtig Nielsen Hovmand, Formand
- Garvermester Bischoff
- Avlsbruger Ludvig Jensen
- Købmand Carl Lange
- Dyrlæge Christensen
- Arkitekt Andresen
- Malermester P. Steffensen

Skatteprocenten

1880	5	1888	5 $\frac{3}{4}$	1896	6
1881	5 $\frac{2}{10}$	1889	5 $\frac{7}{10}$	1897	6
1882	5 $\frac{1}{2}$	1890	6	1898	6 $\frac{1}{2}$
1883	5	1891	5 $\frac{1}{2}$	1899	6 $\frac{2}{10}$
1884	5	1892	6 $\frac{1}{2}$	1900	6 $\frac{3}{10}$
1885	6	1893	6	1901	6 $\frac{1}{2}$
1886	6	1894	6 $\frac{7}{10}$	1902	6 $\frac{1}{2}$
1887	5 $\frac{1}{4}$	1895	6 $\frac{2}{10}$		

1902 Skatteprocenter: i Nykjøbing 5.8, Nakskov 7.3, Rødby 7.2, Sakskjøbing 6.9, Maribo 6.5, Stubbekjøbing 7.5

Håndskriftets side 71

Medens Skatteprocenten i Nysted for Aaret 1901 er 6 $\frac{1}{2}$, er den i Rødby 7.80, i Stubbekjøbing 7, i Maribo 6, i Nykjøbing 5.8, i Sakskjøbing, i Nakskov ??

I Tiaaret 1853-62 lignedes gennemsnitlig aarligt ca.

Grund 877 Rdl.	= 1754 kr.
Næring 787 -	= 1574 -
Formue og Lejligheder 2325 -	= 4650 -

1890	Antal af Personer med Skatteindtægt af 2000 kr. og derover	Totalbeløbet af disses Skatteindtægt.	Antal Personer med 5000 kr. og derover	Indbyggertal
Sakskjøbing	57	291800 Kr.	14	1499
Rødby	54	236400 -	16	1837
Stubbekjøbing	38	171700 -	10	1546
Nysted	27	125200 -	9	1414

Maribo	90	433200 -	28	2542
--------	----	----------	----	------

Uddrag af Skatteligningslisten for Aaret 1901: Skatteindtægt: 375.400 Kr., Nedsættelser: 61.700 Kr., Skattepligtig Indtægt: 313.700 Kr. Procenten 6½.

- 16000 Kr. Købm. Wichmand.
- 12000 Godsinspektør Schrader.
- 7000 Købm. Harald Jensen.
- 6500 Læge Johansen.
- 6000 Borgmester Holck.
- 5500 Sagfører Poulsen, Dr. med Hansen.
- 5200 Arkitekt Andresen.
- 5000 Købm. G Rossing, Apoteker Thomsen.
- 4500 Dampmøller Bønnelyche, Købm. Lange.
- 4200 Sognepræst Graae.
- 3500 Dyrslæge Christensen, Købm. Thomsen, Garver Bischoff, Dyrslæge Hansen.
- 3200 Avlsbruger H C Petersen.
- 3000 Hotelejer Davidsen.
- 2600 Avlsbruger Ole Hansen
- 2500 Murermester R. Holch, Postmester R. Andersen, Gæstgiver R. Hansen, Uldhandler Jensen, Skrædder U. F. Hansen
- 2400 Postholder Ebbe
- 2200 Toldkontrollør Heesch, Fuldmægtig Colind, Cykelsmed Jensen, Købm. P. Petersen, Overlærer Knudsen
- 2000 Købm. R. Jørgensen, Enkefrue L. Larsen, Partikulier Bischoff, Købm. Bøje, Gæstgiver Johansen, Smedemester J. Jensen, Avlsbruger Christoffersen

Håndskriftets side 72

Den aarlige Skatteligning foretages i November Maaned. Den derefter forfattede Ligningsliste ligger til Eftersyn i Raadhuset i første Halvdel af December Maaned. Indsigelser indgives inden 14 Dage, efter Fremlæggelsestidens Udløb. Inden andre 14 Dage meddeler Ligningskommissionen sin Afgørelse. Denne kan inden yderligere 14 Dage indankes for Overligningskommissionen, som da inden en Maanedes Forløb endelig afgør Sagen.

I Juni Maaned foretages en Tillægsligning paa de Personer, som efter Hovedligningen Affattedes som tilflyttet Kommunen og skattepligtig til denne.

Overligningskommissionen

for Nysted bestaar af de af Indenrigsministeriet udnævnte Overligningskommissionærer for Nysted, Formand, fT. Dr. med. Hansen, for Nykjøbing fT Overretssagfører Andresen og for Sakskjøbing fT Prokurator Kofoed, R af D.

Overligningskommissionærer:

- Købm. A. Bekker til 1880
- Prokurator Nordberg 1881-97 (Dr. Hansen Suppleant)
- Dr. med C. A. Hansen 1897-15/1 1902 (Købm. Har. Hansen Suppleant)
- Købmand Harald Jensen 1902-03 (Købm. H. Rossing Supl.)
- Købmand H Rossing 1903 (Sagf. Godsinsp. Schrader suppl.)

Håndskriftets side 73

Kæmner

med fast løn fik Byen i Aaret 1838, da Skomager W. Thuge ansattes med en aarlig Gage paa 30 Rigsdaler. Da han i 1843 forlangte Lønnen forhøjet til 50 Rdl., og dette ikke bevilgedes, gik han af, og Bagermester Mogensen antoges i hans Sted.

Kæmner Hassing, afsk. 1870 død 30/12 1873. Chr. Meyer 1871, død 20/12 1889 (tillige Postmeter) Poulsen 1890. Aar 1900 har Kæmneren i løn 400 Kr., 200 Kr. i personligt Tillæg samt 70 Kr. i Kontorholdsgodtgørelse. Han maa stille 4000 Kr. i Kaution. Den afdøde Kæmners Enke, Fru Meyer har 150 Kr. i Pension.

Brandvæsnet

havde indtil 1895 Station ved Raadhuset, som i det nævnte Aar, da det nye Arresthus opførtes, byggedes et

Sprøjtehus i Bagstræde tæt ved Dampmøllen. Brandkorpset bestaar fT af 140 Mand under Ledelse af en Brandinspektør og 12 Assistenten. Det raader over 2 Sprøjter og holdes øvelse mindst 2 Gange om Aaret. Indtil 1885 var Tømmermester Andersen Brandinspektør, hvorefter en en kort tid Maler Volsø, saa Snedkermester Clausen til 1888, Malermester P. Steffensen 1888-94. Fra 1894 Hotelejer Danielsen*

*se Side 76

[Senere tilføjelser:] En lang Aarrække var Sadelmager Aug. Larsen Brandinspektør, efterfulgt af Tømrermester N. Krusell (faa Aar). Kommunens Brandvæsen blev moderniseret og staa nu (1940) i Forbindelse med og har Kontrakt med Falcks Redningskorps (Mekaniker Truelsen). Nuværende brandinspektør (udnævnt 1945) smedemester Sørensen.

Håndskriftets side 74

Byfogder i Nysted

Wejer S. 108 "Anno 1770 d. 13 Febr. blev Byfoged Jens Chr. Gierløv beskikt som adjungerende og succederende Byfoged i Nysted, hvilket Embede han betjente gratis til 1787, da hans Formand Byfoged Aagaard ved Døden afgik. 1772 blev Gierløv beskikket til adjungerende Byskriver med Succession efter den gamle Byskriver Broager, som døde 1780. 1808 blev Byfoged Gierløv efter Ansøgning forundt Afsked som Byfoged og Byskriver med Aarlig Pension af 102 Rd. Samme Dag, nemlig 5. April 1808 blev Søren Christian Prom Byfoged og Byskriver i Nysted".

Byfogden er tillige Borgmester i Nysted og Birkedommer i Nysted Birk. Embedet er af 3. de Klasse og lønnes med 4400 stigende til 5200*. Da Embedskontoret er i Byfogdens private Bolig, skifter det sted med denne

- Aagaard død 1787
- Jens Chr. Gierløv 1787 afsk. 1808
- Søren Chr. Prom 1808 død 1828. Byfoged Prom boede Adelgade Nr. 38 (Urmager Bøjes Sted). Han og hans Hustru Polly Parr, død 1844, ligger begravet under et Monument Nord for Kirkens Kor.
- Jens Schwensen 1828 afsk. 1871**, død 1874. Justitsraad Schwensen, f. 28. Nov. 1797, boede Adelgade 45 - nu Realskole - tog sin Afsked 1871 og døde i Nysted 13 Sept. 1874. Han var gift med Jonine Bergenhammer, f. 6/2 1805, død i Nysted 10/5 1890***
- Niels Valdemar Lassen 1871-1892****.
- Byfoged Lassen, født 10 Sept. 1867 og død 14 Jan. 1892, boede Adelgade Nr. 60. Han havde været Sysselmand paa Island og Herredsfoged i Blokhus. R. af D. Han var en stille, fredsommelig Mand af nobel Karakter, i de sidste Aar af svageligt helbred og derfor lidet virksom. Gift med Raunveig Gunnarson, f. paa Island 29. Juli 1825, død i Nysted 3 April 1889

*I margen er tilføjet: 1 Kl. 6200 < 6800 Kr. / 2.: 5200 < 5800 / 3.: 4400 < 5200 / 4. : 3400 < 4200 / 5.: 2800 < 3600

**senere tilføjet: 1867

***2 af Byfoged Schwensens Sønner var bosatte her i Byen: Frits S. f. 21. Aug. 1830, død 2 Maj 1886,

Manufakturhandler, og Sophus S. f. 24/3 1834, død 6/12 1897, Byfogedfuldmægtig, Kancelliråd

****senere tilføjet over 1871: 67

Håndskriftets side 75

- Harald Julius v. Holck. 1892 26/3. f. 1 Februar 1843. Poliitiassistent paa Frederiksberg. Købte Byfoged Lassens Ejendom Adelgade 60. Gift med Louise Augusta Fenger f. 14. Marts 1854. Afsked 1. Jan. 1917. Død 24/4 1917 (i Holte).
- J C Christensen fra 1 Jan. 1917 (Birkefuldmægtig: Holsteinsborg Birk - Bopæl: Rude) f. 20/10 1868. - 1919 Dommer i Herning.

(Birkedommerembedet i Nysted hører til 3 Klasses Embeder og lønnes med 4400 Kr. stigende til 5200 Kr., Kontorholdsgodtgørelse 2490 Kr. - Retsdag for Byen: Mandag, for Birket: Onsdag).

Nysted Købstad og Nysted Birk havde i Feb. 1901 6841 Indb. Til Birket hører Døllefjelde, Musse, Bregninge, Kjettinge, Nysted Landsogn, Herritslev, Øster Ulslev, Godsted og Vester Ulslev Sogne.*

Indtil 1869 var her 2 Politibetjente

derefter kun én, mens en Landpolitibetjent har Bolig i Byen og hjælper til ved Lejlighed. 1886 forhøjedes Politibetjentens Lønning fra 500 til 600 Kr. Rebslager Dahlskov fra 1 April 1877**

Tidligere 2 Vægtere, siden 1887 kun én, Jørgensen, der tillige er offentlig Udraaber og Trommeslager ved Brandkorpset. Vægtersangen er for længst afskaffet, og det var vel også u hensigtsmæssigt saaledes paa lang Afstand af varsko Misdæderne om, at Ordenshaandhæveren var i farvandet. Men der var noget hyggeligt ved de troskyldige gamle Vægteres vers, der, saa vidt jeg ved, var forfattede eller forbedrede af Kingo

*Indbyggertal 1901: Døllefjelde 301, Kjettinge 1319, Ø. Ulslev 662, Musse 324, Nysted Lands. 678, Godsted 306, Bregninge 373, Herritslev 676, Vester Ulslev 791

**1 April 1917. 81 Aar gl. Død 13/4 1918.d

Højby afsked 1918.

Meincke

Håndskriftets side 76

Wejer S 120: "1805 d. 16. August visiterede Stiftets Øvrighed Hr. Kammerherre Morgenstjerne første Gang Nysted, for hvem det borgerlige Militaire manøvrerede til Højstsammes i Veltilfredshed".

Politikorpset

(Regl. Af 20 Sept. 1855) fik nye geværer 1863. 1873 opløstes med Justitsministeriets Tilladelse Korpset, og i stedet for dannedes af de Tjenesteplygtige i Brandkorpset en Ordensafdeling. D. 8 Novb. 1900 Vedtoges det i Byraadet, at skulde kræve Betaling for at optages i den; dens Medlemmer slipper for at deltage i Sprøjteøvelserne.

Raadhuset

opført 1839, er en toetages Bygning beliggende ved siden af og sammenbygget med Borgerskolen i Adelgade, hvor denne udvider sig til en lille Plads. Til denne er Torvehandlen henlagt - Onsdag og Lørdag Formiddag. Der er især en livlig Omsætning med grise. I Efteraaret 1896 plantedes en Række Lindetræer paa Pladsen.

I Stuen har Arrestforvarerne Bolig, og der er tillige Detentionslokale. I øverste Etage er Raadhussalen, Byraadsværelse og ved Siden af dette et arkivlokale. 1895-96 byggedes et nyt toetages Arresthus som Fløj til Raadhuset imod Øst, og i dette indrettedes tillige et retslokale.

Raadhuset ejes af Amt og Købstadkommune i Forening med henholdsvis $\frac{7}{10}$ og $\frac{3}{10}$.

Håndskriftets side 77

De gamle Arrestere, 3 små værelser, var anbragte i Raadhusets Stueetage, den ene vendende imod Gaden, saa at Arrestanterne kunde adspredde sig ved at iagttage Færdselen. De var efter Omstændighederne ret hyggelige med rigtig, om end tilgitrede Vinduer, med Seng, Bord og Stol.

De nye er ligefrem uhyggelige med Terrazzogulv, fast Bordplade og Briks, Hængekøje, der er sammenrullet om Dagen, samt et lille Vindue højt oppe; de har fuldt ud Fængselspræg, blot at sidde paa Varetægt i en saadan Celle maa være en Straf! I den gamle Arrest derimod havde Beboerne det rigtig rart; de fik god Mad - jeg har endogsaa set sådanne Lækkerier som tyk Pandekage med Syltetøj - , og naar der paa Grund af Pladsmangel maatte sættes to sammen, savnede de ikke Underholdning. I Byfoged Larsens Tid var der dog for det meste Plads nok, og meget ofte stod Arresterne tomme. Jeg erindrer en Barnemorderske, en skikkelig Pige for Resten, som af Fortvivlelse over Kærestens Utroskab var sprunget i en Mergelgrav tillige med sit Barn. Dette druknede, men hun blev reddet. 3 Aars Forbedringshus! Hende traf man som Regel tronende i Sofaen i Arrestforvarernes Modtagelsessalon.

Men sikre var de gamle Arrestere ikke. Jeg blev en Nat kaldt til en Vagabond, der havde faaet Delirium. Han havde bøjet Jærnstængerne i Vinduet fra hinanden, saa at han magelig nemt var sluppen ud, hvis han

havde haft sans derfor, havde væltet Kakkelovnen og gik nu rasende og støjende omkring med et af Kakkelovnens lange Jærnbæn i Haanden, beredt til at slaa enhver indtrædende for Panden. Jeg maa tilstaa, at Arrestforvareren og jeg nøjedes med at iagttage hans Færd igennem Kighullet og ventede med at aflægge ham Besøg til om Morgen, da han var blevet lidt mere medgørlig.

Arrestforvarere*

- Jensen Død 1882
- Scheef 1882 død 1884
- Bræder 1884 - 1898
- Nielsen 1898 Helme (ved Navneforandr.)
- Meincke 19

Nysted Kommune deltog i Opførelsen af Tvangsarbejdsanstalten i Sakskjøbing. Den kostede 3700 Rdl., hvoraf Nysteds Part var 599 Rdl. 11 Skilling. Den var færdig 1 Maj 1866.

*Arrestfor. Løn se S. 412

Håndskriftets side 78

I et af Krigsaarene 1849-50 blev der ved Sommertid begaaet et Mord i Nysted.

Den myrdede var en Tyskfødt Enke, Kähler, "Mutter Gretchen" kaldet. Hun ejede en Del Penge, der nævnes 1200 Rdl. og boede i et lille Hus paa det gamle Torv*, Adelgades Forlængelse, sammen med en Søn eller Plejesøn. Denne var efter Middag gaaet til Eksamen i Skolen. Tidlig paa Eftermiddagen vilde Postmester Staffeldt gaa ind til hende for at bytte nogle Seddelpenge - hun var altid ved Mønt - men fandt imod Sædvane Døren aflaaet og syntes at høre en klynkende Lyd derindefra.

Han bragte først sin lille Datter, som var fulgt med, hjem og gik saa atter derhen. Da var Døren aaben, og idet han traadte ind, hørte han Køkkendøren blive lukket. I forreste Stue traf han ingen, men i et ved siden af beliggende lille mørkt Sovekammer, saa han Konens blodige Lig halvt oppe under Sengen, og i Køkkenet laa en blodig Økse.

Han fik Folk tilkaldt, og Mistanken rettedes straks mod en tidligere straffet Person, Væver Krøyer Sørensen**, der i den seneste Tid havde haft sin Gang i Huset. Nogle Mænd gik til hans Hjem i Østergade, hvor de traf Konen i Færd med at vadske noget af Mandens Tøj, der var blodigt. Hun angav, at Blodet skyldtes Svineslagting. Manden, sagde hun, var gaaet til Stubberup for at hente en Vævestol. Der sendtes derfor folk ud for at finde ham og henad Aften blev han truffen i Hestehaven og anholdt. Der var Blod paa hans Skjorteærme, hvilket efter hans Angivelse skyldes Næseblødning.

Efter Arrestationen nægtede han haardnakket, at være gerningsmanden, og først ved Juletid gik han til Bekendelse. Han paastod, at Patriotisme havde spillet en væsentlig Rolle som Bevæggrund - det var jo Krigens Tid. Konen skulle have været tysksindet og have kaldt Kongen en dum Dreng. Pengene havde han nedgravet ved et Træ i Hestehaven, hvor de efter hans Anvisning fandtes. Dommeren, der nødig vilde overvære en Henrettelse, fremhævede stærkt det patriotiske Træk i Handlingen,

*Nr. 12

**S. 309

Håndskriftets side 79

og Morderen slap paa grund af denne formildende Omstændighed med livsvarig Tugthusstraf. Efter 19 Aars Forløb benaadedes han og henlevede sine sidste leveaar i Fattighuset i Kjettinge, hvor han var forsørgelsesberettiget.

Sagførere

- Haagen Gregers Christian Nordberg f. 15. Juni 1826, død 18. April 1897. Byfogedfuldm. i Nysted 1855-70. Prokurator, Agent for Loll. Spare- og Laanebank. Byraadsmedlem i mange Aar, en for sin

Hæderlighed, Besindighed og Dygtighed meget anset Mand*. Gift m. Nielsmine Jensine Strange f. 11. Oct. 1827**, En Datter Ingeborg N., g. m. læge Thorgeir Bekker, Søn af Købm. A. B., Nysted, Datter Ragnhild N. g. m. Kaptejn Fr. Lassen, Søn af Byfoged L., Nysted, Datter Marie N. g. m. Godsinspektør Schrader s. af.

- Andreas Schrader f. 11. Juni 1857, Søn af Forpagter S. paa Aalholm. Godsforvalter for Bremersvold 1884, Godsinspektør paa Grevskabet Christiansholm 1890. Sagfører. Gift m. Marie Nordberg, Datter af Prok. N., f. 8. Feb. 1865. Byrådsmedlem. Bopæl Villa Marina, flyttet til Klampenborg Maj 1920. Død der 27/11 1921, 64 aar gl.
- Fr. Chr. Poulsen f. 1 Januar 1863, til Nysted 1887 som Byfogedfuldm. - til Maj 1897. Kæmner Jan. 1890. Agent for Loll. Spare- og Laanebank 1897. Sagfører, Branddirektør, Kirkevæрге. Gift m. Anne Kirstine Madsen d. 19. Maj 1864, død 12 April 1911 (St. Josefs Hosp. Kbhn Cancer xxx). Kæmner til 1. Juli 1920. Bestyrer af Landmandsbankens Filial i Nysted. 10/3 1925 valgt til Medlem af Byraadet, død 1939.

• ***

*I margen: Overligningskommissionen 1881-97]

**† 1919 (?) - 92 Aa.gl

***Senere tilføjelser:

- Frederik Poulsen, ovenstaaendes Søn, død 1940.
- Cand jur S. Bøgelund Thomsen
- Cand jur Steen Møller, Fr. Poulsens Efterfølger, Landsretssagfører.

Håndskriftets side 80

Postvæsenet

Poststationen i Nysted er oprettet Aar 1770 - 15/9.

Postmestre.

- Kaptejn Bjerring, afsk. 6 Aug. 1822*.
- H. H. Petersen fra 14. Aug. 1822 - 1826 (tillige Toldkasserer).
- H. Wulff fra 2. Juni 1826 til 6 Jan 1836 da han forflyttedes til Saksjøbing. Hans Datter Jensine Christiane Wulff f. 10 Juli 1815 kom som ung Pige i Huset hos Byfoged Prom, blev d. 23 Feb. 1840 gift med Grev Julius Raben, f 27. Sept. 1804 og Lensgrevinde til Christiansholm fra Maj 1875 til hans død 2. Oct. 1879. "Grevinde Signe" døde i Kjøbenhavn d. 29. Julie 1888.
- T. Schmidth fra 6. Jan. 1836 - 1840. Kancelliraad, tillige Inspektør ved det Classenske Fideikommiss.
- Magnus von Staffeldt fra 11. Maj 1840 † 1877. f. 28 Jan. 1805 g. m. Elise Bøgh** født 30 Jan. 1814, død 5 Aug. 1901, 87½ aar gl.
- Resten af listen er ajour-ført senere
- Chr. Meyer fra 2 Juli 1877, død 20 Dcbr. 1889. f. 24 Aug. 1830, tillige Kæmner, g. m. Ferdinandine Suhr født 6 Maj 1840, død 21/1 1920.
- Rudolph Zacharias Andersen (fra Vamdrup) fra 24 Jan. 1890 - afsk. 1/10 1921.
- Født 24. Dcbr. 1854, g. m. Dorthea Hansen, født 24 Nvb. 1867***.
- A C. L v. Poulsen-Münick f. 28/8 1863 fra 1 Okt. 1921. Død 4/5 1923. (Løgstør, Postmester i Gedsted) (Viborg Amt 1913)
- Christensen 1923-1933****
- Jensen 1933-1943
- Etved fra 1943

Da Postkontoret indrettes i Postmesterens private Bolig, har det ofte byttet Gaarde. I Staffeldts Tid: Adelgade 91, i Meyers: Adelgade 59 (Hjørnet af Raadhuspladsen), i Andersens først Adelgade 90 (Aastrup Brunnemanns Sted) og fra Sommeren 1898 Adelgade 48 (Hjørnet af Slotsgade)*****.

Der er to Brevkasser, en ved Posthuset og en paa Hjørnet af Adelgade og Strandstræde (Adelg. No. 102). Omkring 1830 var der 2 Gange ugentlig Postforbindelse med Nykjøbing. Posten afgik Mandag og Torsdag, og

ankom Søndag og Onsdag (Chr. B. Jensen: Provincial-Lexicon 1830 1 Del Side 331).

*Se Side 84

**Se Side 298. Elisabeth Christine B. af Amtsprovst Boegh i Herfølge.

***Død 2/10 1924

****S. 84

*****18 April 1911 flyttede det ud i det nybyggede Posthus - Posthuset ved Jærnbanen

Håndskriftets side 81

I 1840 ved Staffeldts Tiltrædelse af Embedet kom der 4 Gange om Ugen Post til Nysted, 2 Gange kørende og 2 Gange ridende. Et Brev kostede 12 Skilling pr. Lod. Man var omtrent 3 Dage om Rejsen fra Kjøbenhavn. Om Vinteren var Forbindelsen ofte afbrudt i lang Tid paa Grund af Is i Farvandet mellem Vordingborg og Gaabense eller besværliggjordes ved Istransport*. I 1861 varede denne 54 Dage, i 1864: 10, 1865, 60, 1867:71 Dage fra 15 Jan. til 25 Marts og 31 Dcbr., 1870: 55 Dage, Aarene 1860-70 gennemsnitlig i 31 Dage. (S. Beretn. Til Finansmininst. fra Generalpostdistrik.)

Overfarten over Guldborgsund foregik først i Baad, senere i Færge, der kunde medtaget Heste og Vogne, til sidst i en Trækfærge. Anlægsstedet paa Lollandsiden var Sundby Færgegaard. Da Chr. d. IX's Bro d. 1. Juli 1867 toges i brug, ophørte Færgefarten. Vejen fra Nykjøbing til Nysted var i en meget daarlig forfatning, undertiden saa ufremkommelig, at Posten, naar den var kommet sent paa Vej, maatte overnatte i Frejlev.

1840 befordredes Posten med en almindelig Arbejdsvogn, senere benyttedes en tosædet stiv Vogn med en stor Kasse bagi til Anbringelse af Postsagerne. Folkevittigheden gav den paa grund af dens Form Navnet "Ligvognen". 1860 var der Postbefordring til Nykjøbing 7 gange ugentlig med Eenspænderkalesche, hvori to Passagerer kunne faa Plads. Fra 1. Juli 1867 gik der tillige 3 Gange ugentlig Eenspænderkalesche til Saksjøbing. I 1872 sattes den lukkede, gule Diligence til 4 Personer i gang og med den har man saa jolret gennem Resten af det nittende og ind i det tyvende Aarhundrede. Paa denne Buk har Niels Peter Nielsen tronet siden 1 Marts 1875, og den populære Diligencekusk kunne derfor d. 1 Marts 1900 fejre sit 25 Aars Jubilæum. Afsk. Jan. 1904

*Jærnbanen Roskilde-Masnedsund 1870. Dampfærge Masnedsø-Orehoved 1884

Håndskriftets side 82

D. 22 Aug. 1872 aabnede Jærnbanen: Orehoved-Nykjøbing og d. 1. Juli 1874 den lollandske Bane, og den 1. Oct. 1875 var Jærnbanebroen over Guldborgsund færdig. Efterat Jærnbanen er kommen, har Nysted 2 Gange i Døgnet haft Forbindelse med Nykjøbing og derigennem med Hovedstaden.

Fra 1. October 1900 til 30 April 1901:

<u>Fra Kjøbenhavn</u>	I	9.20 Fm	II	7.15 Em
I Nykjøbing		1.45 Em		11.21 Em
Fra Nykjøbing		2.20 Em		11.55 Em
I Nysted		4.05 Em		1.40 Fm

Fra 1. Maj 1901:

	I	7.48 Fm		
		12.20 Em		
		1 EM		
		2.45 Em*		
<u>Fra Nysted</u>	III	4.10 Fm	IV	1.35 Em
I Nykjøbing		5.55 Fm		3.20 Em
Fra Nykjøbing		6.26 Fm		3.35 Em
I Kjøbenhavn		10.20 Fm		7.04 Em

Afgangstiderne for II - IV uforandrede

Kontortid: Fra 1. Maj 1901

Hverdage

9-10

Fra 1. Maj 1901

9 - 2

11-4

4 - 7

5-6

Helligdage 8-9

8-9

4 - 7

Ved Postmesterens Vejvilje udleveres Posten Søndag Efterm.

I 1840 bragte Postmesterens Tjenestepige Posten rundt i Byen, senere lejedes en Pige til Bestillingen, i den sidste snes Aar godt og vel besørgeres Ombæringen af et mandligt Postbud i en pragtfuld rød Uniformsfrakke. Han lønnes med 600 kr.

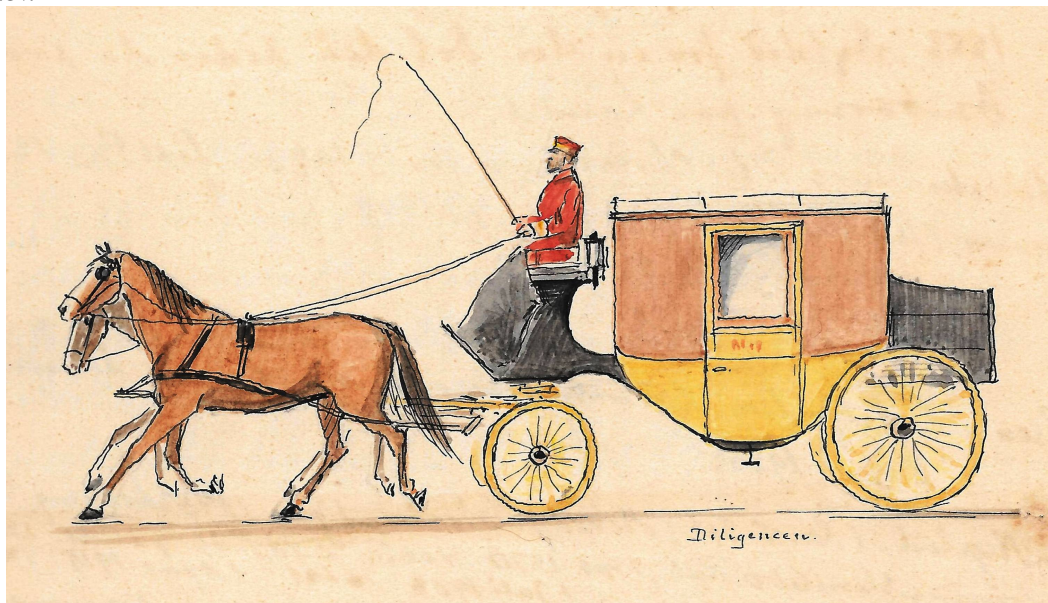
I den Skrivelse af 11 Maj 1840, hvori det meddeles Examjuris Carl Magnus von Staffeldt, at han i følge Kgl. Resolution allernaadigst er udnævnt til Postmester i Nysted, fastsættes hans aarlige Gage til 30 Rd ved Brevposten, 40 Rd ved Pakkeposten og 17 Rd 32 Sk til en Litsenbroders Lønning, alt i Sølv. Der skulle stilles

*vid. S 399 og S. 405

Håndskriftets side 83

Nu er Postmesterens Gage 1600 Kr. (4 Lønningskl. Stig med 500 Kr.). Kontorholdsgodtg. 1650 Kr.*

Fra 1868 afgik der Landpost til Vester Ulslev 3 Gange ugentlig, fra 1869 til Karleby 4 Gange ugentlig. Den direkte Ombæring paa Landet tog sin Begyndelse 1888 i Henhold til Postloven af 5. April 1888. Før den Tid udsendtes der 3-4 Landpostbude fra Nysted, nu derimod ekspederes der 11 gaaende og 1 ridende Landpostbud fra det herværende Postkontor. Under dette hører 2 Brevsamlingssteder nemlig: Frejlev og Øster Ulslev.

Diligencen
Kusk N.P. Nielsen † 15/5 1914

Allerede i Aaret 1864 var det paa Tale at ophæve Ekstrapoststationen, men Repræsentantskabet fraraadede det. Flere Gange indgaves Adresser om det samme, men først i Aaret 1899 ophævedes Posttvangen. Medens det tidligere var forbeholdt Postholderen som et Privilegium at befordre Rejsende udover en Afstand af 2 Mil for byen - alle der nærmest Købstaden ligger over 2 Mil herfra - har nu alle ret dertil. Nu kører ikke blot Postholderen, men ogsaa Fragtmand Martinsen 2 Gange ugentlig, Onsdag og Lørdag Fm., med Passagerer til Nykjøbing i Char-a-banc for 66 Øre pro. persona, medens Posttaksten er kr. 1.35.

*Efter Lønningslov for Postvæsenet af 23 Maj 1902 er Lønningen 1800 Kr. stig. med 200 Kr. hver 4 Aar, dog ikke over 800 Kr. (Kontorhold 1440 Kr.)

Håndskriftets side 84

Finansaar	1. Ankomne Apr.-30 Marts	Breve	Udbetalt Postanvisning og Opkrævning		Ankomne Pengebreve		Ankomne Aviser		Almindelige Pakker		Penge- pakker		Ankomne Rejsende
			Antal	Beløb	Antal	Beløb	Ekspl.	Nr.	Antal	Antal	Beløb		
1860-61	17769		67	692 ^{Rd.}			128	29761	1238				187
1870-71	27965		99	1397 ^{Rd.}	631		228	52775	3923				268
1889-90	101420		1475	31331 Kr.	1159	700861 Kr.	4435	192496	7472	47	119043		1087
1899-00	130720		2768	65278 Kr.	2329	791484 Kr.	7410	279.892	11453	58	134043		1920
1903/04			3216	103.082				326.594					
			229	3.730									

Den mægtige Tilvækst i Postvæsenets Virksomhed siden 1888 skyldes for en stor Del den siden da iværksatte direkte Ombæring paa Landet.

Fr. Olsen: Poststyrelsen, Postkontorerne og Postmestrene i Danmark 1624-1924. Kbh 1925. S. 89 Nysted. (Res. 15 Sept.) Hovedpostkontor, 1 Jan. 1845 Lønning 400 Rdl; 1 April 1852 3 Lønningsklasse 600 Rdl., 1 Spt. 1870 4 Lkl. 500 Rdl., 1 Oct. 1889 Postkontor Lkl IV a 1600 kr. 1. Spt. 1902 1800 Kr. , 1 Juli 1908 16 Lkl., 1 April 1915 18 Lkl., 1. Okt. 1919 6 Lkl.

*

- Hans Toft 15. Spt. 1779 død, begr. 26 Jan 1788
- Konsumptionskontrollør Bertel Cornelius Brostrup 12 Spt. 1788 død 23 Aug. 1798
- Løjtnant Mathias Thye (fHV. Toldkasserer i Stavanger) 19. Okt. 1798 28. Marts 1904 (Køge)
- Birkeskriver Hans Nielsen Gierding 11 Maj 1804 30 Juni 1817 (Afsked)
- Hans Jørgen Bierring (afsk. Kaptajn) 1 Juli 1817 30. Spt. 1822 (Afsked)
- Toldkasserer Hans Henrich Petersen 1 Okt 1822 død 20 apr. 1827
- Exam. jur. Hans Wolff 1 Juli 1827 31 Marts 1836 (Sakskøbing)
- Thomas Smidth (HfV. Inspektør ved det Classenske Fideikommis) 1 April 1836 død 6 Marts 1840
- Eksam. jur. Carl Magnus v. Staffeldt 1. Juli 1840 8. Maj 1877
- **

Det Kgl. Danske Postvæsen gennem 300 Aar (1624-1924). Festskrift Kbh. 1824.

- S. 258: "Nyansat (1849) blev Postmester i Nysted C. M. Staffeldt, der sad og kedede sig i Nysted og længedes efter Æventyr og Oplevelser. S fik ordre til hurtigst muligt at overtage feltposten ved det nørrejydske Armekorps, der stod ved Kolding og melde sig hos Generalmajor Rye i Kolding, da man forudsaa, at Ryes Brigade ikke vilde ligge stille i Kantonementet, fik han Volontør i Reserven S. E. W. Smidt med som Feltpostassistent" Hver Feltpostmester kunde desuden faa 2 Trænkuske som Ordonnanser.
- S 259: "Haderslev blev besat d. 8. April (1849). Feltpostmester Staffeldt fik ordre til at overtage Haderslev Postkontor, og i hans Sted ansætte Postskriver D. E. F. Jørgensen. Han skulde melde sig hos Rye personlig og fik den interessante Oplevelse af følge Ryes Brigade paa tilbagetoget gennem Jylland til Aarhus, Rønde og Helgenæs paa Mols.(Jørgensen blev senere Postkontrøllør i Personpostkontoret paa Købmagergade.
- S 260 "Feltpostkontor i Kolding, saaledes, at Staffeldt varetog de militære Postforsendelser, Jørgensen Brevposten***.
- S. 263: "Feltpostmester Staffeldt var bleven grundig kureret for sin Eventyrlyst; stærkt ked af det urolige Krigspostliv, ønskede han at vende tilbage til det stille Postkontor i Nysted, og hans afløstes af Volontør Henningsen, der blev feltpostmester i Nordfyn.

*[Red: Denne list har ingen overskrift, men omfatter tilsyneladende kendte postbestyrere/postmestre]

**Senere tilføjelse: Postmester Lars Peter Christensen 1/3 1923 født 12/3 1869 g.m. Nethe Jørgensen (fHV. Almenlærerinde) født 12/4 1869.

***Vaabenstilstand 26/8 1848 - 3/4 49.

Telegrafvæsnets

D. 21 April 1865 fik Borgerrepræsentationen Tilbud fra Telegrafist Mulvad i Odense om at lægge en Telegrafledning fra Nykjøbing til Nysted for 1500 Rd. og 300 Rdl. i personligt Honorar. Da Beløbet ikke kunde Tilvejebringes ved Aktietegning, blev det ikke til noget. 1869 anlagdes Statstelegrafen til Nykjøbing.

Bestyrere:

- Frøken Mathilde Fibiger Jan 1869 til April 1870 (født 1830 død 72) (Forfatterinden "Clara Raphael")
- Frøken Schoppe April 1870 til 1872. •
- Frøken Laura Bønnelyche 1872 - 75. (Datter af Købm. Chr. B, g. 18/5 med Møllejejer Larsen) Død Febr. 1921.)
- Frøken Vieth fra 7 Sept. 1875 til 1 April 1901. Død 15 April 1902. (Fra Sommeren 1900 havde Frk. Vieth Permission paa grund af Sygdom, og Stationen bestyredes af vikarer Frøkerne Petersen og Vind).
- Postmeter Andersen fra 1 April 1901.

I Frøken Bønnelyches Tid var Telegrafstationen i Adelgade 23, i Frøken Vieths i Fiskergade Nr. 5, og d. 1. April 1901 flyttedes den til Posthuset, Adelgade 48.

I Finansaaret 1901-02: 2050 Telegrammer (590 Kr.)

Håndskriftets side 86

Telefonen

I Januar 1886 anlagde et Interessentskab den første Telefonlinie, hvorved Nysted sattes i Forbindelse med Centralstationen i Maribo. Station: Adelgade 17 ("Akselhus", R. Nielsen). Interessenter: 40 stigende til 50 Kr., Abonnenter 60 Kr. aarlig.

I Juni 1898 solgtes Linierne til "Lolland-Falsters Telefon-Aktieselskab", hvorved hver Interessent fik omtrent 400 Kr. i Afstaaelsessum. Abonnement koster 70 Kr. aarlig. Aktierne (a 500 Kr.) havde hidtil givet 6% i aarlig udbytte.

Aar 1900 var der 23 Abonnenter i selve Byen og 8 Landforbindelser. Øster-Ulslev og Vester Ulslev Centralstationer har hver 5 Forbindelser.

D. 28. October 1900 flyttedes Stationen til Adelgade Nr. 2, og dens Bestyrelse overtoges af Frøken Jensen og Holm og efter den sidstnævntes Fratræden (1902) af Frk. Asta Graae (Datter af Sognepræsten). I Finansaaret 1901-02 fra Nysted Station 36840 Samtaler = ca. 100 daglig. Automattelefon 19

Håndskriftets side 87

Jærnbanesagen

Det er ganske naturligt, at man i Nysted ønsker en Jærnbanelinje med Omverdenen. Ageposten er ikke tidssvarende, den er meget for langsom og danner en grel Modsætning til Eksprestogets lynsnare Befordring. Dertil kommer, at alle Varer fordyres, ligesom ogsaa deri Forsendelser sinkes ved at skulle køres med Vogn fra Nykjøbing. Men Spørgsmålet er ikke blot om en Lettelse af Samfærdsel og Vareforsyningen for Byens Indvaanere. Det gælder om, hvorvidt Jærnbanen vil kunne tilføre Byen nye Indtægtskilder, forøge Handel og Omsætning ved at drage Omegnens Beboere hertil, muliggøre Fremkomsten af industrielle Foretagender o.s.v. Den Mulighed kan imidlertid ikke paa Forhaand udelukkes, at det er den større Naboby, Nykjøbing, der vil høste Fordelen, idet dens Tiltrækningskraft yderligere forøges som Følge af den lettere Adgang, medens det lille Nysted forgæves strækker Armene ud efter Oplandet.

I en Skrivelse af 7de April 1865 til Ingeniør Krøhnke gør Borgerrepræs. opmærksom paa de Fordele, som Nysted vilde frembyde som Endepunkt for en Jærnbane med Overfart til Fehmern fremfor Syltholm: korteste Afstand fra Guldborgsund, lettere Adgang til Grus og Sten, imellem Nysted og Odderbækken er der 20-30 Favne fra Land 15 Fod dybt, Dampskibe paa 7 Fods Dybdegaaende vilde kunne benytte Østre og Vestre Mærker gennem Rødsand, Sejladsen kun 2 Mil (c: ½ Time længere).

D. 26 Maj 1865 anmoder Civilingeniør Krøhnke i Anledning af det af ham projekterede Jærnbaneanlæg gennem en Del af Lolland om Repræsentantskabets Understøttelse, hvad han dog ikke opnaede. Ved Skrivelse af 8 Oct. 1874 til Etatsraad Tietgen henleder Byraadet Opmærksomheden paa Nysted Havn som skikket i Henseende til Trafiken paa Tyskland til at tjene som Udslibningssted for den lollandske Jærnbane, og anmoder om, at der maa blive sendt en Ingeniør herved for at undersøge Forholdene.

Håndskriftets side 88

D. 2^{den} Marts 1876 udtaler Byraadet, at det ikke er utilbøjeligt til at anbefale, at der gives Civilingeniør Køhl Kommission paa en Sporvej med Lokomotiv til Ruten: Nykjøbing - Nysted - Rødby.

I Aaret 1880 var Jærnbanen atter paa Tapetet. Pastor Christiani og Dr. Johansen indbød til et Borgermøde paa Hotellet. De skildrede med ildfuld Veltalenhed den glimrende Fremtid, Nysted vilde gaa i Møde, dersom vi fik en Jærnbane, den vilde blive "en Stapelstad for den østersøiske Handel". Mindre kunde ikke gøre det! Hvad Undrer da, at vi fattige Nysteder blev vilde af Begejstring og fluks dannede en Komité paa ikke mindre end 12 Medlemmer. Men til Trods for deres Mandsstyrke udrettede den ikke det bitterste. Saa slap Dampen ud for den Gang, og spændingen var forbi.

En halv Snes Aar efter var Sagen atter paa Banen, og den Gang naede man saa vidt at faa udarbejdet en sagkyndig Plan, med Overslag over Bekostningen.

I Aaret 1900 sattes der paany en stærk Agitation i Gang, der holdtes offentlige Møder paa Hotellet, og Stemningen gik i høje Bølger. Et Udvalg blev dannet bestaaende af Borgmester Holck, Dyrklæge Christensen, Smedemester Gleie og Hotelejer Danielsen. Disse Mænd have utrættelig virket for Sagen, forhandlet med Sogneraadene, holdt talrige Møder paa Landet, gjort alt for at oparbejde Stemningen, og det er sandelig ikke deres Skyld, at ikke alt allerede er Klappet og Klart - men det er det ikke. (Sommeren 1901).

Det Lollandske Jærnbaneselskab har erklæret, at det maaske vilde være villigt til at anlægge og drive Jærnbanen Nykjøbing - Nysted, saafremt der kan tilvejebringes et Forstrækningsfond paa 172.000 Kr. svarende til 20% af 860.000 Kr., nemlig Anlægssummen: 875.000 Kr. plus muligt Kurstab paa de nye Aktier, og saafremt Staten vil udvide sin rentegaranti (4%) ogsaa til det nye Anlæg.

Håndskriftets side 89

I Sommeren 1901 stod Sagerne saaledes at Nysted Byraad - allerede d. 9 Aug. 1900 - havde bevilget 40.000 Kr., Nykjøbing 40.000 Kr., Kjette. Bregninge 35.000 Kr., Nysted Landsogn 10.000 Kr., Herritslev 10.000 Kr. Tilsammen 135.000 Kr.

Der mangler altsaa 37000 Kr. Amtet har erklæret, at det ikke vil bidrage, medmindre samtlige til den paatænkte Bane grænsende Landsogne yder et passende Tilskud, og Thoreby har hidtil haardnakket vægred sig ved at gaa med.

Da Nysted har 1412 og Nykjøbing 7345 Indbyggere, og den sidstnævnte By utvivlsomt vil faa den største Fordel af Banen, er det et uforholdsmæssigt stort Tilskud Nysted har tegnet sig for; det vil sikkert bringe Skatten til at stige med mindst 1 Procent.

D. 26de August 1901 afholdtes et Møde i Nysted. Borgmester Holck. og Hotelejer Danielsen fratraadte, og Lehns greve Raben Levetzau og Købm. H. Rossing valgtes i deres Sted, ligesom ogsaa Udvalget suppleredes med Repræsentanter fra de interesserede Landsogne. Nov. 1901 vedtog Amtsraadet at yde 20.000 Kr. Lehns greve Raben-Levetzau tilskyder 10.000 Kr.*

*Side 414 og 419. Side 422 og 425

Håndskriftets side 90

Toldvæsnet

- Adam Carl Andreas Clasen f. 1769 død Aug 1827 Told- og Konsumptionsinspektør.
- Toldinspektør Winding til 1839
- Toldforvalter Brunnemann 1839 afsk. 1865. f. i Hamborg 18 Debr. 1794 død i Nysted 25 Oct. 1867, g.m. Mathilde Henriette Antonie Rosled f 19 Febr. 1801, død i Nysted 12 Nov. 1886.
- Toldkontrollør Felsenthal*.
- Toldkontrollør Haas til 1865**
- Toldkontrollør Kleist til 1870.
- Toldkontrollør Schönfeldt f. 28/11 1817, 1870 afsk. 1881 paa Gr. af Blindhed (sort Stær, glaukom)*** død 19. Feb. 1890 i Køge.
- Toldkontrollør C.M.C. Heesch fra 1 Nvb. 1881 afsk. 30. April 1902, død 31/12 1907, f. 29. Dcbr. 1832 g.m. O. H. J. A. Meyer f. 20. Juli 1833 død 22. Maj 1907. Før Afrejsen fra Nysted d. 30. April 1902 overræktes han 3 store fotografiske Prospekter fra Nysted i smukke Rammer (60 Kroner) som gave fra en Kreds af Medborgere.
- [Senere tilføjelser]
- Toldkontrollør J. F. W. Nielsen, 13 Juni 1902. f. 5/8 1859, afsk. 1/10 1925.g.m. Vilhelmine Regine Neumann f. 25/9 1861.
- Bohn 1/10 1925. (fra Kerteminde) - 1935.
- Dimpker 1935-40,
- Fuglsang 1940.

Da Brunnemann i 1839 kom hertil, var Toldvæsnets Personale talrigere end nu - da det bestaar af en Kontrollør, en Assistent og en Fuldmægtig - Brunnemann var først Toldkasserer, Stürup Inspektør og Felsenthal Kontrollør; desuden var der 4 Toldbetjente, altsaa 7 i alt. Efter Stürups snart paafølgende Død blev B. Toldforvalter og Inspektørposten afskaffedes.

Foruden den egentlige Toldbod ved Havnen var der 3 Acciseboder ved Byens Indgange, den ene ved Nørre port, omtrent udfør Gleies nuværende Sted, den anden for Enden af Bomstrædet ved Paddekæret og den tredje ved Begyndelsen af Piledammen. Udfør Boderne vare Vejene afspærrede ved Stakitporte, der maatte aabnes, hver Gang en Vogn, skulde ud eller ind i Byen, medens Fodgængere kunde passere gennem en Laage. Der skulde betales Told, Accise, "Sise" af alle indførte Varer. Da Møllerne laa udenfor Byen, maatte der f.eks. betales Afgift af alt Mel, som brugtes i Byen. Selvfølgelig var det en yndet Sport at smugle Varer ind.

*Dr. Voltelen skriver i sin Dagbog (s. S. 270) 19 Dcbr. 1839 "Toldkontrollør Felsenthal, der er en 50^{aarig} Pebersvend er et Menneske, der har prøvet Skæbnen og Verden; han har været i xxxriges Tjeneste og tilbringer sin xxxx Liv her, afholdt af alle. Han har xxxxx Dannelse, er xxx retskafneste Mand af Verden og en af dem, hvis Omgang jeg gør mest af. Hans Modersmaal er tysk. Dog taler han godt dansk, kun med Optagelse af enkelte selvalgte Ord: grønagtig, skaxagtig, snuragtig etc."

**65 er streget over og erstattet med 67 (?)

***Nederst på siden er anført: Schönfeldt f 28/11 1817

Håndskriftets side 91

Det kunde være forbundet med Vanskelighed at komme ind i Byen om Natten for kørende, navnlig naar Betjenten Thonboe havde Vagt; thi han var fortrukken og sov meget fast efter en Rus. Der maatte dundres voldsomt paa Døren og bankes paa Vinduet, dersom det skulde lykkes at vække ham.

Efter Inspektør Stürups Død indskrænkedes Toldvæsnet. Brunnemann blev, som nævnt, Toldforvalter, og fik 2 Assistenten under sig: Felsenthal, som beholdt sin Kontrollørtitel og Thonboe. Under Schönfeldt var der kun én Assistent, Kjølner.

I Brunnemanns Tid var der 5 Brændevinsbrænderier i Byen, hvormed Toldvæsnet førte Tilsyn. Nu er der ingen. Den gamle Toldbod paa Hjørnet af Havnegade og Strandvejen kasseredes Aar 1900 og en ny opførtes lige overfor for 10.000 kr., den toges i Brug October 1900. I Byraadsmødet 25 Oct. besluttedes det at plante nogle Popler for anBygningen for at skjule Gavlen.

Told- og Skibsafgifter 1855: 11578 Rdlr.

Toldintrader Aar 1900

- 21.297 Kr. 85 Øre (Indførelsestold 6263,83, Krigsskat heraf 831,49. Pakhusleje 2.44. Havne- og Bropenge 5524.37, Lotteriintrader 8675.12).
- Indført: Stenkul 2.465.426 Pund, Salt 33036 Pd., Sukker 14171 Pd., Trælast 207 Koxxlst. Og 4.535 Kub.F.
- Toldfrit indført: 79037 Pd. Chilisalpeter for Hamborg, 284077 Pd. Grano fra Tyskland, 139.816 Pd. Klid fra Slesvig og Holsten, 176.822 Pd. Oliekager fra Kjøbenhavns frihavn og dito 186.562 Pd. Fra Tyskland og dito 258.828 Pd. Fra Rusland.
- Udført: Hvede til Ind- og Udland 7249 Tdr., Byg 15783 Tdr., Æg 8375 Snese. M. m.

Håndskriftets side 92

Skibsfarten 1900

Indgaaed A. Indenrigs Fart. Kjbhvn: 8 Sejlskibe, 221 Rigister Tons, 41 Dampskibe 3060 Reg. T. Andre Steder i Kongeriget: 38 Sejlskibe (1306 R.T.), 16 Dampskibe (56 R.T.). Udenrigsfart. Paa Kjbhvn. 31 Sejlskibe (1670 R.T.), 21 dampsk. (1533 R.T. 24 T Bestuvn.). 21 Dampskibe (1533 R.T. 84 Tons Bestuvn.). Fra Nykjøbing indførtes 1.970.000 Td. Roeaffald. Til Nykjøbing udskibedes 4.798.500 Td. Sukkerroer.

Den fra Chr. VII i Historien saa bekendte "Støvlet-Katrine" (Katrine Beuthack f. 1745 død 1795) blev gift med Toldforvalter Konrad Maes i Nysted, men skilt fra ham, derefter gift med Haas-Schweder i Plöen i Holsten, hvor hun døde.

Konsumtionsskatten blev indført ved Forordning af 22. Nobr. 1671. Af alle Varer, der fra Landet indførtes i Købstæderne - Fødevarer, Halm, Brændsel, Huder, Steen, Klæder o.s.v. o.s.v., skulde betales en Afgift. Derfor afspærredes Indgangsvejene til Byen ved Slagbommene, der bevogtes af Betjente. Konsumtionsindtægterne var i Regelen bortforpagtet, senere ansattes Konsumtionsforvaltere. Den ophævedes først ved Lov af 7 Februar 1851.

Anne Kathrine Beuthack, "Støvlet Kathrine", Chr. 7des Elskerinde, blev gift med Conrad Detlef Reinhard Maes, der i 1780 blev Told- og Konsumtionsinspektør i Nysted. Hun løb bort fra ham og ægtede en anden, formentlig forinden hans Ansættelse i Nysted.

Håndskriftets side 93

Skolevæsnet

Wejer S. 88-89.: *"Nysteds forhen Latiinske Nu Danske Christendoms Skoele". " Den maa være ældre end 1654, da den store Ildebrand var. Thi man kan udtrykkelig see, hvorledes Tømmeret paa den nordlige Gavl er indbrændt fra Murstenene og Kul endnu deraf udtages, hvilken Skade den ikke har faaet i Ildebranden 1729, hvor jeg selv var tilstede og saa ingen Ild i Skolen, skjønt Nabohuset paa den samme nordre Side half afbrændte. Og da man ikke veed nogen Ild tilforn har været saa nær og saa farlig for Kirken og Skolen end den 1654, saa har den formodentlig faaet den Skade i samme Ildebrand, da Præstegaarden og over 100 andre Vaaninger fra Torvet mod Bagstræde og andet, som var Byens bedste Hus næst Kirken, som for 4 Aar tilforn havde faaet Spier, afbrændte".*

Skolens Forhus 8 Fag til Gaden og 10 Alen bred eller Dybt. Paa den østre Side op mod Kirken en Kvist paa 4 Fag og 6 Alen dyb, som var Hørerens Logement. Skolens Hauge 29¼ Alen lang, 15 Alen bred. Skolens Gaard, som 1756 blev indhegnet fra den paagrænsende Kirkegaards Jord 10½ Alen lang, 7¼ Alen bred.

Skolens hele Spation, Bygning, Gaard og Have 89¾ □ Favne

Anno 1771 d. 13 Maji er efter Kgl. Majestæts allernaadigst Brand-Forordning Nysteds Christendoms Skole taxered:

8 Fag til Gaden à 20rd.	160 ^{rd.}
6 Fag Qvist à 11½rd.½	70 ^{rd.}
er	230 ^{rd.}

Rektorers Indkomst

Korn: 43 Td 6 Skp eller Penge	44 ^{rd.}
Dito: 11 Td	11 ^{rd.}
Rede Penge	52 ^{rd.} 5 M 8 Sk
Offer Penge	68 ^{rd.}
Liig Penge	10 ^{rd.}
	185 ^{rd.} 5 M 8 Sk

Nederst på siden er tilføjet: Degnepensionen af Vignæs Sogn tilgaaet Nysted Skole.

Håndskriftets side 94

Wejers S. 96. "Anno 1740 d. 4. de Martii (?) * udgik Kgl. allernaadigst Rescript angaaende de latiinske Skolers Forandring, som skulle og alt var reducerede, hvoriblandt var den Nysteds latiinske Skole, som sluttelig hafde afskaffed sig self, saasom den var meget fattig paa Disciple sc. 1 i Mesterlectien og højst 3 i første Lectie tilsidst. Thi Skolen har altid kun haft 2de Klasser eller Lectier".

S. 97. "De fattige Børn fik baade fri Skolegang og noget til øfrig Nødtørft, 1/3 af Ligpengene." - Videre forventede Rescriptet, at de fattige Børn maa have en Bøsse at indsamle noget udi af godt Folk ligesom før i den latinske ved sang for Dørene. Men en saadan Perfection i at synge har Skolemesteren endnu ikke naaet med En siden med Flere".

Blandt Skolens Inventar 1695 var en Mængde Sangbøger af Andreas Hammerschmidt.

S. 104. 1760 afløses det gamle slidte Stengulv i Skolestuen af et nyt Frils-Gulv.

Rektorer i Nysteds latinske Skole

Eiler Ottesen Bang	f. Bogense 1553. Blev afsat 1578 paa grund af Slagsmaal i Kirken med Præsten Hr. Søren, hvem han endog stak med en Kniv, fordi han bebrejdede ham hans Drukkenskab. Blev dog Kapellan i Middelfart og fra 1584 Sognepræst i Asperup, død 1619.
Hans Nielsen Vingaard	1578-87. Sognepræst i Ryde
Jensen Teuxen	c. 1600
Niels Jensen Staureby	1618-20, Kapellan
Christian Ebbesen Lemvig	1620-27 ligeledes
Mads Hansen Prip	1627-31
Augustinus Hansen	1631
Peder Rasmussen Rud	1632-33
Søren Jensen Tornov	1640-46
Jacob Christensen	1646-50. Tillige Kapellan

*17 April 1739. Ogsaa Latinskolerne i Saksøb., Rødby og Stubbekøb. Antagel. paa samme tid

Håndskriftets side 95

Knud Christensen Brun	1650, blev Sognepræst i Rødby
Mads Jakobsen Lerche	1650-54. Sognep. i Landet
Rasmus Simonsen Alrø	1655, Sognep. Kjettinge
Christen Mortensen	1664
Povel Danckel	1671, blev 1682 Rektor i Nakskov, hvor han beskyldtes for Mishandling af Disciplene, blev senere Præst.
Lauridz Pedersen Hvas	1682 død 86

Oluf Jensen Lund	1686-91, gift 1690 med Mette Mathisdatter von Westen; blev 1691 Konsumtionsforpagter* i Nysted.
Lorentz Christopher Bildsø	1697. Præst: Kjettinge 99.
Daniel Valentinsen Ernst	1704 blev 1712 kaldet til resider. Kapellan i Østtofte men havde ikke Altestok, hvorfor han indstillede sig til Eksamen 1713 i Januar, men erklæredes for umoden. D. 4 April s.a. opnaede han Karakter og fik Kaldsbrev, død 1721.
Niels Jølle	1714-1722 (f. 1681 død 1751) Sognep. Bogø. Dygtig Mand. 3 Gg. Gift.
Mag. Peder Joensen	1723-1729. Rektor i Nykjøbing - Poet. Død 1757, g. 28/6 1726 med Margrethe Rhold, f. 1688 død 1750, d. af. Sognep. I Nysted Alb. R. og Enke efter Mag. Frand Frederik von Monrad, Sognep. til Rold og Vebbestrup (Viborg St.) død 1721.
Ludvig Reysf	1729. Fik Kapellan i Nysted
Hans Mossin	1734-40 - Var den sidste Rektor ved Skolens Reduktion 1740 og blev Præst i Gundslev paa Falster, og Høreren H. J. Wejer blev kaldet til Kordegn og Christendoms Skolemester i Skolen.

Denne Hører, som blev den første Kordegn, kom til Skolen et Barn paa 7 Aar Anno 1724 - daværende Rektor Peder Joensen og Kollega i Skolen Ludvig Reysf, som blev Rektor 1729, var rektor og Kapellan til 1734 og døde som Kapellan i 1742.

H J Wejer, der har forfattet det udmærkede Manuskript om Nysted Kirke, der opbevares i Præstegaardens Arkiv, var født 1717 og døde 1779, 62 Aar gammel. Hans Søn Joseph Wejer blev hans Efterfølger.

*s. Side 92

Håndskriftets side 96

Rhode II S. 169.

Hans Mossin, født i Kjøbenhavn 1703, hvor hans Fader var Lærer ved Søkadetakademiet. Efter i 10 Aar at have været Lærer i Kjøbenhavn blev han 1734 Rektor i Nysted. Efter at Skolen var bleven nedlagt 1740, prædikede han for Kongen, endog paa Vers. Men da han i Slutningen af sin Prædiken bad om at maatte blive Præst i Nysted, blev Kongen Vred og gav ham uden Ansøgning et Præstekald i Norge.

Skønt han frabad sig dette Embede, blev han dog allerede 1742 Præst i Gundslev paa Falster, hvor han døde efter 20 Aars Virksomhed. Med sin Hustru, den siden saa berygtede Sophie Kirstine Winther, Datter af Præsten i Sønder Kirkeby D. J. Winther (1689-1713) og Karen Faske (D. af Hr. Faske i Vaabensted), havde han kun eet Barn, den ulykkelige Karen Birgitte Mossin, der i sit 18de Aar maatte bøde paa Retterstedet for at have forlovet sin Forlovede Præsten Clausen i Stadager. S. 81 S 154. Hr. Johan Clausen, født 1720 i Æreskøbing, hvor Faderen var Købmand. 1748 tog han Embedseksamen med daarligste Karakter, men blev dog allerede efter 6 Aars Forløb Sognepræst i Stadager paa Falster, hvor han imidlertid blot levede til 1st. Maj 1755, da han blev forlovet af sin trolovede Karen Birgitte Mossin.

Da Hr. Clausen d. 30. April besøgte sin Kæreste, var Forældrene borte. Hun modtog ham med venlighed og trakerede ham med Pandekager. De bekom ham straks ilde, hvorfor han øjeblikkelig kørte hjem. Her tiltog Smerterne, hvorfor han hentede Provst Dorph i Ønslev og betroede ham sin skrækkelige Formodning, at hans Forlovede havde bibragt ham Gift. Næste Dag døde han under de sværeste Pinsler. Provst D. anmeldte Sagen, Liget blev undersøgt, og Mistanken bekræftet, hvorpaa Jomfru Mossin blev arresteret og straks tilstod sin Forbrydelse, om hvis Bevæggrund man endnu ikke er paa det rene. Da den almindelige Mening betegnede hendes Moder som den egentlige Ophavsmand til Gerningen, gik man Datteren haardt paa Klingen, at hun skulle angive hende, men hun forblev tavs, og Moderen nægtede alt, uagtet hun derfor døde de bitreste Krænkelser"

Håndskriftets side 97

Rhode I S 106.

Provst Ole Dorph f. 1711 død 1777. Præst i Ønslev 1743-60, derefter til Nakskov. "Paa Falster var han et stort og priseligt Middel til, at det skammelige Mord paa Pastor Clausen i hans Herred blev opdaget.

Desværre blev han forfulgt med Had, Angivelser og fæle Beskyldninger.

I sin rasende Vrede over, at Provst D. med sin angivelse havde bragt Hr. Clausens Morderske Jomfru Mossin paa Retterstedet, fik hendes skændige Moder en Jomfru Sophie Faske, som paa den Tid opholdt sig hos hende, til at udlægge Provsten som Barnefader. Hun kom nemlig til ham og forlangte at tale i Enrum med ham, og angav derefter, at Provsten havde benyttet denne lejlighed til at have utugtig Omgang med hende. Sandheden kom imidlertid frem, en Mand der kendte Sammenhængen, forklarede paa sit yderste, at alt var Løgn. Jomfru Faske, der forsøgte at flygte, maatte endelig tilstaa det samme og nævne den rette Fader til det Barn, hun siden nedkom med; men Madam Mossin vidste atter at sno sig fra alt"

Collegæ (∩: Hørere) i Nysteds latiinske Skoole

Herman Clausen	1659	(En artig Hændelse om hans Kones Barselfærd 1664 er bleven fortalt).
Peder Jensen	1670	
Lautitz Pedersen	1671	
Christen Jacobsen	1690	
Jørgen Valentinsen	1702	
Christopher	1706	
Kloppenborg		
Niels Sølle	1710	siden Rektor
Hans Sølle	1715	død i Skolen
Morten Faber	1720	resignerede
Ludvig Reysf	1722	siden Rektor
Job Thar	1730	siden Kloster
Povel (?) With *	1733	Præst i Stubbekøbng (?)
Hans Holst	1735	
Hans Jacob Wejer	1739	f. 1717. Siden Kordegn død 1779 62 Aar gl.

Barfod: Jens Jensen With f. 1711 død 1746. 1732 Hører: Stubbekøb. 1740 Kordegn samstr.

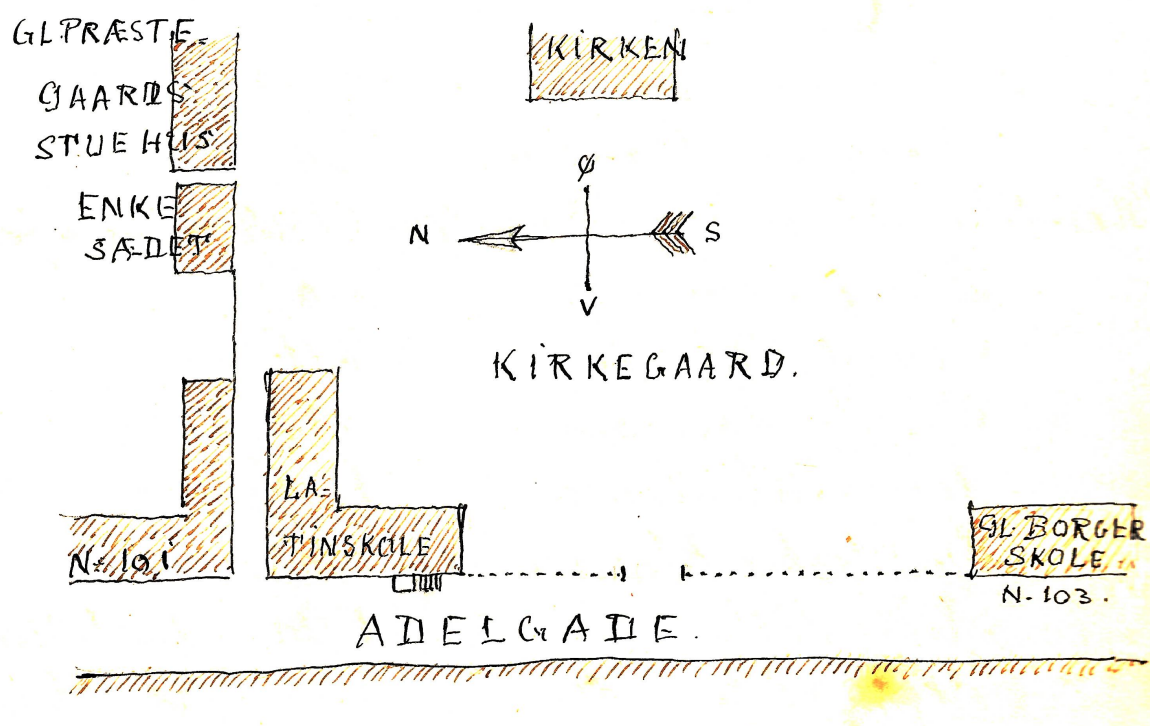
Håndskriftets side 98

Niels Hemmingsen

har gaaet i Nysted Latinskole. Han var født 1513 i den senere nedlagte Landsby Egholm, $\frac{3}{4}$ Mil Vest for Nysted, søn af en fattig Bonde Hemming Nielsen. Den gamle Latinskole laa ud til Adelgade paa den nuværende Kirkepladses nordvestlige Hjørne med en Sidebygning imod Øst udgaaende fra dens nordlige Ende og adskilt ved en smal Smøge fra Sidehuset til det nærmeste Sted i Adelgade (nuvæ. Nr. 101). Det var et kort Bindingsværkshus med en høj Trætrappe til Gaden. Naar det blev solgt, ved jeg ikke, det beboedes tilsidst af Snedker Rasmussen og blev nedrevet i Aaret 1869.

Den gamle Borgerskole

havde efter at have opgivet sit Hjem i Latinskolen indtil 1852 lokale i Adelgade Nr. 103 i det sydvestlige Hjørne af Kirkepladsen, stødende op til Dyr læge Hansens nuværende Ejendom

Ovenstaaende løst skitserede Situationsplan kan give en Forestilling om de nævnte Bygningers Beliggenhed.

Latinskolen / Borgerskolen

Håndskriftets side 99

Nysted har nu én kommunal Skole

Borgerskolen

som er Friskole. Den tidligere under denne hørende Realklasse nedlagdes i 1872. Skolebygningen er opført 1852 (Snedker Wilcken), har 2 Etager og er beliggende i Adelgade ved Siden af Raadhuset. Paa første Sal er 2 lærerboliger med $4\frac{1}{2}$ Alen til Loftet, hver bestaaende af 4 Værelser med et samlet Areal paa 140-150 \square Alen. I Stuen er der 4 Klasseværelser, 2 til Gaden og 2 til Gaarden.

Klasseværelser	Kubikmeter	Gulvareal	Forhold mell. Vinduernes Glasflade og Gulvarealet.	Antal Nov 1885	Elevs Marts 1894
Til Gaden 1a og 1b	2750 K Fod	3050 \square F.	1 : 6	36 - 26	25 - 21
Til Gaden 2 Dr. 2 P.	2160 K Fod	2400 \square F.	1 : 5	23 - 27	22 - 25
Til Gaden 3 Dr.	3881 K Fod	431 \square F.	1 : 8	28	35
Til Gaden 3 p.	3750 K Fod	416 \square F.	1 : 8	37	31
				177	158

I det første Femaar af 90^{erne} forsynedes Skolestuerne med Tomandsborde og Reck'ske Ventilationsovne - før den Tid Brændeovne - og nyt gulv lagdes.

Skoletid 1885

Øverste Klasse III, drenge & Piger 8-11; 1-3
 Mellemste Klasse II, Piger 8-12
 Mellemste Klasse II, Drenge 12¼-4
 Nederste Klasse I 8-11; 1-4

Svømning og Badning indført fra Sommeren 1890; et Skur til Afklædning er opført ved Stranden Syd for Aktiebadehuset. Skolen har foreløbig intet Gymnastikhus: I Gaardspladsen er Klatremaskiner.

D. 31 Dcbr. 1900 var Antallet af skolepligtige Børn i Nysted i alt 235. Deraf gik 165 i Borgerskolen, 49 i den private Realskole og Resten, 21, i andre private Skoler (Pogeskolen).

I Sparemærker solgtes i Aaret 1900 for 207 Kroner.

Håndskriftets side 100

Læse- og Undervisningsplan

af 8de August 1900 udarbejdet af Skolekommissionen i Henhold til Skoleloven af 24 Marts 1899.

Fag	Forskolen		Hovedskolen				
	1 Kl.	2 Kl.	3 Kl. Dr.	4 Kl. P.	5 Kl. Dr.	6 Kl. P.	
1 Religion	1	2	3	3	3	3	
2 Dansk & Retskrivning	6	6	8	8	7	7	
3 Skrivning	4	4	3	3	2	2	
4 Regning	4	3	4	4	4	4	
5 Historie		1	1	1	1	1	I Historie undervises der den ene Uge 1 Time, i Geografi 2 timer, den paafølgende Uge omvendt Timefordeling**
6 Geografi		1	2	2	2	2	
7 Skriftlæsning					1	1	
8 Naturhistorie					2		
9 Naturlære					1		
10 Sang	1	1	1	1	1	1	
11 Anskuelsesunderv.	2	1					
12 Tegning					2	2	
13 Haandgerning				3			
14 Gymnastik			2		2	5	
	18	19	24	25	28	28	

Ordinerede Kateketer

Var i en del Aar ansatte som Førstelærer ved Borgerskolen.

- Poul Chr. Sinding 14/6 1848 til 19/10 1853. Det var en høj, mager, rødhaaret Mand, meget nærig og ilde lidt. Han tog sin Afsked (med Pension), da han truedes med en Justitssag, fordi han havde stjaalet Brænde fra sine Medlærere. Han rejste til Amerika, hvor han skal være bleven Professor, og efterlod Kone og Børn i Danmark*.
- Søren Sommer Gjessing f. 7/5 1820, Katek. Fra 1853 til 62.
- Worsøe 1862-73. Med ham ophævedes Kateketembedet.

*Ill. Tid. 1909 Nr. 41 S. 522. "Kort omrids af Dansk Amerikanerens Historie". Oversat "Historikeren Poul Chr Sinding, der blev Professor i skandinavisk Sprog ved New York Universitet og skrev et Par meget udbredte historiske Værker.

**Nederst tilføjet: Anm. Tysk frivilligt Fag, naar mindst 4 Elever ønskede det, 1 Time ugentlig. I Stedet for Tysk kan der læses Engelsk under samme Betingelser.

Førstelærere

I. Olsen 1873-86, overlærer
 H. Olesen 1887-98
 V. Knudsen fra 1898 tillige Organist og Overlærer

Tredielærere

Pedersen til 1847 tillige Kordegn

Frost 1847-83, tillige Kordegn
 A. Nørretranders 1883 tillige Kordegn

Andenlærere

Andresen 1847-83, tillige Organist
 Matthiassen 1883 død 86, till. Organist
 V. Knudsen 1886-98 tillige Organist

Dalgaard 24. Marts 1899 - 7. Nvb. 1899
 Larsen 1900

Lærerinde

Frk. J. 1876, afsked. Død 21. April 1915 i Nykøb. F.
 Jochumsen

- Pedersen, Tredielærer, Kordegn, Klokker og Graver til 1847.
- Friis, Cand. Theol., Lærer og organist (senere 2 lærer i Nolsø).
- A. Andresen* Andenlærer og Organist, konstitueret 1847, kaldet 4 Juli 1850. Født 1828, død 24 Nob 1883, 56 Aar gl. Andresen var meget musikalsk, spillede fortræffeligt Orgel og Violin, gav Undervisning i Musik og var Dirigent for Laugforeningen. Det var hans største Fornøjelse at skrive Noder; han nedskrev defor egenhændig alle Sangene i alle af Foreningen benyttede Sangbøger, alt med den tydeligste og sirligste Haandskrift. Selv betragtede han sig som Kunstner og vel ikke med Urette. Han var overordentlig snaksom; han kunde f. Eks. efter at have sagt Farvel blive staaende timevis i Entreen og snakke - man vidste bagefter ikke hvorom. Han brugte gerne stærke Ord og drøje Eder, men var en brav og godmodig Mand, der ikke mente noget ondt med sine Kraftudtryk. Han var derfor almindelig afholdt og agtet. Kun paa Musikens Omraade spillede ham en toneangivende Rolle, men var dog saaledes indpasset i Byens Fysionomi, at jeg, da han døde - temmelig pludseligt og uventet paa Frederiks Hospital i Kjøbenhavn - syntes, at et Karakteristisk Træk var bleven udslettet. Man var bleven saa vant til at høre hans Stærke Stemme lyde fra Skolen langt op ad Gaden og til at se hans smukke, anseelige Skikkelse staaende i uendelig Samtale i Boghandler Sidenius Butik. Han var gift og havde flere Børn, hvoraf Datteren Mathilde blev gift med en Søn af Købm. Bønnelyche, Vilhelm B. i Malmø.

*S. 312

- Frost* Tredielærer og Kordegn 1847-83, da han tog sin Afsked og flyttede til Kjøbenhavn, hvor han mistede sin Kone og selv døde paa "Sygehjemmet". Han var satirisk anlagt, og det sagdes, at han, naar noget passerede i Nysted, beskev det i Vers og Prosa. Lærergerningen interesserede ham ikke meget. Det var almindeligt ved Eksamen i Geografi, at faa saadanne Svar, som at Frankrig grænsede til det nordlige Ishav. Han var en ihærdig Røger, og da Skolekommissionen en Gang fandt paa at forbyde Tobaksrygning i Timerne, blev han meget fornærmet og udsendte, naar han gik til Skolen, ualmindelig tykke demonstrative Røgskyer og lod selvfølgelig ikke være at ryge i Timerne. Det blev Skolekommissionen, der maatte stikke Piben ind.
- Jens Olsen, f. 6 Marts 1840, Bornholmer, "Monradist" = havde gennemgaaet et udvidet treaarigt Kursus for Seminarister, der var oprettet efter Forslag af Monrad. Forstander for Oddense Folkehøjskole i Salling 1866-67, Lærer: Aalborg 1867-73. Overlærer i Nysted 1873-86, da han blev kaldet til Overlærer i Varde. Han var en Kundskabsrig og velbegavet Mand, men som Grundtvigianer og Venstremand blev han ikke altid paaskønnet efter Fortjeneste af Byens Beboere. Har var gift, man havde ingen Børn. Død 6/10 1911.
- Jørgen Henrik Olesen f. 16. Oct. 1842, ligeledes "Monradist". Privatlærer i Silkeborg, Lærer i Maribo, førstelærer - ikke Overlærer i Nysted fra 21 Jan. 1887 til Sept. 1898, da han blev kaldet til Overlærer ved Søndre By-Pigeskole i Aarhus. Død 10/6 1913.

*S. 312

Håndskriftets side 103

- Matthiassen, Lærer i Hjørring. Andenlærer og Organist i Nysted 1883-86, var syg den seneste Tid og døde 30/3 1886 af Underlivstuberkulose 31 Aar gl. Han var en dygtig lærer og et meget elskværdigt Menneske, gift m. Marie Assens (anden Gang g.m. Missionær Wright i Kjbhvn.)
- Viggo Knudsen f. 9de Juli 1860, Huslærer 1882-83, Tredielærer og Organist i Neksø til 86. Andenlærer og Organist i Nysted 1886-98, Førstelærer og Overlærer 22 Dcbr 1898. Gift m. Cecilie Johanne Dorthea Sonne f. i Neksø d. 5. Oct. 1860.
- August Nørretranders f. 29 Aug. 1844. Andenlærer i Hillested 1870, Lærer i Flintinge 1879. Tredielærer og Kordegn i Nysted 27 Deb. 1883. Gift 2^{den} Gang med Caroline Sofie Ulrikke Trolle f. 14 Oct. 1859. Afsk. 1 Nob. 1904 død 11 Nob s.a. (Sequela apoplexis).
- J. E. Larsen f. 2 Jan. 1870. Lærer ved Organistskolen i Skaarup fra 1893. Andenlærer i Nysted 1 Jan. 1873. Borgmester 25/4 1917.
- Julie Jochumsen f. 22 Nov. 1839, Datter af Hotelejer J. i Nysted; ueksamneret, konstitueret 30 Marts 1876, fast ansat 24 Maj 1888, fejrede 1 April 1901 sit 25 aars Jubil. Afsk. Aug. 1907 død 21 April 1915 i Nykøb. F. 75½ Aar Gl.

Lærernes Lønninger (laveste Skala)*

	1899	1/1 1901	stig. til højeste Lønning.
1 Lærer og Organ.	2173	2336	2936
2 Lærer	1511	1511	2000
3 Lærer og Kordegn	2025	2824	2824
Lærerinden	887	1300	1300

Organistlønnen er 336 Kr.

Ved Nørretranders Tiltrædelse af Kordegneembedet 1883 fragik Offer og Accidenser fra Landsognet c. 135 Kr. aarligt, der tilfaldt Læreren i Landsognet.

*Se Side 410, 418. Se S. 106

På side 106 figurerer følgende indførsler, der relaterer sig til Nysted Skole:

- 1945. 1 April bestod Lærerpersonalet af følgende: Overlærer Chr. Andersen, ansat 1930, Lærer og Kordegn J. E. Grønbeck-Jørgensen, 1916, Lærer H. P. Jensen, 1923, Lærer A. C. Larsen, 1932, Lærer E. Pyndt Prier, 1933, Lærer E. Seest Mogensen, 1939, Lærerinde Frk. Ruth Wille, 1934, Lærerinde Fru E. Jensen. 1937, Lærerinde Fru Ross Svenningsen. 1940, Timelærerinde Frk. R. Kjørup, 1944.
- Med tilbagevirkende kraft i lønmæssig henseende udnævntes i 1946 overlærer Andersen til skoleinspektør, GrønbeckJørgensen og Jensen til overlærere.
- Johannes Egede Grønbeck Jørgensen født 6/4 1890 - Lærer i Nysted 1/10 1916. Kordegn smsteds 1/11 1922, gift 26/12 1916 med Bertha Louise Jørgensen, f. 28/3 1886.

Håndskriftets side 104

Private Skoler

I 1850 og 60erne havde Frk. Wederkinch en Skole, hvori de mere velhavende Familiers Børn, baade Drengene og Piger, bleve undervist. Det skal have været en god Skole.

Som tidligere anført var der en Del Aar knyttet en Realklasse til Borgerskolen, men den nedlagdes 1872. Derefter gjordes gentagne Forsøg med en privat Realskole, i Halvfjerdserne af Ravn, som i 1876 kaldtes til Væggerløse paa Falster, af Cand. phil Brandt til 1883.

Efter Frosts Afsked 1883 var der Planer oppe om at oprette en Realafdeling ved Borgerskolen og i

Overensstemmelse hermed at omordne Skolevæsnet. Vakancen blev derfor trukket i Langdrag og Frøken Valborg Berthelsen midlertidig ansat som Lærerinde. Der var stærkt Røre i Byen, og i Byraadet var Købmand Richard Wæver (f. 27. Oct. 1830, død i Nysted som Partikulier 6 April 1901) Talsmand for Planen. I Byraadsmødet d 1 Marts 1883 førtes en vidtløftig Forhandling, der udførligt er gengivet i Protokollen. Udfaldet blev, at man af Frygt for Bekostningen og den formentlig ringe Tilgang af Realelever, opgav Sagen.

Efter Brandt kom lærer Højer, en voldsomt energisk Mand, der dimitterede flere med godt Resultat til Præliminæreksamen. Han efterfulgtes af Cand. phil Bøggild, en smuk yngre Mand med et behageligt, dannet Væsen, men han var desværre Dipsoman. I de stremende Perioder, var han umulig.

En af hans Bedrifter er for grotesk til, at jeg kan afholde mig fra at meddele den. Han tog en Dag til Nykjøbing. Der var Fest i Industribygningen. Hr. B. satte sig ganske roligt til Bords, spiste og drak og iførte sig ved Bortgangen, omtaaget som han var, Stiftsfysikus Spaderspels, der dog blev trukket af ham igen.

Håndskriftets side 105

Derefter gik han ind paa Jærnbane stationen og lagde sig, forsynet med nogle Bajere i en Godsvogn. Næste Morgen fandtes han liggende i denne i Nakskov til lige stor Forbavselse for Togpersonalet som for ham selv. Hvor paa han returneredes.

I Februar 1898 afstod han Skolen til Cand. phil Pinborg (f. 8. Maj 1867)*. Den havde først Lokale i Teknisk Skole, fra 19 Febr. 1900 i Adelgade 45 (Kancelliraad Schwensens tidligere Ejendom). Under denne dygtige Bestyrer har Realskolen faaet Fod at staa paa. Elevtallet var Aar 1900 70, Nysted Kommune yder et Tilskud paa 800 Kr., Amtet paa 200 Kr. Marts 1901 fik Skolen Dimissionsret til Præliminæreksamen**. Skolepengene ere fra 2 - 10 Kroner maanedlig og 4 Kr. aarlig i Brændselspenge. I Juli 1901 dimitterede 2 Elever (Bertha Bischoff med 102 1/3 og Ellen Bønnelyche med 93 Points) - Sept. 1901 havde Skolen 12 Elever fra Landet.

Fra 1892 i nogle Aar havde Frk. Betty og Marie Lassen, Datter af Byfogden en Skole for Børn indtil Konfirmationsalderen. Den sluttede sig i Hr. Bøggilds Tid sammen med Realskolen og Frk. L. blev lærerinde for denne. De flyttede dog snart til Kolding.

Pogeskole holdes af Fru Anna Jørgensen, Enke efter Skibsfører J., 15-20 Elever fra 6-8 à 10 Aars Alderen. I mange Aar holdt Frk. Anna Klingenberg Skole for Smaa børn, indtil hun i 1894 fik en Plads i Nykjøbing Kloster. Den overtoges derefter af Frk. Thora Gravesen, men gik snart ligesom Frk. L's Skole op i Realskolen, og Frk. G. blev ansat som lærer med var xxx.

Frk. Thomasine Rasmussens Syskole faar i Tilskud af Amtet 60 Kr., af Byen 50 Kr. Eleverne betaler 1 Kr. om Maanednen for 2 Timers daglig Undervisning. 1863-76 holdtes Syskole for 20 Børn, der fik gratis undervisning i Syning, Stopning, Lapning og Strikning. Den ledes af Frøken Mathilde Brunnemann - D. af Toldforvalter B., med Assistance af nogle andre Damer. Byen gav frit Lokale i Borgerskolen, Amtet 120 Kr. og der i indsamledes Smaa bidrag fra forskellige Familier. Alt Materiale leveredes Børnene gratis og arbejderne blev som Ejendom

*1904 Blev Hr. Pinborg Bestyrer af den Priv. Realskole i Holstebro; fra Sommerferien 1907 overtager han Bestyrerpladsen ved en nyoprettet privat Realskole i Nakskov

**Side 410, Oct. 1902: Statstilskud paa 550 Kr.

Håndskriftets side 106

Højskolen

der er opført i Aaret 1891 - indviet 3 Nvb. 1891 - i Spurvevænget paa Franciskanerklostrets Grund, har kun haft ringe Tilgang af Elever.

Forstandere:

- Landbrugskand. Larsen fra Nvb. 1891 - Nvb. 93

- Cand. theol Asger Højmark Nvb 1893 - Nvb. 95
- Seminarist Lilbæk fra Nvb. 1895 - Maj 1900.
- Cand. theol Hans Hansen fra Maj 1900 - Nvb. 1902.

I Januar 1904 solgtes Højskolen til Dyrslæge Hansen i Nysted for 14000 Kr.

Håndskriftets side 107

Lægeforhold

I medicinal Henseende hører Nysted under Lolland-Falster Stiftsfysikat.

Stiftsfysici:

Thomas Klog	1816-24
Georg Jessen	1824-44
Jakob Georg Købke, f. 1802	1844-74
Jøn Finsen, f. 1826	1875 død 1885
C. A. H. B. Videbech f. 1836	1885 død 1889
Carl Emil Hansen f. 28 Juni 1828	1889 afsk. 1 Oct. 1901
Carl Adam Hansen, f. 11 Feb. 1847	4 Dcb. 1901 - 13 Febr 1902. Tilladelse til at bo i Nysted foreløbig 1 Aar. 25 Marts 1903 bortfalder Tilladelsen.

Indtil 1869 hørte Nysted under Musse-Fuglse Herreders lægedistrikt. Distriktslægen havde Bolig i Maribo; den sidste var Jakob Nikolai Wilhjelm fra 1832-67; han var født 1794 og døde 1881, 87 Aar gammel. [I mærgen er tilføjet: "Nysted Kirugiat" oprettet ved Reskript af 9/9 1789. Distriktslægen boede oprindelig i Nysted, fra 1809 i Sakskjøbing og fra 1832 i Maribo. Det omfatter det nuvæ. Sakskjøb. Og Maribo Distrikt.] Ved Resolution af 2 Febr. 1869 oprettedes Sakskjøbing Lægedistrikt, hvorunder Nysted lagdes.

Distriktslæger i Sakskjøbing:

F. Anton Heyn (f. 1828)	20/3 1869 afsk. 31/12 1889, død 11/12 1913
Vilh. Tetens Krohn (f. 9/12 1837)	11/3 1890. afsk. 31/3 1905, død 16/7 1909
Berndict Hansteen Langhoff (f. 8/10 1862)	18/9 1905 - 7/10 1910 (til Ringsted), død Jan. 1921
Niels Chr. Ramm f. 1865	17/3 1911 (fra Læsø) 1/4 1915 Amtslæge i Rodkilde.
Fr. Ingerslev f. 1867	1/4 1915 Kredslæge i Østlollands Lægekreds.

Sakskjøbing Lægedistrikt * havde

1880	14460 Indb.	Til Nysteds medicinale Opland hører højt regnet 5000 Mennesker; det er ligesom det kommercielle Opland bliver betydelig formindsket i Tidens Løb. Broen over Guldborgsund, Jærnbanerne og Nedsættelsen af en Landlæge i Sørup, Vester Ulslev Sogn, 1892 har medvirket dertil. Dertil kommer, at saavel Købstaden som de omliggende Landsogne ere i økonomisk og numerisk Tilbagegang.
1890	15491 Indb.	
1901	13600 Indb.	
1906	13827 Indb.	
1911	14847 Indb.	

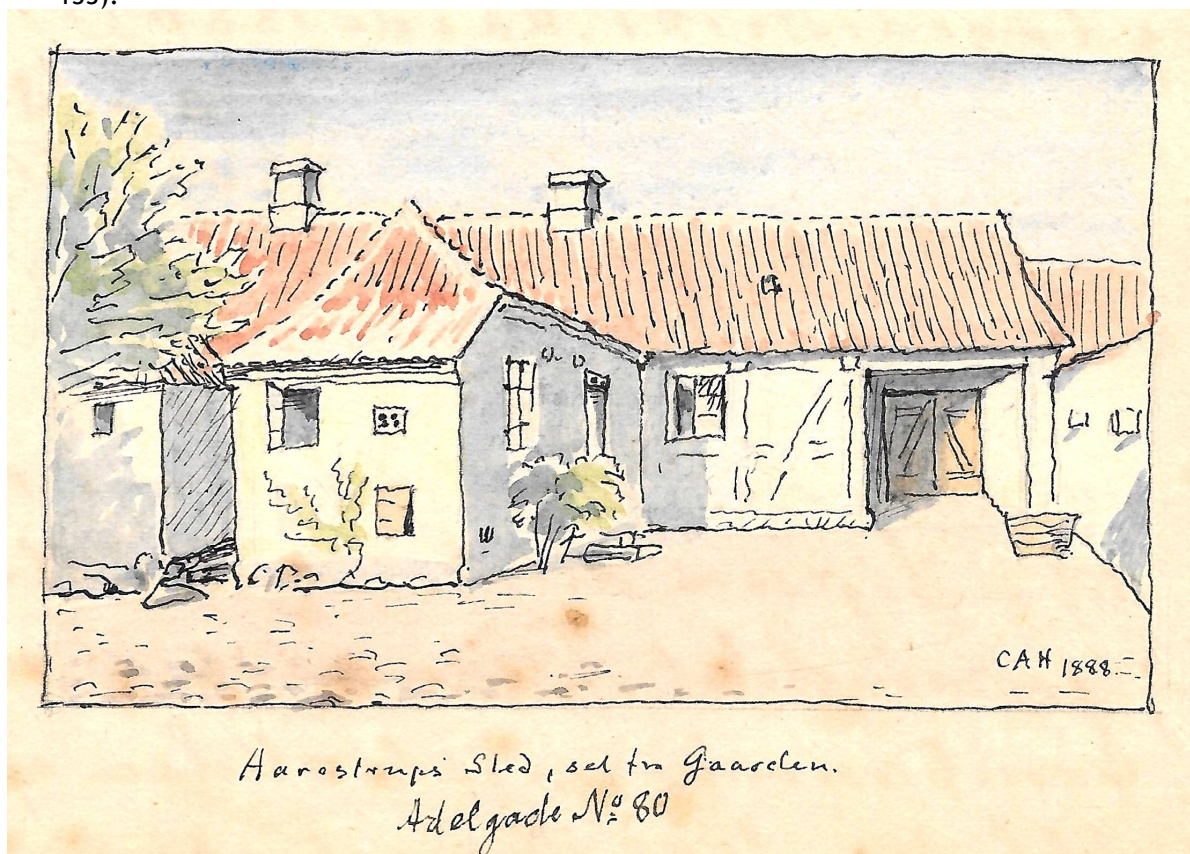
*Lægedistriktikerne 1901: Nakskov 27528, Nykjøbing: 24684, Maribo: 24328, Stubbekøbing: 13908, Sakskjøbing: 13600, Fejø: 2.254 Indb.

Håndskriftets side 108

Praktiserende Læger i Nysted

- J. A. H. Weiskopff 1787-1801
- Johan Carl Ludvig Wittazeck 1802 død 1809 (Distriktskirurg i Nysted Kirugiatet)
- Niels Brock Byrstring Død 1829
- Cand. chir. Carl Ludvig Emil Aarestrup 1827-38*. Den bekendte Digter var født 4 Dcbr. 1800, praktiserede i Nysted 1827-38, var det sidste Aar Næstformand i Borgerrepræsentationen, flyttede

til Sakskøbing, 1838-49, Stiftsfysikus i Odense 1849, død 1856**. Hans sidste Bopæl i Nysted var Adelgade 80 - senere Brunnemanns, nu Nørretranders Sted - som han formentlig selv har opført. Der fortælles om ham, at han undertiden paa Landet ikke gad staa af Vognen, men lod Patienterne bære ud til sig. Han havde mange Børn, der ikke altid var videre soignerede. En Gang kom han hjem med Posten i Selskab med en fremmed Herre; et af Børnene kom springende imod ham, men standsedes brat, idet Faderen i en fremmed Form bad ham bære hans rejsetaske hen til Dr. Aarestrup. Han har selvfølgelig modtaget adskillige Inspirationer til sine Digte af Natur, Personer og Forhold i Nysted. (Se S. Skouboe "Fra Aarestrups første Praksis. Illustr. Tidende 1900 B. 42. S. 133).***

Aarestrups Sted set fra Gaarden,
Adelgade N° 80 - CAH 1888

*Familieforhold se Side 318

**Se Side 411, 424, 426

***Søren Skoubo, Cand. theol & polit, Justitsraad, Viceprovst paa Regensen er født i Nysted, f. 13/3 1852 død 16/8 1916. Søn af Købm. S., og Brodersøn af Lægen J Skouboe.

Håndskriftets side 109

- Carl Julius Voltelen f. 1815. 1839-42, flyttede til Nykjøbing F.
- W. F. Feilberg 1838-39 (f. 1809) flyttede til Nykjøbing, blev 1844 Distriktslæge paa Amager.
- Niels Christian Poulsen 1838 død 1856, 61 Aar gl. Han var født i Kjbhvn. Farmaceutisk Eksam 1813, Kirurg. Eksam. 1837. Enelæge 42-56. Han var Waisenhusbarn, ugift og samlede nogen Formue. Lægehonoræet var kun ringe, men han fik saa mange Naturalydelser: Korn, Smør, Grise, Fjerkræ, at han ved at sælge dem til Købmanden havde han en pæn lille Biindtægt. Pengene havde han bestemt til sin Husholderske, men da han havde forsømt at gøre Testamente, tilfaldt de Staten. Han boede Adelgade N. 38 - senere Prokurator Nordbergs Ejendom*.
- Jens Skouboe 1858 død 1870, søn af Sognepr. I Nysted Søren Skouboe. (Se Lütken's Optegnelser Side 283 og flg.)** Han var født paa Lolland 7 Dcbr. 1815, Student fra Nykjøbing 1834.

Lægeeksamen 1840, praktiserede i Roskilde Kro, senere Barkekro, fra 1858 i Nysted. Han boede Gl. Torv N. 4, (Fru Klingenberg's Sted) og Strandvej N. 10 (Sparres Sted). En søn af ham var Cand. theol. Fr. Skouboe, en meget begavet Mand, der døde i en ung Alder som Seminarieforsøger i Skaarup. Skouboe Enelæge fra 1858-66***.

- Georg Fr. André Lütken 30 Jan. 1866-23 Maj 1879****. født i København 31 Marts 1839, Lægeeks. 1865. Han indlagde sig Fortjeneste ved at stifte Industri- og Haandværkerforeningen i Nysted, hvis virksomme Formand han var i mange Aar. Han flyttede 1879 til Kjøbenhavn., hvor han en Tid gav sig af med Hypnotisme, senere væsentlig med Journalistik. Lütken Enelæge fra Juni 1874-Debr. 75. Gift med Vilhelmine Poppe f. 28 Nob. 1841, død 10/8 1913. Han boede i Adelgade N. 16, som han selv havde bygget. Død 29/1 1906, c. 67 Aar gl. i Kbhvn. af Lungebetændelse.
- Gustav Valentiner 1. Marts 1870 - 1 Febr. 1873. født 21 Aug. 1837, Lægeeks. 1866, prakt. i Køge 1868-70. i Nysted 1870-73, atter i Køge, Distriktlæge der 1889. Gift 1871 m. Marie Bruun f. 24 Marts 1850. Bopæl Adelgade 23. Død som emeritus i Kbhvn 20/5 1923, 85½ Aar gl.
- Otto Petersen Oct. 1873 - Juni 1874. f. 3 Oct. 1846, flyttede til Kjøbenhavn. Kommunalæge paa Frederiksberg 1876. Bopæl: Adelgade 23. Død 1907.

*Efter Poulsens Død 1856 indtil Skouboes Ankomst 1858 var der ingen Læge i Nysted. Dr. P. Hansen i Sakskjøbing tog 2 Gange ugentlig til Nysted, og Borgerrepræsentationen afholdt Udgifterne til Befordringen

**S. 305

***Dr. Skouboe g. 1845 med Laura Kammanxxx, D. af Toldbetj. K - Køge / Fru Skoubo, f. 19/7 1818, fejret 1908 sin 90 aars Fødselsdag i Kbhvn. En Søn Apotheker i Aarhus; en Datter g.m. Rektor Zerlaug i Aalborg.

****S. 135 - Dr. Lütken's Optegnelser om og fra Nysted se Side 279. Portræt S. 135

Håndskriftets side 110

- Victor Franz Nachtegal Haderup Jan-Marts 1873. f. 25 Juli 1845, Flyttede til Nakskov, derefter til, Kjøbenhavn, Tandlæge, Dr. med 1888. Forstander for Tandlægeskolen. Gift første Gang 1872 med Mathilde Nachtegal f. 1842 død 1880. Bopæl Adelg. 23. Professor
- Carl Vilhelm Adam Sigismund Hansen fra Ocb. 1875* født 11 Febr. 1847. Lægeeks. Jan. 1875. Prakt. i Nysted fra 5 Decb. 75. Medlem af Sundhedskommissionen og Læge ved Fattigvæsenet 1879. Medl. af Skolekomm. 1882, af Ligningskomm. 1881-83, af Byraadet 1 Jan. 85, af Oversundhedskomm. for Maribo Amt 1 April 1889: Sygehuslæge 1896, Overligningskommisær 1897-1902. Dr. med 1892, R. af D. 5 Marts 1901. Ud gav 1886 en Afhandling om Koldfeberen i Danmark, 1892 om Influenza (Doktor disputats) og 1896 en "Vejledning til at Kende Sejlskibe". Gift med Andrea Fr. Christiane Rentzen f. 30 Maj 1848. Bopæl Adelgade 23**.
- Johan Peter Georg Johansen fra 1 Maj 1879 født 3 Maj 1852, Lægeeksamen Jan. 1875; i hollandsk-ostindisk Tjeneste Oct. 75 - Maj 78. Købte 1879 Dr. Lütken's Sted, Adelgade 16, og overtog hans Praksis. 1885 Medl. af Sundhedskommissionen. Gift m. Alma Henriette Hecht f. 12 Maj 1854, død 26 Juni 1909. 2) 5/10 1911 med Kirsten Langebæk f. 12/8 1879. D. af Provst M C. M. Nielsen.***

C.A. Hansen

Senere tilføjelser:

- Bendix Michael Jørgensen Krogh fra 1 Maj 1905. Født 16. Juli 1876, g. 27 Aug. 1905 med Charlotte Emilie Frandsen f. 9 Decb. 1877. Lægeeks. Somm. 1902. Medlem af Sundhedskomm. 1906 - Flyttede 1/10 1914 til Roskilde. Derefter til Skanderborg. Hans Thorvald Pedersen Krog f. 20/2 1885. Eks. 1909 - V. Kippinge. 1/10 1914 til Nysted. G 9/7 910 m. Margrethe Schiøtt f. 9/1 1882. Flyttede til Holstebro.
- Poul Winning Toussieng f. 92. Eks. 17. Nysted Juli 17 - Marts 22. Til holl. Indien. g.m. Ingeborg Marie Amalie Hansen (f. 92)
- Aage Jacob Severin Jacobsen (f. 27/3 84) med Eks. 1912. Til Nysted April 18.
- Asger Thyssen (f. 5/3 89) med Eks. 17. Til Nysted Jan 22.

- Jørgen Ulrik Federspiel, f. 21/4 1912, g.m. Ingrid Birgitte Harder Glarbo, f. 22/4 1914.

*Jubilæum 5 Dcbr. 1900. Se "Hver 8 Dag" for 9 Dcbr. 1900 Side 159

**4/12 1901 beskikket til Stiftsfysikus for Lolland Falster Stift, afsked ved Embedets Nedlæggelse d. 1. April 1915.

***Død 1 Juni 1914 (65 Aar gl.) Skrumpenyre, myokarditis Uræmi

Håndskriftets side 111

Dyrlæger i Nysted

Jens Hansen fra 1873. f. 26 Febr. 1848. g.m. Marie Hansen f. 5 Juni 1851*. Johan Christensen fra 1 Maj 1884. f. 15 Aug. 1861 paa Bramslykke, Søn af Forpagter C. g.m. Johanne Magdalene Johansen f. 4 Jan. 1867. Dyrlæge ved Kødkontrollen 1898. Dyrlæge paa Aalholm. Medlem af Jærnbanedirektionen. R. af D. 1911. Medlem af Byraadet**. Før Hansens Tid var der ingen Dyrlæge bosat i Nysted, men der var Dyrlæge paa Aalholm (Høegh).***

Apotheket

i Nysted er anlagt efter Bevilling af 27 Febr. 1827 af Cand. pham Salomon Meyer Trier. Indtil 1833 laa Apotheket i Adelgade No 100, lige overfor Kirken, men flyttedes nævnte Aar til det nuværende Sted, Adelgade No 28. Aar 1871 ombyggedes Officinet. [margin er tilføjet S. 295] 1882 nedrives den gamle Tværfløj imod Haven og en ny byggedes (Mørk-Hansen). I Sept. 1900 udvidedes Apotheklokalet.

Købesum:	1830	14500 ^{Rd.}	29000 Kr.
	1838	20.000 ^{Rd.}	40.000 -
	1848	19.500 ^{Rd.}	39.000 -
	1876		64.000 -
	1883		80.000 -
	1893		120.000 -
	1910		145.000 -
	1912		165.000 -

*Død Juli 1921 som privatiserende i Aarhus. Hans Søn Dyrlæge Collat-Hansen flyttede til Kettinge.

**Form. for Ligningskomm. 1/5 1924 fejrede Dyrl. Christensen 40 Aars Jubilæum som Dyrlæge i Nysted.

***Senere tilføjelse: Einer Henry Jensen, født 24/12 1908, g.m. Ingeborg Høge.

Håndskriftets side 112

Apothekere

- Salomon Meyer Trier 1827-30.
- Peter Ingvor Boyesen 1830-37. Hans Søn er Legatstifteren, forhenv. Apothekbestyrer Johann Hack Boyesen f. 29. Maj 1833. I Aaret 1890 Bestemte han, at der efter hans Død af hans Formue skal oprettes et Børnehjem i Nysted*.
- Scheel 1837-38.
- Peter Fr. Bagge 1838-48.
- (Møllmark (?))
- Frode Camillus Pontoppidan 1848, død 71**. født 16 Aug. 1812, død 9 Febr. 1871, 58½ Aar gl.
- Enkefru Inez Pontoppidan 1871-76. (f. 1817) (Bestyrer Westphal).
- Julius Ch. A. Pontoppidan 16/3 1876 - Oct. 79, død 80 ell. 81 af Lungetuberkulose.
- Lorenz Mørk-Hansen 2910 1879 - 1883. F. 1847, død 21/7 1923 (75 Aar) Charlottenlund. Søn af den bekendte Patriark Stiftsprovst Mørk-Hansen, flyttede til Bogense, g.m. Frederikke Møller (f. 1848).
- Anthon M. D. Andersen 6/7 1883-93. flyttede til Kjøbvn. Som Rentier; g.m. Marie Woede.
- Niels Aabling Thomsen 15/3 1893 - 1/11 1910 (til Køge) 18 Aar. f. 13 Juli 1867 - g.m. Marie Obbekjær f. 20 Juli 1870.
- [Senere tilføjelser: Maj 1907 Apotheket vurderet til 139.285 Kr. 27 Øre (Privileg. (94.000), Varer (5.200), Redskaber 104.285,27 Kr. + Ejendom 35.000 Kr.)

- Jens Chr. Thorvald Them f. 11/8 1872 i Starup ved Kolding. Apot. i New York og Ebeltoft. G. (2) med Ane Katrine f. Simonsen f. 20/1 1875. I Nysted fra 1/11 1910 til 1/2 1912 (til Frederikssund).
- Ove C. F. Nandrup Hansen Bevill. Af 26/1 21912, overtog Nysted Ap. 1/2 1912. f. 3/6 1880. g.m. Benedicte Marie Paludan-Møller f. 22/9 1879. forfl. Til Horsens 1941.
- Thomas Jensen Møller, f. 3/10 1892 overtog et nyindrettet Apotek i 1941; g.m. Ellen Møller, f. 25/1 95. Apoteker Møller forflyttedes til Slagelse 1/5 1949,
- ny apoteker frk. Birgitte Jensen

*Død 1/7 1909 paa Oringe.

**Dr. Lützens Optegnelser S 291-97) - F C. Pontoppidan g 1) m. Caroline Haderup f. 1824 død 1850 g 2) Inez Seidelin f. 1817 D. af asxxx pharm D. S. forh. Apot. i Skanderborg - (Broder til Dines Pontoppidan f. 1814. Sognepr. Randers, der var Fader til Forf. Henrik T. Pastor Morten P., Professor Erik og Knud P.)

Håndskriftets side 113

Maribo Amts 5te Købstadtdistrikt

(Nysted og Nysted Landsogn)

- Jordemoder Henriette Holm 855-85. tog sin Afsked paa Grund af Svagelighed og fik Plads i Nykjøbing Kloster, hvor hun døde flere Aar efter.
- Karen Marie Sofie Jakobsen 1885 - 6 Jan. 1902. forflyttet til Nakskov.
- Sara Pedersen f. Andersen 18 Febr. 1902. g.m. Fisker

Jordemoderens Løn (Reglement af 10 Nob 1810)

	[oprindelig]	[rettet til]
a. Penge	100 Kr.	130 Kr. (Opslag 13/1 1902)
b. 2 Favne brænde	48 -	48
c. Græsn. Til en Ko	25 -	Brugen af 1 Td. Land 25 Kr. (Lejeindtægt)
d. Huslejegodtgør	75 -	80
	248 Kr.	283 Kr.

Hvorafter Byen udreder 170 og Landsognet 78 Kroner. I Femaaret 1897-1901 gennemsn. 56 Forretninger og 370 Kr. Indtægt heraf, hvilket med den faste Løn (283 Kr.) udgør 653 Kr.

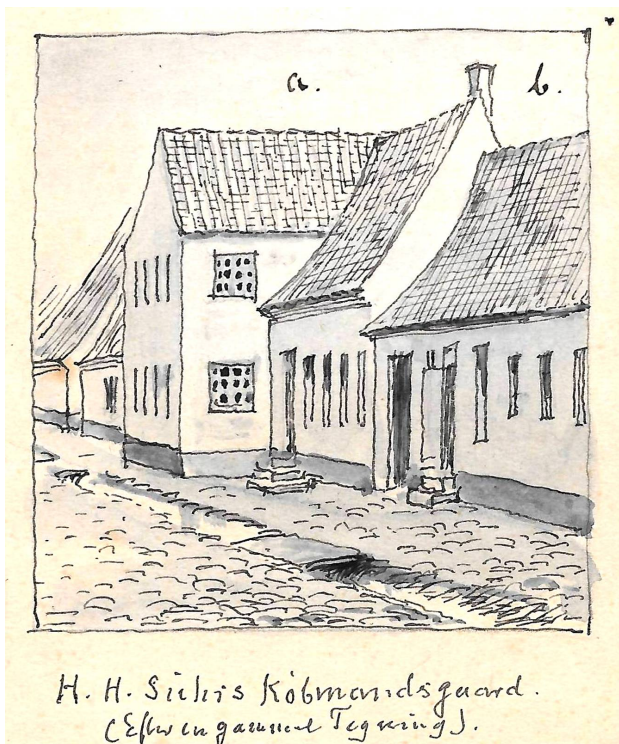

Apoteker Aabling Thomsen

Handel, Haandværk og Industri

At Nysted i det 16de Aarh. har haft et Salpeterværk, fremgaar af d. S 11 anførte Notits. I Pontoppidans Atlas III Side 304 (1767) læses: "En Stivelse- og Pudder Fabrique, som drives ikke uden Fordel, er en af de ældste her til Lands og har vist Vej for flere andensteds. Samme er anlagt i den ferske Søe imellem Byen og Christiansholm". Den bestod til midt i det 19de Aarh. 1824 udførtes 28986 Pund Stivelse (Friis S. 8). Den sidste Ejer var vist Stürup (senere Konsul for Venezuela og Folketingsmand). Den laa ved Piledammen skraat overfor Slottet. Efter Fabrikkens Nedlæggelse skal der en Tid have været Ølbryggeri. Bygningen ejedes sidst af Partikulier Rode; hans Arvinger solgte den til Lehnsgraven, som lod den nedbryde og Grunden udgrave saa at den nu danner en Del af Slotsgraven.

Som tidligere omtalt, har Nysted i Fortiden været en mere xxxxx By end nu og har kunnet bære flere betydelige Købmandsforretninger. Henimod Midten af det 19de Aarh. var Hans Hornemann Suhrs den største*. Den omfattede baade Kolonial, Korn og tildels Manufakturhandel samt Brændevinsbrænderi og indtog en betydelig Samling af Bygninger - nuværende No 21, 23 (bygget 1870) og 25 i Adelgade.

H.H. Suhrs Købmandsgaard
(Efter en gammel Tegning)

H. H. S. var en Efterkommer af Kammeraad Fr. Suhr (død 1706). Han kom hertil fra Maribo, og det er tvivlsomt, om der i uafbrudt Rækkefølge har boet Descendenter af F. Suhr heri Byen**. Nu eksisterer Navnet ikke mere her; dets sidste Bærer var Købm. Cornelius Suhr, der døde 1878. H. H. Suhr var Formand i Borgerrepræstationen fra dens Oprettelse 1837 til sin Død 1850. Det er uden Tvivl hans Hustru Aarestrup nævner i et Rimbrev.*** En Datter af ham blev gift med Postmester Meyer.****

Samtidig med Suhr havde Haidenheim en stor Købmandsforretning i nuværende Snedkermester P. Hansens Ejendom, Adelgade N. 22 (S. 277). Fra Midten af Aarhundredet var Chr. Bønnelyches Forretning den dominerende. Han var født d. 25 April 1816, etablerede sig 1846, gik Fallit 1879 og døde i Kjøbenhavn d. 25. Maj 1898.

I Aaret 1868 byggede han Butikken, Adelgade 15, der var, og maaske endnu er, den største i Stiftet (25x13x6½ Alen). Han var gift med Kirstine Bønnelyche, f. 4 Juli 1829, der overlever ham. En Søn, Vilh. B. blev gift med Organist Andersens Datter Mathilde A.

*H.H. Suhr f. 29. Apr. 1794 † 11. Jan. 1850

**Det er dog xxx H. H. Suhrs Moder, Anna Margrethe Læssøe, f. 15/12 1764, død 24/2 1843, der som Enke efter Kbm. B. W. Suhr i Maribo boede hos sin Søn i Nysted

***Til Isak Sidenius: "Vi lever her, som I sagtens kan tænke - som en Hund i sin Lænke, - en Fugl i sit Bur, - vor hele Opmuntring og den gamle Madam Suhr" --- Nysted 31 Debr. 1837. Aarestrup xxxx xxxx 1899 S 369. - Ogsaa Familien Haidenheim stod i selskabelig Forbindelse med Aarestrup.

****Se tegning: a (Nr. 23) nedbrændt og opbygget ca. 1870. b (nr. 25) nedbrændt og opbygget i Sommeren 1911 (Kbm. Jakob E. Tommerup)

Efter Fallitten skiftede Forretningen at Par Gange Ejer, indtil den 1883 overtoges af en Slægtning, B Svend Wichmand, f. 11 April 1859, Byrådsmedlem 1888-1900. Han anlagde Savskæreriet i Bagstrædet, der

beskæftigede c. 10 Mand og navnlig forarbejder Drittelstave til Smørtræer. Det brændte d. 13 Juli 1901. W. er Byens største Skatteyder (s. Side 71)*

Ved Siden af Bønnelyche havde Adrian Bekker en betydelig Købmandshandel, Adelgade No 37. Har var født d. 7 Sept. 1826 og døde 4 Maj 1890. Ligesom B. fallerede han 1879, men fik Overenskomst med sine Kreditorer og fortsatte Forretningen til sin Død (Se Side 8). Han var gift med en Datter af Sognepræsten, Marie Gudmundsen, f. 1829 død 25 Febr. 1883. En Søn af ham, nuvær. Læge Thogejr Bekker blev gift med Ingeborg Nordberg, Datter af Prokurator Nordberg.

Efter Bekkers Død i 1890 overtoges Forretningen af Harald Cecilus Jensen f. 22 Decbr. 1866, gift med Emilie Bahusen f. 1 Aug. 1870. Byraadsmedlem. Solgte Maj 1802 sin Ejendom til Boghdl. N. Sidenius.

Der er f. T. 7 Købmand i Nysted. Foruden Wichmand, Harald Jensen, C. Lange**, G & H. Rossing***, M. S. Jensen, Jørgensen og Th. Sidenius; 2 Manufakturhandler (Udsalg fra xxx Vett & Wessel og Crome & Goldschmidt), 2 Uldhandlere, 2 Modehandlere og 1 Broderihandel. 1 Boghandel (Sidenius).****

Der er 2 Møller i Nysted

nordre Mølle - Vejr- og Dampm. - og østre Mølle; tidligere var der 3, men Christoffersens, der laa tæt vesten for østre Mølle, blev nedreven 1894 (Se Tegn. S. 45). Dampmøllen er anlagt af Schwartzlose 1857, der ejede nordre Mølle. Denne, en gammel Stubmølle, brændte 1859 og i dens Sted opførtes den nuværende store hollandske Mølle. Den ejedes noget senere af Larsen, nu af hans Enke, Fru Laura L., f. Bønnelyche, og er forpagtet af hendes Broder, Carl B., der i Forbindelse med Vejr og Dampmølleriet driver et Brødbageri. Et saadant er også knyttet til østre Mølle. S 415-430.

Der er 3 Bagerier og 2 Konditorier. Jomfru Brodersen er berømt for sin Kransekage, der efter Kenderes Mening er den bedste i Verden.*****

*Richard Wæver f. 27/10 1830 død 6/4 1901 Købmand (Adelgade Nr. 25) (solgte Forretn. Til C. Lange). Partikulier.

**C. Lange etabl. Aug. 1884. til Rudkøbing

***G. Rossings Forretn. Oprettet 3 Sept. 1856

****Jacob E. Tommerup 1925 Direktør for Sukkerfabr. I Nykøbing.

*****Fortsættes Side 147

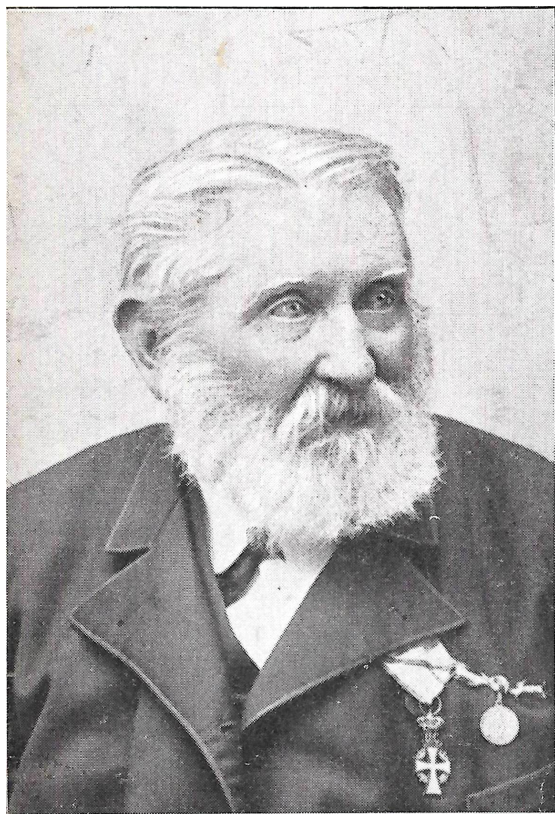
I margen ses denne liste over medlemmer af familien Sidenius

Jakob Sidenius 1761 † 1820 - Spr. Ø. Ulslev, Stiftsprovst 1804

Isak Sidenius f. 1793 † 1852, Sognep. Ø. Ulslev,
Værsløv xx, Gudbjerg xx

Niels Sidenius f. 1795 Spr. Hesselager

Chr. B. Sidenius f. 1827 † 1908, Købm. Nysted

F.R. Sparre
f. 1826 † 1904

Skibsbyggeri Skibsbygmester Fr. Rudolf Sparre f. d. 11 Marts 1826, Veteran fra Treaarskrigen, var med i Fredericia d. 6te Juli 1849, kom til Nysted 1853, Medlem af Borgerrepræsentantskabet og Byraadet i 33 Aar til 1891, Ridder af Dannebrog ved Kongens Guldbryllup 26 Maj 1892 † 27 Febr. 1904 (Dr. Lützens Optegnelser Side 288).

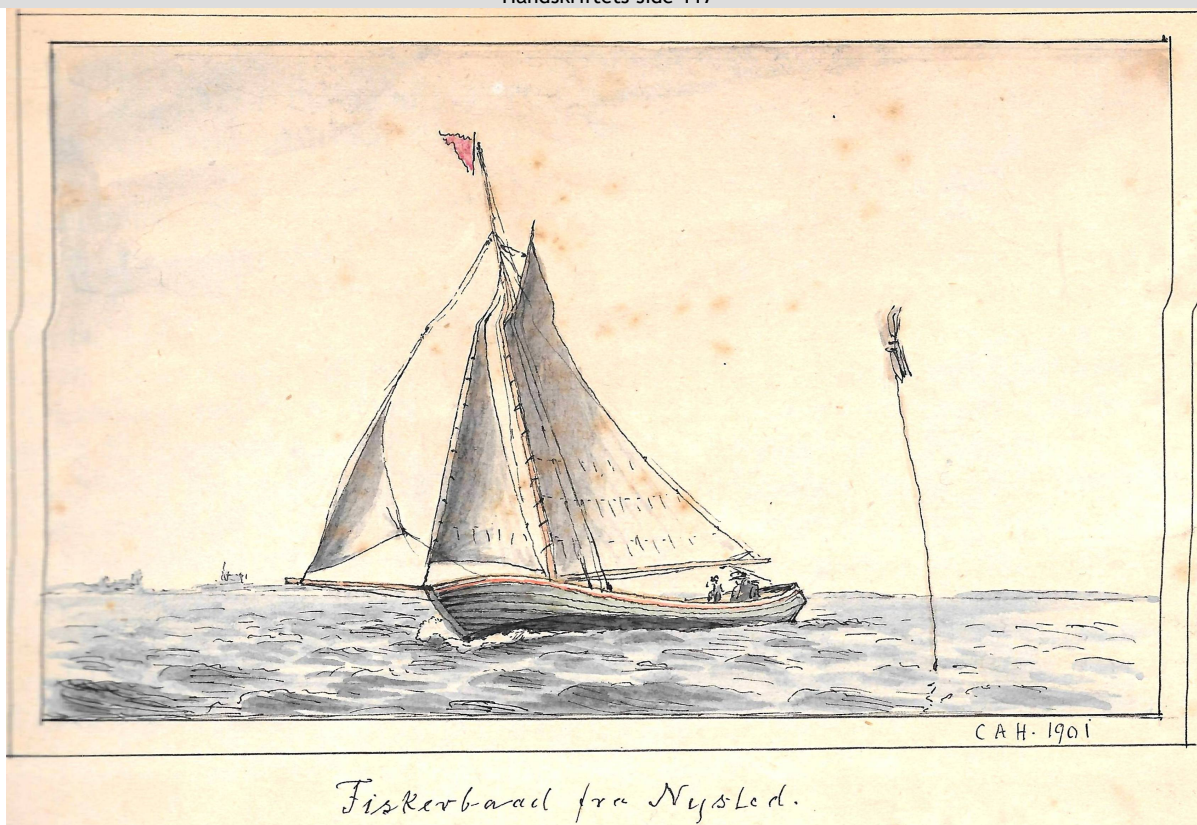
Hans første Bygning var en Muddermaskine med Pram til Havnen. Det sidste Skib, han byggede, Foran-agter Skonnerten "Fabricius", sattes i Vandet 1894.

En Mængde velansete Skibe ere udgaaede fra hans Værft. For Regeringen byggedes mindst 12 Fartøjer, deriblandt et Fyrskib, som først udlagdes paa Horns Rev, men nu er stationeret ved Gedser, et Lods fartøj, flere Toldkrydsere o. a. Af større Skibe byggedes en Brig paa 180 Tons, en Skonnert paa 140. Desuden flere mindre Fiskerbaade af fortrinlig Type til Nysted (Se Tegning S. 117). Der beskæftigedes i den gode Tid 14-16 Arbejdere. Værftet laa ved Strandvejen lige overfor Sparres Bolig, N° 10.

Det var en Fest i Byen, naar et Skib skulde løbe af Stabelen. Masser af Børn klatrede om Bord og under Hurraraab fra disse og Tilskuerne gled Skibet stolt og elegant ud i sit Element for derefter af hales over til Skibsbroen, hvor det riggedes.

Kort før Sparre kom til Byen, var der paa Kalveholmen af en Mester fra Stege blevet bygget en Jagt efter Bestilling af Grev Julius Raben.

1877-79 havde Gleie, Broder til Smedem. G., et Skibsbyggeri. Der byggedes dog kun 2 Skibe, saa standsede Bedriften.

Fiskerbaad fra Nysted
C.A.H. 1901

Fiskeri

"Søe-Fisk fanges her i stor Overflødighed og ved et eget indrettet Fisker-Compagnie" (Pont. Atl. 1767. III. S. 303). Overflødigheden er der nu til Dags Maade med. Flere Familier faa om Vinteren tilsendt Fisk fra Thisted eller Frederikshavn.

Friis S. 9. "Et Fiskerselskab, som havde Privilegium paa at fange Sælhunde, oprettedes 1801. Om Fangsten hedder det i Wedels Indenlandske rejse II S. 243: "I stormende Vejr søge Sælhundene, hvoraf der er en Mængde her, Tilflugt paa de tørre Holme paa det over en Mil herfra beliggende Rødsand. Naar Stormen er af Vesten, falder i Almindelighed Vandet betydeligt, hvorved Holmene bliver større, og disse Dyr faa derved langt til Vandet. En driftig Mand, Strandingskommisær, Borgerkaptejn og Købmand Kielsen har fundet paa at betjene sig af denne Lejlighed, med flere af sejle ud ved gunstige Aspekter for at overfalde disse paa Sandet liggende Dyr og slaa dem ihjel. Flere Tusinde ere paa denne Maade dræbte, og sjældent undgaar dem ved gunstig Lejlighed en eneste.

CHR. BØNNELYCHE.

Svend Wichmand

Den største Fangst, der nogensinde er gjort, skete i Foraaret 1802, da af 4 Mand i faa Timer 915 Stykker, for største Delen store, blev dræbte, og ikke en eneste fik Lejlighed til at undgaa. Denne Fangst er meget fordelagtig i disse Tider, da Trannen har været Kostbar, og har ophjulpet adskillige Familier her". (I. Larsen omtaler Selskabet som endnu bestaaende paa hans Tid)".

I Nysted er der Aar 1900 18 Fiskere med 6 Dæksbaade paa $3\frac{1}{2}$ a 4 Tons og 12-13 Drivkvaser med Dam paa 2 Tons. Dæksbaadene ere byggede af Sparre (Se Tegn. S. 117). Der fiskes navnlig Torsk, Aal og Sælhund, sidstnævnte af Chr. Landt og H. Andersen i Forening. I Begyndelsen af Firserne var Silden tilstede i store Mængder i Østersøen og fiskedes med Næringer udenfor Rødsand. 5-600 xx [red: muligvis pund ℥] pr. Baad var ret almindeligt; Landt har en Gang haft 1100 xx [red: muligvis pund ℥]. Nu er Silden stærkt aftagen og fanges kun indenfor Rødsand i Bund- og Sælgarn. Rejefangsten er i de senere Aar helt slaaet fejl.* Torsk fanges paa Kroge, der sættes om Eftermiddagen og tages ind om Morgenen. Ruser bruges ikke, fordi Sælhundene ødelægger dem.**

*1901 har den atter været god.

**Side 404

Aalefiskeriet er ganske betydeligt; det drives med Krog med Rejer som Agn, naat disse kunne faaes. Der stanges ogsaa ved Blus, og en Mand, der er heldig, kan faa indtil 50 ℥ paa en Nat. I de sidste Aar er der ved Efteraarstid drevet mægtige Stimer af Skaller ind i Bunden af Noret, hvor de trækkes i Land med Vaad. De sælges for $5\frac{1}{2}$ Øre Pundet til Fiskehandleren og gaa til Rostock.

Hele Fangsten sælges til den herværende Fiskehandler - Petersen -, Torsk for 10 Øre ℥ levende, 8 Øre for døde. Han falbyder dem dels paa Stedet, i Byen og paa Landet, dels afhænder han navnlig Aal og Aborrer, hvoraf der ogsaa fiskes en Del, til en Fiskehandler i Gedser, der sælger dem i Tyskland.

Som allerede nævnt drive to Fiskere, Landt og Andersen, Sælhundefanget efter en større Maalestok. Dertil benyttes Ruser, hvori de drukner. Kun ganske enkelte fældes ved Skud, da de paa dybt Vand ikke kunne bjærges. Efteraaret og Vinteren er den bedste Fangsttid. Hver Sælhund regnes til en gennemsnitlig Værdi af 7 Kroner. Skindet sælges til Købm. Rossing for Kr. 1.40, Trannen sælges til 27 Øre Potten til Garver Bischoff og Halen, der afskæres og indsendes til Zoolog. Museum, præmieres med 3 Kroner. Medens 10 Potter Tran er Middeludbyttet pr. Hund, kan der i ganske enkelte Tilfælde indvindes 60-70 Potter. 1 Tønde Tran à 120 Potter betales med 33 Kroner. Trannen afkoges i Røgehuset. I Aaret 1898 fangedes der 156, i 1899 200 Sælhund.

Der drives af Fiskerne lidt Jagt paa Stranden: der skydes Svaner, Ænder og Rolter. Det er hændt, at en Mand gar Skudt 100 Rolter paa en Dag, de sælges for Kr. 1.50 Stykket.

En Sildebaad med Garn regnes til en Værdi af 2000 Kr., et Bundgarn til 800 Kr.

Håndskriftets side 120

Røgehuset

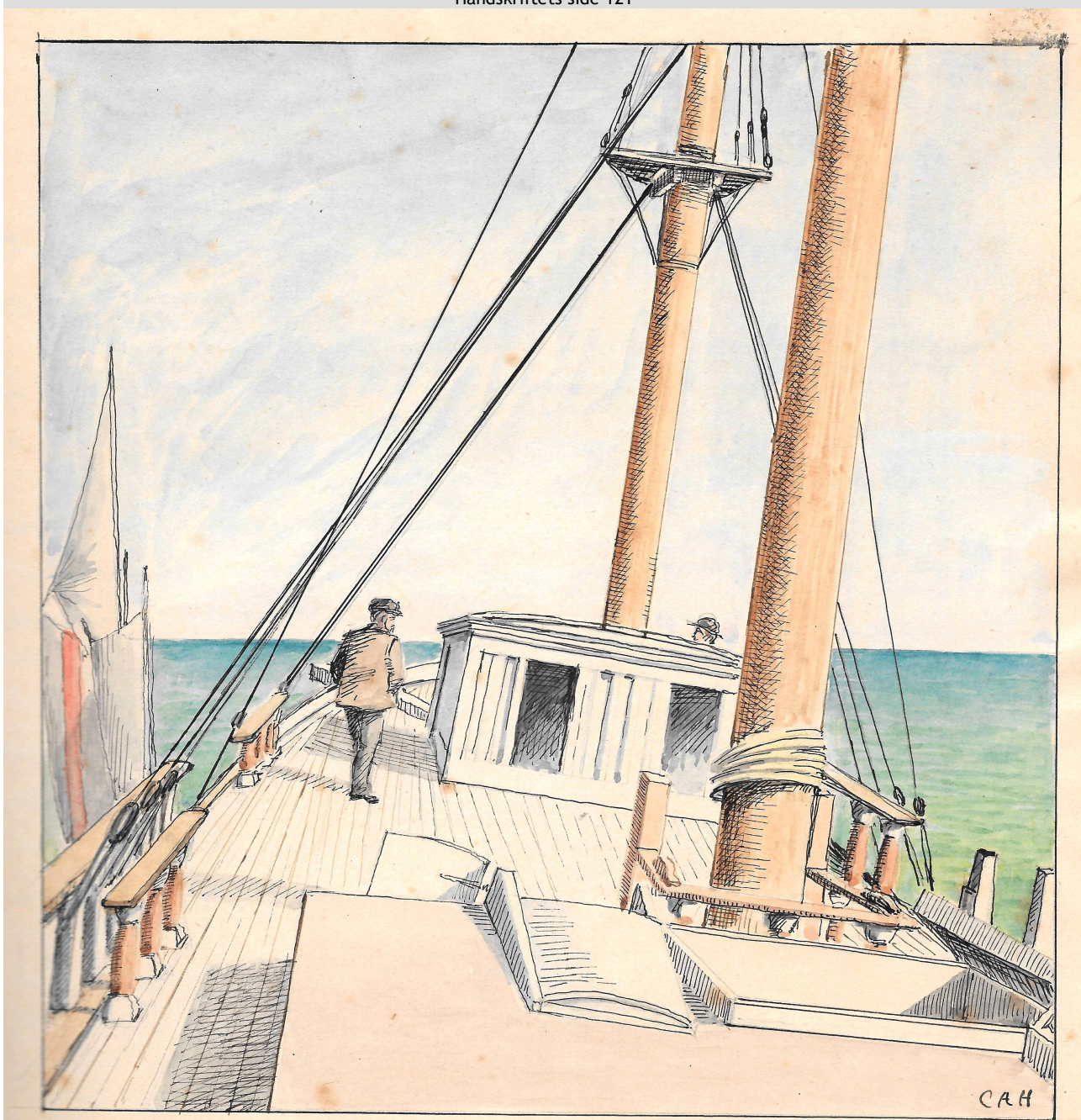
der ligger ved Stranden ved Siden af Kalkovnen, er oprindelig bestemt til Silderøgeri og af Staten skænket til Fiskerne imod, at de betalte Afgifter og Vedligeholdelse. Den nuværende Bygning er opført omkring 1870, efter at den tidligere var ødelagt ved Ildebrand.

Bjærgelavet

der bestaar af 22 Fiskere og Søfolk, har Kontrakt med Switzers Entreprise, hvorefter det faar $\frac{1}{4}$ af Bjærgelønnen. Paa hele Lolland-Falsters Sydkyst er der 52 Bjærgere, inddelt i 3 Afdelinger. Ved hver Stranding fordeles Udbyttet imellem alle Afdelinger, dog saaledes, at en Trediedel forlods tilfalder den, i hvis Distrikt Strandingen er foregaaet, de øvrige to Trediedele fordeles ligeligt imellem alle 52 Mand.

Nysteds Distrikt naar fra Hyllekrogs Østspids til en Linie dragen imellem Schönheyders Prik (paa Schönheyders Pulle $\frac{1}{2}$ Mil Syd for Rødsand og lige saa langt Vesten for en Linie fra Kroghav mod Syd) og Stegens (Steins) Odde ved Roden Skov. I Treaaret Nob. 1897 - Nob. 1900 er der strandet 27 Skibe. Ved Dampskibet "Olivias" Stranding tjente hver Bjærger i Nysted 250 Kr. Gedsermændene, der er færre fik hver 1000 Kr. En Indtægt af 3-4-500 Kr. om Aaret har været den almindeligste. Siden Kieler Kanalen (Kaiser Wilhelm-Kanal) aabnede d. 21. Juni 1895, ere Strandningerne tiltaget i Antal, men naar der, som paatænkt, opføres et Fyrtaarn paa Hyllekrog, ville de uden Tvivl atter formindskes i Tal. (Side 415)

Briggen "Havfruen", der i 1895 strandede paa Rødsand og blev kondemneret, var en gammel Skude, efter sigende bygget i Amerika, med mange mærkelige Indretninger, Gods og Rundholter førtes til Nysted, hvor den solgtes ved auktion.

Om Bord i Vraget af Briggen „Havfruen“, Rødsand 5/9 1895.

Om Bord i Vraget af
Briggen „Havfruen“
Rødsand 5/9 1895. - C.A.H

Arbejdslønnen

for Arbejds mænd var i 1883 kr. 1.50 om Dagen og 1 Pægel Brændevin*. Fra omtrent 1888** 9 Kr. ugentlig om Vinteren, 10 Kr. om Sommeren stigende efterhaanden til henholdsvis 10 og 11 og 11 og 12 Kr. Fra 1898 Timebetaling: 21 Øre, i August 25 Øre i Timen for faste, 25 Øre for løse Arbejdere. De havde dog ikke sjældent Akkordarbejde, hvorved de tjene mere, saaledes ved Losning af Kul og Trælast, Stabling af Bræder. En fast Arbejder har omtrent 725 Kr. aarlig, og Konen kan som Regel tjene 50-75 Kr.

Arbejdstiden er fra 1. Maj til 1 Sept. 10 Timer, fra 1 Sept. Til midt i Oct. 10½, fra midt i Oct. Til midt i Marts 8 à 10 Timer, fra midt i Marts til 1 Maj 10½. Der begyndes Kl. 6. Om Sommeren ½ Time til frokost og 1½ Time til Middag; om Vinteren henholdsvis ½ og 1 Time.

Købm. Wichmand er den eneste større Arbejdsgiver; han beskæftiger til Stadighed 18-20 faste Arbejdere. Handelskommis'er begynde i Almindelighed med 300 Kr. aarligt foruden fri Station, stigende til 600 à 100 Kr. (En enkelt har i Tantieme iberegnet, 1700 Kr. i Pengeløn). Tjenestepigelønnen er gennemsnitlig 50-60 Kr. halvaarlig.

Arbejdernes Fagforening. Socialdemokratisk Forening (S. 142).

Tjenestepigerne samles om Vinteren en Gang ugentlig Kl. 8 aften i Præstegaarden, hvor der holdes Foredrag eller Oplæsning og bydes The med Kage. Der møder 15-20 Piger, som er meget glade for Underholdningen.

*Se Side 424

**Brændevinen udgaaet af Lønnen

Nogle Varepriser Sept. 1900

1 Pund Oksekød 40 Øre, Kalvekød 40, Lammekød 50, Flæsk 50, Gaas 65, Torsk 12, Aal 40. En Høne 1.25, en And 2.00. 1 Pot Mælk 10, en Pot Fløde 80. 1 Pot Kærnemælk 4, 1 Pund oplagt Mælk 10. 1 Pund Smør 1.03, Fedt 60, Margarine 50-70. 1 Pund Æg 50, Pund Rugbrød 6, Risengryn 25, Byggryn 10, Sukker 23, Svedsker 35. 1 Td. Kartoffler 5.00. 1 Pund Stearinlys 65. 1 Tønde Kul fra Skib 3.75.*

Siden Foraaret 1900 forsynes Byen med Mælk fra Vanthore Andelsmejeri, der hver Morgen sender en Mælkevogn til Byen. Ved Sommertid indføres daglig omtrent 180 Potter Sødmælk. 400 Potter Skummetmælk, 100 Potter Kærnemælk og 30 Potter Fløde, alt pasteuriseret paa Sødmælken nær. Før den Tid lod i nogle Aar Forpagteren paa Aalholm en Vogn med Mælk køre igennem Byen; i endnu tidligere Tid forsynede man sig fra private Kohold, hvoraf nu kun nogle faa sælger Mælk i Byen, medens de for øvrigt levere den til Andelsmejeriet.

For en Snes Aar siden** købte man Smør hos Købmændene, der modtog det af deres Kunder paa Landet; det var ofte meget slet, harsk, grynet, blakket. Flere Familier havde derfor truffet Aftale med en eller anden Bonde, der lavede godt Smør, om ugentlig levering. Da Andelsmejerierne anlagdes, kunne man købe Smør der - Frejlev Mejeri anlagt 1884, Brydebjerg 1885, Vanthore 18??, men det var Vanskeligheder ved at faa det tilbragt. Efter at den nye Forpagtergaard var opført 1886 - kunde man faa Smør tilkøbs der, hvad mange benyttede sig af. Nu da Mælkevognen daglig kommer ud fra Vanthore Mejeri, kan man faa Smør med der. Margarinens fremkomst i Midten af Firserne indskrænkede Brugen af Smør meget betydeligt.

*S. 425

**S. 313

Stiftelser, Legater, Foreninger o.s.v.

"Hospitalet"

(Adelgade N. 93) (Se Hans de Hofman: Samlinger etc. Kjbhvn 1760 F.VI S. 57). stiftet af Handelsman Peder Sørensen ved Donationsbrev af 14 September 1676 paa 2de Boder, bestaaende af 5 Fag med Gaards- og Hauge Rum "til et Fattig-Huus" - og Paaske Jensen, "bemeldte Peder Sørensens Eftermand, var Donationsbrev af 7de August 1706 paa en Boe og Plads næst op i Nør, dog foruden Jorder i Closter-Marken".

"Da disse Vaaninger afbrændte 1729, er nu igjen opbyggt 7 Fag Huus til 6 gamle Qvindes=Personer, hvilke, naar først afdrages, hvad paa Huusets Vedligeholdelse er anvendt, saa og 2 Sletdaler aarligen til den, som holder Morgen- og Aftenbøn dagligen, nyder de aarligen Rente og Indkomme af Efterfølgende" - - -

Hospitalet

Hospitalets Indtægt var 1897: 257 Kr.

Det ejer 1 Jan. 1900:

- Kontrab. med Loll.F. Sparek. N° 11336
- Kontrab. med Loll.F. Sparek. N° 8935
- 2 Tdr. Land paa Markjorden

Ved Skrivelse fra Indenrigsministeriet af 2 Febr 1897 tillades det af sælge "Hospitalets" Bygninger (der er meget forfaldne) og Bygrund, naar Byraadet drager Omsorg for, at de i Hospitalet boende Personer (4) holdes skadesløse. (Se Side 406).

Håndskriftets side 126

"Mettes Minde"*

Fundats af 9 Sept. 1879 og Gavebrev af 2 Nob. 1875, Tinglæst 20 Marts 1876 (Panteprotokollen fol. 277), hvorved Enkemadam Mette Christiansen skænker og overdrager med fuld Ejendomsret til Nysted Kommune det hende tilhørende Sted Matr. N° 106 i Søstræde (Slotsgade N° 7) med tilhørende Grund, Gaard og Have, skyldsats for Hartkorn ½ Album, alt paa Vilkår af, at Stedet efter Byraadets Bestemmelser anvendes til Fribolig for 2 fattige Familier eller Enker, som ikke nyde eller have nydt Understøttelse af det offentlige Fattigvæsen. For det stemplede Papirs Skyld er Ejendommen i Værdi i alt til 600 Kr. Tillige skænkede hun en Kapital paa 405 Kr. 89 Øre.

Mette Christiansen var Enke efter en Husmand Chr. Sørensen, han døde 1876 eller 77. Hun var en Særling eller Sindssyg, der samlede paa al Slags "Skidt", Hatte og Kjoler, hvormed hun majede sig ud og som - maaske i Forbindelse med Malproperhed skaffede hende Øgenavnet "Skidtmette".

Gedes Legat

Havnefoged Gedes Enke og Søns, Etatsraad, forhenværende Universitetskvæstor Gedes Legat til Bedste for Nysted By stiftet ved Testamente af 23 Dcbr. 1867; Fundats af 7 Dcbr. 1886. Kapital (1886) 61400 Kr. rente 2591 Kr.**

- A) 2 Portioner a 160 Kr. aarlig til værdige og trængende Familiefædre, bosiddende og hjemmehørende i Nysted. Dette som de andre Legater "maa ikke tildeles Nogen, der nyder Understøttelse af Fattigvæsenet eller vilde have egnet sig dertil, saafremt dette Legat ikke havde eksisteret, da det paa ingen Maade skal træde i Stedet for nogen Offentlig Undersøttelse".

*Se Side 424

**Havnefoged i Nysted Gede f. 1775 † 1829 og Hustru f. Olsen f. 1793 † 1872

Håndskriftets side 127

- B) 4 Portioner a 80 Kr. aarlig til værdige og trængende Enker og ugifte Fruentimmer, som enten ere fødte, opdragne og Konfirmerede eller bosiddende og hjemmehørende i Nysted.
- C) 5 Portioner, nemlig 2 a 20 Kr., 2 a 30 Kr. og 1 a 40 Kr. til Præmie for ugifte kvindeligt Tyende, Husbestyrerinder og Lærerinder.
- D) 4 Portioner aarlig a 50 Kr. til Konfirmationshjælp for Piger. (uddeles nu ogsaa i mindre Portioner til flere).
- E) Brudeudstyslegat a 600 Kr., der udbetales hvert 4de Aar (udbetales nu ogsaa med 300 Kr. med faste Mellemrum).
- F) 30 Kr. til Skolepræmier (Bøger).

Særskilt efter Etatsraad Gedes Moders Testamente.

1. 9 Portioner a 80 Kr. til Enker eller ugifte Fruentimmer.
2. 20 Kr. til Vedligeholdelse af Gravstedet.
3. 20 Kr. til Bispising af Fattige d. 6te Oct., Gedes Moders Fødselsdag.
4. 75 Kr. til Legatets Administration.
5. 3 Portioner a 80 Kr. til enlige Mandspersoner.

Bestyrelsen bestaar af Borgmesteren, Sognepræsten samt 2 af Byraadet blandt dets egne Medlemmer udvalgte Mænd (f.T. Smedemester Jensen og Dr. med Hansen).

Håndskriftets side 128

Hassings Legat

Kæmner J. Hassings og Hustru Margrethe Sophie Hassing, født Thorsens Legat til Fordel for trængende Haandværkere i Nysted og Enker efter saadanne, stiftet 13 Jan. 1874 stort 1000 Rdl Pengene skulle henstaa, indtil de bliver 5000 Rdl. (S. 441)*.

De Fattiges Kasse**

er en Kommunal Institution, hvis Bestyrelse vælges af den almindelige Vælgerklasse. F. T. Pastor Graae, Avlsbruger Ludvig Jensen og Skomagermester P. Andersen. Den faar af Kommunen 2-400 Kr., Kirkeblokkens Indhold (c. 50 Kr.), hvoraf dog en Trediedel tilfalder Landsognet, en del Politimulkt, samt hvad der frivillig ydes ved Køb og salg af Ejendomme. Den har omkring 500 Kr. aarligt at virke med. Der uddeles dels Penge, dels Naturalier.

Regnskab for Aar 1900

	Indtægt		Udgift
Beholdn. Fra 1899	Kr. 77.68	Hjælp i Penge	Kr. 385.00
Tilsk fra Kommunekassen	- 370.00	- - Brød	- 72.69
Ved Ejendomssalg	- 16.00	- - Kul	- 17.50
Kirkeblokken	- 45,28	Sygehus og Apotek	- 17.83
Bøder m.m.	- 49.00	Bandager	- 20.00
I alt	- 558.41	Helsingørs Hospital	- 5.33
Udgifter	- 523.35	Huslejhjælp	- 5.00
Beholdn. for 1900	- 35.06	I alt	- 523.35

Efter Pastorinde Graaes Initiativ uddeles ved Juletid til c. 40 fattige Børn, Dreng og Piger resp. Huer og Træsko, Strømper, Chemise og Forklæder. Alle Damer i Byen er derfor henad Julen beskæftiget med at sy og strikke.

*Traadt i Virksomhed 1921 Foraar: 10.396 Kr. 6 Legater 2 a 200 Kr. 4 a 50 Kr.

**Se Side 424

Håndskriftets side 129

Nysted Købstads friv. Understøttelsesfond

er stiftet d. 26 Maj 1884 - Vedtægt af samme Dag - af Snedkermester P. Clausen, Godsinspektør Schrader, Smedemester J. Jensen og Skomagermester P. Andersen. I Stedet for sidstnævnte er Pastor Graae Aar 1900 indtraadt i Bestyrelsen. Fondet yder om Vinteren Brændselshjælp og Fødevarer in natura, men undtagelsesvis Pengebidrag til Sygehusophold, Operationer og Anskaffelse af Bandager.

Indtægterne bestaar i Bidrag paa 25 Øre maanedlig af for Tiden 25 Bidragsydere, 100 Kr. fra Nakskov Sparekasse, Indtægt fra Dilettantkomedie og Bøder. I de første Aar havde Fondet 5-600 Kr. at virke med, i de senere Aar er Beløbet gaaet ned til 200 a 250 Kr. Bestyrelsen supplerer sig selv. Borgerforeningen er stiftet d. 1 Marts 1863. §1 i Love af 28 Febr. 1900 siger: "Foreningens Formaal er at understøtte Medlemmerne under Sygdom og ved Dødsfald". Mænd og Kvinder fra 18-50 Aar kunne optages. Indskud 220 Kroner efter Alderen. Kontingent 10 Øre ugentlig (Kr. 5,20 aarlig).

Sygehjælp: 5-7 Kroner ugentlig, Begravelseshjælp 10-50 kroner. Lægerne faa 30 Kr. for Udstedelsen af Attester. Medlemsantal Aar 1900 150.

Borgerstiftelsen

"Foreningens Fribolig" er opført i Efteraaret 1877 for 13000 Kr. 1876 købtes Grunden 65x60 Alen = 3900 □ Alen for 1200 Kr. = omtr. 31 Øre pr. Kvadratalen, beliggende i de Westrupske Vænger ud til Bagstrædet. Det vedtoges 12 Febr. 76, at der skulle bygges; 20 Febr. 77, at Byggeforetagendet skulle stilles i bero; 28 April 77, at det skulle paabegyndes.

Håndskriftets side 130

Jeg mindes den kraftige Agitation, der fra visse sider dreves for at faa Byggeriet i Gang. I Efteraaret samme Aar stod Bygningen færdig. Der holdtes en Indvielsesfest bl.a. med Procession gennem Gaderne under Musik og Bestyrelsen med den gamle Lehns greve Julius Raben og Godsforvalter, Kammerraad Alstrup i Spidsen - Greven havde ydet et Prioritetslaan paa 5000 Kr. - Derefter Festmaaltid paa Hotellet -

Borgerstiftelsen har været Foreningens Smertens Barn; den har aldrig opfyldt sin Bestemmelse som Fribolig. Lejlighederne, 4, bestaaende af 2 Værelser, Køkken og Have lejes nu for 100 Kr. aarlig; men flere af Lejlighederne har ofte staaet ledige. I 1895 førtes Forhandlinger med Sygehusforeningen om at sælge Bygningen for 6000 Kr., men nævnte Forening foretrak af bygge fra nyt.

(Allerede i 1868 var der købt en Byggegrund til Borgerstiftelsen i den nordlige Del af Adelgade 4200 □ Alen for 500 Rd, men den solgtes i Feb. 1872 for 875 Rd. til Dr. Lütken, som her byggede sit Sted - Adelgade N. 16).

Dabr. 1863 tog Borgerforeningens Bestyrelse Initiativet til en Firskillingssubskription "for at understøtte fraværende Fædrelandsforsvareres Familier". Beløb 57 Rd 3 M. 12 Sk. indbetales til Foreningens Kasse. Foreningen afholdt i den første Tid ofte Bazarer, der indbragte ikke ubetydelige Beløb f. Eks. Efteraaret 1863: 228 Rd 3 sk. Netto; 20 Jan 1867 Netto: 340 Rd; 31 Jan. 1869: Netto: 442 Rd 1 M. 4 Sk. : 29 Sept. 1877: 477,84 kroner. Bestyrelsen bestaar af Formand og 4 Medlemmer.

Formænd:

- Købm. W. E. B. Jensen* 1 Marts 63 - 14 Okb. 64
- Købm. J. Schwartzlose 14 Oct. 64 - 22 April 69
- Urmager Bøje 22 April 69 - 30 April 72

*Fader til Højesteretssagfører, Landtingsmand P. G. C. Jensen

Håndskriftets side 131

- Fuldmægtig S. V. Schwensen 30 April 72- 10 Marts 1880
- Gæstgiver C. T. Petersen 13 Marts 80 - 19 Marts 83
- Bagermester B. F. Schrøder 19 Marts 83 - 5 Marts 85
- Fuldmægtig S. V. Schwensen 5 Marts 85 - 8 Marts 87
- Bagermester B. F. Schrøder 8 Marts 87 - 6 Marts 89
- Snedkermester J. Jensen 6. Marts 1889.

Vaabenbrødreafdelingen

for Nysted og Omegn (Jurisdiktionen) blev oprettet den 23 April 1862.

Formænd:

- Fotograf Gudmundsen 1862 - 63.
- Postmester Staffeldt 1863 - 68.
- Doktor Lütken 1868 - 69.
- Kbm. A. Bekker 3. feb. 1869 - 90.
- Kbm. G. Rossing 10 Maj 1890 - 1904. Købm. Georg Rossing er født 17 Maj 1831. Dannebrogsmænd 1900.
- Politibetjent Dahlskov - 22. Jan. 1905 Dbm.

Afdelingen tæller sine 52 Medlemmer, hvoraf 10-12 var med i den første krig 1848-50. Kontingentet er 9 Kr. aarlig, men mange fritages for at betale dette. Der gives i Sygehjælp 50 Øre daglig, desuden til Trængende ekstraordinær Sygehjælp paa 15-20 kroner. I Begravelseshjælp 100 Kr. til Mandens Begravelse. Naar han ønsket det, kan han faa 35 Kr. til sin Hustrus Begravelse, som dette Beløb trækkes da fra de 100 Kr., der udbetales ved hans Død.

Foreningen har sin egen Fane og er i det hele velstillet.

Håndskriftets side 132

"De danske Forsvarsbrødre"

for Nysted og Omegn. Selskabet stiftet d. 18. Maj 1884. Formaalet dels patriotisk, dels selskabeligt, dels pekuniært understøttende. Optages kan enhver Mand, der har været Soldat i 6 Uger og ikke er fyldt 40 Aar.

Indskud 1 a 4 Kr. efter Alderen. Kontingent 40 Øre maanedlig. Der gives Sygehjælp stigende efter Anciennitet for 5 til 10 Kroner om Ugen, Begravelseshjælp fra 30 til 100 Kr. 1886 fik Foreningen sit Banner: Dannebrog af Silke med en Danmarksfigur i et Skjold paa den ene, Rigsvaabnet paa den anden Side. For Tiden (1900) er der 180 Medlemmer, hvoraf mange fra Landet. Der holdes ret jævnlig selskabelige Sammenkomster med Dans og Skovfester.

D. 18. Maj 1894 dannede Medlemmer af Forsvarsbrødreforeningen en Begravelseskasse, hvortil hvert Medlem (f T. 112) ved Dødsfald giver 1 Krone.

Formænd:

- Byfogedfuldm. Cand. jur Constantin Hastrup 1884-85.
- Byfogedfuldm. Kancelliraad Schwensen 19. Maj 86 - 88.
- Murermester R. Holch fra 13. Maj 1888.

Håndskriftets side 133

Hundredmands-Foreningen

er stiftet 1891. Den optager Mænd i Alderen fra 20-50 Aar. Antallet har været omkring 90. Oct. 1900: 97. I Sygdomstilfælde ydes 10 Øre ugentlig for hvert Medlem til den Syge og i Begravelseshjælp 1 Kr. ved

Mandens og 50 Øre ved Konens Død af hvert Medlem. Der betales i Kontingent 50 Øre i hver af den 6 Maaneder i Sommerhalvaaret Maj-Oct., desuden betales i Sygdomstilfælde 10 Øre ugentlig til hver Syg. I Maanederne Nov-April ydes intet Kontingent; der virkes med den opsparede Sum, saalænge den strækker til; naar den er forbrugt, opkræves det ugentlige Bidrag 10 Øre pr. Syg. Dette har dog i flere Aar ikke været nødvendigt. Den aarlige Udgift har som regel været 8-9 Kroner for hvert Medlem; i det uheldige Aar 1899 12 Kroner.

Formænd:

- Restauratør Schou
- Købm. M. S. Jensen
- Barber Høffer fra 1898.

Sygeforeningen

D 1 Sept. 1901 holdtes et møde, paa hvilket det besluttedes at oprettet en Sygekasse i Nysted og søge Statstilskud til samme. 1 Nov 116 Medlemmer.

Formand:

- Arbejdsmand Bernhard Rasmussen.

Håndskriftets side 134

Industri- og Haandværkerforeningen

A. Haandværkerforeningen

stiftet 15 Nov. 1852, Formand Bager Grib. Den optoges i den første Tid stærkt af Opposition imod Næringsloven og sluttet sig til en Adresse fra Købstæderne. 1856 oprettedes Søndags- skolen for Haandværkerlærlinge. Foreningen var Interessent i Maribo Amts Industrilotteri, der var en Forløber for de nuværende Industrilotterier. Kontingent 4 sk. Aarlig. 1870: 82 Medl.*

B. Industri- og Arbejderforeningen

stiftedes 13 April 1868 (Lov af 26 April 1868 og 25 Sept. 1871) ved prakt. Læge Lützens Initiativ. Den ydede Bidrag til Søndagsskolen og begyndte straks at samle Bøger til et Bibliotek: 1869: 133 Bind. 1885: 1000 1900: 1800** væsentlig bestaaende af Æsthetisk Litteratur, dog ogsaa flere gode rejsebeskrivelser, Troels Lunds historiske Værker o.a. det har Lokale paa Hotellet, og Bogudlaan finder Sted hver Mandag Aften.*** De to Foreninger bestode nogle Aar ved Siden af hinanden, men den første førte en hensygnende Tilværelse. D. 7 Nvbr. 1876 sluttede de sig sammen under Navn af

C. Industri- og Haandværkerforeningen

Lov af 24 Nvb. 1876. §1. "Foreningens Formaal er ved alle lovlige og hæderlige Midler at fremme de Industridrivendes og Haandværkernes Udvikling saavel i aandslig som i Materiel Henseende".

D. 27 April 1885

fik Foreningen et Banner: Nysted Vaaben, at tremastret Skib for fulde Sejl, i blaa Grund. Foreningen overtog efter den gamle Forening Teknisk Skole. Den havde fri Afbenyttelse af Borgerskolens Lokaler, indtil den i Aaret 1893 fik sin egen Bygning i Smedestræde. Den kostede 14000 Kr. at opføre.

*Bazar 27/1 1856 til Fordel for Søndagsskolen; Overskud 765 Kr. 59 Ør.

**1905: 1885 + Haandbibliotek. 122 (senere tilføjelse)

***25 Febr - 3 Marts Udstilling. 48 Udstillere; 100 Genstande. Besøget 1118 Personer foruden 170 Adgangskort.

Håndskriftets side 135

Foreningen holder hver Mandag Aften et Lokale paa Hotellet aabent for Medlemmerne. Her er fremlagt forskellige Blade og Tidsskrifter. Den foranstalter af og til Fester - navnlig Juletræ - lader afholde Foredrag, Prøvevalg forud for de kommunale Valg o.s.v. Kontingentet er 4 Kr. aarlig.

Formænd:

- Doktor Lütken 1868-79
- Organist Andresen 1879-82
- Realskolebestyrer Brandt 1882-83
- Cand. polyt. Engelhardt 1883-84
- Smedem. Westrup Gleie f. 25 Sept. 1851
fra 9 April 1884 * - April 1917
- Arkitekt Johannes Holck April 1917

D. 7 Nvb. 1901 afholdtes en Fest paa Hotellet i Anledning af I. & H. T. 25 aarig Bestaaen.

Haandværkerforeningen af 24 Januar 1885 se Side 142.

Georg Lütken
f. 1839 † 1906

Fugleskydningsselskabet

afholdt i sin Tid en Gang om Aaret Fugleskydning i Folehaven. Da det sygnede hen, foranstaltede Industri- og Haandværkerforeningen et Par Gange Fugleskydning til Fordel for sin trængende Kasse.

1894 dannedes det nye Fugleskydningsselskab

der lod opføre en Pavillon af Træ paa Kobanken i Folehaven; dens Opførelse kostede 4200 Kr. Greven gav Tilladelse til, at den maatte blive staaende i 5 Aar, saa skulde den flyttes ud paa Skansen, men Flytningen er ikke sket endnu. Noget rentabelt Foretagende for Aktionærene har Pavillonen ikke været. Selskabet har nu 80 Medlemmer, der betal 1 Kr. for Sæsonen. En gang om Aaret afholdes Fugleskydning i Folehaven.

*Nederst på siden er tilføjet: Fest paa Hotellet d. 4 Maj 1909 til Ære for Gleie i Anledning af hans 25 aars Jubilæum som Formand.

Håndskriftets side 136

Skytteforeningen

Nysteds Skyttekreds, hvis officielle Navn er "Maribo amtsskytteforenings 7de Kreds" oprettedes ligesom Skytteforeningerne i det hele taget i Aaret 1864.

Dens første Formand var Postmester Staffeldt. Der øvedes Skydning og Eksercits og skødes med Minieriffel paa 300 og 400 Aalen paa en Bane i Folehaven. Sæsonen afsluttedes hvert Aar med en Præmieskydning og der holdtes skiftevis i Byerne Skydning og Eksercits af Amtets samtlige Skytter under Ledelse af Kaptejn Dorph, Branddirektør i Maribo. 1868-73 var Skræddermester og Hotelejer Petersen Formand, Købm. Schmiegelow Delingsfører 1868-70, Barber Høffer 1870-73. Kredsen fik sin Fane 1868. Der var ca. 40 aktive Medlemmer.

1873 opløstes Kredsen og hvilede til 1884. 1884 genoptog den sin Virksomhed med Skydning og Eksercits, der snart gik over til Gymnastik. Formand blev Kordegn Nørretranders, Delingsfører Byfogedfuldmægtig, Cand. jur Hastrup. Skydepladsen indrettedes ved Skansen. Men da man havde været saa uheldig af ramme to Sejlbaade, der passerede Skudlinien, maatte Banen i 1885 flyttes til Klostermosen i Nærheden af Teglværket. Der blev i 1885 afgivet 2000 Skud, og Medlemmernes Tal var 29.

Under hyppigt skiftende Formænd gik det nu jævnt tilbage med Foreningen. 1895 var der kun 15 Skytter og afgaves 250 Købeskud. Da det i 1895 kom til alvorlige Rivninger imellem den lokale Bestyrelse og Amtsskytteforeningen, ekskluderedes Kredsen og ophørte derved at bestaa.

I Juli 1897 genoprettedes den, og Byfogedfuldmægtig Cand. jur Colind* blev Formand. Der indmeldtes straks 18 aktive Medlemmer, og Skuddenes Antal det første Aar var 2100.

*1919 Politimester i Randers

Håndskriftets side 137

Allerede næste Aar viste en Stigning til henholdsvis 48 og 8400, og Kredsen vandt sin første Faneplade ved en Kapskydning i Nysted, hvor 4de og 6de Kreds - Maribo og Øster Ulslev - maalte Kræfter.

1899 forlagdes Skydebanen til Strandmarken ved Østersøen paa Postholder Ebbes Jord. Det nye Anlæg med Opførelsen af Skydehus og Anskaffelse af 2 Drejeskiver kostede 570 Kroner. Medlemmer: 56 aktive og 10 passive; 9500 Skud, Skydetid: Søndag Fm. 9-12, Efterm. 12½-6.

Den nye Banes betydelige Længde, muliggjorde, at der foruden paa de sædvanlige Afstande (100, 200 og 250 Meter) tillige kunde skydes paa 400, 500 og 600 Meter. Heri kunne dog kun de, der have opnaaet 4de Klasses Skyttetegn, deltage, for Tiden 5. De 3 af disse, nemlig Arrestforvarer Nielsen, Politibetjent Larsen og Fuldmægtig Colind hædredes med Overbestyrelsens Sølvmedaille for i 25 paa hinanden følgende Skud af have opnaaet henholdsvis 379, 378 og 386 Points.

I Aaret 1900 vandtes den anden Faneplade. Der uddeles i Regelen et Par Rifler om Aaret som Præmier. Eksercits og Gymnastik øves for Tiden ikke. Uagtet Kredsen for Øjeblikket arbejder med en ret betydelig Underbalance, befinder den sig dog under Fuldmægtig Colinds energiske Ledelse i en Blomstringsperiode

Håndskriftets side 138

Sportsforeningen

stiftet 1896*, Formand Dr. Johansen, dyrker navnlig Lawntennis Spillet, hvortil Forpagter Ulrich har overladt Foreningen en Bane paa sin Mark lige overfor Dampmøllen ud til Landevejen. Om Vinteren skulde den tage sig af Skøjtøløbningen.

Politiske Forhold og Foreninger

Nysted kunde selvfølgelig ikke undgaa at blive inddraget i den stærke politiske Bevægelse, der fra Slutningen af Halvfjerdsene og navnlig i Provisorietiden 1885-94 bredte sig ud over hele Landet. Den Lidenskabelighed, der andre Steder gav saa Stærke, stundom uhyggelige Udslag, havde her et mere behersket Præg, og der forekom intet Tilfælde af

Ufordrageligheder, Forfølgelse og Boycotting af anderledes tænkende. Grunden hertil er vistnok for en del den, at det ene Parti, Højrepartiet, "Estrupperne", som det den Gang kaldtes, var det andet saa langt overlegent, saaledes som det fremgaar af nedenstaaende Opgørelse over det ved Folketingsvalgene for Højre og Venstre afgivne Stemmer i Nysted Købstad.

	Højre	Venstre
1886	72	14
1887	127	22
1890	136	17
1892	150	22
1895	159	31

* S. 415

Håndskriftets side 139

Det ene Parti behøvede derfor ikke at gribe til stærke Midler for at hævde sin Overmagt, og det andet, som desuden væsentlig bestod af mindre Skatteydere, kunde med sin lille Styrke ikke gøre sig gældende. Derfor levede de politiske Modstandere til daglig ret fredeligt ved Siden af hinanden. Der dannedes dog to Foreninger, en Konservativ og en liberal, som Samlingspunkt for Partiernes Tilhængere.

"Den Konservative Klub" var en Aflægger af den for hele Valgkredsen bestaaende Konservative Forening. Formand var Lehns greve Raben-Lewetzau med Godsinspektør Schrader som Næstformand. Den førte i de Aar, da de politiske Bølger gik højst, en meget virksom Tilværelse, arbejdede ivrigt om forestaaende Rigsdagsvalg, lod afholde politiske Foredrag og Fester og foranstaltede hyppig selskabelige Sammenkomster med Dans paa Hotellet, hvor konservative Arbejdsmænd kunde svinge Beaumondens Damer, deri politiske Søstre, til Valsens Toner. Lehns grevinden skænkede Klubben en Fane. Kontingentet

var Kr. 1.50 aarlig, og i sin Blomstringsperiode havde den at Par hundrede Medlemmer. Men da det politiske Stormvejr stillede af, og dens Eksistensbetingelser derved berøvedes den, sygnede den hen; der opkræves ikke mere Kontingent; Klubben er ikke opløst, den hviler, vegeterer. 1897 blev Forpagter Ulrich, Aalholm, Formand.

"Den liberale Forening" i Nysted stiftedes i Aaret 1886 som en Underafdeling af Foreningen i Nykjøbing, hvis Formand var Sagfører Cand. jur Aksel Tisen. Bestyrelsen bestod af Dyrlæge Hansen og Værtshusholder Niels Andersen. Det eneste Foreningen vides at have foretaget sig, var at sende 2 Delegerede - Dyrlæge H. og Købm. N. J. Jensen - til Kjøbenhavn for at deltage i en Fest i Anledning af, at den derværende lib. For. Indviede sin Fane. De tvende Herrer fik megen god Mad i Wittmacks Lokaler og mange fortræffelige Taler i Kasino.

Håndskriftets side 140

Nysted hører under Maribo Amts 3de Valgkreds med Valgsted i Saksjøbing. Vælgerne herfra Byen skulle derfor til Saksjøbing for at afgive deres Stemme. Om Morgenen og Formiddagen paa Valgdagen ruller den ene Vogn efter den anden ud af Byen, belæsset med Vælgere. Hvert Parti sørger for, at saavidt muligt hele Styrken bliver purret ud, og naar det kniber, maa selv de svagelige og syge lade sig stable op paa en Vogn. Landsognets vælgere, der næsten alle ere Venstremænd, køre i Regelen om ad Bagstrædet. Men naar de om Aftenen vende tilbage med Sejr, lægge de Vejen igennem Byen og raaber Hurra, medens vore egne ganske stilfærdigt kommer jolrende hjem. Man samles paa Hotellet, hvortil Valgtelegrammer indløber; der er altid nogle Valg, man er særlig spændt paa at erfare.

Ved Folketingsvalgene i Maribo Amts 3de Valgkreds, hvortil Nysted hører, har følgende Kandidater stillet sig og opnaaet det Antal Stemmer, som nedenstaaende Fortegnelse udviser.

7 Juli 1864	Literat Frederik Barfod		391
	Cand. jur N. Friis		186
7. Juli 1866	Fred. Barfod		Kaaret
12 Oct. 1866	Fred. Barfod		Kaaret
22 Sept. 1869	Lærer Chr. Petersen	Venstre	358
	Frederik Barfod	Højre	298

Håndskriftets side 141

22 Sept. 1872	Lærer Chr. Petersen	Venstre	696
	Pastor Krogh	Højre	377
14 Nov. 1873	Lærer Chr. Petersen	Venstre	876
	Gaardejer Ole Larsen	Højre	737
25 April 1876	Lærer Chr. Petersen	Venstre	911
	Literat Fr. Barfod	Højre	590
3 Jan 1879	Konsul Stürup (Side 308)	Højre	973
	Lærer Chr. Petersen	Venstre	775
21 Maj 1881	Gaardejer Nielsen Grøn	Venstre	1027
	Konsul Stürup	Højre	801
26 Juli 1881	Gaardejer Nielsen Grøn	Venstre	1243
	Forstander L. Budde	Højre	903
25 Juni 1884	Gaardejer Nielsen Grøn	Venstre	1322
	Lærer Hvidberg	Højre	830
28 Jan. 1887	Gaardejer Nielsen Grøn	Venstre	1285
	Pastor Schougaard	Højre	1028
21 Jan. 1890	Gaardejer Nielsen Grøn	Venstre	1323
	Kaptejn M. Madsen	Højre	1197
24 April 1892	Kaptejn M. Madsen	Højre	1296
	Gaardejer Nielsen Grøn	Venstre	1247

9. April 1895	Læge H. Rørdam	Venstre	1283
	Kaptejn M. Madsen	Højre	1280
5 April 1898	Skibslæge H. Rørdam	Venstre	1368
	Gaardejer Ole Larsen	Højre	1080

Håndskriftets side 142

3 April 1901	Skibslæge H. Rørdam	Venstre	1499
	Proprietær La Cour	Højre	889
D. 16 Juni 1903	Skibslæge Rørdam	(v)	1317
	Gaardejer C. Munk	(Moderat V.)	795
	Førstelærer Larsen	(Socialist) Øster Ulslev	309
D. 29 Maj 1906	Skibslæge Rørdam	(Radikal V. "Rebel")	1293
	Kriminalretsassessor Giørtz	(Reform. V (Regeringsparti))	1216
D. 25 Maj 1909	Korpslæge Rørdam	(Radikal)	1507
	Overretsassessor Giørtz	(Ref. V)	1154
D. 20 Maj 1910	Korpslæge Rørdam	(Radikal)	1470
	Gaardejer F. Larsen-Badse	(Højre)	1267
D. 20 Maj 1913	Korpslæge Rørdam	(Radikal)	1768
	Gaardejer Larsen-Badse	(Højre)	1014
D. 22 April 1918	Lærer Hansen	(Radikal)	3599
	Red. Asger Christensen	(Kons. Folkeparti)	1361
	Poul Rasmussen	(Venstre)	1264
	Dalsby	(Ny Højre)	34
D. 26 April 1920		Kons.	1452
		Rad.	1613
		Soc.	2107
		Venst.	1572

Haandværkerforeningen

af 24 Januar 1885 (s. Side 135). Formaal, gensidig Støtte og Oplysning; fra 1 Maj 1902 tillige Syge- og Begravelseshjælp. Indskud 50 Øre. Kontingent 25 Øre Kvartalet. Til Sygekassen betales særskilt 1 Kr., Indskud samt i Maanederne Maj-Nvbr. 50 Øre maanedlig; i Vintermaanederne ingen Opkrævning, undtagen det gøres fornødent. Sygehjælpen er 15 Øre ugentlig pr. Medlem i indtil 13 Uger. Medlemsantal Juli 1903: 32. Formand: Marie Mouritzen, Kasserer: Barber Høffer.

Nysted og Omegns socialdem. Forening

stiftet d. 14 April 1899, begyndte med 37 Medlemmer, har i Marts 1904: 112. Det er en ren politisk Forening, led af Danmarks socialdem. Foren. Kontingent er Kr. 1,40 aarlig, hvoraf 25 Øre gaa til Hovedforeningen. Der holdes Møde hver 14 Dag, Juletræ for Børnene. Den har sin egen Fane. Formand: Fisker, Byrådsmedlem Lauritz Jørgensen.

Håndskriftets side 143

"Professor Munchs Minde"

Afdeling af Good-templar Ordenen, stiftedes d. 25. Februar 1900. Formand: Maler Volsøe. Medlemsantal 1/12 1900: 18. En af Foreningens vigtigste Opgaver er Bekæmpelsen af Spiritusdrikningen, hvorfor dens Medlemmer maa forpligte sig til Total afholdenhed.

Sangforeningen

der i 1870^{erne} dirigeredes af Organist Andresen, bestod den Gang baade af Damer og Herrer. A. var meget ihærdig, og hans Indøvelse af Sangene kunde blive noget trættende. I 1877 eller 78 havde Sangforeningen

paataget sig den store Opgave at indstudere en Opera, hvis Tekst var forfattet af Dr. Lütken, medens Musiken af Kapelmester Emil Christiani - Søn af Præsten - var kompileret fra forskellige bekendte Operaer. (f. Eks. Don Juan), for en mindre Del Original. Det hele gik imidlertid i Stykker som Følge af et Sammenstød imellem Christiani og nogle af de syngende Damer. Striden fortsatte, idet Chr. lod opføre en af ham selv komponeret og forfattet Operette, hvori han ironiserede over vedkommende Damer og forskellige Forhold her i Byen. Dens Opførelse gav Anledning til stort Spektakel; der blev pebet og hysset. Halvfjerdserne betegnes i det hele taget en bevæget Periode i Byens Liv; de to urolige Aander Pastor Christiani og Dr. Lütken stødte jævnlig sammen og gav Anledning til Fejder, der delte Byen i to Lejre; Striden vare desuden i ustadig ligevægt paa grund af det stærkt politiske Røre.

Håndskriftets side 144

"Hver 14de Dag"

stiftedes d. 13. Nob. 1900 paa Initiativ af Skolebestyrer Pinborg. Foreningens Formaal er at underholde Medlemmerne med Oplæsning, Foredrag, Musik, Sang o.s.v. I Maanederne Okt.-April møder hver 14de Dag i Theatersalen. Kontingent 3 Kr. for et Medlem, 5 Kr. for Mand og Hustru, Moderation for Døtn.

Bestyrelsen: Skolebestyrer Pinborg, Formand, Dr. Johansen, Toldfuldmægtig Brandt, Fru Borgmester Holck, Fru Godsinspektør Schrader, Frøken Clara Meyer.

Eks. Paa en Aftenunderholdning:

- d. 7 Dcbr. 1900. Festmarch af Gade for Piano af Fru Holck og Frøken Clara Meyer. Foredrag om I. P. Jakobsen af Dr. Hansen. Oplæsning af Værker af I. P. Jakobsen af Forvalter Ulrich, Fru Schrader og Frk. Thorsen. Negersange i Kostyme, arrangeret af Mr. Moulton.
- D. 10 Dcbr. 1901 oplæste Forfatteren Aage Ibsen (Læge i Rødby) et Par Smaafortællinger i Foreningen.

- Senere tilføjelser:
- D. 17 Febr. 1902 holdt fhv. Kgl. Skuespiller, Professor Emil Poulsen og Hustru Oplæsning i Foreningen. ("Fulvia", St. Hansaftenspil").
- Marts 1904 havde Foreningen 137 Medlemmer.
- D. 13 April 1915 besluttedes at opløse Foreningen, efter at den i de sidste 2-3 Aar havde ført en hensygnende Tilværelse. De forandrede Forhold i Byen, der skyldes Jærnbanens Anlæg; de derved muliggjorte meget hyppige Besøg af Skuespillerselskaber, Koncertgivere, Foredragsholdere har formindsket Trangen til en saadan Forening; det blev mere og mere vanskeligt at skaffe Bidrag til Underholdningen indenfor Medlemmernes Kreds; Bestyrelsen havde et meget besværligt Hverv, og de fleste vægrede sig, saa Foreningen ogsaa økonomisk blev svækket. Det maa siges, at "Hver 14de Dag" i en Aarrække med Ære har løst sin Opgave, mange vil bevare gode Minder fra den Glansperiode og ikke faa vil føle et Savn.

Håndskriftets side 145

Skuespil

Nysted besøges hver Vinter af omrejsende Skuespillerselskaber, der giver Forestillinger i Hotellets Theatersal. Det er naturligvis ikke første Klasses Kunstnere, der optræder her, men deres Ydelser kunne dog ofte være meget respektable, og Besøget er for det meste godt. Det kan jo Knibe med Udstyret. Jeg har f. Eks. set Randers Bro i Stykket af samme Navn blive fremstillet ved et almindeligt Agebræt. Naar Svend Trøst ligger og aser for at faa den sølle Bro kastet af, er det af en uimodstaaelig komisk Virkning, som rigtignok ikke er tilsigtet. Og, Herregud, som de Riddere være Klædt paa!

Hver Vinter spilles der desuden Dilettantkomedie. Det er selvfølgelig ikke store Opgaver, man giver sig i Lag med, saadan noget som Erik Bøghs Vaudeviller og naar det gaar højt, Fru Emma Gads "Et Sølvbryllup". Men det maa anerkendes, at vore Amatørskuespillere i Regelen skiller sig flinkt fra deres Roller, og at nogle røbe utvivlsomt Talent.

Den nuværende Theatersal er opført 1896 af Hotelejer Danielsen; dens kønne Dekoration er udført af

Maler Volsøe. Tidligere benyttedes en Sal i 2de Etage af Forhuset. Det var en i høj Grad brandfarlig Indretning. Der var kun én Udgang, og i Almindelighed kunde kun den halve Fløjdør lukkes op. Ikke sjældent var den tilmed spærret af Tilskuere, der ikke kunne faa Plads i den overfyldte Sal, ja der hensattes endog Kasser udenfor Døren, som Folk kunne staa paa. Nedgangstrappen var stejl, smal og vinkelbøjet, Mekanismen paa Scenen meget Mangelfuld, Fortæppet havde afgjort Tilbøjelighed til at vælte Petroleumslamperne i Prosceniet. Gudskelov, at det gik godt! Tænk, hvis der var opstaaet Ild eller blot Panik!

Håndskriftets side 146

I nogle Aaar er der om Sommeren en Gang ugentlig bleven musiceret paa Søen. Man tegnede sig for et lille Bidrag og lejede et Orkester af Hornblæsere, det sædvanlige, der spiller til Dans ved Ballerne. Ideen er meget priselig, men Udførelsen ikke ganske svarende til Hensigten. At Sammenspillet ikke altid er saa harmonisk, faar være, men naar der næsten ikke spilles andet end simple, fortærskede Dansemelodier - bare til at hoppe i Takt efter - saa stemmer det meget daarligt med Omgivelserne og Sommeraftenens Milde Skønhed.

En Fordel er det da maaske, at Underholdningen mest bestaar af Pavser. Alligevel spadsere mange Tilhører paa Strandvejen eller ror frem og tilbage i Baad paa Søen. Enkelte gange har ogsaa Sangforeningen givet nogle Sange til Bedste, men Stemmerne fyldte ikke meget i fri Luft.

Smedemester
J. Westrup Gleie
f. 25/9 1851

Håndskriftets side 147

Fortsættelse fra Side 115

For omtrent 25 Aar siden var der 6 Vævere i Nysted; nu kun 1, der dog kun driver Væveriet som Bierherv. Endnu tidligere skal der have været 12-14. Der vævedes Lærred, Vadmel og Hvergarn, meget lidt Drejl. Der kunde væves 12-14 Alen Lærred a 7½ Skilling Alenen om Dagen; af Hvergarn omtrent lige saa meget à 1 Mark. Da Høffer nedsatte sig 1869, havde han tillige Udvalg af Bomuldstøj, som han selv forfærdigede. Det kostede 32 Skilling pr. Alen; men da Købmændene solgte engelske Varer til 24 Sk., kunne det, uagtet det var af bedre Kvalitet, ikke staa sig i Konkurrencen. H. opgav Væveriet og blev Barber.

Der er ingen Guldsmed, Guld er her overhovedet Knap Tid paa. Heller ingen Trykkeri og ingen Avis. Det mest udbredte Blad er Lolland-Falsters Stifttidende, et Højreblad, medens Venstreorganet Loll. F. Folketidende har størst Udbredelse i Omegnen. [I margen er anført: Se Side 415 og 417].
2 Smede (Gleie og J. Jensen). 1 Cyklesmed (Brandt Jensen)

Værtshushold

I Følge Vedtægt, stadfæstet af Indenrigsministeriet 3 Aug. 1892, maa der i Nysted Købstad ikke meddeles Borgerskab til noget af de i Næringsloven af 29 Dcbr. 1857 §58 omhandlede Næringsbrug, med mindre de i Drift værende Næringsbrug af den Art ved hvert Borgerskabs Udstedelse er under 5. Dette har bevirket en Aftagen af Værtshusenes Antal, skønt Bestemmelsen til en vis Grad kan omgaas ved Oprettelse af Gæstgiveri.

	Udsalgssteder med ret til Udsækning		Høkere		Egentlige Beværtningssteder	
	Antal	Afgift	Antal	Afgift	Antal	Afgift
1885	15	40	2	10	15	40
1888	12	40	1	10	16	40
1891	9	50	1	10	18	50

1894 11 30 10 75

	Brændevinsafgift			
	1865	73	97	1900
Gæstgiveri	10 Rd.	10Rd.	100 Kr.	120 Kr.
Værtshusholder	10 -	10 -	75 -	90 -
Handel med Br. og Høkere	5 -	5 -	50 -	50 -

Håndskriftets side 148

Hotellet - Gæstgivergaarden

Adelgade N. 35, er opført i 50^{erne}, den ejedes* 1862-70 af Henrik Jochumsen, tidligere Skovrider paa Aalholm, og var vide berømt for sin gode Mad. Derefter ejedes den af Chr. Bønnelyche men dreves af den forrige Ejers Børn, Hans Jochumsen og Frk. Julie J. (som Lærerinde ved Borgerskolen) indtil den 1875 købtes af Christiansen, der havde været Kammertjener hos Grev Knuth. 1877 overtoges den af C. F. Petersen - tidligere Skræddermester - og 1888 af hans Svigersøn Danielsen. 1896 indrettedes den gamle Theatersal til Gæsteværelser og en ny opførtes inde i Gaarden**.

- **Torvehandel paa Raadhuspladsen** Onsdag og Lørdag, Sommer 8-2, Vinter 9-3. I de senere Aar har der været en livlig omsætning med Smaagrise.
- **Skomagernes Lavsskraa** af 3^{die} Jan. 1634 Eksisterer endnu i Original.
- **2 Cyklesmede:** Gleie og Jensen. Navnlig sidstnævnte har en stor Forretning. Efterat de lave Bicykletter i Begyndelsen af 90^{erne} havde afløst de høje halsbrækkende Bicykler, tog anvendelsen af Cykler fat. Ved Aar 1900 cykle unge og gamle, Voksne og Børn, Herrer og Damer.
- **Kreaturhold 1893:** 120 Heste, 250 stk. Hornkvæg (deraf 176 Køer), 217 Faar. 138 Svin, 6 Geder.
- April 1898: i alt 983 Tdr. Land. Deraf besaaede 518.7, Afgræsning, Brak, Eng: 379.3, Have: 24, Skov 1, Byggegrunde og Veje 58.7:
- 1/1 1895 Hartkorn: 113.7 Tdr., hvoraf 91.6 dreven fra 38 Garde, 17.2 fra 58 Huse.
- **Markeder 1901:** Marts (28), April (11), Sept. (20) med Heste og Kvæg; Nvbr. (2) med Heste.
- Filialer af **Falster Landbostands Spare- og Laanekasse** (Agent: Fuldmægtig Hovmand) og **Laalands Spare og Laanebank** i Nakskov (Agent: Sagfører Poulsen).
- **Klasselotterikollektion:** Fru Klingenberg (Gl. Torv N. 4).
- **Høffer Vejer og Maaler.**
- **Kalkovn** S. J. Fiskergade tilhør. Kbm. Wichmand.
- **Øl-Bryggeri**, Gl. Torv N. , Arkitekt Andersen
- **Gartneri.** Bønsdorffs (xxxxx) i Østergade. Frk. Inger Graae i Fiskergade oprettet efter 1908.

*er streget over og erstattet med forpagtedes

**Se Side 145.

Tidligere, lige til ind i 80^{erne} samledes om aftenen mange af Byens velagtede Borgere paa Hotellet til at Glas Øl, et Slag Kort og en Passiar. Disse Sammenkomster, der fandt Sted hver Aften, afgav Arnested for den offentlige Mening og en Del af Bysladderen. Nu ere de ganske ophørt.

Lancetbladet Vortemælk (Euphorbia Esula)
se Side 47) - 11/6 1901

Mæglerartikler for Nysted Købstad stadfæstede 19 Nob. 1901.

Maaltider, Selskabelighed

(skrevet 1905) Der holdes i næsten alle Huse i Nysted 3 Hovedmaaltider: frokost, Middag (Kl. 12-1) og Aften (Kl. 6-7). Lette Mellemmaaltider kunne indskydes, og ikke sjældent drikkes der om Vinteren Kaffe K. 8-9 om Aftenen, medens der om Sommeren nydes Dessert som Rhabarbergrød, Jordbær, Rødgrød eller Æblegrød. Kl. 10-11 er den sædvanlige Sengetid.

Hvad Selskabeligheden angaar, maa den siges at holde sig paa det jævne. Familierne søge ikke at overbyde hinanden i flot og kostbar Anretning, og Middagsselskaber høre til Undtagelserne, forbeholdte særlig højtidelige eller festlige Anledninger som Barnedaab, Konfirmation, Bryllup o. dsl. For c. 30 Aar siden inviteredes man til Kl. 4, men efterhaanden er Tiden rykket fra til 5-6. Den almindelige Form for større selskabelige Sammenkomster er Aftenselskabet. Indbydelsen lyder gerne paa 6 eller 6½. For 30 Aar siden (1875 kom jeg til Byen) bestod Anretningen næsten altid i koldt Bord med The, Øl eller Rødvin; længere hen paa Aftenen gaves Dessert: Kage eller efter Aastiden Jordbær eller Frugtgrød, dertil varm Vin.

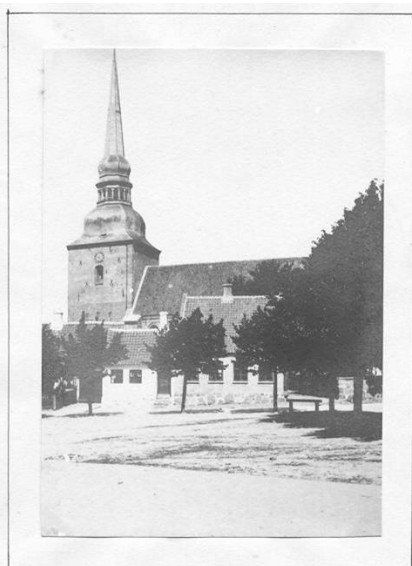
For c. 20 Aar siden blev det almindeligt at begynde med en varm ret: Karbonade, Kotelet eller dsl; herefter koldt Bord og The. Omtrent ved Aarhundredskiftet udelodes helt det kolde Bord og Theen; i Stedet for gives nu 2 varme Retter f. Eks. Fisk og Steg - undertiden som første ret Grøntsager - disse ere i det hele taget kommet mere og mere i Brug i de senere Aar - sluttelig Dessert (Kage, Fromage, Konfekt, Frugt), 2 Slags Vin. Det synes for øvrigt at være en Kendsgerning, at der ikke drikkes saa megen Vin ved Bordet som Tidligere.

Noget efter at man har rejst sig fra Bordet, serveres Kaffe - med eller uden Cognac og Likør (Kakao, Dome, Prunelle, Chartreuse). Kl. 9-10 bydes The og Øl samt skaarent Smørrebrød med Paalæg. Herrerne begive sig ind i Kontoret for at dyrke Kortspillet (Whist eller L'hombre - i Modsætning til de fleste Købstæder foretrækkes i Nysted ofte Whisten), hvortil nydes Cognac eller Romtoddy; i de senere Aar ogsaa Whisky and water. En lille Overgang grasserede Absinthen; men den er nu ved at gaa af Mode.

Damerne samtale, drøfte Byens og Næstens Anliggender - hvad da Herrerne heller ikke undlade - ; de fleste have Haandarbejde med, dog ikke i Middagsselskaber. Omtrent Kl. 11 skilles man. Den langt almindeligste Form for sammenkomster - den dagligdags Selskabelighed kunde man sige, er "til Kaffe" om Aftenen Kl. 8. Sædvanlig indbydes et Par Familier, saa at Herrerne kan danne et Kortparti. Kaffen bydes om Kl. 9; Underholdningen som før beskrevet: damerne passiare, Herrerne spille Kort, drikke og ryge. I de senere Aar (maaske fra Midten af 90^{erne}) er det blevet meget gængs, at Damerne samles til Eftermiddagsthe fra Kl. 3 til 5 à 6 - Navnet "Femthe" passer altsaa ikke rigtigt. De drikke The, Kaffe, Chokolade og spise dertil Kager.

I 3-4 Aar omkring 1890 bestod der en Kegleklub, som spillede paa Hotellets Bane 2 gange ugentlig fra 7 til 11. Medlemmerne var nogle af Købmændene, Sagførere, Forpagteren paa Aalholm, Skovrideren, Apothekeren, Dyr lægen, Lægerne o. fl. Spillet dreves med stor Lidenskab og der opnaaedes en ikke ringe Færdighed. Pudsigt maa det have været for udenforstaaende at iagttage de agtbare Borgere, ofte i Skjorteærmer, balancerende og pironellerende i vort Ansigts Sved, indtagende de utroligste Stillinger og glødende af Iver og Spænding. Gevinsten anvendtes til en flot Fællesspisning ved Sæsonens Slutning. Hvorfor Klubben opløstes, ved jeg ikke.

Nysted Kirke

Håndskriftets side 155

Sognepræster i Nysted

- Hr. Jørgen Ull.
- Hr. Anders Clausen Weldere.
- Hr. Mads Christensen Hr. Søren Bøg eller Bang 1572, død 1607 som Sognepræst i Kjettinge, begravet i Nysted.
- Mag. Jakob Povelsen Bager 1584-93.
- Hr. Oluf Stud, kaldet 1594, Sognepr. i 24 Aar til 1618.
- Mag. Knud Lerche*, kaldet 1618, Provst 1623 d. 15 Maj; Præst og Provst i 48 Aar til 1666. Var tilstede ved Suverænitetens Indførelse A° 1660. Rhode I S. 380."Mag. Knud Lerche, en af Danmarks mest ansete Gejstlige paa sin Tid. Tog som Deputeret for disse Øers Gejstlighed endog vigtig del i Forhandlingerne om Enevoldsmagtens Indførelse. Han er født i Nyborg 8 Febr. 1593, hvor Faderen en formuende og anset Mand, var Borgmester. Moderens Navn var Sidsel Knudsdatter. Han rejste udenlands i sine unge Aar og var 1616 i Wittenberg. En meget kort Tid var han rektor i Landskrona. Kaldet til Nysted 1618, blev han Provst 1623 og døde d. 26. Febr. 1666. Han var Halvbroder til Etatsraad Cornelius Lerche til Aasmarke, født i Nyborg 1618. Corn. Lerche var søn af Sidsel Knudsdatter og Borgmester Peder Nielsen i Nyborg. Han købte Aasmarke af Christoffer Urne, blev adlet 1660, Stiftamtmand over Lolland-Falster s.A., døde 1681. Corn. L's Datter Sophie Lerche gift med Gehemeraad Eggert Christopher v. Knuth fik som Enke 1714 Aasmarke oprettet til Grevskabet Knuthenborg. Provst Lerche var gift med Sophie Antoniidatter Bathe**, f. 1600 † 1653 og saa 9 Børn, 40 Børnebørn og 1 Barnebarnsbarn. Sønnen Oluf, født 1622, blev hans Efterfølger i Nysted***. Datteren Sidsel Lerche blev gift med Raadmand Mathias von Westen i Nysted, død 1677. Mathias v. W. var Bedstefader til Thomas v. Westen, Finlands Apostel

*Kort slægtstavle

- Mads Lerche, Borgmester i Nyborg - G.m. Sidsel Knudsdatter, der ægtedes efter manden Peder Nielsen - afkom sønnerne Peder og Cornelius.
- Knud Lerche Præst og Provst i Nysted f. 1593 † 1666
- Oluf Lerche Præst og Provst i Nysted † 1682
- Karen Olufsdatter Lerche † 1744 - g. 1 m. Alb. Rhold Præst i Nysted - g. 2 m. P. J. Bøgvad Præst og Provst i Nysted.

**Vistnok en Datter af Enkedronning Sophies Hofmedicus (fra 1594) Anton og Sara Oberberg, der begge døde i Nyøbing F. d. 12 Juni 1602 (af Pest?). Med.-hist. Meddelelser af K. Carøe Ugeskrift af Læger 1908. N. 50. S 1440.

***S. 179

Medlem af "Syvstjernen", 7 norske pietistiske (?) Præster i finsk Lektor i Throndhjem og Missionær, død 1727, begravet i Throndhjem. M. v. Westen havde 12 Børn, deriblandt Mette Mathiasdatter v. Westen gift med rektor, senere Konsumptionsforpagter i Nysted Oluf Jensen Lund (s. Side 95); en anden Datter: Sara Md. v. W. var gift med Kgl. Toldskriver i Kjøbenhavn Morten Madsen, der skænkede Kirken en Klingbøjtel, hvis smukke Sølvplade endnu opbevares.*

Provst Lerches Datter Johanne Lerche f. 6/5 1631 ægtede 27/7 1651 Iver Nielsen f. i Stevelt ved Holstebro 1615, Amtsskriver paa Aalholm og Kræmmer i Nysted, hvor han handlede især paa Holland med Kornvarer, Æbler og Nødder.

(Pontopp. Atlas III S. 250: "Underskoven - (paa Laaland), som mest bestaar af Hessel, giver en Mængde Nødder, af hvilke mange Tønder aarligen udskibes" - - "Dog maa man fordom, da Skoven allevegne vare større, frem for nu omstunder (1767) have indført en Mængde Hesselnødder herfra, efter Palavins Ord i hans Geographie: "Hoc insula avellarium mugum est ades ferax, ut naves eis onustæ plures in provincias deferantur". Blandt anden Landgilde gav Bonden, her fordom en Skippe Nødder af hver Gaard").

Iver Nielsen havde været Mundskjænk hos Prins Christian (den udvalgte Pr. Chr. død 1647) og Køkkenskriver paa Nykjøbing Slot, før han kom til Aalholm. Han døde 1666 d. 20 Nobr. Han var en dygtig og velhavende Mand. 1658 kom et svensk Strejffparti til Aalholm og Soldaterne vilde pine ham til at udlevere sine Penge; men hans Kone kom til med en glemt Ildrager og tæskede saaledes løs paa Svenskerne, at de maatte slippe hendes Mand. Der fortælles videre, at Folk fra Nysted være ilede til Slottet for at bringe Hjælp, og dræbte et Par svenske Soldater i Porten. - Efter I N's Død giftede Johanne L., der var født 1631, sig med Isebrand von Holten, († 1685), Kgl. Toldskriver i Helsingør, men døde 4 Maanedsdagen efter Brylluppet D. 20 Dcbr. 1677. Hun var den 4de af I.v.H's 5 Hustruer.**

*2 af M. v. Westens Sønner var Apothekere. Arnold v. W. i Throndhjem († 1698 og xxxx Fader til "Finlands Apostel") og Peter v. W. f. 1662 † 1727, Ejer af Løveapotheket i Odense; der i 3 Slægled forblev i Familiens Eje (1700 - 1773)? - Peter v. W's Søn Johan Christoffer v. Westen 1701 † 1774) overlod 1764 Apotheket til sin Søn Dr. med. Peter von M og købte 1766 Hvededal i Nr. Vedby Sogn paa Falster og Nørreladegaard i Nykjøbing F. Landsogn. Den sidste (712 Tdr. Hartk. Købesum 53.000 Rdlr) omdøbtes til Westensborg. 1773 gik Dr. med. Peter v. W. fallit i Odense. † 1789. - Johan Christoffer v W. Søn af Dr. med P. v. W. grundlagde Aa 1800 det v. Westenske Institut i Kbhvn. Se Side 431. 432. 321. **Troels Lund: Dagligt Liv i Norden. 9de B. S. 57: "Slotsskriver Iver Nielsen paa Aalholm bortfæstede to Døtre, hvor de kun tolv Aar gamle, og Bryllup stod, da de vare fjorten".

Af hendes og Iver Nielsens Børn var Bodil Iversdatter (f. 1652 † 1720) gift 1° med Amtsskriver i Nykjøbing Hans Rosenfeld og 2° med Amtsforvalter sammesteds, Hans Ravn. Datteren Sophie Iversdatter f. 1656 ægtede Hofapotheker J. G. Becker i Kjbhvn., da hun var næppe 15 Aar gammel (1671). Hun, to Døtre og et søskendebarn vare iblandt de 300 (?), der omkom ved Operahusets Brand 19. April 1689. (i alt omkom 180 Mennesker)*.

- Hr. Oluf Lerche f. 1622, Først Kapellan hos Faderen i 16 Aar, Kaldet 1666, Provst 1676, Sognepræst og Provst i 16 Aar, død 1682. Hr. Albert Rhold, Kaldet 1682, Præst i 14 Aar til sin Død 1696. Har var gift med Karen Olufsdatter Lerche, sit Søskendebarn, hvorfor der maatte søges Kgl. Tilladelse til Giftemaalet. Efter hans Død ægtede hun Eftermanden, Bøgvad. Af deres 8 Børn blev datteren Margrethe gift med Rektor Jonsen i Nysted**. Herritslev blev annekteret til Nysted under ham 1695. Tidligere havde det sammen med Bregninge udgjort et selvstændigt Sogn. (Se Side 418. Om Vanthore og Taagense se S. 180).
- Mag. Peder Jensen Bøgvad, Kaldet 1696, Sognepr. Og Provst i 31 Aar til 1727. Født i Nykjøbing 1671, hvor Faderen Jens Madsen Colling var Byskriver; Moderen hed Anne Pedersdatter Bøgvad. 1696 Præst i Nysted, 1715 Viceprovst, 1717 virkelig Provst i Musse Herred. Død 1727. Gift med Formandens Enke, Karen Olufsdatter Lerche, der overlevede ham og døde 20 Januar 1744. De havde 6 Børn. Albert blev Kapellan i Skovlænge; Cæcilie blev gift med Hr. Ferslev i Nebbelunde.
- Hr. Jens Danielsen Winther f i Kirkeby paa Falster 1690, Kateket ved Nikolaj Kirke i Kjbhvn., Kapellan til Kjerteminde og Dristrup 1725, Kaldet til Nysted 1727, Sognepræst i 18 Aar til 174

*Cæcilia g.m. Heerfordt, se S. 432.

**f. 6/8 1688 † 1750 - g. 1) 1716 med Mag. Frans xxx Monrad, Sognepr. Til Rold og Vebbestrup (Viborg st.) † 1721, g. 2) 28/6 1726 med Rektor, Mag. Peter Jonsen † 1757. Nykøb. Xxx

Håndskriftets side 158

- Hr. Peder Ephraim Monrad, først residerende Kapellan i Frederiksborg, Kaldet til Nysted 1745. Sognepræst i 12 Aar til 1757, da han blev forflyttet til Idestrup paa Falster.
- Hr. Daniel Huusfeld, forhen Missionspræst i Tranquebar i 11 Aar, Kaldet 1757, død 1. Januar 1779
- Hr. Chr. Frederick Volkersen, tidligere Sognepræst i Tønning i Aarhus Stift, Kaldet 20 Marts 1779, indsat af Provst Suhr; død 6. Januar 1785.
- Hr. Thomas Hee, forh. Sognepræst i Stubbekjøbing, Kaldet 11 Marts 1785, død 4 Junii 1790.
- Mag. Professor Frantz Skov, Kaldet 1 Oct. 1790, var forhen Sognepr. til Graabrødre Menighed i Viborg, entlediget 1811, død 1825. Han fik en stor Pension men gik fallit 6 Aar før sin Død. Hans Bogsamling bestod da kun af en Psalmebog og en Bønnebog. 1803 udskiltes Lolland-Falster fra Fyns Stift og fik sin egen Biskop, Prof. Dr. theol. Andreas Birch.
- Hr. Frederik Volkersen, Kaldet 1812, død 15. Jan. 1817
- Hr. Johan Ludvig Gottlieb Gesner, Kaldet 1817, død 13. Decbr. 1831. "han maatte kæmpe med de trangeste Kaar og døde træet af Møje og Næringsssorger, men agtet af Alle".
- Hr. Andreas Winge, Kaldet 1832, død 14 Juli 1840. g.m. Regine Egeriis. Hans Gravsten findes paa Kirkepladsen tæt S.O. for Koret**.
- Hr. Søren Georg Garde, Kaldet 1840, forflyttet til Horslunde 1844.
- Hr. L. A. Nissen, Kaldet 1844, f. 20/3 1799, død 3 Nobr. 1848, gift med Georgine Cathrine Holst død 29. Marts 1859***.
- Hr. Thorgeir Gudmundsen, f 27 Decbr. 1794 paa Olafsveller paa Island, hvor hans Fader var Præst og Provst. Kaldet til Nysted i Februar 1849 fra Gloslunde og Græshave i Loll. Sønderherred, hvor han var Præst i 10 Aar efter forud at have været Lærer ved Sætatsens Skole i Kjøbenhavn. i 12 Aar, samt Kateket ved Holmens Kirke i 6 Aar. Død 1871. Gift med Margrethe Langeland f. 28 Febr. 1806, død i Nysted****.

*I margen er tilføjet: g.m. Guri Latrine Marie Werner f. 27/1 1790 † 23/86 1866.

**I margen er tilføjet: f 1782. 1819-32 Kateket i Køge.

***Nederst på siden er tilføjet: Søn af Proff. Ved Sorø Akademi Hans Nicolai Nissen, Kaldet i Helsingør 1828, Sognepræst i Præstø 1835, i Nysted 1844, Provst for Musse herred 3/11 1848.

****Om Pastor Gudmundsson se dr. Lützens Optegnelser Side 285 (en morsom anekdote S. 287 nederst) - En Datter g.m. Købm. A. Bekker i Nysted, en anden Datter g.m. Boghandler Sidenius i Nysted.

Håndskriftets side 159

- Carl Emil Christiani f. 27 Sept. 1817 i Kjøge (i margen er tilføjet: 54 Aar), Sognepræst i Bjerregrav, Randers Amt, i 25 Aar, kom til Nysted 17ne Juli 1871, 54 Aar gammel; gift med Anna Foss, Datter af Etatsraad, Borgmester F. i Roeskilde. Afsked i 1886. Død 6 April 1901 paa Frederiksberg, 831 Aar gammel.
Christiani hørte til den grundtvigske Retning, men svingede i sine sidste Aar vistnok stærkt over til Nyrationalismen. Han var en meget begavet Taler, og naar han var vel oplagt, var hans Prædikener i høj Grad fængslende, gnistrende af Aand, Intelligens og Originalitet; men de gik sikkert over Hovedet paa Flertallet af Tilhørerne. Han læste og studerede ikke meget, men hans Aands Listighed og Bevægelighed dækkede over hans Mangel paa grundige Kundskaber og Indsigt. Han udfoldede en ikke ringe litterær Virksomhed, udgav forskellige, opbyggelige Skrifter og mindre Afhandlinger af religiøst eller populær filosofisk Indhold; mest bekendt er vistnok hans Rimordbog. Han oversatte Farrar: "Jesu Liv". Da han ikke kunde engelsk, benyttede han en svensk Oversættelse. Han kunde heller ikke svensk og laante derfor en lille Ordbog af mig. Det er upaatvivlelig en meget "fri" Oversættelse, og Farrar vilde vist undertiden have Vanskelighed ved at kende sig selv igen. Jeg husker en Gang Chr. skulle holde Foredrag om Santhalmissionen. En Time forinden gik han op til Overlærer Olsen for at faa nogle Oplysninger om samme Mission, som han kendte meget lidt til - og saa holdt han et beaandet Foredrag. En Gang slog hans veltalenhed dog ikke til. Det var i den Periode, da han spekulerede i Politik.*

*Se Ligtale af Pastor Christiani Side 258

I min Omtale af Pastor C. tror jeg ikke at have forsyndet mig imod Sætningen: "De mortris vil nest bene". Jeg havde maatte opgive dette lille Forsøg paa at karakterisere Pastor C., dersom jeg ikke maatte anføre Træk, der viste hans problematiske Natur, der var saa ejendommelig og Tiltrækkende netop ved sine Modsætninger, ved sin aandelige Vivacitet og Omskiftelighed. Der var i hans Optræden meget, som faldt den jævne Borger for Brystet, og der var mange drastiske Fortællinger i Omløb. Han opnaaede derfor aldrig den Popularitet og Beundring, som han efter sin høje Begavelse kunne tilkomme. Jeg for mit Vedkommende satte stor Pris paa ham og betragtede hans Bortrejse som et Tab for Byens aandelige Liv.

Håndskriftets side 160

Han vilde tale om den engelske Parlamentarisme i forrige Aarhundrede og havde som Forberedelse gennembladet Macauleys Historie; men da han hverken havde forstaaet Meningen eller kunde huske Enkelthederne, gik han helt i Stykker.

En Gang havde han faaet lyst til at være Folketingsmand. Han følte sig først for hos Højre, men da han ikke fandt Stemning for sig, gik han til Venstre, der dog heller ikke bønhørte hans Bejlen. Ikke uden Bitterhed i Sindet maatte han derfor opgive sin hensigt. Hans Uheld ved denne som ved mange andre Lejligheder var, at han ikke havde en fast Overbevisning; han svingede for ofte imellem modsatte Poler og forstod ikke eller snarere brød sig ikke om, at skjule det. Men det bevirkede, at Folk ingen rigtig Fidus havde til hans mening. I Samtale var han overordentlig livlig, altid rig paa Stof, aandrig og æggende; det var forfriskende at tale med ham, og han kunde være bedaarende elskværdig. Men han kunde ogsaa undertiden være stram, ubehagelig og arrogant; thi han havde megen Selvfølelse, var Aandsaristokrat lige til Fingerspidserne.

Han kunde let blive stødt eller fornærmet; men han forsonedes hurtigt igen; han bar ikke paa Nag. Man skulle ikke tro, at han med de ovenfor skildrede Egenskaber kunde være en praktisk Mand, men det var han alligevel. Han havde megen Sans for Penges Værd og var ikke til at løbe med i Forretningssager. Han havde fortrinlig Anlæg for "Haandens Gerning", var bl.a. en dygtig Kunstdrejer, der paa sit Drejerlav kunde forfærdige de nydeligste Genstande. Selv om han egentlig ikke var afholdt her i Byen, var der dog adskillige, der skattede og vurderede hans ejendommelige Begavelse. Den store Tilslutning, Afskedsfesten for ham fik, og den Stemning, der herskede, tilkendegav hjerteligt nok, at der var en almindelig Følelse af, at hans Bortrejse vilde efterlade et Savn. Han var et inciterende Element; han var ligesom hin Bi, der muntrede den dovne Hest.

Håndskriftets side 161

Byen fik ikke Lov til at falde i Søvn. Naar jeg siden har tænkt paa Pastor Christiani, har jeg glemt de smaa sammenstød, vi have haft. I Erindringen ser jeg da hans fine Træk, hører hans aandsrige Tale og mindes, at der kunde være noget barnligt, mildt og uimodstaaelig indtagende ved hans Væsen, ja, jeg føler noget, der næsten ligner en Slags Forelskelse. Efter Afskedigelsen levede han paa Frederiksberg, spændstig og aandsfrisk trods sin høje Alder. D. 6te April 1901 døde han, 83½ Aaar gammel, forholdsvis stille og ubemærket. Det Gny, der en Gang havde staaet om hans Navn, var forlængst stilnet af. Nekrologerne i Bladene var gennemgaaende temmelig korte og indholdsløse.

Hans Hustru var død flere Aar i Forvejen. Har var Medlem af Byraadet i Nysted oct. 1884-86*. Havde to Sønner: Frits C., nu Præst i Nibe, g.m. Cæcilie Pontoppidan, D. af Apotheker F. G. P. i Nysted og Emil C., Kapelmester, nu i Amerika, g.m. Nicoline Suhr, D. af Købm. Carelius S. i Nysted**.

Pastor A. C. E. Christiani.

- Michael Cosmus Bornemann Nielsen, født i Langebæk Præstegaard paa Sjælland 8 Nobr. 1848, Sognepr. og Provst i Elling og Tolne i Vendsyssel, Kaldet til Nysted 1887. Folketingsmand for Odense

Amts 6te Kreds (Bogense), Censor ved Skolelærereksamen, R. af D., forflyttet i Juni 1897 til Vemmelev paa Sjælland. G.m. Emilie Teisen f. 25. Marts 1853 (?)***.

- **Senere tilføjelser:** Hakon Victor Graae født 23. August 1848 † 13/12 1907. Student fra Viborg 1869. Kand. 1876. Sognepræst paa Holmsland Klit 1877-82, i Vroue og Resen 1882-87, i Kappel (Loll. Søndre Her.) 1887-97, Kaldet til Nysted 20 Oct. 1897. Gift m. Agnes Dorothea Topsøe f. 23. Aug. 1845.****

**Valgt ved Suppleringsvalg 24/9 1884 med 26 af 42 afgivne Stemmer

**En lille Anekdote om Pastor Christiani findes i Theodor Ewalds Bog: "En Slægts Historie" II. Kbhvn. 1905. Side 193.

***39 Aar. Kultusminister i Zahles 1st Minister. Fra 27/10 1909 til Juli 1910.

11/8 1876 (Guldr. 1926).

****49 Aar † 59 Aar (Cancer remis)

Håndskriftets side 162

- Johannes Leonhardt Faartoft fra Marts 1908 (52 Aar) f. 1/6 1856 † 20/12 1919. Provst for Musse Herred. Kapellan i Helsingør, Seminarieførstander i Ranum, Sognepr. for Sonnerup og Rye ved Holbæk. En dygtig og veltalende Mand, hvis uventede Død under et xxxxophold i Kbhvn. Gjorde et stærkt indtryk og smerteligt her i Byen.
- Bang, Peter Ejgil Hagen. Fra Maj 1820 (45 Aar gl.) f. 11/1 1875. Cand Th. 1901. Medhj. Kappel (Loll. 19035). Præst i Næstved 1905-12. Sejerslev (Mors) 1812-20; død 6. April 1931. G.m. Charlotte Adelaide Skeelv. Arensdorff, død 14/6 1929.
- Jensen, Carl, fra Okt. 1931, f. 29/3 1889. Cand Theol 1914, g.m. Rigmor Borre

Kapellaner

Jakob Christensen	1646
Oluf Lerche	1649, siden Sognepræst.
Hans Mortensen	1672
Jesper Jensen Osted	1691
Niels Andreasen Schytte	1717
Mag. Jan. Castrup	1724, forh. Rektor i Nykjøbing.
Ludv. Jakobsen Reyss	1730
Niels Horn	1742
Henrik Amith	1746
Povel Grum Arnkiel	1751, siden Sognepr. i Saksjøbing.
Andreas Lymann	1774, 1787 Sognepr. i Næstved, 1790 i Gloslunde.
Henrich Eilev	1787 - (til Slagelse).
H. Teisen	pers. Kap. Hos Gudmundsen, til Rønne 1870
Ludvig Müller	første Kap. Pro loco, 13 Dcbr. 1872. 12 Ocb. 1877 forfl. til Durup i Salling, senere til Horslunde, loll. Nørreherred.
Chr. Hostrup Spur	Fra 1877-81 forfl. til Fjaltring, til Skørping; Lyderslev (Sjælland) † 1913 g.m. Johanne Hoyrup
Johannes Lebech	Fra ? til 1883. Forfl. til Mors, til Løgstør, Provst, Holbæk.
Frithiof Børresen	f. 1868, søn af Missionær B. i Santhalistan. 3/8 1906 Sognepr. i Herritslev* og resider. Kapellan i Nysted. 1907 31/8 Afsked p. Gr. af Sygdom (Lungetuberkulose) † i Santhalistan 1910.

*1/4 1920 nedlagdes Nysted kapellani. Herritslev Sogn Annek. 1695-1906, 211 Aar. Nysted Kapellani & Herritslev 1906-1920, 14 Aar - Herritslev Sogn annekteret til Nysted 1695, da Albert Rhold var Sognepræst (1682-96). 1906 adskiltes de, og H. fik sin egen Sognepræst, men saaledes, at denne tillige var residerende Kapellan for Nysted (med Bolig i Herritslev). 1/4 1920 nedlagdes Nysted Kapellani.

Biskopper i Loll.Falsters Stift

Prof. Dr. theol. Andreas Birch	f. 1758. Biskop 6 Jan 1804, forfl. til Aarhus 12 Juli 1805	1804-5
Peter Outzen Bøjsen	f. 1762. Bondesøn; 1802 Forstander for Seminariet i Vesterborg*, hvor han blev boende som Biskop 12/7 1805 død 15 Maj 1831.	1805-31 Vesterborg
Dr. theol & phil Rasmus Møller	f 1763, Bondesøn, Fader til Digter Poul Møller, Stedfader til Chr. Winther. Biskop 7 Sept 1831, død 9 Nob. 1842**	1831-42 Maribo
Gerhard Peter Brammer	f. 5 Maj 1801, Dr. theol. Biskop 1 April 1843, forfl. til Aarhus 26 Juni 1846. Lærebog i Didaktik og Pædagogik, benyttet paa Seminariet indtil Hægaards Opdragelselære.	1843-45 Nykøb.
Dr. theol Peter Chr. Stenersen Gad	f. 27 Apr. 1797. Biskop 2 Sept 1845, forfl. til Fyn 29 Dcb. 1848, død 12 Oct. 1851	1845-1848
Ditlev Gothard Monrad	f. 24 Nvb. 1811. Biskop 13 Febr 1849, afsat 21 Jan. 1854	1849-54
Jørgen Hjort Lautrup	f. 28 Marts 1798, Biskop 6 Oct. 1854, død 11 Juni 1856	1854-1856
Severin Claudius Wilken Bindsbøll	f. 16 Febr. 1798, Biskop i Aalborg 1851, o Loll. Falst. 22 Sept. 1856, død 30 Jan. 1871	1856-1871
Monrad	1871 † 87: 28 Marts	1871-1887
Styhr	f. 1838 - Professor ved Universitetet - Kultusminister - Stiftsprovst Assens const. 1897-99 - Biskop i Fyn	1887-1897
Chr. v. Leunbach	1837 1899. Sognepr. Tranekjær paa Langeland. F. 10 Sept. 1837, død 8 Marts 1903	1899-1903
Hans Sofus Sørensen	f. 3 Jan 1856, Professor, Censor ved Skolelærereks. fra 1 Marts 1903 til Maj 1907 (udn. til Biskop i Aarhus). Sognepr. i Norup	1903-1907
C. F. J. Wegener	1851 1907-1923	1907-1923
J. J. A. Ammundsen	1/5 1872. Sognepr. og Provst i Silkeborg, Biskop 1923.	1923 -

Ordinerede Kateketer i Nysted se Side 100

*Seminariet i Vesterborg begyndte 1802, Bøjsen Forstander til sin Død 1831; i de 29 Aar dimitterede 287 Seminarister. Han var ulønnet forstander, og ofrede Lokale, Lys, Varme og betydelige Pengebeløb. I 1787 var han bleven kaldet af Grev Chr. Rewentlow til Sognepr. i Vesterborg.

** g 2) med Præsteenken Hanne Winther, Moder til Digteren Chr. W., hun døde 1830, en dygtig og bestemt Dame, "Hr. Fruen". R. Møller var Præst i Købelev, da han blev kaldet til Biskop (1831).

Præstegaardens Stuehus laa tidligere umiddelbart op til Kirkegaarden, som Grundridset Side 98 udviser. Det blev nedrevet 1873 og det nye, af Christiani opbyggede, lagt et Stykke ind i Haven. Udlængerne nedbrødes i 1890, da Avlingen solgtes.

Wejer S. 2 "Nysted Præstegaard afbrændte med mange anseelige Vaaninger paa Torvet Anno 1654. Der paa Torvet, hvor Grund-Muured Raadhuus og de bedste Byens Huuse Stoed, er nu meest Hytter".
 ibid. S. 92. "Præstegaarden, Kapellanboligen og Skolen har forhen staaet under Kirkens Vinger og nydt af Kirkens Indkomster fornøden Conservation og Reparation indtil 1742, da Præstegaarden blev overdraget til Beboernes egen Istandholdelse, ved Indgang af betale den, ved Fremgang at holde den vedlige og ved Afgang at lade sig betale for den".

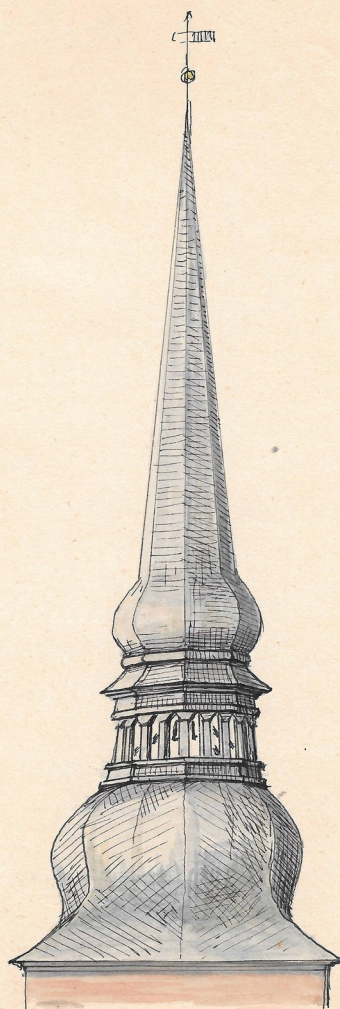
Ibid. Kapellanbolig ikke siden Ildebranden 1729, men Kap. faar aarlig 20rd. til Husleje. 1872 byggedes af Sognepræsten en Kapellanbolig, Adelgade N. 90*.

Offer til Præst og Kordegn er afløst fra 1ste Januar 1890 med henholdsvis 19 og 11 Øre for hver 100 Kr. Skatteindtægt, hvilket for Præstens Vedkommende giver omtrent 500 Kroner aarlig

Sognepræstens Indtægter og Udgifter Aar 1900.

Indtægt.		Udgift.	
154 Tdr. Hvede		Kgl. Skat	124 Kr.
45 - Rug		Kommuneskat	300 Kr.
360 - Byg		Landmodeekspenser	12 -
512 Kr. Rente af Embedskapital		Renter af Indløsningssum	10 -
40 - Bankaktieudbytte		Efter Kgl. Resol 1/11 67	10 -
112 - Refusion fra Aalholm		Renter Afdrag (Byggel.)	588 -
12½ favne Brænde		- af Kapellanbolig	264 -
2000 Kr. Offer og Akcidenser		Pension til Formanden	3600 K.
200 - Indtægt af Kapellanbol.			
Brutto Indtægt c. 10.000 Kr.		Udgift	5832 Kr.
Netto - Indtægt: 4116 kroner			

*Kapellanboligen solgt 19 Debr. 1902 for 3600 Kr. til sagfører Poulsen.

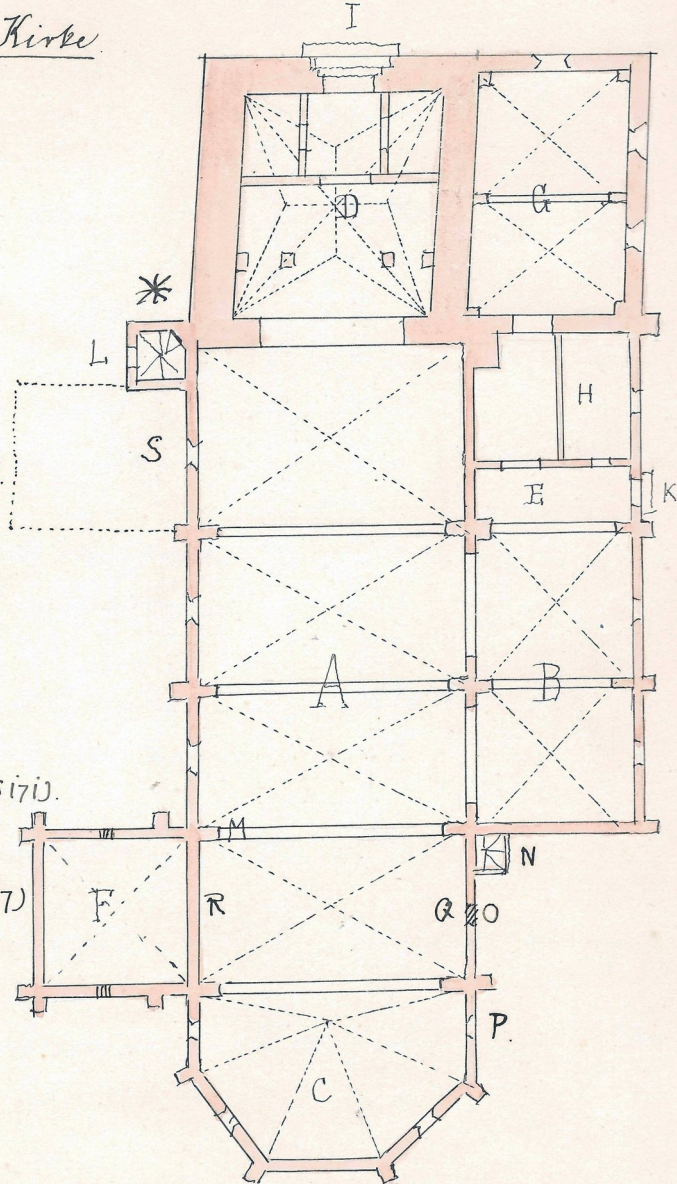
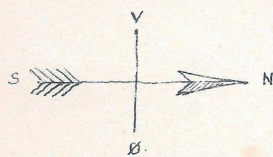
0 5 10 15 20 25 30 35 40 Meter

Nysted Kirkes Spir. A: 1900

Nysted Kirkes Spir A^o 1900

Grundplan af Nysted Kirke.

- A Skib
- B Nye Kirke
- C Kor
- D Taarn.
- E Vaabenhus
- F Tappenheims Kapel
- G Rabeni Kapel.
- H Rum til Varmeapparat.
- I. Hovedindgang.
- K. Indgang til Nye Kirke.
- L Gngang til Taarnet.
- M. Prodidisbolens Plads.
- N. Gngang til Hvalboingang.
- O. Tilvind Vindue.
- P. Del af det "Sabastia" Plads. (S171).
- Q. Knud Lechis Port.
- R. Jons Nielsen Mo.
- S. den firk. Begravn. (S187)

0 5 10 15 20 25 30 35 40 Alen.

* Taarnet staar i Virkeligheden lidt vovet paa Skibet, som Grundtegningen viser.

Nysted Kirke - Grundplan
Taarnet staar i Virkeligheden lidt skævt Paa Skibet, som Grundtegningen viser.

Grundplan af Nysted Kirke

A) Skib	G) Rabens Kapel	N) Opgang til Hvælvingerne
B) Nye Kirke	H) Rum til Varmeapparat	O) Tilmuret Vindu
C) Kor	I) Hovedindgang	P) Det ældste Sakristis Plads (S. 171)
D) Taarn	K) Indgang til Nye Kirke	Q) Knud Lerches Portræt P
E) Vaabenhus	L) Opgang til Taarnet	R) Ivar Nielsens dito
F) Pappenheims Kapel	M) Prædikestolens Plads	S) Den Suhrske Begravelse (S. 187)

Håndskriftets side 169 (side 168 er tom)

Kirkens Dimensioner opmaalte efter Tegninger af Professor H. Holm

Taarnet:	Højde fra grund til Tag	31¼ Al.	86½ Alen
	Højde fra Taget til Spirets Spids	55¼ Al.	
	Højde fra grunden til Gulvst. 16 Huller	42 Alen	
	Bredde fra Øst til Vest	17 Alen	
	Bredde fra Nord til Syd	15 Alen	
	Taarnmuren i Bredde	2¾ Alen	
Skibets	Længde	38 Alen	
	Bredde (inkl. Ydermur)	16½ Alen	
	Højde fra grund til Tagryg	26 Alen	
Korets	Længde	11 Alen	
	Gesimsens Højde over grunden.	13½ Alen	
Nye Kirkes	Bredde (med Ydermur)	9½ Alen	
	Længde	30 Alen	
	Gesims over grunden	9½ Alen	
Hele Kirkens	Længde (Kor, Skib, Taarn	65 Alen	
	Tagryggens	Længde	43¾ Alen
	Tagets Længde	Over Gesimsen	48½ Alen

4 Krydshvælvinger i Skibet, 1 Stjernehvælving i Koret og 1 dito i Taarnet.

De to vestlige Krydshvælvingers Toppunkt over Gulvet	17 Alen
De to østlige Krydshvælvingers Toppunkt over Gulvet	15 Alen
Korhvælvingens Krydshvælvingers Toppunkt over Gulvet	13 Alen

Pappenheims Kapel er 9½ Alen langt, 8½ Alen dybt. (Taarnets N.- og Sydmur danner - mærkelig nok - en Vinkel med Skibets Langsider).

Håndskriftets side 170

Uddrag af .. [Wejer]

"Copie af Nyested Kirckes forefundne Amindelses-Tegninger, Monumenter, Graf-Skrifter etc. etc. Med Appendix om Nyesteds Skoele. Nyested 19. Novbr A° 1761 af

Dette interessante gamle Manuskript af Kordegn Hans Jacob Wejer, f. 1717 død 1779, opbevares i Præstens Arkiv. Det er skrevet med en smuk, fast Haandskrift paa udmærket godt Papir. Efter hans Død er det stykkevis fortsat af andre.

Pag. 1 Nysteds Kirke er oldgammel. Udvendig 65 Alen lang (Taarnet indbefattet). 14½ Alen bred. 15 Alen høj til Taget. Tilbygningen paa den nordre Side, som nu kaldes "den nye Nye Kirke" er obbyggt Anna 1643 og er 31 Alen lang. 8 1/4 Alen bred, 7 1/4 Alen høj til Taget. Tilsammen 88 Alen = 176 Fod højt.

Håndskriftets side 171

Pag. 2 Rudera af Klostret for faa Aar siden opgravede, bestaaende i en Mængde brændte Sten, ved den Lejlighed, at Pladsen blev forandret til Sædeland, og de forrige frugttræer med videre opryddet. Om en Løngang fra Klostret til Aalholm vides intet med Sikkerhed.

Pag. 3 Udbygningen ved Kirkens østre Ende mod Nord, som kaldes Sakristiet, bestaar af 2 smaa Fag, 4 Vinduer og dobbelt Dør indvendig til Kirken. Dette blev begiert alene som en Vej for Sognepræsten i Hands Svaghed Hr. Jens Winther, men af Kirkeværgen Johan Mejer saaledes indrettet Anno 1745. Samme bruges nu som et Skriftested, istæden for at begge Præster forhen forhen, skriftede hver i sin Stocl udi Koret. (Se grundplan S. 167. P.).

Pag. 6 Kirkens Tavle af Brassilie Træ med stor Sølf-Plade og Bielde foræred af Morten Madsen, Toldskriver i Kiøbenhafn og hans Hustru Sara, bruges endnu som den første Tavle i Kirken.

Pag. 8 2 andre Kling-Beutler.

Pag. 10

1. Den store Klokke.
2. Den næststørste Klokke, kaldet den nye Klokke, omstøbt 1699 af Jacob Jeremiassen. Daværende Stiftsbefalingsmand over Lolland Falster Velbaarne Henning Uldrich Lutzow til Søholt og Biskop over Fyens Stift Doctor Thomas Kingo til Traude-Gaard, Sognepræst Hr. Peder Bøgvad, Kircke-Schriver Povel Andersen i Maribo og Kirche-Verge Jacob Jacobsen Rosenqvist udi Nysted.
3. Klokken i de 16 Huller, kaldet Tolv-Klokken, muligvis ført fra Klostret til Kirken.
4. Klokken i Drum-Hullet eller Fem-Klokken.

Håndskriftets side 172

Ad. 2.) Den nye Klokke tilforn foræret Kirken af Hendes Fyrstelige Naade Princesinde Magdalene Sybilla og Anno 1652 d. 16de Dcbr. ført fra Nykjøbing ved Iver Nielsens Bekostning. Den vejede 3 Skippund og 1½ Lispund (= 8072 Pund) Omstøbt A° 1699 paa Raadhuset i Maribo ved Jacob Jeremiassen.

Pag. 12 Paa Fløjen af Kirkespiret staar indhugget:
(Spiret opsat og fuldbragt 1650)

16 ƒ 50.

Paa Muren af De Herrer Stift-Ampt-Mændenes Begravelse, søndre Side øverst i Jern-Stil:
o: Just Frederik von Pappenheim, Regitze Urne

1649.
I.F.V.P. R.W.

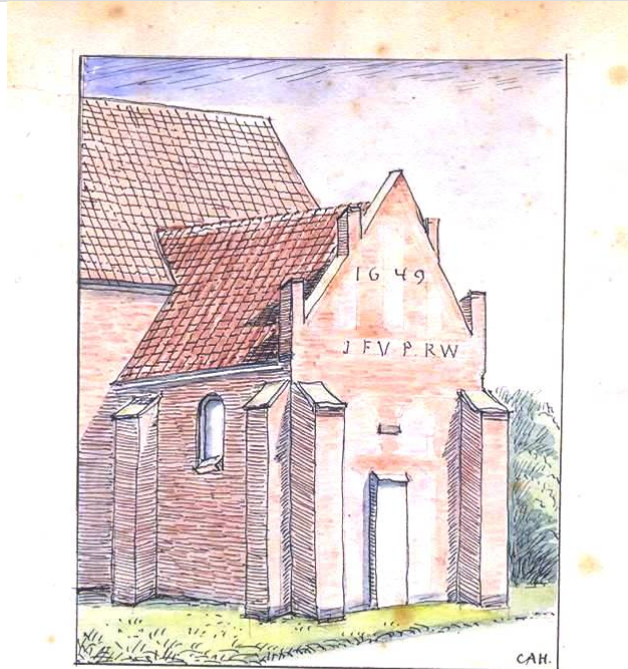
Denne Udbygning var tilforn Vaaben-Huus og siden blev brugt som Kalk-Huus, indtil Just Friderich von Pappenheim fik af Sl. Kong Frederich d. 3^{die} Tilladelse at indrette det til Begravelse imod at han gav derfor 100rd og satte et nyt Pulpitur ved Choret A° 1649. Men under Pavedømmet har denne Udbygning været anvendt til andet; thi der sees endnu udvendig 3 lange fyldte Vindueshuller og 2 fyldte Dørhuller.

Pag. 12-13 Den saakaldte Rosengård.
Oven over den største Port staar i Marmorsten indgravet følgende Vers:

Anno 1725 d. 6 Augusti.
I fordums Tid Guds Vredes Riis
Drev Adam ud af Paradiis
For Syndens Skyld hin lede.
Men Christus bar vor Synde-Straf,

Derfor er her en Hvile-Graf
Bered for Riis og Wrede.

Håndskriftets side 173

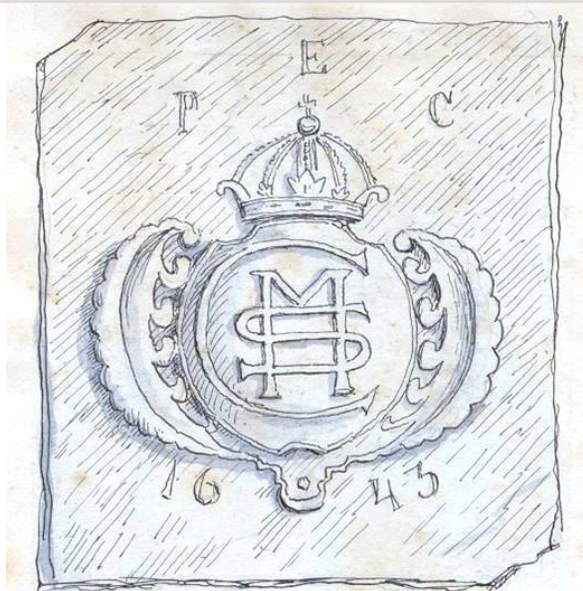
Det Pappenheimske Kapel A:1900.

Det Pappenheimske Kapel - CAH

Rosengaarden var før en øde Plads, indtil Byfoged Peder Riis og Henrich Wrede af Kirkens Patroner G. E. v. Reichow og Jacob Lodberg fik Tilladelse at indhegne den til Begravelse for dem A° 1725. d. 6. Aug. Byfoged Riis, som var Poet, har gjort Verset over Porten. Men hverken Riis eller Wrede er der begravne. Riis ligger i Kirken og Wrede i Øster Ulslef.

Pag. Viiser Skiven af Kobber 4½ Alen i Kvadrat vejer 141 Pund a 27 x, kosted over 96 rldr. Jens
14-15 Pedersen Rasch i Nysted foræred til den 50 rldr , første Gang opsat 1696, siden renovered og opsat 1761.

Pag. Pulpituret stod tilforn tvers for Koret, hvor Skolens Disciple stod over Koret med Sang og Musik.
16-17 Dette Pulpitur blev nedtaget og flyttet til den nordre Side af Kirke-Muren fra Orgel Verket til Lecteret, kosted over 140rd A° 1702. Pulpituret er malet af Nicolai Tessin for 38rd

Denne Sten, som jeg ovenfor har afbildet, er nu anbragt lidt over og til højre for Indgangsdøren til den nye Kirke; Navnetrækket S. M. omslynget af et C med Krone over betyder Magdalene Sybille og Prins Christian, Chr. d. 4des Søn og udvalgte Efterfølger. De blev formælet 1634 og boede paa Nykjøbing Slot. Han døde d. 2 Juni 1647.*

Over den almindelige Kirkeport

Alter-Tavlen

Anno 1697 d. 28 Juni har Friderich Suhr efter Ansøgning faaet Skjøde paa et indmuret Begravelsessted i Koret, Norden for Knud Lerches Begravelse til Kirkemuren imod at betale Kirken 50rd og lade opsætte en ny Altertavle, og desuden for hver Gang Begravelsen til Ligs Indførelse aabnes, giver 4rd

*Hans Enke blev boende paa Nykjøbing Slot til 1652, da hun ægtede Hertug Fr. Vilh. Af Sachsen-Altenburg. (Paa Tegningen er Stenen bleven for bred)

Nykøb. Slot beboedes af Enkedronn. Sofie (Fr. II's Dr.) fra 1594 til hendes Død 4 Oct. 1631. Fra 1634-1652 af Pr. Chr († 2/6 1647 paa Slottet Körbitz ved Dresden) og derefter alene af hans Enke Magdalene Sybilla til 1652, da hun giftede sig igen. Fra 1670-85 af Enkedronn. Sophie Amalie (Fr. III's Dronning)

A° 1900. (under Restaurationen)

Fot. af Sileutz Müller, Nysted.

Kirkens Alter
Ao 1900 (under Restaurationen) Fot. af Sileutz Müller, Nysted

(A. U. Lutzon og Th. Kingo) I den Anledning er denne Altertavle af F. Suhr bekostet.

Den gamle Altertavle blev 1698 solgt til Schielbye Kirke paa Gjedser for 10rd d. 19. Januarii. (den var skænket Nysted Kirke 1663 af Provst Knud M. Lerche), ligesom Tralværket for Koret. Hofman: Kjbhvn 1760 T N. S. 40). Denne nye Altertavle var stykkevis nedtaget inden den store Reparation paa Hvælvingen i Koret Ao 1763. Paa højre Fløj af Tavlen staar med Forgylldning:

Fridrich Suhr*

Paa venstre Fløj ligeledes:

Cathrine Peders

Udi Mellemmrummen staar med Guld:

Anno 1694

Paa Foden:

O Jesu! Paa Din Alter-Foed

Med Hjertens Suk, med Bøn og Bod

Jeg knæler for Guds søde Lam,

*Som bær al Verdens Synd og Skam.***

Pag. 18-19 Den liden gamle Sølvkande - næst Klokkerne og den af Hr Oluf Stud 1607 skænkede Kalk og Disk saa og af samme forærede Bækken i Fonten - det ældste af Kirkens nuværende Ornamente, givet Ao 1593 af erlig og velbyrdig Mand Fridrich Hobe, Høfvidsmand paa Nykjøbing og Aalholm og hans Kiere Hustru Sitzel Urne. Gud Alsømmechligst til Ære. Vejer 30 Lod.***

*Fr. Berntsen Suhr f. 20/10 1644 † 20/12 1706. Søn af Bernt S. (Bernhart Saur), der kom fra Bremen, blev Brygger og Skriver paa Kongens Bryghus i Kbhvn. Katrine Peders skal være fra Svendborg. (1639) 8 Børn. 1. Kristine f. 1672. g.m. Jokim Bolt. 2. Margrete f. 1673. 3. Johan Christoffer f. 1675 † spæd. 4. Bernt f. 1677 † 1745 Præst i Købelev. 5. Peder f. 1678 † 1735 Præst i Ullerslev 6. Johan Christoffer d. 1776 > 1711. Præst i Nr. Vedby. 7. Anne f. 1679 † 1706 g.m. Præst Gregers Zimmerxxxx Nykøb. 8. Klaus f. 1680 † 1710. Forpagter Fuglsang.

** (Dette Psalmevers er af Kingo. Se Psalmebogen N. 344) Kingo var Biskop i Fyn fra 1677 til sin Død 1703. Loll. Falster hørte indtil 1803 under Fyns Stift.

*** Sølvkanden findes ikke mere, men Kalken og Bækkenet benyttes endnu (1901).

Den store udpuklede Sølv-Kande foræret til Guds Huses Prydelse i Nysted Aar 1702 af Georg Ernst von Reichau, Amptmand paa Aalholm Slot og hans kiere Frue Anna Marie von Knutten. 65 Lod. Sølv-Buddiken til Altar-Brødene foræret Anno MDCXCVII af Guds og Menighedens uværdigste Tiener Peder Jensen Bøgvad og hans kiere Hustru Karen Olofs Daatter Lerche. Timeglasset ved Prædikestolen bestaar af 4 Glas ($\frac{1}{4}$, $\frac{2}{4}$, $\frac{3}{4}$, $\frac{4}{4}$ Time) forfærdiget af Jacobus Hartmann, Sanduhr-macher in Leipzig, foræret af Jabob Rosenqvist og Abel Peiters Daatter i Nysted. Pag 26-27.

Døbe Fonten var tilforn af Sten og A^o 1670 saa brøstfældig, at den maatte forbindes med Jern og Skruer. Anno 1704 har Paasche Jensen faaet Skøde paa en Arvebegravelse i den store Gang i den gamle Kirke ungefærlig for Vaabehuset som man gaar ind i den gamle Kirke næst Østen for Mathias von Westens Begravelse. For samme har Paasche Jensen foræret til Kirken den støbte Messing Font, Gadderværket omkring Fonten og Kronen derover. For hvert Lig aparts at betale 4 rd. Skødet udstedt af Jacob Rosenqvist, approberet af H. U. Lutzow og Chr. Rud Müller. Paa den solide og af Messing støbte Font staar oven om Randen istøbt:

Paaske Jensøn og Maren Jørgens Daatter.

Anno 1697.

Pag. 26-27. Orgel Verket. Just Friderich von Pappenheim, Fru Regitze Urne. 166

Lysekronerne

(Se Side 203)

1. Lysekronen i Koret, givet af Jacob Tygesen og Helvig Jochumsdaatter Atche d. 12 Junii 1715*.
2. Lysekronen næst Koret i Kirken. Anno 1703. Til Guds Huses Prydelse i Nysted og de her hvilende sal. Mennisker Hr. Oluf Knudsen Lerche, fordum Sogne-Præst her til Menigheden og Provst i Musse Herret samt hans kiære Hustru, den Dydefulde sal. Matrone Margrethe Jørgens Daatter Hichmand til Amindelse er denne Lyse-Krone foræres af Deres kiære Søn Hr. Knud Olufsen Lerche, Sognepræst til Aunslef og Bogense Menigheder i Fyns Stift og hans kiære Hustru Anna Sophia Otthes Daatter, søn og Deres kiere Sviger-Søn Mag.^{ter} Peder Jensen Bøgvad, Sogne Præst her til Nysted og Herredslefs Menigheder og hans kiære Hustru Karen Olufs Daatter Lerche.**
3. Den mellemste Lysekrone i Kirken. Anna 1639 d. 6te Julii hafver Mathias von Westen, Borger og Indvaaner her udi Nysted foræres denne Crone Gud Allermegtigste til Ære, denne Kirke til Beprydelse og sin kiere Hustrues Mette Ifvers Daatter Hendes forige Husbond sal. Hans Pedersen fordum Raadmand her sammesteds, som hensov udi Herren Anno 1637 d. 6te Aprilis og herunder hviler, til Ihukommelse***.
4. Lysekronen ved Lectered. Denne nederste Lysekrone - uden Inskription - er foræret Kirken af Jakob Rosenqvist 1713, daværende Kirke-Værge, for et Begravelsessted i Kirken. Den er nu den 3de fra Koret regnet; hænger i 3de Hvælv. Fra Vest.
5. Lysekronen i "den nye Kirke" foræret 1671 10 Nob af Michel Troelsen og Hustru Marie Lisbeth Vecters. Desuden gav de 6rd i Penge, af hvis Rente Kronen skal forsynes med Lys om Vinteren.****

*Det er den mindste Krone og hænger endnu 1900 i Koret. Sept. 1913 indlagdes elektrisk Lys i Kirken og der anskaffedes en ny Lysekrone (ca. 120 Kr)

**Denne Krone hænger nu (1900) næstnederst, i 2^{den} Hvælving fra Vest.

***Denne, den største af Kronerne hænger nu nederst, i første Hvælving fra Vest. (S. 203).

Denne 5te Lysekrone findes ikke mere i Kirken. Et Rygte siger, at den i Pastor Christianis Tid skal være bleven laant ud.

Der er altsaa nu kun fire gamle Lysekroner tilbage. Den femte - N° 2 regnet fra Koret - er anskaffet 1886 Ifølge en Bestemmelse i Etatsraad, Universitetskvæstor Ludvig Wilhelm Gedes Testamente.

Skibet

hængende i Kirken. Skroget af dette ældste Skib fandtes i Juni 1900 i Pappenheims Kapel; det er et temmelig lille Skib med eet Batteri og næppe ældre end Midten af det 18de Aarhundrede. Et andet Skib, der formentlig i 1840^{erne} er skænket Kirken af Søfolk i Nysted, henligger i en meget havareret Tilstand paa Kirkens Loft.

Herunder hviler Sl. Kirstine Jacob Tygesen, døde 4 Aprilis 1704 udi Hendes Alders 24 Aar. Dette til en Ihukommelse foræret Kirken af Jacob Tygesen og Helvig Jacob Tygesen Anna 1708. Gud samle vi alle til den ævige Glæde. Lysepladen ved Lampetten i den gamle Kirke.

16 MFD 72.

- Pag. 34 Den sorte Taule i Chored med Fortegnelse over Sogne-Præster i Nyested, som kand mindes tiden Reformationen. Se Side 155.
Det siges, at Vanthore og Taagense Byer fordum have hørt til Kjettinge Menighed; men siden 1646 og vel længere have de ligget til Nysted.

De to efterfølgende Skilderier - Oliemaling paa Træ - høre endnu til Kirkens bedste Prydelser og have baade Kunstnerisk og Kulturhistorisk Værdi. De legemsstore Figurer er fortræffelig malte, kraftigt karakteriserede, og farverne have holdt sig mærkværdig friske. De ere nu anbragt i første Hvælvningsfag næst Koret. De hænge lovlig højt.

Håndskriftets side 181

- Pag 32
- Tavlen i Koret paa den nordre Side med Mag. Knud Lerches og Hustrus Skilderi (S. 261)*. A^o 1663 hafver M. Knud Lerche Provist og Sogne-Præst i Nyested i hans Alders 70 Aar ladet denne Tafle bekoste, og efter sin sl. Hustrues Sophia Bathe dødelig Afgang opsætte i Kirken til Beprydelse, Deres Børn og Venner til Ihukommelse. Gud samle vi alle i det ævige Lif. Amen.
Under Maleriet er ophængt en Messingplade, der 1744 fandtes i hans Begravelse i Koret. Paa denne Kisteplade følgende Indskrift:
Her hviler den Hæderlige og Høylærde Mand Sl. M. Knud Lerche, føed i Nyborg 8 Februari 1593, kaldet til Sogne-Præst i Nysted Dom. 12 Trinit, som var d. 23 August 1618. Blef Proust 15 Maii 1623. Døde 26 Febr. 1666 i sit Alders 74 Aar. Hafde 9 Børn, 40 Børne-Børn og 1 Barnebarns-Barn. Gud give han en glædelig Opstandelse paa Domme-Dag.
 - Tavlen i Koret paa den søndre Side med Iver Nielsens, Hustrus og Børns Contrafey (S. 263).**
A^o 1663 in Martio hafver Ifver Nielsen, barnføed udi Steffeldt paa Haderslef Næsf 1615, fordum Høyloflig Ihukommelse Fyrstelige Naade Printzens Kiøkken-skriver, siden Slotsskriver paa Aalholm og Raadman i Nysted, med sin kiere Hustru Johanne Knuds Daatter Lerche føed i Nysted 1631 ladet denne Tafle bekoste och opsette Guds Huus til Beprydelse, Dennem, Deres Børn og Venner til en christelig Amindelse.
 - Tavlen næst Prædike-Stolen Østen.
Efter et Skriftsprog følger: Her nedenfor ligger begravved ærlig og velacht Mand Pofvel Gerdtzen Holdst, Borger her i Nyested, og salig hendøde

*Indenfor Rammen: 3 Al. 17½ Tom. Højt. 2 Al. 19 Tom bredt. Knud Lerches Figur 68½ Tom. Høj.

** Indenfor Rammen: 3 Al 22 Tom. Højt, 2 Al. 18½ Tom. Bredt. Iver Nielsen Figur: 64½ Tom. Høj.

Håndskriftets side 182

- Anno 1627 d. 7. Julii om Morgenen Kl. 6. Gud gifve Hannem med alle tro Christne en ærefuld og glædelig Opstandelse. Og hafver hans efterladte Höstruff erlig oc gudfrychlig Qvinde Ingeborg Hans Daatter ladet dette Epitaphium opsette Gud til Ære, Kirchen til Beprydelse og hendes S. Husbond til en christelig Amindelse Anno 1637. Nu kundgiør mig Veyen til lifved; hos Dig er ofverflødig Glæde og en lystig Værelse hos Din høyre Haand ævindelig Ps. 16. II V.*
- Tavlen næst Prædike-Stolen Vesten, forestillende den yderste Dags Billede.

*Saa nær er Dommedag, saa nær den sidste Dommer,
Maaske Han denne Stund i Skyen hastig kommer.
Luk derfor Øyet op, vaag, beed og tænk Dig om,
At, naar Han kommer, Du ey komme skal til Dom*
 - Den store Tavle med Billedhuggerværk, paa samme Side, nedenfor Prædike-Skolen. Anno 1632 haver erlig og velacht Mand Jens Hansen Skrifer paa Aalholm med hans kiere

- Höstru Giertrud Hans Dotter ladt bekoste og skaffere denne Epitaphium ofver hendes S. Mænd Rasmus Danielsen og Thomas Jensen, forigs Ridefogder til Aalholm, Gud til Ære og Kirchen til Beprydelse.
- Pag. 42
- En Tavle. 1st Spejl: Christus med en Seyer-Fahne; 2st Spejl tegnt en Familie af Mænd Kvinder og Børn under Christi Kors.
Dette Epitaphium have bekosted erlig og velacht Mand Christopher Bregersen, Borgmester udi Nyested med hans kiære Höstru Kirsten Mads Daatter over hendes sal. Husbon Chr. Vedersen, for dum Borgmester der sammesteds, som salig hensoff i Herren d. 26. Martii 1618.
 - En Tavle, der forestiller Christi Daab af Johannes i Jordan. A^o 93 haffver erlig och gudfrygtig Mand Thomas Hansen, Borgmester i Nyested med begge sine Hustruer Sissele Jens Daatter,

*S. Side 184.

Håndskriftets side 183

som salig hendøde A^o 89 og ligger her begravet med begge deres Børn, oc acter og saa Thomis Hansen med sin kiære Hustru Elline Lauritz Dotter at hvile Deres Been her oc søn. Gud giffve dem alle en glædelig Opstandelse.

- Tavlen over Pulpitured imod Lectered, forestiller ligeledes Christi Daab af Johannes i Jordan. A^o 93 haffver erlig och gudfrygtig Mand Niels Christensen, Borger i Nyested bekosted denne Tafle med sin kiære Hustru Giørel Lauritz Dotter og acter di ogsaa der at hvile deres Ben med Guds Hjelp hos hendes forne Husbonde Steffen Jørgensen, som døde A^o 83 oc deres Børn, som ligger her begravet. Gud gifve dem med alle Guds Udvalgte Børn en glædelig Opstandelse.
- Den dobbelte Tavle ved Enden af Pulpitured til Lectered:
I. Anno 1630 Imellem d. 27 och og 28 Marts om Natten der Klokken var imellem 11 och 12 da hafver Gud Allermechtigste efter sin guddommelig Vilje ved den timelie død henkaldet fra denne elendige Werden och til sitt evige Riges Herlighed erlig og velactet mand sallig Jacob Ollufsen, Borger her i Nyested och barnføed i Flensborg ligger her nedenfor begravet hos hans salige Broder Hans Ollufsen. Gud Allermechtigste giffve hannem med alle Guds Udvalde Børn en glædelig Opstandelse paa den yderste dag. Och hafver erlig och velacht Christen Tusøn med sin kiære Hustru erlig och gudfrygtig Qvinde Johanne Christians Dotter bekostedt denne lille Taffle til Guds Ære, Kierchen til Beprydelse og hendes forrige salige Hosbondt thill en christelig Ihukommelse A^o 1637.
II. Her neden ligger begravit erlig og velacht Mand Sl. Hans Ollufsen, Borger her i Nyested, og døde Anno 1635 d. 3^{die} Julii Klocken 6 om Aftenen. Gud gifve hannem med alle troe Christne en ærefuld og glædelig Opstandelse. Och haffner hans efterladte Höstruff, erlig og gudfrygtig Qvinde

Håndskriftets side 184

Ingeborg Hans Daatter* ladet dette Epitaphium opsettte Gud til Ære Kierchen til Beprydelse og hendes sal. Husbond til en christelig Ihukommelse: Naar du meen at florers best Da er Døden din visse Giest. Hvor vi os i Verden vende, Saa er Døden den siste Ende.

- Pag. 48
- Tavlen under Pulpituret. Anno 1651 hafver erlig og høyachtbar og velfornemme Mand Henrich Müller, H. Kongl. Majests til Danmark og Norge velbetroede Cammer-Raad, Rente-Mester og Assessor udi Schat-Kammer-Collegis foræret til Nyested Kirkes Spiirs Tætning over 220rd i Schæffver Steen, for hvilken Velgierning Gud Hannem belønne. Oc er denne Taffle derfor af Kirken bekosted og opsat den gode Mand, Hans Hustru og Børn til Berømmelse og øvig Ihukommelse. Math. 5. Lader saa eders Lius skinne for Menneskene at de see eders gode Gierninger, pris Faderen i Himmelen**.

Pag. 48-49 Tavlen under Lecteret: Anno 1646 er denne Hvelving udi Taarnet giort og neste Aar derefter, som vaar 1647 blev Lecteret flyt ned i Kirken-Taarnet og forbedred. Anno 1649 er Spiren paa Taarnet

opbyggt, og 1650 lagt med Skæfver-Steen, men 1651 dend ganske færdig lagt med Blye, og hvis dertil hørde. Gud den naadelig fra ald Ulycke og Skade bevare. Amen.

Pg. 50 Spiret repareret 1720 (Kirkevæрге Jacob Flindt) og 1749.

*S Side 182

**I margen til venstre er tilføjet: Denne Tavle gik ved Kirkens Restaur. 1862 over i Privateje, men erhvervedes senere af Nationalmuseet, som lod den istandsætte og skænkede den til Nysted Kirke, hvor den ophængtes d. 4de Juli 1903 paa den første store Bue efter Orgelet tilligemed en anden Tavle, der havde haft en lignende Skæbne (Se Side 400)

Henrich Müller var en i sin Tid meget bekendt Købmand og Finansmand, der bistod Fr. d. 3^{die} i hans Pengeforretninger; det var ham der byggede de "6 Søstre" bag Børsen i Kjbhvn. Hvilken Forbindelse han stod i til Nysted, ved jeg ikke).

Håndskriftets side 185

Pag. 50 Over Indgangen til den nye Kirke:

Anno 1643 er denne Udbygning opbyggt der M. Knud Lerche var Provist og Sogne-Præst i Nyested, oc Frantz Frantzen oc Mathias v. Westen Kirke-Værgere. Paa Muren over den indlugte Stoel: Anno 1661 in Martis haver erlig og velacht Mand Ifver Nielsen, Raadmand her i Nyested med sin kiere Hustru Johanne Knuds Daatter Lerche ledet denne Kirches Renovering bekoste, Guds Huus til Beprydelse, Vennerne og Deres Børn til christelig Amindelse. Gott verlest die Seinen nicht.

Pag. 51 Den indelugte Stoel var paa den Tid Mathias v. Westens. Den første Stoel næst denne under ? - buen har paa den Tid været Knud Lerches til hans Hustru og Børn.

Pag. 54 De aabne Begravelser i Kirken. Geheimeraad v. Rabens: Emerentia v. Levetzov f. paa Oxholm i Nørre-Jylland 1669 d. 22 Juni; gift 12 Juli 1692 paa Koldinghus med Geh.Raad Johan Otto Raben. Oprettede i sin Enkestand d. 16de April 1734 Grevskabet Christiansholm. Døde 11 Febr 1746.

56-57 Grev Chr. Raben f. i Kjøbenhavn 27 Nob. 1725, Lehns greve d. 16de April 1734. Udenlands til 1746. S.a. Kammerherre. 1747 Assessor i Højesteret (22 Aar gl.). Død i Nysted i hans blomstrende Alders 25de Aar d. 30 Sept. 1750

Håndskriftets side 186

Samme Aar som denne sal. Herre Døde (1750) skete det d. 1ste Juli, som var Mariæ Besøgelsesaften, at en heftig heftig Ild antændtes paa Ladegaarden ved Slottet, hvor han hafde sit Logie og var svag, saa at alt Huset og Gaarden for og bag brændte og med et ændret Hus ved Slottet tilligemed lagt i Aske. Efter saadan Omstændighed antog han logement hos Hr. Dresler i Nysted og der døde d. 30 Sept. 1750.

Samme hans Dødsdag om Formiddagen, da han døde om Aftenen bragte det høje Herskab von Raben AmptForvalter Zeuthens Barn til Daaben.*

Pag. 58-59? Kammerraad Suhrs Begravelse. Begravelsen som Friderich Suhr A^o 1697 (S.S. 174) fik Skjøde paa at have i Choret, den han indrettede sammesteds baade med Indmuring og Luft-Hul med Jern-Port ud til Kirkegaardens nordlige Side under Kirke-Muren, var af saadan Beskaffenhed, at ingen lig kunde staa derinde uden af svømme i Vand formentlig en der opvældende vand-Aare.

Thi er denne Begravelse, som der af begyndelsen laa en stor Lem af udi en Ramme over, for nogle Aar siden opfyldt og belagt med Mursten. I steden for denne ubrugelige Begravelse har dr. Friderich Suhr indrettet denne tilbygning til Begravelse neden ved Kirken paa den søndre Side og cedered den anden til Kirken. Til samme Conservation, Renovation og Reparation har han i Live og hans Arvinger efter ham foræret og testamenteret 3 Jorder i Nysted Marken, som skylder aarlig 12 Tønder Brug, hvorfor den skal forsynes med Stakit og videre paa det den ikke skal forfalde. Anno 1709.**

*Hundrede Aar efter brændte atter Aalholm Ladegaard, d. 1st August 1850, antændt ved Lynnedslag. Samtidig brændte Fuglsang Ladegaard og Døllefjelde Præstegaard. Aalholm Ladegaard laa indtil 1856, da den nye Forpagtergaard byggedes Nord for Nysted, nær ved Slottet; den nuværende grevelige Staldbygning er en Levning af den gamle Forpagtergaard.

**S. 167. S. Paa Kirkemuren, Udbygningen til Vindeltrappen og den nærmeste Stræbepille ses endnu Mærker af Kapellet.
I margen er anført: S. 317.

Håndskriftets side 187

Indskrift paa Kisten.

Vil Du, o Leser! see et Dødeligheds Minde,
Da er det Friderich Suhr, som her nu sluttes inde.
Aar tresindstyve tre hans gandske Alder var.
I dette enge Rum. Han ærlig levet har
I Krigen udenlands han otte Aar omsvevde.
I Rigens Marichalas Gaard han tro og flittig levde.
I tvende Aar, da han hertil befordret blev
Mand sexten hundred og halvfjerdstyve skrev.
Han kom i Ægtestand og otte Poder talte.
Med Flid han Amterne har kundet saa forvalte.
Al Kongen Cammer-Raads Bestalling hannen gav
I fjerde Aar tilforn før han kom i sin grav.
Det Aar ham døde fra hans Ægte-Ven og Mage
Har Hjerte-Suk og Sorg forkortet ham hans Dage.
I Guds Haand Sielen er, hans Been her hvile tar.
Vist er han salig der, som her han erlig var.

Født Anno 1644 d. 20 October.

Død Anno 1706. d. 28. Nvbr. Kl. 10½ Aften.

- Fridrich Suhr Amtsforvalter i Nysted, f. 1644 † 1706 (8 Børn).
- M. Bernt Suhr Præst i Købelev, f. 1677 † 1745 Fr. Bernt Suhr Præst i Købelev, f. 1710 † 1767
- Bertel Wichmann Suhr Købmand i Maribo, f. 1758 † 1821
- Hans Hornemann Suhr Købmand i Nysted, f. 1794 † 1850*

Pag. 60 Paa den anden Kiste et vers over hans Hustru:
Cathrine Peders født i Svendborg 1639 død i Nysted d. 3 Maj 1706.

Den fjerde Kiste gemmer Støvet af den dydsirede Jomfru Sal. Anna Suhr født paa Fuglsang 1711 af Pensionario sal. Claus Suhr og moderen Anna Maria Lunds. Død d. 5. Febr. 1728 i sin Alders 17de Aar**.

I 1862 d. 30de Juli blev den underjordiske Begravelse færdig og lukket. Den ligger paa det samme Sted, hvor det forrige Suhrske Kapel stod over Jorden***.

*Se Side 114

**Claus Suhr, Søn af Kammerh. Fridr. Suhr, Forpagter paa Fuglsang f. 1680 † 1727.

***S. 317

Håndskriftets side 188

Den er 4½ Alen bred, 6-7 Alen lang. 6 Trappetrin føre ned til den. Deri 5 større Kister og 1 Barnekiste*. (Grundplanen S. 167. S).

Pag. 62-63 Andre Begravelser. Capitain Hans Nielsen begrav. 1669, Oberstleutnant Duplat begrav. 1720. Ritmester Friederich Christian Bugge begravet A^o 1740 d. 9 Juli. Ophængte Kyrritzer, Sporer, Sværd og Skede og 2de sorte Taftes Fahner betegner disse Krigsmænds Hvilested.

Pag. 64-69 Begravelserne under Kirkegulvet I Koret:
Knud Madtzen Lerche, Provst og Sognepræst hensov i Herren Anno 1666, 74 Aar gammel. Og hans Hustru Sophia Anthonii Daatter Bathe, som døde A^o 1653, 53 Aar gammel. Den sidste indsatte i denne Begravelse var sal. Karen Lerche, Provst Peder Bøgvads Efterladte, død 28. Jan. 1744.

Under Lecteret i Taarnet: erlig, actbar og forstandig Mand, nu salig hos Gud Iver Nielsen, f. i Holsten 1615. Hans fyrstelige Naade Printzen høyløflig Ihukommelse Christiani Mundskienk i 5 Aar. Var Kiøkken-Skriver paa Nykjøbing Slot i 5 Aar. Ampt-Skriver paa Aalholm i 7 Aar. Raadmand i Nysted i 7 Aar. Gift med erlig, dydig og gudfrygtig Matrone Johanne Knuds Daatter Lerche i 5 Aar og 5 Uger* Var af Gud velsigned med 8 Børn, 4 Sønner og 4 Døttre. Døde 20 Nobr. 1666, 52 Aar gammel. Hans Hustru Mester Knud Lerches Datter var født i Nysted 6 Maj 1631.

* ? (15?). (i 1658 var hun gift med Iver Nielsen Se Side 156)

Håndskriftets side 189

Anno 1659 er Iver Nielsen tilladt denne Arvebegravelse under Taarnet for hans store Fortjenester baade af Spirets Tekning, den nye Klokkes Befordring fra Nykjøbing samt andet mere til Kirkens Bedste af Phil. Jochum Barstoff. I denne Begravelse indsat Jacob Flindts Hustru Juli 1821.

Pag. 66 Ligstenen under mellemste Lysekrone. Anno 1649 haver Mathias von Westen, Raadmand i Nysted med sin kiere Hustru Citzel Knuds Daatter ladet denne Sten bekoste over hans forige Sl. Hustru Mette Ifvers Daatter, som døde 1641 d. 28 Mai og hendes første Mand Hans Pedersen, fordem Raadmand heri Byen, som døde 1637 d. 3 Aprilis samt Begge deres Søn Peder Hansen, som døde 10 Martii 1638. Gud give dem alle en glædelig Opstandelse paa den yderste Dag.

Pag. 67 Mathias von Westen var og Kirke-Verge fra A° 1640 til A° 1676, som er 36 Aar. Men han er ikke begravet under denne Steen. Under den er lagt Jacob Rahr, Tolder i Nysted A° 1831 d. 12 April

Pg. 68-69. **Andre Ligsten**

- Ridefoged Christen Jessøn f. 1611.
- Søfren Christesen.
- Erlig og gudfrygtig Maren Jens Daatter Beyers.
- Christen Jensen f. i Tønder 1615, død i Nysted 7 Febr. 1649.
- Maren Christens Daatter fød i Nysted 1646 d. 27 Junii. død ibid. 10 Junii 1647.
- Jens Thomesen, Ridefoged paa Aalholm begrav. 1667.
- Erlig og velacht Mand Niels Hendrichsen Ledsøe, som boede og døde heri Nysted d. 11 Mai 1653. Desligeste hans kiere Hustru Maren Jens Daatter.
- Petter Hansen Trevenund. Seinen Erben 1646.
- Christen Andersen Rod, fordem Borger og Kirke-Verge, som hensoff i Herren A° 1655 d. 13 Mai 49 Aar gammel og hans Hustru Cathrine Peders Daatter.

Håndskriftets side 190

- Paa en anden Sten læses saameget: Herunder hviler Johanne Knuds Daatter og Anthonine Knudsen Lerche, som var Mester Knud Lerches, Sognepræst i Nysted og Sophie Bathes Børn.
- Pag 72-73.
- Erlig og velacht Mand Christopher Jørgensen. Borgmester i Nysted och Schrifver paa Aalholm, som døde 6 Februar udi sit Alders 42 Aar. Og Hustru --- Borre Søfrens Daatter, som hensoff i Herren udi sit Alders --- Aar. Gud gifve dennem en glædelig Opstandelse.
 - Under samme Sten begravet 1667 Borgmester Michel Pedersen hos sine 3 Hustruer.
 - Ligeledes under samme Sten Erich Jørgensen Knaph. 14 Juli 1730, saa og Mad^m sal. Maren Knaphs A° 1731 d 22 Juni.
- Pag 74-75
- Kgl. Lehnsmand til Aalholm Jørgen Rud til Vedbye-Gaard.
 - Mathiis von Westen begravet 20 Oct. 1677.
 - Kirsten Mads Daatter havde 2de Mænd, der begge var Borgmestre i Nysted, den første Christen Vedersen død 1618.
 - Raadmand Mathiis von Westens Begravelse - den hand 1668 for sin lange og tro Tjeneste

som Kirkeverge, da i 28 Aar (i alt 36 Aar) samt Besværlighed og Umage med den nye Kirkes Udbygning, Spirets Opsettelse, Lecterets Forflyttelse, Præstegaardens Opbyggelse efter Ildebranden 1654 og andet mere (forærede 1639 en Lysekroner) fik for sig og sine Arvinger.

- Henrich Skovriders
- P. 76-77 • Endnu kendeligt: Olaus Stud Pastor Neostadiensis ----- 1618 d. 7. Junii posuit hunc

Håndskriftets side 191

- Mad. Dresler. Petre August Dam begr. i Deb. 1749.
- Kapellanerne Hr. Henrich Smith begr. 1851
- og Hr. Horn og Hustru A^o 1746 i Juli.
- Jacob Rosenqvist Kirkeværg fra 1683 fik Aar 1700 gravsted i Kirken for 10°; begravet Aar 1705.
- Søren Bøg fordem Sognepr. i Nysted, tilsidst i Kjettinge, hvor han ligger begravet, under en Sten med latinsk Indskrift. Død 29 Marts 1607. 72 Aar gammel.

(1675 og Aaringer efter har Staaderfogden taget vare under Prædekenen at jage Hunde ud af Kirken og at holde Styr paa Ungdommen paa Lecteret).

(1777 ult. Januarii er Kirkens Blok befunden opbrudt af Skarni Mennesker).

(ligeledes 1647, 1680, 1767 Rhode S. 371).

Pag. 113 **Det Pappenheimske Kapel**

- Anno 1763 (S. 173, 185). Da Hr Geheime Conference Raad og Stifts-Befalingsmand over Lolland Falster Hr. Friderich von Raben lod indrette det af Just Frideric von Pappenheim bekostede og først indrettede Begravelse sig til en Begravelse og derfor lod xxnke alle de derinde ældgamle jordfundne Kister, fik man Lejlighed til at efterse baade Kisternes Tal og hvor læseligt paa samme kunde observeres, førend de blev nedladt til evig Forglemmelse. Kisternes Antal var 16, 8 store og 8 Smaa

Håndskriftets side 192

1. Her hviler den hoyædle og velbaarne salig hos Gud Frøken Hilleborg Leonore Reichau, Hr. Georg Ernst v. Reichau, kongelig Majests Etatsraad og Amt-Mand over Aalholms og Haldsteds Amter og Friherrinde Sophia Amalie Holck deres Datter. 24 Oct. 1690.
- Pag. 114 2. Die hoh-edle und wollgebohrne Frau Frau Anna Margarethe von Knutten f. 1678 gift 1699 25 Sept. Med Amtmand Teichau, død 5 Dcbr. 1712. 34 Aar gl.
- Pag. 115 (3.?) Georg Ernst von Reichau f. 1658 7 Maii, død udi Nyekiøbing 2 April 1735.
4. ulæselig Indskrift.
5. Just Friderich von Pappenheim til Søholt, Søn af Jørgen von Pappenheim til Liebenow og Mergrete von Falkenberg til Blaicrennow. --- Gud kaldte ham fra denne elendige og svigefulde Verden og til sit ævige Riges Glæde og Herlighed paa Aalholm Slot d. 30 Sept. 1649.
6. En Datter af J F. v P. og Regitze Urne. Magdalena Sybilla von Pappenheim f paa Halsted Kloster 8 Jan 1634, død paa Nørre-Gaard 1676 d 22 Jan. 42 Aar gl. gift med Otte Jova von Korf til Klints.
7. Den høyædle og velbaarne salig Frue Fru Regitze Urne født og oprunden af uhrgamle, høyædle Forfædre* baade paa Fædernes og Møderne: Datter af Knud Urne til Aarsmarche og Mergrete Grubbe til Beckeskov f. August 1608 paa Tryggevelde, død paa Søholt 6 Marts 1679. 70 Aar 5 mdr. gl.

*Urneætten hørte den gang til Landets mest ansete Slægter. Af Knud Urnes Sønner (altsaa Brødre til Regitze U) var Christoffer U., Norges Statholder, Jørgen U., Danmarks Rigsmark. Ogsaa i de skaanske Provinser fandtes Medlemmer af Ætten, en Palle U. til Gyllebo (ved Simrishavn) g.m. Tolle Ulfstand

Håndskriftets side 193

8. Knud Alexander v. Pappenheim, Søn af J. F. v. P. og Regitze Urne, f. paa Aalholm 14 Maj 1645. Var i Kurfyrsten af Sachsens og den Tyske Kejsers Tjeneste "og lod sig udi mangfoldige farlige Occasioner bringe. Der han omsider af stor Svaghed, som den udstandne Krigs-Travallie hannem foraarsaged, sig vilde lade curere, kaldte Gud ham fra Uro og Møje til Paradises Glæde paa sin Fædrenegaard Søeholt hos sin kiere Moder d. 22 Januar 1677. 31 Aar 7 Maaneder gammel".

Pag. 119 Det Rabenske Kapel

1782 I den af Hs. Excellence Hr. Geh. Raad Raben Anno 1782 med Kirkens Herrer Directeurers Bifald nye opbygte Begravelse, hvis Indgang er fra Vaabenhuset, blev 16 Sept. 1790 det første Lig indsat.

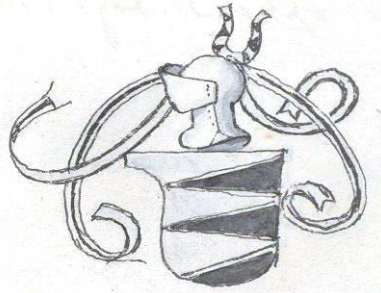
- Fru Geh. R. Grevinde Raben f. Buchwald, 54 Aar gl. og som havde senest gift og boet paa Aalholm i 33 Aar, død 28 Aug. 1780. Hun var en Dame prydet med alt det, der gør stor for Gud og Værden.
- Anno 1791, d. 16de Juni blev samme Begravelse indsat.: Hs. Excellence Geh. R. Grev Otte Ludvig v. Raben, 61 Aar gl.
- tilligemed hans Datter. Comtesse Margrethe von Raben, hvilke begge af den grasserende Mæslinge Sygdom døde i Kiøbenhavn d. 5 Maj, hvor de havde opholdt sig Vinteren over.

Håndskriftets side 194

Lensmænd paa Aalholm

og Stiftamtmand over Lolland Falster (efter Rhode og Wejer)

Kersten Kule	1364-70
Werner Menvekow	1388
Jens Olufsen	1398
Erik Krummedige	1420
Oluf Axelsøn Thott	1446
Johan Frille	1449
Mogens Ebbesøn Galt	1463
Johan Venstermand	1499
Anders Tegemat	1504
Hans Kruse	1511-17
Knud Pedersen Gyldenstjerne	1517
Otto Krumpen	1518
Søren Stampe	1524
Otto Holgersen Ulfstand	1525
Jørgen von der Wisch	1528-35
Johan Rantzau	1538
Knud Gøye, Kærstrup	1540
Erik Rosenkrands, Kærstrup	1551
Jørgen Rud til Vidbye. Gaard	1552
Mogens Erichsen Mormand til Bramslykke	1550-70
Albert Oxe til Krænkerup	Død 1577
Hach Wlstand til Heckebjerg	Rigens Raad 1592

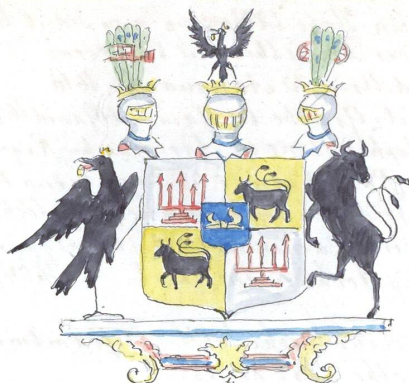
Ulftands Vaaben, 2½ sorte Spidser fra venstre i Sølv. Vesselhorn paa Hjælmen med samme Mærke.

Håndskriftets side 195

Lensmænd paa Aalholm og

Stiftamtmand over Lolland Falster

Fridrich Hobe til Boserup	g.m. Sidzel Urne
Anders Dresselberg til Vognerup	
Knud Urne til Aarsmarche	1610
Lauritz Gruppe til Gammel-Gaard	1618
Christopher Urne til Aarsmarche	Rigens Cantzler 1629
Palle Rosenkrands til Krænkerup	1640
Just Friderich von Pappenheim til Søeholt	1644
Friderich Barndewitz til Rubierregaard	1651
Philip Joshum Barstorf	1654
Cornelius Lerche	1654 Stiftamtmand
T. Grothe	1682 død 85
Marcus Giøe	1687
Henning Lützwow til Søeholt	1692 død 1722
Georg Ernst von Reichau	Conferentz. Og Etats-R 1723 † 35
Peter Neve	1735 forflyttet 1738
Friderich Raben	Geh. Conferentz. R 1738 afsk. 64 dør 73
Godske Hans V. Krogh til Søeholt	Kammerherre 1765
Friderich Krag Juel Wind	Baron 1782
Munthe af Morgenstjerne	1804 død 1811
Hans Vilh. Cederfeld de Simonsen	1811 død 1836
Mathias Reinhold v. Jessen	f. 1780 1836-49
Fred. Chr. Holsten	1849 -
C. A. Fabritius-Tengnagel	f. 1836. 3/9 1885 Kammerherre - 1/10 1903 (i Sorø 15/8 1926 c. 90 Aar gl. g. Vilhelmine Sørensen > 1907)
G. H. V. Feddersen	f. 1848. 1/10 1903 (Tidl. Amtm. i Ringkjøbing) Kammerherre. † 11/9 1912
Dyholm	

- Raben: halv Guldlilie i blaat. (midterste Hjælm).
- Levetzau: rød Armstage ell. Faldgitter i Sølv (venstre Hjælm).
- Plessen: dobbelthalet Tyr i Guld (højre Hjælm).

Lensgreverne paa Aalholm

[red: Slægten]

- Johan Otto Raben f. 22 Febr 1646 død 11 Nvb. 1719. Gift 1° med Dorothea v. Reichau død 1689. 2° 12 Juli 1692 med:
- Emerentia v. Levetzau f. 22 Juni 1669, død 11 Febr 1746. Købte 1725 af Kongen Aalholm og Bramslykke, hvoraf han 1734 oprettede Grevskabet Christiansholm for sin Sønneson.
- Søn: Chr. Frederik Raben, Geh. R., Stiftamt. Over Loll. Falster f. 10 Sept. 1693 død 26 Febr. 1773, g.m. Birthe von Plessen f 12 Sept. 1707 død 5 Juli 1786). Deres Søn.

Greverne

1. Christian Raben var den første Lehns greve, f. 27 Sept. 1724, død 30 Sept. 1750, ugift.
2. Efterfulgtes af Broderen, Otto Ludvig Raben, f. 15 Jan. 1730 død 5 Maj 1791. g. 1757 m. Anna Cathrina Henningsen Buchwald f. 31 Dcbr. 1736 død 28 Aug. 1790.
3. Deres Søn: Frederik Christian Raben f. 23 Marts 1769 død 6 Juli 1838 paa en rejse til Brasilien; gift 5 Apr. 1794 med Amalie Gregersine Juel f. 7 Sept. 1775, død 31 Marts 1813. 11 Børn.

4. Deres Søn: Gregers Christian Raben f. 22 Marts 1796 død 27 Maj 1875 paa Søbo. Dr. phil., gift 26 Apr. 1821 m. Anna Lund f. 11 Jan. 1803 død 23 Nvb. 1851.
5. Hans Broder: Julius Raben f. 27 Sept. 1804. Cand. jur. Død 2 Oct. 1879; gift 23 Febr. 1840 m. Jensine Christiane Wolff f. 10 Juli 1815 død 29 Juli 1888.
6. Iosias Raben-Levetzau f. 20 Aug. 1796 død 1 Febr. 1889. gift 24 Jan. 1845 m. Siegfriede Victoire v. Krogh f. 12. April 1823.
7. Deres Søn. Frederik Christopher Otto Raben-Levetzau* f. 27 Maj 1850; gift 8 April 1886 m. Lillie Suzanne Moulton f. 19 Debr. 1864.

[Red: Senere tilføjelser]

- Siegfred Victor R-L. f. 20 Jan. 1891.
- Aalholm blev overtaget af den yngste Søn Baron Johan Otto Raben-Levetzau.

*Udenrigsminister 13 Januar 1905 (Ministeriet I. C. Christensen); død 1933.

[Restaureringer - Red.]

1862

underkastedes Kirken under Arkitekt Dahlerups Ledelse en gennemgribende Restauration. Bekostningen - ikke mindre end 14000rd = 28.000 Kr. - vidner om dens Omfang. Stoleværket, Panelerne og Gulvet fornyedes, Pulpituret nedtoges; de aabne Gravkapeller afskaffedes. Det Suhr'ske blev nedrevet (s. Side 187), det Pappenheimske tilmuret.

Dette, der midt i det foregaaende Aarhundrede af Geh. R. Fr. Raben var indrettet til Begravelse, stod ved en flad, med Gitterværk forsynet Bue i aaben Forbindelse med Kirken, saa at man fra den kunde se Kisterne (Emerentia Levetzow), Grev Chr. Raben o.a. s. Side 185). Gulvet i Kapellet laa omtrent 2 Alen over Kirkegulvets Niveau. Nedenunder, altsaa i en Slags Kælderetage, var der ogsaa - og er endnu - Begravelse, nemlig Geh. R. Fr Rabens og Birthe v. Plessens. Forinden Bueaabningen murede til, hensatte man i Kapellet som i et Pulterkammer "Gadderværket", der havde indhegnet Døbefonden, et stort Krucifiks og andet "gammelt Skrammel".

Der foretoges nemlig den grundigste Udrømning af Mindesmærker fra Fortiden, alle Epitafier, Tavler og Malerier kasseredes undtagen de to større Portrætmalerier - heldigvis! Alle Ligsten fjernedes paa Knud Lerches nær. Den er senere 1891 fra sin Plads i Koret bleven flyttet udenfor og opstillet paa Højkant imod det Pappenheimske Kapels Sydmur (Se Tegning S. 173). Man gjorde kort sagt, rent Bord, og dersom Wejers Bog ikke havde været, vilde man snart ikke mere have noget Begreb om Kirkens Udseende og Udsmykning i tidligere Tid; et stort Afsnit af dens Forhistorie, der for en stor Del falder sammen med Byens, vilde være tilintejgort og Mindet om mange Mænd og Kvinder, der have levet og virket her, vilde være prisgivet "ævig Forglemmelse".

Selv om de kasserede Sager i og for sig ikke besad nogen kunstnerisk Værdi, saa havde de dog i et hvert Fald kulturhistorisk Betydning og havde fortjent en skaansommere Behandling. Det lykkedes at gøre Kirkerummet saa tomt og nøgternt, som det paa nogen Maade var muligt. Senere bestræbte man sig med held for at gøre Indtrykket endnu fattigere og kedeligere ved at overstryge Vægge og Hvælvinger med grågul Limfarve ("Køkkenfarve") og male Stolestaderne med lys Egetræsfarve i omtrent den samme Toneart.

Håndskriftets side 199

Endelig satte man i Firserne kronen paa Værket ved en ganske usagkyndig og pietetsløs Oppudsning af Alteret og Prædiestolen. Man undsaa sig ikke ved at overmale og udslette Aarstal, Givernes Navne, Kingos Vers, gamle Vaabenskjolde, ja, man borttog af Lydhimlen nogle pyramideformige Spidser, fordi - ja det er ligefrem tragikomisk - fordi de "ikke passede til Stilen" og erstattede dem med nogle af en Snedker forfærdigede Kors. Der er intet nænsomt Øje, der vaager over de gamle Kirkebygninger; enhver kan mishandle den, som han har Sind og Forstand til. (Se Side 257).

Aar 1900

foretoges paany en omfattende Restauration af Kirken, ledet af Arkitekten Professor H. Holm, der ogsaa har forestaaet Restaureringen af Aalholm Slot og Kjettinge Kirke. Men forinden jeg omtaler den, vil jeg meddele nogle Uddrag af Professor Holms Indberetning til Nysted Kirkeinspektion d. 8de Juni 1900.

- S. 3 "Jeg tror, at den (Ϸ: Kirken) maa skrive sig fra 1400 Tallets sidste Halvdel. (Se S. 216). I Vest har Kirken haft Gavlf, der foroven har været delt med Blindinger, hvori Buefriser, hvilket endnu ses bevaret inde i Taarnet ovenover Hvælvingen". Taarnet. Det er i Plan ikke retvinklet men dannet et Parallelogram, hvis ene Diagonal er større end den anden. Det vrider sig nordefter med den vestre Side. Det er overhælvvet med en Stjernehvælvning fra et sildigere Tidspunkt end Skibets Hvælvinger (Side 167).
- S. 5 "Alle disse dele (Ϸ: Skib, Taarn, Pappenh. Kap.) ere, saa højt som Kirkens Gesims ligger, udførte i Munkeskifte.

Håndskriftets side 200

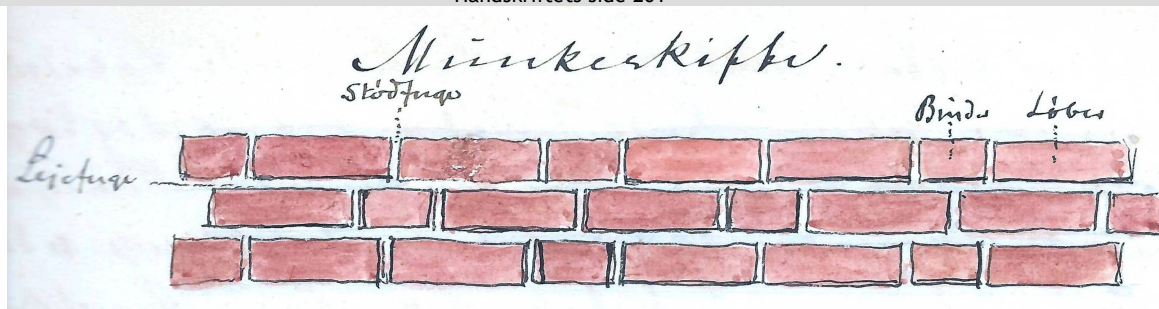
- Stenene have paa Kirken en glødende farve, paa Taarnet ere de lidt blegere og paa Kapellet træffes Sten med iblandet gult Ler. S.
- S. 7 "I Syd træffes ved Taarnet en Udbygning, hvori en Vindeltrappe. Trappens Akse ligger i Kirkegavlens

Indsides Forlængelse og kan derfor ikke, som var anført i Beskrivelsen i histor.-antikvar. Arkiv, dække over Kirkens oprindelige Indgang, hvilken maa have været længere østpaa. "I Nord findes udfør Gjordbuen imellem 3^{die} og 4de Hvælving (regnet fra Vest til Øst) en anden Vindeltrappe i Hjørnet imellem Kirken og den senere tilbyggede Ny Kirke". Den "ny Kirke" er opført af tyndere røde Sten i Krydsskifte med iblandede Sten af gult og rødt Ler paa Granitsokkel".

- S. 9 "Paa Taarnet ophører en Snes Skifter over Kirkens Gesims det regelmæssige Munkeskifte; herover kommer saa Pletter af gult Murværk uden regelret Skifteveksel og andre Pletter udmurede med noget blegere røde Sten i Krydsskifte; begge Dele hidrøre rimeligvis fra en Skalmuring i Stedet for forvitrede Sten. Øverst er der helt rundt blegere Sten og en Gesims, vistnok fra en temmelig ny Tid. I Taarnets Vestsiden er forneden udbrudt en ny Dør med et spidsbuet Vindu ovenover tredelt med 2 murede Stave. - 3 krydsformede Murankere. Kobberhængerende med Nedløbsrør. I Sydsiden findes nederst en stor pudset Blinding, foroven halvcirkelformet, omgivet af 2 retvinklede Tilbagespring. I den Blinding er der senere indsat et 4 rammet Trævindu for at kaste Lys ind ved Orglet".
- S. 11 "Kurvehanksbue over Vinduerne i Pappenh. Kapel, paa Siderne af den forloren Fugehugning. Midtfaget i Øst i Koret tilmuret i Blokskifte (findes ofte efter Munkeskifte og før Krydsskifte)"

Se Side 269

Håndskriftets side 201

Munkeskifte

De rytmiske Led i hver Række (Skifte) bestaa af 2 Løbere og 1 "Binder". "Løbere" kaldes de Sten, der vende Langsiden ud, "Bindere" de, der frembyde Tværsiden. Munkeskiftet benyttedes omtr. til Reformationstiden, altsaa helt ind i det 16de Aarhundrede. I Krydsskiftet, som derefter kom i Brug, afveksle Skifter alene bestaaende af løbere med Skifter alene af Bindere*.

"Munkestenene" ere større end almindelige Mursten

	Tykkelse	Bredde	Længde
Munkesten	3-3¼"	5¼"	11"
Alm. Mursten (Mopper)	2"	4¼"	8¾"

[Spiret Red.]

Det første og bedste ved Nysted Kirke er dens herlige Spir der er enestaaende heri Landet, særlig efterat dets Søster Radsted Spir ved en ulykkelig Hændelse gik til grunde i Luer, inden man havde en paalidelig Opmaaling af det**. Det har oprindeligt været belagt med Skiferskæl***.

S. 15 Altertavlen

opsat 1697 (1694?)****. "Den har Præget af sen Renæssance med fladtrykte Voluter, vredne Søjler og Ornamentter, som i en Tid, man saa ned paa denne Tids Former, sammenligneder med krumme Osteformer. Forneden indeholder Midtfeltet den hellige Nadver. Til hver Side 2 Søjler; ovenover er Opstandelsen, til hver Side en vredne Søjle. De nederste Søjler har kun en Ring foroven, intet Kapitæl, og Ornamentalslyngninger følge Vridningerne opefter.

*Se Side 269

**Lynnedslag i Foraaret 1898. Det er opført igen af Arkitekt Glahn

***Nysted Spir opmaalt i foraaret 1899 af Arkitekt Paludan

****(S. Side 175).

Håndskriftets side 202

Herover er Entablement, hvorpaa der til venstre staar Troen med Kors og Bibel, til højre Retfærdigheden med Sværd og Vægtskaal. Til Siderne Vinger af Form som et halvt Hjerte. Mellem Søjlerne findes Fodstykker til Figurer. Foroven er der ligeledes Vinger ned til Siderne, og Søjlerne have toscanske Kapitæler og Baser. Øverst Ornamenten med en Figur: Herren med Verdenskuglen og over Søjlerne til venstre Moses med Lovens Tavle, til højre Aron med et Røgelseskar. Materialet er, saa vidt jeg har kunnet undersøge ikke Egetræ; det er krideret, altsaa ikke anset for at være færdigskaaret i Formerne. Nu er det egemalet og forgyldt". "Alterstagerne ere smukke i Formerne; den ene er temmelig lappet. Anno 1697"

"Døbefonten

er af Malm, Kummen og Stammen, men Foden er af Træ. I Ringen om Kummen staar Paasche Jensøn og Maren Jørgens Daatter Anno 1697. Fra Træfoden er opsat 4 større og 4 mindre Blade skaarne i Pære eller Lindetræ, stærkt kriderede, malede og broncerede. Mon disse ikke have hørt til en Daabshimmel?" "Døbefadet er drevet, temmelig simpelt, maadeligt i Tegning**".

"Prædikestolen

staar paa Gjordbuen imellem 2de og 3de Hvælving. Trappen er raadden opad Muren. Rækværket er gammelt, men af Fyr. Selve Prædikestolen er af Eg og har 4 + 1 Sider. Lydhimlen er 6 kantet. Den er ganske smuk i Forholdene, har saakaldte Beslagornamenter men ingen Figurer. Den er stærkt overmalet som Egetræ og forgyldt paa Ornamenterne.

*Den lille runde Plade, der ses paa Fodstykket (Fotografiet S. 175) er Sølvpladen af Morten Matzens Klingbøjtel (S. 171), der aldeles meningsløst var bleven opslaaet paa dette Sted, hvor oprindeligt Kingos vers havde sin Plads. C.A.H.

**Om dette skulle være et Messingbækken foræret af Præsten Hr. Oluf Stud 1594-1618? S. Side 177

Håndskriftets side 203

Man kan dog i forskellig Belysning se, at der i Fyldningerne har været Vaaben og under disse kan læses KNUD WRNE ---- RENE SKINKEL GRUB. Prædikestolen skriver sig fra lige først i 1600 Tallet* og i Fyldningerne underneden skimtes gothiske Bogstaver: Sandelig, sandelig**.

"Orgelet er nyt og af Fyrretræ" ***.

"Stoleværket er nyt og af Fyrretræ malet som Egetræ; i Gangene og i Koret ligge Lerfliser af temmelig profan Karakter".

Det nuværende Kirkeur er anskaffet 1857 for 1000 Rdlr. Allerede 1854 anmodede Borgerrepræsentationen Kirkeinspektionen om at anskaffe et nyt Ur, da det gamle gik helt forkert.

*1605

**Efter Wejer har der staaet; Anders Dresselberg F(ru) Karene Skinkel, Knud Urne F(ru) Martha Grubbe o.s.v. ligeledes angives Skriftstederne - samt fra Lydhimlen Anna 1605 (Wejer pag 24)

***1859, 3.500 Rdl. C.A.H

Fot. J. Möller.

1900

Lyskrone, skænket 1639 af Mathias v. Westen.

Nysted Kirke 1900

Fot. Sileutz Müller 1900 - Lyskrone, skænket 1639 af Mathias v. Westen. S. 179

Restaurationen aar 1900

søgte saa vidt muligt at raade Bod paa nogle af de i 1862 begaaede Fejlgreb, takket være Arkitektens Sagkundskab og Kirkeinspektionens, navnlig dens Formands Pastor Graaes levende Interesse for Sagen. Foranledningen til, at den sattes i Værk, var for det første den, at Lehns greve Raben Levetzau havde indvilliget i at afstaa det Pappenheimske Kapel eller rettere dettes øverste Afdeling, den 1862 tilmurede Raben'ske Begravelse, til Kirken imod at faa udvidet sit Stolestade. Og Kirkeinspektionen ønskede at komme i Besiddelse af Rummet for at indrette det til Sakristi.

Det grevelige Stolestade paa den nordre Side i det første Hvælvingsfag næst Koret blev da ombyttet med det saakaldte "Sakristi", en lukket Stol langs Udvæggen, der havde været benyttet af Præstefamilien. En smal Dør førte fra den ud til Kirkegaarden, og til den anden Side ud mod Kirken var der røde Trækkegardiner for Vindusaabningerne*. Skabet, som omgav Stolen, fjernedes, saa at der nu er aaben og kun adskilt fra Nabostolen var et Tremmeværk. Udgangsdøren muredes til. For det andet havde der vist sig Svamp i Træværket paa forskellige Steder i Kirken.

Ledelsen overdroges Professor Holm. Arbejdet paabegyndtes i Juni Maaned, men antog, efterhaanden som det skred frem, et betydeligt større Omfang end fra først paaregnet. Det viste sig nemlig, at Svampen var udbrudt overalt, under hele Gulvet, i Panelerne, Stolestaderne, Prædikestol. Knæfaldet o.s.v.

Indretningen af Sakristiet

I Juni 1900 gennembrødes den tidligere omtalte tilmurede Bue til det Pappenheimske Kapel, der i over 40 Aar havde henligget i fuldstændig Mørke og Aflukning; thi ogsaa Vinduerne var blevne tilmurede.

* Under det tilmurede Vindue O (der er smallere og kortere end de andre Vinduer) Grundplan S. 167

Fot. af Sileutz Müller, Nysted

Nysted Kirke: Krusifiks
Fot. af Sileutz Müller, Nysted

Håndskriftets side 207 (side 206 er tom)

De i Kapellet opstillede Kister, 6 i Tallet, nemlig 2 store og 1 lille af Marmor samt 3 Trækister, hvoraf de to være Barnekister og helt sammenfaldne. Alle disse Kister skulde flyttes om i det grevelige Kapel paa Nordsiden.

- De to Kister af sort Marmor med Ornamenten og Indskriftstavler af hvidt Marmor, gemmende Ligene af Emerentia v. Levetzau og Grev Chr. Raben, døde henholdsvis 1746 og 1750, vare meget store og svære og maatte derfor tages fra hinanden. Efter at være skilte ad viste det sig, at de indesluttede hver en halvtforraadnet Trækiste. Heri saas, liggende paa Høvlspaaner de næsten til Skeletter indskrumpede, mørktfarvede Lig, der udbredte en sødlig vammel Lugt.
- Den bevarede Trækiste indeslutter Liget af Mariane Magdalene Elisabeth Scharffenberg f. 1798, død 1856, gift med Grev Siegfred Victor Raben f. 1796, død 1866, Søn af Lehns greve Fr. Chr. Raben og yngre Broder til Lehns greverne Chr. og Julius Raben.
- Ved grunden af det Pappenheimske Kapels ydermure brødes et Hul, saa at man kunde stige ned i det nederste Rum. Her fandtes to meget store, i Sammenføjningerne noget løsenede, graa Marmorkister, hvori Gehr. Stiftamtmand Fr. Chr. Raben f. 1693, død 1773, og hans Hustru Birthe v. Plessen, f. 1707, død 1786,
- foruden at Par helt ødelagte Barnekister af Træ. Kisterne lodes staaende urørte og Hullet tilmuredes igen.

I Kapellet var, som omtalt Side 198, bleven hensat adskilligt af Kirkens gamle Inventar, der nu atter blev bragt for Dagens Lys, nemlig: "Gadderværket", der havde staaet omkring Døbefonden, skænket tilligemed denne af Paaske Jensen Anno 1697. Det er et Slags Stakit med Blade- og Planteornamenter, forfærdiget af Træ, krideret og belagt med flere Lag Maling, hvoraf det inderste, altsaa oprindelige, synes at have bestaaet væsentlig af røde og blaa farver. Det er ganske kønt, men saa skrøbeligt og medtaget af Tiden Tand, at det visnok

Håndskriftets side 208

vanskeligt lader sig istandsætte. Et par ligeledes fundne Statuetter, forestillende Englefigurer, antages at have været anbragt paa Piedestaler over Støtter ved Værkets Indgangsdør.

Endvidere fandtes et stort Trækrucifiks i gothisk Stil. Det er krideret og malet og ved Enderne af de fire Korsarme ere Evangelisternes Symboler udskaarne. Det er, som man vil se af Fotografiet S. 205, et ejendommeligt og udtryksfuldt Arbejde, der fortjente at istandsættes for at atter at indtage en Plads i Kirken. Indtil 1862 var det ophængt oven over Bueaabningen til Kapellet, hvor nu Iver Nielsens Billede er anbragt. Dette tilligemed Knud Lerches skulle have haft Plads over de to Alterse nærmeste Vindue i Koret, som altsaa har været blændede*. Ligeledes fandtes Skroget af det af Wejer omtalte gamle Skib.

Den store Bueaabning ind til Kapellet sad ikke midt paa Vægfladen, men var forrykket mod Vest, og da den tilmed havde en bred og flad Form kunde den ikke benyttes som Indgang til det nye Sakristi. Den blev derfor tilmuret saaledes, at den efterlod en smallere men forholdsvis højere Døraabning midt i Faget c. lodret under Buens Spids og i denne indsattes en Dør efter Prof. Holms Tegning.

I Sakristiet udhuggedes de gamle Vindusaabninger og den østlige Udmur gennembrødes ved Hjørnet ind imod Kirken til en Dør, ad hvilken der udefra er Indgang til Sakristiet. Der indlagdes Varmerør, hvidtedes og opstilledes Stole. (Kirkens nuværende Varmeapparat er fra 1894).

Da Gulvet i det til Sakristi forvandlede Pappenh. Kapel ligger omtrent 2 Alen over Kirkens Gulv, fører nogle Trappetrin ned til en Bro, der langs Kirkemuren løber hen til Prædikestolen og paa den anden Side med et Par Nedgangstrin ender ved Koret.

*Se Side 180

Et nyere Skib, Fregatskib fra Begyndelsen af det 19de Aarh., har henligget paa Loftet i en meget ramponeret Tilstand. Se Side 403 og 406.

[Kirkens indre - Red.]

Da det, som sagt, viste sig, at Svampen var udbredt overalt, blev alle Stolestaderne flyttet ud og hele Gulvet brudt op. Grunden under dette udgravedes i en Dybde af 12 Tommer. Der paafyldtes først et Lag løse Skærver, derover Skærver blandet med Grus og Cement og øverst et Lag Cementpuds; intet Trægulv, men Kokustæpper.

Korgulvet blev belagt med sorte og hvide Fliser af brændt Ler i et af Prof. Holm tegnet Mønster. Panelerne fjernedes; i deres Sted asfalteredes Murfladerne.

Da Stolestadernes indre Ende havde været indfalset i Panelet, og da dette ikke opsattes igen, maatte de forsynes med nye Endestykker, ligesom ogsaa det af dem og de dele, der var angrebne af Svamp, erstattedes af nyt Træ. Stolene maledes i en mørk, brun Tone.

Limfarven afvaskedes paa Vægge og Hvælvinger, og disse blive hvidtede.

Prædikestolen og dens Lydhimmel nedtoges og befriedes for overmalingen. Derved kom den oprindelige Dekoration saaledes til Syne, at Prof. Holm kunde tage Tegninger af de til den hørende Vaabenskjolde. Den rensedes derpaa fuldstændig for Malingen og bejsedes i mørk Egetræs Farve. Det er Meningen, at den skal føres tilbage til den gamle Skikkelse. Paa Lydhimlen opsattes spirformede Spidser i stedet for Trækorsene.

Knæfaldet ved Alteret fornyedes og et nyt Gelænder med Baluster, tegnet af Prof. H., opstilledes. Alteret selv nøjedes man foreløbig med at give en mørk Maling i stedet for den tidligere lyse Farve, medens en gennemgribende Restauration udsattes til et senere Tidspunkt. Dertil blev der under 16 Dcbr. 1900 bevilget 1500 Kroner af det Suhrske Dødsbo*.

*Se Side 199 - Side 403

Alle Vinduerne fik ny Blyindfatning og i den spidse Bue foroven indsattes en cirkelformet Glasdekoration af rødt Glas i Firkløverform.

Restaurationen paabegyndtes i Juni Maaned 1900 og varede til Dcbr. I denne Tid var Kirken lukket, og Gudstjeneste holdtes i teknisk Skoles Lokale. 3de Søndag i Advent, d. 16de Dcbr. Toges Kirken atter i Brug, og Biskop Leunbach prædikede til Højmessens.

Ogsaa en ny Lynafleder blev opsat paa Spiret.

Kirken maatte optage et Laan paa 10.000 Kr, men dens Status er god, da den har en aarlig Indtægt paa 5000 Kr., lidt vekslende efter Kornpriserne, da langt den største Del ydes i Korn efter Kapitelstakst. Ogsaa Spiret trænger til Reparation, da Bjælkeværket har lidt af Fugtighed, der er trængt igennem Spaanbelægningen. Det er derfor ikke stærkt nok til at bære en Tækning med Kobber, selv for Skifer antages det ikke at være tilstrækkeligt solidt. Det trænger til en fuldstændig Ombygning, men da Bekostningen ved Opførelsen af et nyt Spir langt vilde overstige Kirkens egen Evne, var det ønskeligt, om Staten vilde træde til for bevare dette enestaaende skønne Bygningsværk. Det blev i Foraaret 1899 opmaalt af Arkitekt Paludan, og Kirkeinspektionen ejer fuldstændige Konstruktionstegninger af det. Det har en kendelig Hældning imod Syd.

Det var paatænkt efter Christianis Død at skille Herritslev fra Nysted og Bregninge fra Kjettinge og af de to udskilte Sogne at oprette et selvstændigt Præstekald. Men Kirkeministeriet vilde ikke gaa med herpaa (Sept. 1901).

Klosterstræde 1892 - CAH

Håndskriftets side 213 (side 212 er tom)

Godsinspk. Schrader

Danielsens Hotel
Skrædder Ulr. Hansen
Sadelm. ClausenBarber Høffer
Købm. Lange

Dr. med Hansen

Adelgade 1892

Kærstrupmagasinet
Værtshush. S. Petersen
Værtshush. P. HansenSadelm. Hansen
Restaur. Schou
Apotheket

Håndskriftets side 215 (side 214 er tom)

[Citerede tekster - Red.]

Nysted Kirke

Af Dr. H. (C. A. Hansen)

Lolland-Falsters Stiftstidende 1898 N. 302, 303 og 304 (27-29 Dcbr.)

Blandt Danmarks Købstæder er Nysted en af de mindste og uanseeligste. Gemt i en Afkrog af Landet fører den en stille og beskedne Tilværelse og giver sig ikke ud for mere, end den er. Derfor er Husene lave og prunkløse, byggede i den Stil - hvis det da ellers kan kaldes en "stil" -, der kendetegner vort Aarhundredes første Halvdel og afgiver et utvetydigt Vidnesbyrd om de tarvelige Kaar, som den Gang herskede. Bare Tag over Hovedet, saa fordrede den Tids nøjsomme Mennesker ikke mere. Intet, der kunde glæde Øjet og

Sindet. Hvis Byen tidligere har ejet nogle af disse prægtige gamle Bindingsværksbygninger, der er en Pryd for adskillige Købstæder, saa ere de nu sporløst forsvundne; de store Ildsvaader, hvoraf Byen gentagne gange har været hjemsøgt, have intet skaanet.

Op af al denne tarvelighed, højt over disse lave Tage rejser Kirken sig som en Kæmpe imellem Dvæрге, ærværdig ved sin Ælde og fornem i sin Holdning. Fløjknappen paa dens Spir er hævet 176 Fod over Jorden, og da Grunden ligger temmelig højt, ses den viden om og danner en karakteristisk Fremtoning i landskabet, ligesom den ogsaa tjener til Sømærke for de Fartøjer, der skulle passere det vanskelige Sejlløb gennem "Rødsand". Fra sit høje Stade har den fri Udsigt over Nysted Nor til sin gamle Genbo, Aalholm Slot. Hvor meget have disse ærværdige Gubber ikke været Vidne til i de stiftende Tider! Kunde bare Stenene tale! - Maaske har Kirken i de sidste Aar ikke været fri for at føle en lille smule Misundelse, naar den betragter sin gamle Ven, saa fin og pyntet Aalholm er bleven, næsten ikke til at kende igen, medens den selv staar i sin gamle Dragt

Håndskriftets side 216

Ikke fordi den for nogen Pris vil miste denne; thi gamle vejrbitte Mure er en Bygnings skønneste Prydelse. Men lidt oppudsning kunde den trænge til. Spiret burde tækkes med Kobber; de uhyggelige Udvækster, der har dannet sig paa dens nordlige Side burde bortskæres. Men en saa radikal Kur indlader Kirkeinspektionen sig næppe paa. Derimod vilde det ikke være altfor sangvinsk at haabe, at adskillige af de indvendige Onder, som Menneskenes uforstand og Mangel paa Pietet har tilføjet den, i en ikke altfor fjern Fremtid kunde blive afhjulpen.

De gamle vejrbitte Mure! Ja, hvor gammel er vel Kirken? Herpaa kan der næppe gives noget aldeles bestemt svar; men alligevel er det muligt at danne sig et tilnærmelsesvis rigtigt Skøn om dens Alder. Den er bygget af brændte Teglsten - Munkesten -, og da disse først indførtes i Danmark omtrent ved Aar 1200, kan den ikke være ældre end dette Aar. Den er oprindelig opført i Rundbuestil, hvad der fremgaar af nogle tilmurede Vinduer i Taarnets sydlige Mur og i Udbygningen mod Syd. Nu ved vi, at Rundbuestilen afløstes af Gothiske eller Spidsbuestilen omtrent Anno 1300; yngre kan den altsaa ikke være. Ved hjælp af disse tvende Tidsbestemmelser kan da sluttes, at den er bygget i løbet af det 13de Aarhundrede - ligesom saa mange andre af Landets Kirker*

I 600 Aar har den trodset Tidens Tand! Ikke saaledes at forstaa, at Aarhundrederne ere gaaede sporløst hen over den, langtfra. Dens oprindelige Skikkelse, den ydre som den indre, er undergaaet mange Forandringer; men Kernen, de ærværdige Mure, er den samme. En meget væsentlig Forandring er den, at de smaa rundbuede Vinduer ere blevne erstattet af høje, smalle spidsbuede, der giver Lyset rigelig Adgang til Kirkerummet. I Midten af det 17de Aarhundrede var man travlt beskæftiget med at restaurere Kirken. 1650 opsattes Spiret, og nogle Aar i Forvejen, 1643, byggedes den saakaldte "nye Kirke", Udbygningen imod Nord.

*I Traps: Danmark 3de Udg. I. S. 144: "Den oprindelige Del af Kirken er vistnok opført i Rundbuestil (et enkelt rundbuet Vindue er bevaret)". (Se Side 199)

Håndskriftets side 217

I Tilslutning til denne opførtes 1782 det grevelige Gravkapel, hvis vestlige Gavl naar lige hen til Taarnet og ligger i Flugt med dettes Vestmur. - Hvor de to Murflader støde sammen, har man en bekvem Lejlighed til umiddelbart at sammenligne Middelalderens "Munkeskifte" med den nyere Tids "Krydsforbandt" *. De sidstnævnte to Udbygninger har jeg ovenfor betegnet som "Udvækster", og vist er det, at de i høj Grad skamskænder Kirkens Udseende. Kirketaget fortsætter sig ned over dem til en Højde af kun 7 Alen fra Jorden. Den lange brede Tagflade, som derved fremkommer, er ud af en sjælden Grimhed.

Jeg har sagt, at Kirken tog sig ud som en Kæmpe. Men det er et relativt Begreb. Gulliver blev jo først saa Kæmpemæssig, da han optraadte i Lilleputernes Land, og Nysted Kirke synes kun saa stor, fordi Byen er saa lille og Husene saa Lave. De fleste af dens Dimensioner ere langtfra imponerende. Længden 130, Bredden 29, Murhøjden c. 30 Fod. Mangen en Landsbykirke kan staa Maal med den. Kun i én Retning overskrides det middelmaadige, nemlig i Højden, idet, som alt anført, Spiret er 176 Fod højt. Den "nye

Kirke" er 62 Fod lang og 16½ Fod Bred.

Kirken bestaar af Taarn, Langhus samt de allerede omtalte, indbyrdes sammenhængende Udbygninger mod Nord og en mindre Udbygning imod Syd, det Pappenheimske Kapel. Kirken har intet Tværskib eller særskilt Korbygning, men ender imod Øst med en tresidig Afslutning, mod hvis Gesims Taget sænker sig mod 3 Valmer. Kapellet havde i sin Tid været Vaabenhus, men 1649 blev det overladt Just Friderich von Pappenheim til Gravkapel. Det var lige i rette Tid, at Hr. Pappenheim fik erhvervet det; thi allerede samme Aar, d. 10de September, "kaldte Gud ham fra denne elendige

*Se Side 201

Håndskriftets side 218

og svigefulde verden til sit ævige Riges herlighed paa Aalholm Slot". Ogsaa hans Hustru Regitze Urne fandt her sit sidste Hvilested, og det er Forbogstaverne til dette Ægtepars Navne, der ere anbragte paa Gavlen. Den højædle og velbaarne Fru Regitze overlevede sin Mand i 30 Aar og døde først 1679, 70 Aar gammel. Datter af Knud Urne til Aarsmarke og Mergrete Grubbe til Bækkeskov, var hun født paa Tryggevælde 1608.

En Søn af dem var ogsaa bisat herinde, nemlig Knud Alexander von Pappenheim. Han havde været i Kurfyrsten af Sachsen og den tyske Kejsers Tjeneste og havde ladet sig "udi mangfoldige farlige Occationer bruge" --- "Der han omsider af stor Svaghed, som den udslandne Krigs-Travallie hannem foraarsagede, ville lade sig curere, kaldte Gud ham fra Uro og Møje til Paradisets Glæder paa hans Fædrengaard Søholt hos hans kiere Moder d. 22 Januar 1677, 31 Aar og 7 Maaneder gammel". Ved Forældrenes Side laa ogsaa Magdalene Sybille v. Pappenheim, gift med Otto Iova von Korf til Klinte.

Senere hensattes Stiftamtmand Georg Ernst v. Reichau og flere andre i Kapellet. I alt fandtes der 16 Kister, da Geheimkonderentsraad og Stiftsbefalingsmand Friedrich von Raben i Aaret 1763 fik det overladt til Familiebegravelse. Han lod dem alle seksten grave ned i Jorden under Gulvet, og der ligger nu alle de højfornemme Ben hulter til bulter og smuldre. En saadan Skæbne havde de mægtige Herrer og Damer dog ikke ventet, da Kapellet blev indrettet til at huse deres jordiske Levninger og bevare deres Minde til sene Slægter. Den Behandling var ogsaa lige haard nok; men - soc transit gloria mundi!

Der kom dog ikke til at staa ret mange Kister derinde, vistnok kun 3*, deriblandt Emerentia von Levetzows, Stifterinden af Grevskabet Christiansholm, der døde d. 11 Febr. 1746. Ligeledes hendes Søn, den første Lehns greve, Chr. Raben's. Slottet var den Gang saa brøstfældigt, at det ikke egnede sig til Beboelse, hvorfor den unge Greve havde taget Ophold paa Ladegaarden. Men den 1ste Juli 1750 opstod der en heftig Ildløs, som lagde Gaarden i Aske, og Greven maatte derfor, syg som han var, flytte til Nysted, hvor han fik Logis hos Hr. Dresler. I dennes Hus døde han ikke længe efter, den 30de Septbr.

Kapellet stod tidligere ved en aaben, med Gitterværk forsynet Bue i Forbindelse med Kirken. Den blev for en Menneskealder siden (1862)

*Se Side 204

Håndskriftets side 219

tilmuret, og nu er det Pappenheimske Kapel et fuldstændig lukket og utilgængeligt Rum (Se Side 204). Efter Sigende blev ved samme Lejlighed en hel Mængde gammelt "Skrammel" pakket ind i Rummet. Maaske dog et og andet fortjente at drages frem for Dagens Lys.

Frembyder selve Kirkebygningen, som vi have hørt, hverken ved sin Stil eller sin Størrelse noget særligt mærkeligt, saa præstere til Gengæld Taarnet og Spiret i begge henseende noget fortrinligt. Spiret er jo langt yngre end Kirken, opført, som sagt, 1650 og altsaa tilhørende Renæssancetiden. Om det firkantede Taarn, der til Taggesimsen er 62 Fod højt, hvælver sig et klokkeformet Tag. Det er ligeledes firkantet med særdeles smukt svungne Profiler, og Tagfladernes Ensformighed bryder paa en meget virkningsfuld Maade ved de lette Fremspring, der dannes af Tagspærenes Ribber. Over Taget er anbragt et gennembrudt Mellemlid: "de 16 Huller", og fra dette stiger det ottesidede Spir i Vejret, forneden løgformet udvidet og

derefter langeligt tilspidsende sig op imod Fløjstangen. Det er saa ædelt i sine Linier, saa harmonisk i sine Overgange fra det ene Led til det andet, at det er en sand Fryd for Øjet. Det er efter en Udtalelse, jeg har hørt af en paa dette Omraade særlig sagkyndig Mand, noget enestaaende i Danmark i Henseende til Skønhed og Finhed.

Det er tækket med Tagspaan, og dette Materiale tager sig ingenlunde ilde ud; tværtimod! dets graalige Tone, oplivet ved Strøg af gulgrønne Lavarter, er meget tiltalende. Men det har den slemme Fejl, at det ikke tilstrækkeligt beskytter mod Fugtighed, saa at det bærende Tømmerværk staar i Fare for at ødelægges. Derfor er der nu Tale om at belægge Taarnet med Kobber i Stedet for, og forhaabentlig bliver det til Alvor*. Straks i Begyndelsen, mens Kobberet endnu staar med sin Metalglans, vil man nok savne Spaanens diskrete Farvetone; men naar det ad Aare faar sin grønne Patina, vil det blive dejligt.

Det er meget almindeligt at høre den Udtalelse, at der her i Stiftet er tre Kirketaarne, som ere ganske ens, nemlig Nysted

*Se Side 210

Håndskriftets side 220

og Radsted paa Lolland og Kippinge paa Falster, og, tilføjes der, som Begrundelse af Ligheden: de ere opførte af tre Søstre. De to førstnævnte ligner unægtelig hinanden i høj Grad - eller "lignede" maa man desværre sige, da Radsted Spir* jo fornylig er blevene ødelagt ved Ildebrand. De ere omtrent lige høje, Radsteds er noget slankere, men overgaaes af Nysteds i Proportionernes Skønhed og Harmoni. Derimod er Kippinge Kirkespir ikke lidet forskelligt fra de to andre og desuden adskilligt yngre, idet det er opsat Anno 1703. dermed bortfalder ogsaa Sagnet om de tre Søstre.

I Taarnet hænger fire Klokker. Om den næststørste ved man, at den er en Gave fra Prinsesse Magdalene Sybille, og at den d. 16de Sept. 1652 med stort Besvær blev ført fra Nykjøbing til Nysted. Iver Nielsen, som havde paataget sig dette Hverv, fik til Belønning for denne og andre Fortjenester af Kirken en Arvegravelse i denne. Samme Klokke maatte allerede 1699 omstøbes paa Raadhuset i Maribo.

Hovedindgangen er paa Taarnets Vestside. Efter at have passeret en Forhal træder man ind i Kirkeskibet, der er enkelt, uden Sideskibe. Der er lyst og venligt, dækket af Krydshvælvinger. Fra disse hænge 5 Lysekroner ned over Midtergangen. De 4 ere i det 17de - 18de Aarhundrede skænkede Kirken af forskellige Borgere i Nysted. De ere overordentlig smukke, disse gamle Malmkroner, svære, vægtige og massive - i Modsætning til den 5de, N° 2 fra Koret regnet, der for c. 15 Aar siden blev anskaffet i Henhold til en testamentarisk Bestemmelse af Etatsraad Gede. Den tager sig ud som spinkelt Fabriksarbejde ved Siden af ærlig, solid Haandværkerkunst. Fik man en af de gamle i Hovedet, var man færdig, medens den nye kun vilde frembringe en lille Bule. Men da de forhaabentlig alle ere forsvarligt befæstede, er dette dog et Fortrin af omtvisteligt Værd.

Oppe i Koret hænger to fortræffelige Portrættebilleder

*1621 af Elisabeth Rosenparre

Håndskriftets side 221

med Legemstore Figurer. Maleriet til venstre forestiller den hæderlige og højlerde Mand Mag. Knud Matzen Lerche, Provst (S. 261) og Sognepræst i Nysted i 48 Aar, født 1593 og død 1666 i sin Alders 74de Aar, og hans Hustru Sophie Anthoniidaatter Bathe, død Anno 1653, 53 Aar gammel. En rigtig gammel Kraftkarl ser han ud til at have været, Hr. Knud. Han har sikkert kunnet slaa et mægtigt Slag i Prædikestolen, naar han torndede imod Papisterne og al deres Vranglære, Trolddom og Hekseri; ret en Type paa disse djærve, robuste Præsteskikkelser fra det 17de Aarhundrede. Myndig har han sikkert været og ikke til at spøge med i alvorlige Sager; men alligevel ser han mig nok ud til at have kunnet goutere en drøj Spøg og til at have kunnet gøre Besked ved et godt Bord og en Kande Vin.

Det andet Kontrafej - paa højre Haand - fremstiller Iver Nielsen med Hustru og Børn. Han havde været

Mundskænk hos Prins Christian og endte som Amtsskriver paa Aalholm samt Raadmand i Nysted og død 1666, samme Aar som hans gamle Svigerfader Provst Lerche. Han var nemlig gift med dennes Datter Johanne, og var dette Ægteskab, som kun varede i 5 Aar og 5 Uger, af Gud velsignet med otte Børn, 4 Sønner og 4 Døttre. De smaa, der ere saa morsomt opstillede paa Maleriet, se ogsaa noget tvillingtrillingagtige ud.

En anden af Provstens Døtre, Sidsel, var gift med en af Nysteds Bedsteborgere, Raadmand og Kirkevæрге Mathias von Westen. En af Lysekronerne er en Gave fra ham. Han var Enkemand, da han ægtede Sidsel, og havde først været gift med Enken Mette Iversdaatter, hvis salig Forhenværende, Hans Pedersen, ligeledes havde været Raadmand. Hvor mange Koner denne brave Borger har ekspederet, før han fik Mette, melder Historien intet om, Vi skulle senere se, at det var ganske almindeligt, at saavel Mænd som Kvinder var gifte to eller flere Gange, og at baade Enker og Enkemænd synes

Håndskriftets side 222

at have været særlig efterstræbte som Ægtemager.

Knud Lerches Familie har utvivlsomt spillet en stor Rolle i Nysteds Historie et helt Sekel igennem. Han efterfulgtes som Præst af sin Søn Oluf Lerche fra 1666 til 82, og i Aaret 1676 kaldtes Magister Peder Jensen Bøgvad, der var gift med en Sønneatter af gamle Knud Lerche, til Sognepræst i Nysted.

Altertavlen er skænket til Kirken af Kammerraad Friederik Suhr 1694. Den er af udskaaret Træarbejde. Midterpartiet fremstiller den hellige Nadvers Indstiftelse, dels i fire Figurer, dels i højt Relief. Indtil for nogle Aar tilbage fremtræder Figurerne i Træets farve, men ere senere blevne overmalede. Hvad der er det rigtige, kan jeg ikke afgøre; men i hvert Fald tvivler jeg om, at de oprindelig have haft saadanne matte døde, giftige Farver som nu. Sikkert er det, at der er begaaet en Vandalisme ved den sidste restauration, idet ikke blot Givernes og hans Hustrus - Cathrine Peders - Navne ere blevne overmalede, men ogsaa det smukke Vers af Kingo, der stod paa Alterfoden, paa samme Maade er blevne udslettet. Det bør atter komme til Ære og Værdighed.

"O Jesu, for Din Alter-foed
Med Hjertens Suk; med Bøn og Bod
Jeg knæler for Guds søde Kam,
Som bar al Verdens Synd og Skam".

Og hvor meningsløst, at man paa Versets Plads har opslaaet en lille Sølvplade, der har siddet paa en Klingbøjt!

Døbefonten af Messing er skænket Anno 1697 af Paaske Jensen og Maren Jørgensdatter; den samme Paaske Jensen, som 1706 doterede Hospitalet, der 1676 var stiftet af Handelsmand Peder Sørensen. Nu til Dags er Kirkens Udstyr fattigt i Sammenligning

Håndskriftets side 223

med, hvad der tidligere har været. I det 17de og 18de Aarhundrede vare Væggene "beprydede" med en Mængde Mindetavler, Epitafier, Malerier og Billedskærerarbejder, og Gulvet var bedækket med Ligsten. Det var nemlig saare almindeligt at begrave de døde, inde i Kirken; det var finere at ligge indenfor dens Mure end udenfor paa Kirkegaarden og derfor ogsaa meget eftertragtet af de mere velhavende og "velacte" Borgere.

Kirken har været helt undermineret af saadanne Begravelser, og man kan forestille sig, hvor forpestet Luften har været derinde. Men vor Forfædre maa have været mindre sensible end vi, og Hygiejnen var et ukendt Begreb for dem. At den Skik blev afskaffet, var et stort Fremskridt; men derfor havde man dog ikke behøvet at fjerne alle Mindetavler og Ligsten, rømme ud Rub og Stub og gøre rent Bord. Thi saadanne Mindesmærker, selv om de ikke er Kunstværker, yde dog et Bidrag til svundne Tiders Kulturhistorie; vor hedengangne Forfædres Tankegang og Forestillinger træde vi ofte forunderligt levende i Møde fra de gamle Indskrifter, og disse gamle Sager, Epitafier og Ligsten, støvede Sarkofager, falmene Bannere og rustne Kaarder tale paa deres stilfærdige Vis om Livets Korthed og Slægternes hastige Gang over Jorden,

et memento mori, der stemmer Sindet til Alvor og Vemod.

Det er saa heldigt, at der er bevaret en haandskreven Fortegnelse over alt, hvad der af den Slags fandtes i Nysted Kirke noget over Midten af forrige Aarhundrede. Den er forfattet af Kordegn H. J. Wejer, død 1779, og opbevares i Præstegaardens Arkiv. Af denne skal jeg meddele nogle faa Uddrag.

I flere af Inskriptionerne vare Tidsangivelserne meget nøjagtige. Saaledes læstes der paa en Tavle

Håndskriftets side 224

"Her nedenfor ligger begrafved ærlig og velacht Mand Pofvel Gerdtzen Holdst, Borger heri Nyested, som salig hendøde Anno 1627 den 27 Juli om Morgenen Kl. 6" o.s.v.

Og paa en anden: "Anno 1630 imellem den 27de og 28de Marts om Natten der Klocken wor imellem 11 og 12. da hafver Gud Allermæchtigste efter sin guddommelige Willie ved den timelie Død henkaldet fra denne elendige Verden og til sit ævige Riges Herlighed sallig Jacob Ollufsen, Borger heri Nyested" o.s.v.

Hvor denne lille Tilføjelse af Klokkeslæt gør Situationen levende! Man føler sig ligesom hensat ved Sygesengen og overværer Dødskampens Spænding, mens Mørket falder paa og Natten skrider, indtil det sidste forløsende Suk lyder, der Klocken wor imellem 11 og 12.

En Tavle, hvis ene Spejl forestiller Kristus med en Sejrsfane, og det andet en Familiegruppe, havde til Indskrift: "Dette Epitaphium haver bekostet erlig og velacht Mand Christopher Bregersen, Borgmester udi Nyested, med hans kiere Hustru Kirsten Mads Dotter over hendes salig Mand Christen Vedersen, fordum Borgmester i Nyested, der sammesteds salig hensof i Herren den 26de Marts Anno 1615".

Paa en stor, med Billedhuggerværk prydet Tavle stod der at læse: "Anno 1632 haver erlig og velacht Mand Jens Hansen, Skrifver paa Aalholm, med hans kiere Höstru Giertrud Hans Daatter ladt bekoste og skaffere denne Epitaphium ofver hendes sal. Mænd Rasmus Danielsen og Thomas Jensen, forige Ridefogder paa Aalholm, Gud til Ære og Kirchen til Beprydelse". enne Giertrud har været et tappert Fruentimmer, der kunde tage 1 Skriver og 2 Ridefogder paa sin Samvittighed. Men Borgmester Michel Pedersen gav hende ikke noget efter; han ligger begravet i Kirken hos sine tre Hustruer.

Jeg skal anføre endnu et Par Indskrifter: "Anno 93 hafver erlig og gudsfrygtig Mand Niels Christensen, Borger i Nyested, bekostet denne Tafle med sin kiere Hustru Giørel Lauritz Daatter, og agter de ogsaa der med Guds Hjælp at hvile

Håndskriftets side 225

deres ben hos hendes forne Husbonde, Steffen Jørgensen, som døde Anno 83".

Anno 93 hafver erlig og gudsfrygtig Mand Thomis Hansen, Borgmester i Nyested, bekostet denne Tafle med begge sine Hustruer Sissel Jens Dotter, som salig hendøde Anno 89 og ligger begraferd her med begge deres Børn, og acter ocsaa Thomas Hansen med sin kiere Hustru Elline Lauritz Dotter af hvile Deres ben her ogsaa. Gud gifre dem alle en glædelig Opstandelse".

Jeg kunde anføre endnu flere Indskrifter, der viser, hvor almindeligt det var, at Folk giftede sig to eller flere Gange. Forholdet var været noget lignende, som det, der herskede i den berømte Lægdsgaard i Ølsebymagle. Et kønt Træk er det, at de lykkelige Ægtemager ikke bære Nag til deres salig Forgængere i Embedet, men endog finde Trøst i den Tanke en Gang at skulle lægge deres trætte Ben til Hvile ved Siden af hines. Familierne samledes efter Døden i skøn Endrægtighed i det fælles Gravkammer.

Disse mange Enker og Enkemænd tyde paa, at Dødeligheden den Gang var adskilligt større end nu. Det er da ogsaa en bekendt Sag. Der heskede Pest, Tyfus og Malaria, og Kopperne vare næsten lige saa udbredte som Mæslingerne i vore Dage, men langt mere dødbringende. "Vor Pocken und Liebe bleiben wenig Menchen frei" er et Ordsprog, der skriver sig fra den Tid.

Kirken var ikke blot et Hvilested for de døde, ogsaa for de levende spillede den en langt større Rolle end

nu til Dags. Det var ikke en frivillig Sag at gaa i Kirke. Ikke nok med, at der blev set skævt til de ugudelige, der skulkede; de kunde ogsaa idømmes Bøder og Straffe, og den ryggesløse, der i længere Tid udeblev fra Altergangen, blev bandlyst og udstødt af Menigheden. Det var derfor saa at sige hele Byens Befolkning, alle, der kunde kravle og gaa, selv temmelig smaa Børn, der stævner til Kirken, naar Klokkerne ringede. Man mødtes i god Tid og samledes paa

Håndskriftets side 226

Kirkegaarden, hvor Passiaren gik livligt, og Byens saavel som Enkeltmands Affærer drøftedes med ikke mindre dybfølt Interesse end nu til dags. En lille Skandale var naturligvis en Lækkerbiscen. Man glædede sig hjertelig til at høre Præsten fra Prædikestolen navngive Synderne og formene dem Adgang til Nadverbordet.

Ellers var Prædiken ikke altid saa underholdende. Mangen skikkelig Borger formaade ikke at holde Ørene stive og Øjnene oppe. Saa almindeligt blev det, at Folk tog sig en lille lur under Gudstjenesten, at der maatte ansættes en Mand med det særlig Hverv at vække de Indslumrede, hvilket skete paa den Maade, at han dunkede dem i Hovedet med en liden Stav. Det anføres i en Ligprædiken som fortrinlig Ros over en Mand, at han aldrig havde sovet i Kirken. Den ulykkelige Mand, hvad maa han ikke have døjet!

Der herskede en streng gennemført Rangforordning i Kirken. Folk kunde ikke uden videre gaa hen og sætte sig, hvor de vilde. Hver og en havde sit bestemte Stolestade, alt efter Stand og Formue, først Rangspersoner, Borgmester, Raadmænd, Kirkeværgere og saa de menige Borgere efter deres Anseelse. Kvinderne sæde Nord for Midtergangen, Mændene Syd for samme og det var noget ganske almindeligt, at der især over paa Kvindesiden opstod Stridigheder om Pladsen. De vrede Madammer nøjedes ikke altid med at bruge Mund, men røg i Totterne paa hinanden, og det kan ikke fejle, at Mandfolkene, der ellers tog Sagen med mere ro, stundom ere kommet deres betrængte Ægtehalvdel til Hjælp.

Naar dertil kommer, at løsgaaende Hunde fore ud og ind imellem Benene paa Folk, medens uvorne Drengene gjorde et syndigt Spektakel, kan man forestille sig, at der dog ogsaa kunde være ret livligt i Kirken. Her i Byen fil i Aaret 1675 Stodderkongen det Hverv at genne Hundene bort og holde Styr paa Drengene.

Kirken ligger omgivet af den gamle Kirkegaard, der i 1845 som Begravelsesplads afløses af den nuværende, udenfor Byen beliggende. Der findes endnu nogle Gravkors og Monumenter fra det 19^{ne} Aarhundredes første Halvdel. Der er den Suhrske Begravelse tæt op til Kirkens

Håndskriftets side 227

Sydмур ved Taarnet. Der er Knud Lerches store Ligsten, der er flyttet ud og stillet op ad det Pappenheimske Kapel. For øvrigt er Pladsen udlagt som et beskedent lille Anlæg med Plæner, Træer og Buske. Det kønneste er den Række høje Syrener der ere plantede langs Stakittet ud imod Gaden. Det er et dejligt Syn om Foraaret, naar de hvide og blaa Blomsterklaser i yppig Fylde hænge ud over Gaden, opfyldende Luften med Vellugt.

For nogle Aar siden blev der udkastet en Plan til Omregulering af Kirkepladsen, i følge hvilken Træer og Buske - Syrenhækken medindbefattet - skulde hugges om og erstattes af stive Thujaer og Cypresser. Jeg gik i Forbøn for det gamle Anlæg og Syrenerne, og de staa der endnu. Muligvis trænge de til en Studsning for ikke at tabe i Frodighed.

Man hører ofte Folk sige: "Ja, Nysteds Omegn er smuk og seværdig; men Byen selv er der ikke noget ved". De, der tale saaledes, skulde en smuk Foraarsdag om Formiddagen spadsere ned ad Gaden, og naar de kommer til Raadhuspladsen, skulde de lukke Øjnene rigtig op. Den lange Adelgade strækker sig helt ned til Gammeltorv, hvis Lindetræer skimtes gennem Afstandens blaalige Dis. Gadelinien er ikke trukken efter en snor, men bøjes og brydes hist og her, saa at der dannes fremspringende Hjørner i Husrækkerne. Sollyset falder bredt og fuldt lige imod En, kaster Strejflys over alle Ujævnheder i Murfladerne og tegner Vinduessprosser og Trappegelændere med skinnende Lyse Linier. Paa venstre opover Syrenernes Blomsterklynger ses Kirkens røde Mur, Taarnet og Spiret, der hæver sig saa let, saa fint, saa frit for al Tyngde op imod den blaa Vaarhimmel. Skønnere Gadeparti skal man lede længe om; en Kunstner vilde blive henrykt for et saadant Motiv.

Eller betragt Kirken i den sene Eftermiddags stærke rødgyldne Solskin:
 "Naar Solen med sit Aftenblod
 Paa Kirkemuren dvæler -"

Håndskriftets side 228

(Hvis jeg med en lille Omskrivning tør bruge disse Strofer af Oehlenslägers dejlige Romance). Da faa de gamle Mure en aldeles henrivende Lød, og om Spirets graalige Beklædning lægger sig en varm, solfyldt Farvetone, der staar fortrinligt imod den dybblaa Luft som Baggrund. For de skønne er alting skønt; enhver Belysning klæder den smukke Kirke.

De der have ventet en lærd Afhandling med udførlig og sagkyndig Redegørelse for Kirkens Arkitektur og Historie, ville føle sig skuffet. Men hvis det er lykkedes mig at vække Interesse for den gamle Kirke hos mine kære Bysbørn, hvis det er lykkedes mig at aabne deres Øjne for denne Skønhed, saa er min hensigt naaet. Saa vil det være dem en Samvittighedssag, at dens Istandsættelse lægges i nænsomme og kyndige Hænder, saa ville det ikke knibe paa Skillingen, og saa ville de ligesom Forfatteren af denne Artikel med Pietet og Glæde betragte den gamle Bygning, der gemmer saa mange Minder fra Fortiden, og som ved sin fornemme, noble Skønhed er en Pryd for Byen.

Håndskriftets side 231 (siderne 229 og 230 er tomme)

Nysted

Af Dr. H. (C. A. Hansen)

Illustreret Tidende 1895 N. 30 (28/4) Side 441.

Man kan ikke nævne Nysted, uden at der straks er en, der svarer Rødby; har man sagt A, maa man ogsaa sige B, de følges ad som siamesiske Tvillinger, saa meget ved ethvert Skolebarn. Men at en Geografilerer, som jeg en Gang talte med, ikke var rigtig paa det rene med, om det var Nysted, der laa mod Øst og Rødby mod Vest eller omvendt, det overraskede mig, og jeg har tiden efter ikke taget Forargelsen, naar jeg fra Folk, der ikke vare forpligtede til at vide bedre Besked, fik Breve med Udskrift; Nysted, Falster. Da Nysted saaledes tydeligt nok ikke har formaaet at gøre noget stærkt Indtryk paa den almindelige Bevidsthed, turde det ikke være overflødigt at bemærke, at den er beliggende paa Lollands Sydkyst, Øst for Rødby. Hvis det kunde nytte noget, vilde jeg forsøge paa at separere Tvillingerne; thi Nystederne ville ikke anerkende denne siamesiske Forbindelse. Høre de, at en er fra Rødby, udbryde de ufravigeligt: "Herregu' - fra Rødby!" Det er aabenbart Udtryk for en altfor chauvinistisk farvet Lokalpatriotisme og ganske uberettiget. Thi Rødby er sikkert en meget rar lille By, der ikke behøves at stikke op for sin østlige Nabo - undtagen i én Henseende: der er mildest talt ikke kønt ved Rødby, medens Nysted hele Lolland over er berømt for sin Skønhed.

I det hele taget udmærker Lolland sig jo ikke ved Naturskønhed. Det er altfor fladt, fedt og ensformigt, og enhver har straks paa rede Haand den forslidte Sammenligning med Pandekagen. Selv om vi, der have vænnet os til dette jævne Landskab med de evindelige Pilehegn, der spærre al Udsigt, naar de staa med tætte, løvrige Kroner, og ligner afgnavede "Karbonadeben, naar de ere stynede, selv om vi kunne finde noget hjemligt og hyggeligt

Håndskriftets side 232

derved, saa er det dog ikke berettiget at tage Anstød, naar fremmede kalde det grimt. Men Nysteds allernærmeste Omegn har aldeles ikke noget Lollandsk Præg, og derfor er den Maalet for skønhedssøgende Lollikers Søndagsudflugter. Der gaar paa skraa igennem Øen fra Birket imod Nordvest til Nysted i Sydøst et Højdedrag eller, hvis man finder denne Betegnelse for storartet, saa dog en lav Rygning, og det er paa dennes Affald imod Østersøen, at Nysted er bygget.

Naar man nærmer sig Byen, begynder Terrænet at bølge op og ned i smaa bløde Folder, og den indfødte Kusk holder forsigtig Hestene an og drejer ind paa den grusede Sidebane, naar han skal ned ad Bakke. Det er for Beboerne af den flade Slette næsten som en Rejse i et Bjærgland. Det første, man faar Øje paa, er Kirken. Fra hvilken Kant den rejsende end kommer, tilkendegiver Byen paa lang Afstand sin Beliggenhed

ved sit høje, slanke Kirkespir, der fra det fjerne tager sig ud som en Naal, der peger op imod Himlen. Det er den første Landkendning, man bliver var paa den danske Kyst, den første Hilsen fra denne, naar man ad Gedserruten stævner hjemefter. For den, der kommer agende ad Landevejen, stiger Spiret højere og højere til Vejrs, og under det hæver Kirkebygningen sig, ragende uforholdsmæssigt højt op, over de lave Huses Tage. Samtidig præsenterer sig dens vis-a-vis imod Vest, Aalholm Slot, med sine Taarne og rødgraa Murmasser, og det er nok saa meget dette som selve Byen, der er Maalet for en Nystedtur. Hele Sommeren igennem er der om Søndagen et Rykind i Byen, Selskab paa Selskab kommer kørende eller sejlene, Folk fra Nabobyerne, fra Gedser, helt henne fra Naskov, ja, endog fra Rostock drage i større eller mindre Flokke gennem Byen ned til Aalholm. Efter at have set paa Slottet, turen om i den stilfulde Park og den smukke Skov, vende de tilbage for at styrke sig paa Hotellet og maaske for at afslutte med en lille Svingom "paa salen". Alle disse Mennesker lægger vist ikke egentlig Mærke til Byen, beskeden og prunkløs som den er; det skulle da være, at en og anden medbragte en pinlig Erindring fra et Stræde, der maa passeres paa Vejen til Aalholm, og som populært og meget træffende kaldes "Benbrækkerstræde"; "kaldtes"

Håndskriftets side 233

thi nu passer Navnet ikke længer, eftersom der i Fjor Foraar er lagt en god ny Stenbro. Forhaabentlig vil nu enhver modtage et ublandet venligt Indtryk af Byen.

Nysted ligger ved Østersøen, inderst inde i en lille Vig, hvis Indløb flankeres af en Skanse. Her samlede Borgervæbningen i 1848, baksede med Kanoner og beredte sig paa at give Tyskerne en varm Modtagelse. Heldigvis blev der ikke Brug for deres Tapperhed. Havnen er ganske god, men ikke tilgængelig for større Skibe. Byen gør egentlig ikke Indtryk af at være en Søstad; der er ingen Saltvandsduft over den, og Østersøen tager sig, set herfra, i Almindelighed ud som en fredelig Indsø. Det volder "Rødsand", den lange grund eller revle, der strækker sig fra Hyllekrog til, hen imod Gedser; den bryder Havets Magt, saa at de store Bølger ikke kunne naa ind til vor Kyst.

Byens grundplan er yderst simpel og let overskuelig. En 1600 Alen lang Hovedgade, Adelgade, med dens Fortsættelse, Fiskergade, løber med flere mindre Bugtninger i Retning fra Nord til Syd; parallelt med den en anden kortere: Østergade. Fra begge Sider af Hovedgaden udgaa smaa, stumpede Stræder, de mod Øst dannede Forbindelsesled imellem de tvende Gader, de vestlige førende ned til Aalholm, til Stranden og Havnen. I den sydlige del et stort med Lindetræer omplantet Torv og midt i Byen en Udvidelse af Gaden foran Raadhuset og Skolen - Voila tont!

Lave eenetages Bygninger danner Husrækkerne, ikke faa ere grundmurede, men mange have kun Grundmur i Forsiden for at gøre et godt Indtryk imod Gaden, medens Bagsiden, der ingen Stads skal gøre, ugenert viser det gamle skrøbelige Bindingsværk frem. Nogle faa Huse med to Stokværk hæve sig som Matadorer over al denne Jævnhed, bl.a. Raadhuset og den dermed sammenbyggede Borgerskole; men det var Synd at sige, at disse offentlige Bygninger ere monumentale eller imponerende. En virkelig stilfuld Bygning er "Ville marina", som den norske Digter, Professor Munch lod bygge for en Del Aar siden; kun Skade, at den vender Smalsiden imod Gaden, men for øvrigt

Håndskriftets side 234

fornemt trækker sig tilbage i sin Have.

Og saa er der Kirken. Uden Tvivl er den meget gammel: den og Aalholm have mange Aarhundreder igennem ligget og holdt Øje med hinanden og været Vidner til de skiftende Slægters Færden. De kunde fortælle om den ulykkelige Christoffer den anden, der sad fangen paa Slottet, om Niels Hemmingsen, der gik i Byens latinske Skole, og meget, meget mere. Kirken har vistnok oprindeligt været bygget i Rundbuestil der er endnu bevaret et enkelt rundbuet Vindue, og paa det tidligere Vaabenhus imod Syd ses flere Områder af tilmurede Rundbuer. Den skæmmes af senere Tilbygninger, og paa Nordsiden er Stilen helt forvansket ved den saakaldte "Nye Kirke", bygget 1643, og det dertil stødende. 1782 opførte "Ligkapel". Det anseelige Taarn krones af et smukt Klokkeformet Tag, der bærer et meget højt, slankt Spir - opsat Anno 1650 - hvis Spids hæver sig 176 Fod over grunden. Tag og Spir slutter sig overordentlig harmonisk til hinanden ved et gennembrudt Mellemlid ("de 16 Huller") og danner tilsammen særledes elegante Konturlinier. Spiret er tækket med Tagspaan: disse lyse, graalige Farvetoner, oplivet ved Strøg af grøngult en Slags Patina af Lavarter, som i Tidens Løb har fæstet sig deroppe - tager sig udmærket godt ud og staar

lige saa fint imod en klar, blaa Himmel som imod en Baggrund af mørke Skyer.

Inde i Kirken, som er lys og venlig, har der været fuldt op af Minder om Fortidens Nysted. Dens Bedsteborgere have igennem Aarhundreder fundet deres sidste Hvilested herinde; Gulvet har været dækket med Ligsten og Væggene behængt med Epitafier, som de efterlevende have bekostet Gud til Ære, Kirken til Beprydelse og de sal. hensovne til en Kristelig Ihukommelse. Mest iøjnefaldende ere to oliemalede Portrætbilleder med legemstore Figurer, det ene forestillende den myndige Provst Knud Matzen Lerche (død 1666) og Hustru Sophia Bathe, det andet deres Svigersøn Iver Nielsen, Slotsskriver paa Aalholm, med Hustru og Børn.

Håndskriftets side 235

I den sydlige Del af den nuværende By trængte det gamle Nysted sig sammen omkring Kirken og Torvet. Her laa i sin Tid det grundmurede Raadhus og mange andre anseelige Bygninger, der udgjorde Byens Liv. Her laa ogsaa den latinske Skole - tæt op ad Kirkegaarden. Tænk, lige til Aaret 1740 har en saadan Afkrog som Nysted haft sin lærde Skole. Meget besøgt har den sagtens aldrig været, "og sluttelig hafde den", som det hedder, afskaffet sig selv, saasom den var meget fattig paa Discipler, se. 1 i Mesterlectien og 3 i første Lectie tilsidst". Ved reskript af 14de Marts 1740 nedlagdes den officielt.

Gentagne Gange hjemsogetes Byen af Ildsvaade. 1654 den 22de Maj om Middagen antændtes en gruelig Ild paa Torvet, som hasteligen paa 2 Timer borttog nogle over 200 Vaaninger. Den 4de Nvbr, 1729 blussede Ilden paany og lagde 33 Huse i Aske. Intet Under derfor, at der er saa yderst faa Levninger af den gamle Bebyggelse tilbage, kun ved Gravning i grunden finder man de forkullede Rester.

Efterhaanden er det tidligere Midtpunkt for Byens Liv blevet degraderet til dens saakaldte "magre Ende", og Centret har forskudt sig i nordlig Retning, hvor Adelgade som en lang Fangarm har strakt sig ud efter Landet og Bønderne. Der var en Tid, da de villigt lode sig gribe; for en Menneskealder siden holdt Bøndervognene i lange Rækker udenfor Købmændenes Magasiner og ventede taalmodigt i Timevis paa at faa Kornet aflæsset. Nu er der ingen Trængsel. Først formindskedes Oplandet, da Broen over Guldborgsund byggedes og drog det østlige over til Hovedstaden Nykjøbing; saa oprettedes der Kornmagasiner ved Holeby Station paa Maribo-Rødbybanen og endelig har der i det sidste Decennium lagt sig en hel Kreds af Forbrugsforeninger udenom Byen, i det mindste en i hvert Sogn, somme Steder to, hvoraf den ene gør Forretning i Højre-Varer, den anden i Venstre dito. Det virker næsten som en Boycotting, og fast ubegribeligt er det, at en saadan lille Købstad ikke er bukket under for alle disse Angreb paa dens Livsnerve. Men den lever endnu til trods for alt og følger saa nogenlunde med i Tidens Udvikling. I Forfjor rejstes en teknisk Skole, en smuk og statelig Bygning, og

Håndskriftets side 236

Planer til andre Foretagender ere oppe. Kun Skade, at det alt sammen koster Penge, og at Skatteprocenten stiger, medens Skatteevnen tager af. For et Par Aar siden byggedes en Højskole paa Byens Grund; den er bleven et Samlingssted for Omegnens Landboere, men Borgerne og Højskolefolkene se lidt fremmed, om end ganske veløstlig paa hinanden.

Det følger af sig selv, at der ogsaa har været Tale om at faa en Jernbane til Byen. Periodisk dukker "Jærnbanesagen" op og bliver et brændende Spørgsmaal, der sætter alle Sind i den hølteste Bevægelse. Skøn Enighed er der om, at en Bane maa vi have; men hvordan? Her staar den ene uforgribelige Mening imod den anden. En vil have den til Nykjøbing, en anden til Grænge, en tredje til Saksjøbing, en fjerde til Holeby og en femte vil nøjes med en Cirkelbane, der omslynger det utro Opland og drager det tilbage til Byens Favn. Der strides om, hvor Banegaarden skal ligge; Folk, som ville sælge deres Jord, ere nærved at komme i Totterne paa hinanden; foretagsomme Folk bygge i Aanden et stort Badehotel, der skal gøre det af med Warnemünde, Doberan og de andre Badesteder paa den tyske Kyst; Folk med Fantasi ser Havnen opfyldt af Skibe med alle Nationers Flag vajende fra Mastetopperne, og som en Fugl Fønix stiger Billedet af Fremtidens Nysted op fra den gamle fattige Rede.

Nok sagt, Dampen er oppe, men saa stopper Farten pludselig, Begejstringens Ild slukker, og Jærnbanesagen gaar ud af Dagsordenen; men den er ikke død, den kommer nok igen. Alligevel er jeg bange for, at vi kommer til at jolre ind i det nye Aarhundrede i vor gamle, gule Diligence, der sætter

Nutidsmenneskets Taalmodighed paa en næsten altfor haard prøve.

Man kan ikke fortænke Nystederne i, at de stundom have en Fornemmelse af at være Stedbørn, og at de føle sig noget trykkede af Nutidens Alvor og de lidet lovende Fremtidsudsigter. Imidlertid søge de saavidt muligt at holde Humøret oppe. Den private selskabelighed trives frodigt, i Regelen under

Håndskriftets side 237

Form af Kaffe og Whist i al Tarvelighed. Familierne søge ikke at overbyde hinanden ved Flothed og Kostbar Anretning. Offentlige Fester og Baller er der ingen Mangel paa, og de Nysted Baller have fra gammel Tid et godt Ry paa sig, fordi de udmærkede sig ved en munter, utvungen og fordringsløs Tone. Thi Samfundet er for lille til, at Klikevæsenet - mange, især middelstore Byers værste Skavank - ret kan faa Fodfæste: der er ikke Elementer nok til at bygge Kliker af. Om det end vilde være meget for meget sagt, at man lever her som i én stor Familie, saa er der dog saa mange Forbindelser til alle Sider, at f.Eks. en stor Sorg, der rammer den enkelte, forplanter sig ud over hele Byen og vækker en deltagelse og Medfølelse, som altid med Taknemmelighed mindes af dem, der derved have fundet Trøst og Lindring.

Det er en Gang bleven sagt i en Skaaltale, at Nysted var en Idyl med alle en saadans Fortrin og Mangler. De sidste ere ikke vanskelige at opdage: Stilstanden, Stagnationen og hvad der med følger. Men saa er der til Gengæld en velgørende Fred og Hygge, en stilfærdig Ynde over den lille afsides By, hvortil den store Verdens Tummel kun naar som en afdæmpet Genlyd.

(Dr. H. 1894).

Artiklen er i "Illustreret Tidende" ledsaget af 3 Prospekter efter Fotografier: Nysted, set fra Aalholms Slotspark, et Parti af Adelgade fra Raadhuset til gammel Torv og et Billede af Aalholms Nordside, set fra Vest.

Håndskriftets side 239 (side 238 er tom)

Nysted Havn
set fra Kalkovnen (Dcbr 1894)

Fiskergade d. 13 Marts 1888

LINDHOLM

Lindholm - CAH Maj 1895

Teglværket, Octbr. 1894.

Teglværket Octbr 1894 - CAH

Håndskriftets side 247

Snedkerm. Clausen. Politibetj. Dahlskov
 Købm. Th. Sidenius (Telefonst.)
 Købm. Wichmand.

Den nordlige Ende af Adelgade.

Snedkerm Clausen Politibetjent Dahlskov
 Købm. Th. Sidenius (Telefonst.)
 Købm. Wichmand
 Den nordlige ende af Adelgade

Restaur. Schou Købm. Lange
 Apotheket. Dr. Hansen
 Uldhdl. Jensen.

Den nordlige Ende af Adelgade.

Restaur. Schou Købm. Lange
 Apotheket Dr. Hansen
 Uldhdl. Jensen
 Den nordlige ende af Adelgade

Fot. E. Stæhr, Kjbhvn. 1899

Håndskriftets side 249 (side 248 er tom)

Posthuset Enkefru Krüger
 Godtvin R. Hansen Maler Steffensen
 Købm. Oluf Petersen
 Kærstrupmagasinet.

Adelgade.

Posthuset Enkefru Krüger
 Gæstgiver R. Hansen Maler Steffensen
 Købm. Oluf Petersen
 Kærstrupmagasinet
 Adelgade

Byfoged Holck. Villa marina. Fru Meyer. Raadhus
 Skom. Jensen
 Partik. Wæver.

Raadhuspladsen.

Byfoged Holck Villa marina Fru Meyer Raadhus
 Skom. Jensen
 Partik. Wæver
 Raadhuspladsen

Fot. E. Stæhr, Kjbhvn. 1899

Håndskriftets side 251 (side 250 er tom)

Raadhuset
Skolen
Raadhuspladsen
Byfog. Holck
Slagterm. O. Krüger

Mürm. R. Holck
Købm. Jørgensen
Dyrlæge Hansen
Den sydlige Ende af Adelgade

Fot. E. Stæhr, Kjøbhvn. 1899

Håndskriftets side 253 (side 252 er tom)

Sagf. Poulsen
Gravesen
Havnepladsen

Havnen

Fot. E. Stæhr, Kjøbhvn. 1899

Håndskriftets side 257 (siderne 254-256 er tomme)

Uddrag af et Brev

dateret 12 Nvb. 1879, fra Dr. phil. J. G. Burman-Becker i Kjøbhvn. til Fotograf R. Nielsen i Nysted. Han havde bestilt Fotografier af de to store Portrætter i Kirken.

" - og saaledes gik Tiden hen; tilsidst tog jeg da selv til Nysted, hvor jeg i nogle Aar ikke havde været; og hvad fandt jeg?: Iver Nielsens Familiegruppe, som havde staaet paa den søndre Side af Alteret, nu klynget høit op under Hvælvingen; hans Ligsten, som jeg, ligesom hans Svigerfaders Provst Lerches Gravsten, havde i 1835 faaet opsat i Vestibulen under Taarnet, var udbragt paa Kirkegaarden og sønderslaaet; men hvad der gjorde mig mest ondt, var: at et Alterklæde af rødt blommet Fløjel, som min Tipoldemoder i

Forening med sine Søstre havde broderet i Aaret 1689, og hvorpaa deres Navne vare syede med Guld- og Sølvtraad, og som havde ligget paa Alteret under et nyere Alterklæde, var bleven solgt til en Jøde i Nestved, hvem jeg opsøgte paa Tilbagerejsen og erfarede, at det var bragt til Kiøbenhavn og der tilintetgjort for at udvinde Guldet og Sølvet. Dette Alterklæde var saa smagfuldt og skjønt, at Professor Dahlerup, Architecten, paa en af sine Reiser havde aftegnet samme. Et broderet Dæksel til Kalken var ligeledes solgt. Sandeligt! havde jeg, fornærmet Vedkommende, kunde man ikke have funden en mere smertelig Maade at hævne sig paa mig end ved et fanatisk Had til det, hvad der smagte af Kjærlighed til Alderdomslevninger og overlade Jøder kristelige Klenodier, som min Familie havde skjænket Kirken, for at vinde nogle Mark. Jeg har nu fortalt Dem mine Erfaringer fra Nysted." --

Håndskriftets side 258

Ved Laura Møllers Baare

(Januar 1874). Nedenstaaende Ligtale, som af Pastor Christiani blev holdt over en ung Pige i Nysted, der havde begaaet Selvmord, forekommer mig at være saa smuk og at afgive et godt Vidnesbyrd baade om Arten af hans Veltalenhed og om hans humane, frisindede Livsanskuelse, at den fortjener at bevares.

"Dersom det forholdt sig med Menneskets frie Vilje, som mange tro, at vi til enhver Tid kunne gjøre det, hvad vi ville, ja saa maatte vi kaste Stenen paa denne unge Pige, som valgte at dø, i Stedet for hun kunde have valgt at leve.

Men saadan har det sig ikke. Der ligger i ethvert Menneske en Naturgrund, som kan tage Magten fra os og er medbestemmende i enhver af vore Handlinger; og saaledes laa der hos hende en dunkel Magt, et Tungsind, der gik igennem og laa bagved hendes hele Liv og tilsidst lod hende bortkaste den sidste redningsplanke i Livets Skibbrud.

Naar man saa begynder at undersøge, hvad Grunden var til dette forfærdelige, som hun greb til, og saa tager hendes Livs smaa Hændelser, der indtraf i den sidste Tid, saa tager man fejl af den rette Aarsag. Thi disse, der synes at være smaa og lette at overkomme, vare kun Anledningen, medens grunden og Aarsagen laa længere tilbage.

Det maa nu ikke forstaaes saaledes, som om vi vare givne i Vold paa en Magt, der tvinger os til, hvad der skeer. Nej, vi har alle en Grænsevogter, som det gælder om at stille paa Vagt for denne hemmelige, dunkle Fjende,

Håndskriftets side 259

vi bære omkring i os, og det er Viljen, naar den Kampøvet og rustet med Aandens Vaaben staar mod Fjenden i vort Kød.

Vi skulle derfor ikke se paa hende som paa et Menneske, der er mere brødefuldt end saa mangen anden, men paa et ulykkeligt Menneske, der faldt under Trykket af sit tunge Sind og den Arv, hun maatte tage op, og som blev hendes Livs Ulykke. Og kunne vi, som staa her om hende for at sige hende det sidste farvel fra den verden, der blev hende for svær, kunne vi have en kærlig og vemodig Tanke, og træder der en Taare i vort Øje af Medlidenhed, saa kan vi, som ellers kun ere fattige paa Kjærlighed, vel slutte, at den himmelske Fader, som er rig paa Kjærlighed, ikke vil lukke sit Hjerte for hendes Ulykke. Og han vil ikke glemme at veje alle hendes tunge Fristelser, og vi skulle vel vogte os for at sætte grænser for hans Barmhjertighed.

Ja, hun saa nu slet ikke andet end Mørke omkring sig, og dette troede hun nu ikke at kunne leve i. Havde hun kunnet se Guds Kjærlighed lyse midt i Mørket fra Verden, havde hun forstaaet, at hans Kjærlighed er Solen, der aldrig gaar ned, saa havde hans Lys født Haabet hos hende, og hvor Haabet er født, der bliver Fortvivlelsen borte. Og havde hun med Guds Lys for sit Øje faaet Syn paa, at Kjærligheden hos Mennesker er ikke død, men at der er Kjærlighed ofte skjult bagved de haarde Ord, og at Folk ikke mener det saa ilde, som vi i vor Forknythed tit mener det, saa kunde hun have holdt sig fast ved denne lille

Redningsplanke og maaske være kommet i Havn.

Håndskriftets side 260

Men for os skal det tjene til Lys for vort Liv, at i grunden er intet Menneske saa forladt, som det kan synes; det lysner altid et eller andet Sted for os, blot vi kan tro paa Kærlighedens store Magt. Saa lægger vi trods alt, hvad ilde spaar, en Haabets Krans paa hendes Kiste og ledsage hende med Bøn om, at Gud vil med Naade veje hendes Tanker og ved at tilgive hende lære hende, at kende den Kærlighed, som hun her ikke kunde faa Øje for, I Jesu Navn: farvel!"

Nederst på, siden har forfatteren tilføjet: Dekorationsmaler Henriksen, der har restaureret Kirkens Alter og Prædikestol, mener, at de to store Portrætbilleder i Kirken er malede af Abraham Wuchters (en anset hollandsk Maler).

Provst Knud Lerche og Hustrus Portræt
i Nysted Kirke.
(S. 181)

Fot. R. Nielsen
Nysted.

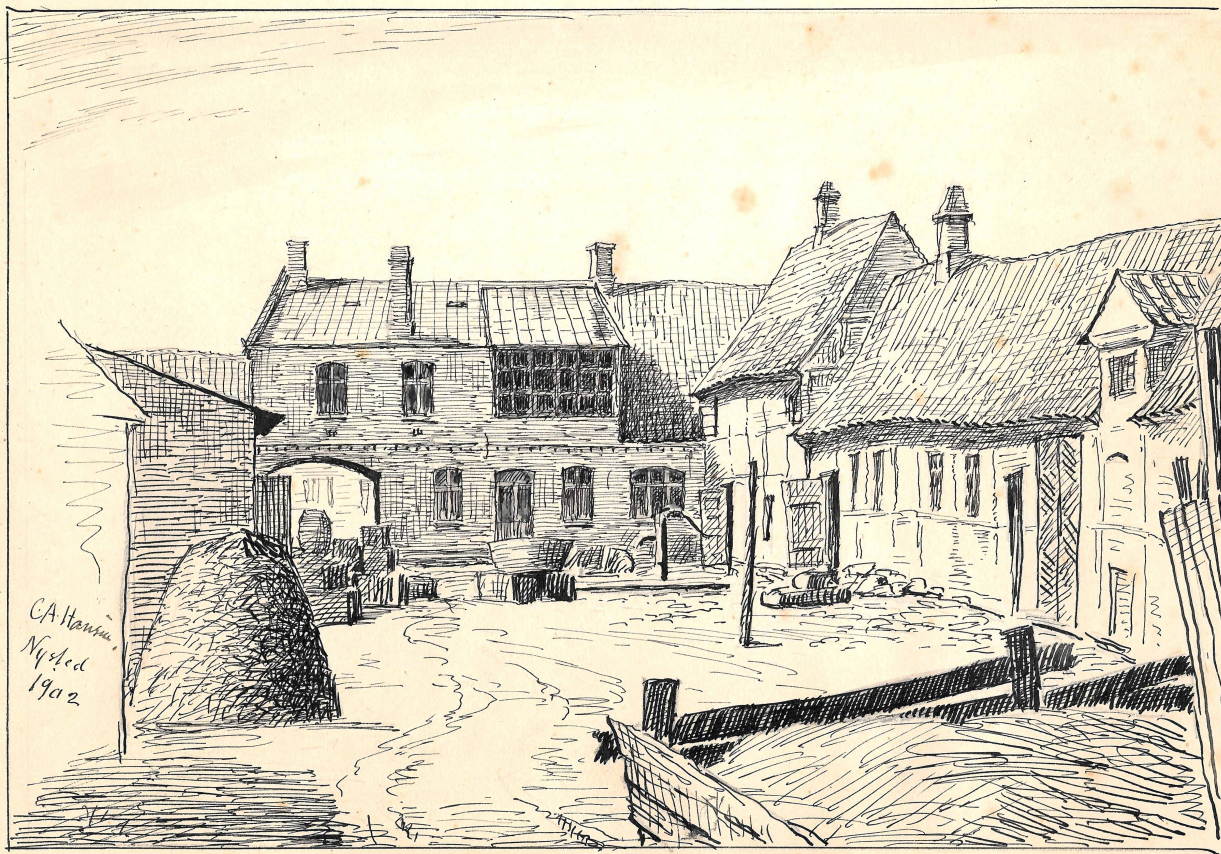
Provst Knud Lerche
og Hustrus Portræt i Nysted Kirke (S. 181) - Fot. R. Nielsen, Nysted

Håndskriftets side 263 (side 262 er tom)

Iver Nielsen
Familieportræt i Nysted Kirke (S. 181) - Fot. R Nielsen Nysted

Håndskriftets side 265 (side 264 er tom)

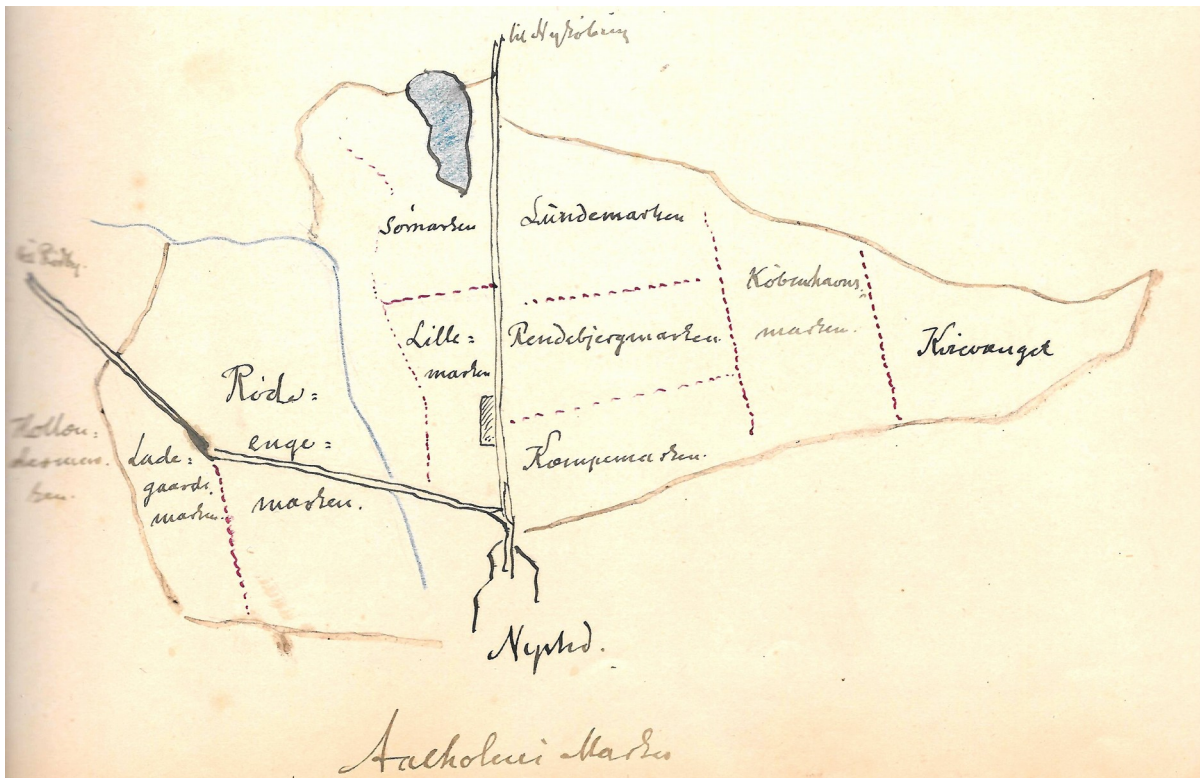
Gårdinteriør Adelgade 17 (Axelhus).
(til dels nedrevet og ombygget 1914)

Gårdinteriør Adelgade 17 (Axelhus)
til dels nedrevet og ombygget 1914 - CA Hansen 1902

Håndskriftets side 267 (side 266 er tom)

Kort over Vejene i Nysteds Omegn

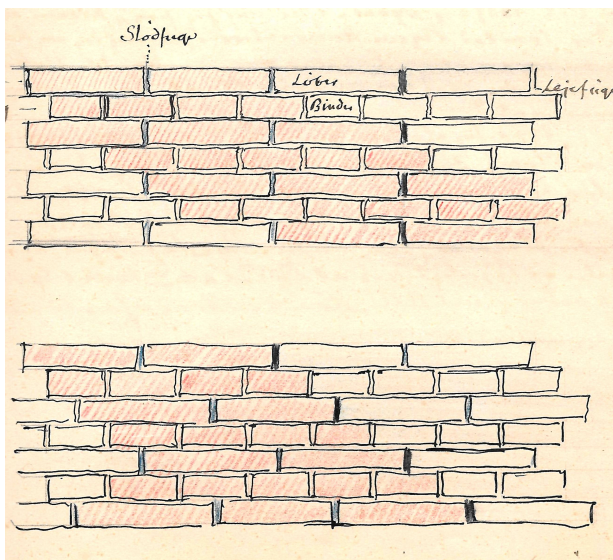

Aalholms Marker

Håndskriftets side 269 (side 268 er tom)

Toldkrydser

Blokforbandt
(Side 200) Stødfugerne i Løberlagene i samme lodrette Linier (ligeledes i Binderlagene)

Korsforbandt
Stødfugerne i Løberlagene forrykkede $\frac{1}{2}$ Sten i hvert Lag (Stødfugerne i Binderlagene i samme Lodrette Linier)

Munkeskifte se S. 200

Håndskriftets side 270 + 271

Bemærkninger om Spiritusforbruget

i Nysted og Omegn. (Uddrag af Dr. med. C. A. Hansens Medicinalberetning for 1905).

Af de 9 Dødsfald i Nysted Købstad, der ere opførte paa Ædruelighedskommissionens Skema, er der kun eet, hvor Drikfældighed angives at have haft Betydning som Dødsårsag. Der er i Aaret 1905 indtruffet 16 Dødsfald i Byen, hvoraf fremgaar, at kun lidt over Halvdelen have fundet Optagelse paa nævnte Skema. Selv om alle Dødsfaldene vare medtagne, og Skemaet omfattede flere Aar, vilde man dog næppe deraf kunne danne sig noget fuldgyldigt Skøn om den Rolle, Drikfældighed spiller her i Byen.

Jeg skal imidlertid paa anden Maade forsøge paa at belyse Forholdet. Jeg forudsætter den Bemærkning, at jeg har praktiseret i Nysted i over 30 Aaar, saa at jeg har haft god Lejlighed til at lære Befolkningen grundigt at kende ogsaa i den her omhandlede Henseende. Jeg maa da først udtale som et almindeligt Skøn, at Drikfældighed og Forbrug af Spiritus er aftagen i løbet af disse 30 Aar i alle Klasser af Befolkningen, kendeligst maaske i Middelstanden, blandt Haandværksmesterne, mindst inden for Haandværkssvendenes Kreds.

Der var en Periode for 20-30 Aar siden, da mange af Byens Smaamestre vare slemt forfaldne, og jeg har set flere Familier af den Grund synke ned fra Velstand til Fattigdom. Nu er der vel enkelte, om hvem det siges, at de tager sig et højt Glas, navnlig ved festlige lejligheder, men dog ikke til et saa fordærveligt Overmaal som hine Ret betegnede er det, at den Skik, der indtil midt i Firserne var almindeligt, at mange af Byens Borgere, ogsaa de bedrestillede, samlede paa Hotellet om Aftenen for ved Øl og Toddy at høre Nyt, drøfte Dagens Begivenheder og dyrke Kortspillet, nu ganske er ophørt og derved en Anledning til regelmæssig Alkoholnydelse bortfalden*.

Ogsaa i den selskabelige Omgang indtager Spiritus en minder fremtrædende Plads, og flere Husmødre have meddelt mig, at Vinregningerne nu ere mere moderate end tidligere. Naar vi desuagtet fremdeles have adskillige fordrunkne Individuer iblandt os, da ere de fleste at betragte som Overleveringer fra Fortiden; det er ældre Mandpersoner, som bære den kroniske Alkoholismes Præg. Da dette Præg jo som Regel først viser sig i en noget fremrykket Alder, er det ikke usandsynligt, at en del af den nuværende yngre Generation ad Aare vil frembyde det samme Stempel; men jeg tror - og mener at kunne begrunde min Tro - at der vil blive færre og færre. For Tiden have vi 11 forfaldne Personer i en Befolkning af 14-1500 Mennesker. Det er næsten alle ældre Arbejdsmænd, hvoraf nogle nyde Fattighjælp, enkelte for en Fejls Skyld Aldersomsunderstøttelse; det er næsten alle sammen stilfærdige, noget sløvede Mandpersoner, der ved mere eller mindre tilfældigt Sjov tjener lidt til deres Livsfornödenhed: Snapsen.

Man vil finde det ganske selvfølgeligt, at der i de ældre Aargange af Arbejderstanden træffes Alkoholisme i et betydeligt Omfang, naar man hører, at lige til henimod Aaret 1890 udgjorde 1 Pægl brændevin in natura en fast Bestanddel af Daglønnen. Dette var altsaa det reglementerede Kvantum for en Daglejer og ansaas for at ligge indefor Ædruelighedernes grænse. At denne overstredes i ikke faa Tilfælde følger af sig selv. Efterat denne uheldige Lønningsmaade var afskaffet, vedblev naturligvis de ældre at nyde den tilvænte Mængde, og de yngre kunde ikke blive helt upaavirkede af Eksemplets Magt. Men alligevel var de gode virkninger ikke udeblevne. Af 20 Arbejdere nu for Tiden drikker de 9 en Pægl eller mere, medens 11 drikker mindre end en Pægl, ja et Par enkelte endog ere totalafholdende.

*Her har forfatteren indsat nedenstående tekst på den foregående side (s. 270): Dr. Voltelen (pr. Læge i Nysted 1839-42) skriver i nogle Dagbogsoptegnelser - der ejes af hans datter Fru A. Mourier, Vesterbrogade 92, Kbhvn, som har været saa elskværdig at laane mig dem - under 5 Okt. 1839:

"Igaar Aftes var jeg paa "Kronen" eller "Gaarden" : Gæstgivergaarden. Der samledes Byens Honoratiores, hvoraf dog en hel del Spidsborgere. Der faar man sig en luun Passiar om ?, Handel, Nyheder etc. I denne Tid er Grevens Naragtigheder med den omtalte Placat, hans Doctorgilde og det forestaaende Bal Æmner nok."

27 Sept. 1839 skrives: "Vor halvgale Greve (Grev Chr. Raben f. 1796 † 1875) har i dag ved Trommen ladt udgaa en Placat, der forbyder Uvedkommende xx ham tilhørende Jagt paa Nysted Mark. Den lød højst komisk og er derfor i betydelig Omtale. Sin Titel Dr. philosophiæ, som han har tilkøbt sig paa en rejse i Tyskland, skjøndt han ikke har Studeret der, har han sat under Placaten, som under enhver Lap Papir, han skriver. Hans hyppigste Beskæftigelse er løjerligt nok at læse Latin, hvilket Sprog han skal tale ret føndigt og næsten med Alle, som han troer forstaar det".

Håndskriftets side 272

Disse mere paaholdne Arbejdere have til dels ombyttet Brændevinen med bajersk Øl, enten saaledes, at de udelukkende holde sig til dette eller drikke det ved Siden af i 1 eller 2 Bajers om Dagen tilligemed 1 eller 2 Snapse. Medens dette Bytte sanitært betragtet uden Tvivl betegner en Fordel, kan det samme ikke siges i økonomisk henseende. En Pægl brændevin, der indeholder 6 a 8 Snapse. koster kun 8 Øre, medens en halv Bajer koster 11 Øre. Blot én saadan daglig Aaret rundt løber op til 40 Kroner, en uforholdsmæssig stor Udgift paa en Aarsindtægt af 7-800 Kr., som er den almindelige for en Arbejdsmand.

At Haandværkssvende, navnlig Murerne, i hvert Fald om Sommeren ofte anvendte mere end $\frac{1}{3}$ af deres Arbejdsfortjeneste til bajersk Øl, er her som andet Steds en sørgelig Kendsgerning.

Hvorledes staar det til paa Landet med Spiritusforbruget? Jeg har fra en Brugsforening i Nysteds Omegn faaet en Opgørelse over Spiritusomsætningen i 1896 og 1904:

	1896		1904
6964 Potter Brændevin	2228 Kr.	4524 Potter Brændevin	1447.68 Kr.
1365 do Rom	1037 -	1613 Potter Rom	1032.32 -
215 Fl. Vin	215 -	260 Fl. Vin	192.50 -
62 Fl Kognac	77 -	272 - Kognac	340 -
2850 Bajere	285 -	4950 Bajere	544.50 -
	3842 kr.		3557 kr.

Foreningen tæller i begge Aar omtrent 170 Medlemmer. Heraf ere nogle Enker og ugifte Kvinder, c. 35 Gaardmænd, Resten Haandværkere, Husmænd og Indsiddere. Udgiften er saaledes i de 2 Aar henholdsvis 23 og 20 Kr. pr. Familie. Man vil se, at Brændevinssalget er i Nedgang, medens der er solgt noget mere Rom og Kognac og navnlig bajersk Øl.

Den saaledes beregnede Udgift er dog ingenlunde den hele, der medgaar til Spiritus; det solgte Kvantum svarer ikke til disse Familiers hele Spiritusforbrug. Der købes adskilligt i Købstaden hos Købmanden, og navnlig forsyner man sig med bajersk Øl fra de Ølvogne, der daglig for Byerne køre ud paa Landet og holde ved hver Mands Dør. Desuagtet er bajersk Øl ikke nogen meget udbredt Drik paa Landet. Dagligdrikken er endnu hjemmebrygget tyndt Øl. Der staar altid paa Bordet et Krus, som enhver langer til for at slukke sin Tørst. Egentlig indbydende er det ikke med sit dovne, plumrede Indhold, hvori døde Fluer sejler omkring.

I Marts Maaned brygges en kraftigere Ølsort, "gammelt Øl", hvortil bruges dobbelt saa meget Malt. Det drikkes i Tørveskærs= Høst= og Tærsketiden. Og hvor meget drikkes der ikke ved de mange Fester: Dyrskuer, Sygekasse=, Vaabenbrødre=, Forsvarsbrødre=, Grundlovsfester o.s.v., der hver Søn- og Helligdag afholdes rundt omkring paa Landet og drage Folk til sig fra nær og fjern!

Ved Selskaberne- og Bønderne føre et meget selskabeligt Liv - drikkes der baade ved og imellem Maaltiderne. Ved ethvert Besøg sættes Romflaskerne paa Bordet ved Side af Kaffen. "KaffeKnægten" er Visitdrikken. Naar en mand har Ærende i Byen og skal opholde sig der en Stund, maa han ufravigelig have en Hjertestyrkning enten paa et Værtshus eller hos sin Købmand.

Håndskriftets side 273

Hos denne staar Brændevinsflasken fremme i Butikken eller Skænkestuen, og Kunderne kunne gratis skænke saa mange Snapse, som de ønskede. Derimod skal de betale for bajersk Øl - saadant kan nemlig sælges uden Beværterborgerskab. De yngre Gaardmænd nyder dog som Regel ikke brændevin, men forlanger Øl.

I gamle Dage - indtil omtrent Aar 1870 - var det en Regel eller Rettighed, at en Bonde, naar han leverede Korn hos Købmanden, for hver Tønde Korn fik ½ Pægl Brændevin i Tilgift, der fortæredes paa Stedet. Der kunde løbe op, da et læs rummede 5-6 Tdr. Bonden og hans Karle nød det til den medbragte Mad. Det var en Fordel, man ikke lod gaa fra sig. En Avlsbruger, der boede umiddelbart udenfor Byen, nogle faa hundrede Alen fra Købmandsgaarden, spiste sine Maaltider i Butikken og tog sine Halvvoksne Sønner med for ikke at levne noget af den ham retmæssige tilkommende Portion.

Som allerede bemærket, har jeg det bestemte Indtryk, at der ikke drikkes saa meget nu til Dags som i tidligere Tid, hverken i Byen eller paa Landet. Men alligevel drikkes der meget for meget. Det er et ikke ringe direkte økonomisk Tab, som derved forvoldes Befolkningen, ikke mindst den Del, hvis Evne er svagest. Foruden den paaviselige Skadelige Indflydelse paa Sundhedstilstanden, der bl.a. fremgaar af Alkoholismens Betydning som Dødsårsag, er der ikke usandsynligt, at den ganske umaadeholdne Nydelse af Spiritus, der er Stik og Brug, bevirker en almindelig Nedsættelse af Befolkningens Energi og Ydeevne, der blot ikke falder i Øjnene, fordi den er saa jævnt udbredt over det hele.

Jeg skal nu give en kort Fremstilling af, hvad der fra offentlig og privat Side gøres for at indskrænke Drikkeriet og afværge dets Følger.

Byraadet har i Aarenes løb stadig forhøjet Brændevinsafgiften. I 1873 betaltes for Gæstgiveri og Værtshushold 20 Kr. (10 Rdls) og for Brændevinshandel 10 Kr. (5 Rdls). Aar 1900 henholdsvis 120, 90 og 50 Kr. Men til trods for denne stærkt stigende Afgift tiltog Beværtingernes Antal; i 1891 var der ikke mindre en 18, 1 for hver 80 Indb. Man søgte da paa anden Maade at faa Antallet bragt ned. I en Vedtægt, stadfæstet af Indenrigsministeriet d. 3 Aug. 1892, bestemtes det, at der ikke maatte meddeles Borgerskab til Beværtinger, medmindre de i Drift værende Næringsbrug af denne Art ved hvert Borgerskabs Meddelelse var under 5. Allerede nogle faa Aar efter var Tallet gaaet ned til 10, og det vilde være dalet yderligere, dersom ikke Loven kunde omgaaes. Den gælder nemlig ikke for Gæstgiverier. Et Kammer eller to med opredte senge, saa er "Gæstgiveriet" i Orden! Om Sengene bliver benyttet er ligemeget, det er kun Skænkestuen, det kommer an paa. Den gode Vedtægt har da ikke fuldtud haft den tilsigtede Virkning.

Saa blev der i Fjor og i Forfjor oprettet Alholdsbeværtinger, som paa forskellig Maade med hensyn til Afgifter blev begunstigede, men de kunde ikke bestaa og maatte efter kort Tids Forløb lukke af mangel paa Søgning. Ja, den sidste af dem opstod umiddelbart efter sin dødelige Afgang i Skikkelse af "Gæstgiveri", og nu gaar Forretningen strygende. (Se Efterskrift [Håndskrift side 275]).

Håndskriftets side 274

Politiet gør, hvad det kan, for at formindske ulemperne ved Værtshuslivet. Der holdes strengt over Lukketiden kl. 11; Uordener, Spektakler, Udsækning til berusede og mindreaarige undgaar ikke den fortjente Straf. Det er derfor ikke almindeligt at se berusede Folk paa Gaden. Ved offentlige Baller i Byen skal al Spiritusudsækning ophøre Kl. 11. Det er forbudt at falbyde Spiritus ved Auktioner, navnlig ved Skovauktioner blev der tidligere drevet tæt.

For et Aars Tid siden tog Politimesteren i Maribo Amt den Bestemmelse, at Udskænkning af Spiritus ved offentlige Fester paa Landet skal slutte Kl. 10, en Bestemmelse der allerede i flere Aar har været gennemført her i Jurisdiktionen. Den overholdes dog nok ikke andre Steder lige saa Strengt. Der menes, at en eller anden Sognefoged kunde være tilbøjelig til at se igennem Fingre med sine Bysbørns Overtrædelser. Men i Nysted Birk møder altid Politibetjenten, og han er ikke til at spøge med. Følgen deraf er ogsaa - da han ikke kan være to Steder paa én gang - at der i Jurisdiktionen kun gives Tilladelse til at afholde fest eet Sted paa samme dag. Denne Begrænsning af Udskænkningsstunden har vist sig særdeles gavnlige; der forefalder nu langt sjældnere Slagsmaal og Uordener. Det kan vel hænde, at enkelte ere saa forsynlige at indkøbe et Forraad af Drikkevarer inden Kl. 10; men det er dog ikke almindeligt.

Disse Fester paa Landet, hvilken Benævnelse der end gives dem, gaa næsten altid kun ud paa Dans, Drik og Svir. De ere ved at blive en Ødelæggelse for Befolkningen, navnlig Ungdommen, der, forsynet med Cykler, som nu alle ere, baade Karle og Piger, hver eneste Søndag farter til Fest og Kommers. Som Skalkeskjul opstilles der endnu af og til en Talerstol, hvorpaa en naiv Præst eller Højskolelærer anbringes. Forsamlingsbygningerne, der i sin Tid opførtes af ideelle hensyn, for at højne det aandslige Niveau, er de fleste Steder blevne til rene Forlystelsesanstalter, der give gode Renter af Anlægskapitalen. Ved Siden heraf gør det et udmærket Indtryk, at "Loll.-Falsters Skytteforening", der hovedsagelig omfatter Landboere, har afskaffet Spiritus ved sine Møder. Desværre har deres Konkurrent "Maribo Amts Skytteforening" ikke fulgt det smukke Eksempel.

Afholdsforeninger har ikke ret kunnet trives paa denne Egn. I Aaret 1900 oprettedes i Nysted en Goodtemplar Loge: "Professer Munchs Minde". Den har nu 25 Medlemmer: 9 gifte Mænd og deres Koner, 4 Tjenestekarle og 3 Tjenestepiger. Haandværkssvendene holde sig borte og søge ikke af egen Drift Logen. Det hænder, at unge Mennesker, der i Politiretten ere tiltalte for Værtshusuorden, faa Valget imellem at betale Mulkt eller melde sig ind i et Afholdsselskab, og at de saa vælge det sidste. De finde dog ikke blivende Sted her, men melder sig regelmæssigt ud efter et Par Ugers Forløb.

Indtil for nogle Aar siden bestod der en Totalafholdsforening her i Byen; den havde dog kun ringe Tilslutning, havde de sidste 3-4 Aar kun 3 Medlemmer, nemlig Bestyrelsen. Derimod bestaar der i Herritslev, ½ Mil herfra, en saadan Forening, stiftet og ledet af en yngre, interesseret Gaardejer. Den tæller f.T. 20 Medlemmer, mest yngre Mennesker. Den har dog nok ikke haft videre Tilgang i den senere Tid.

Det gaar med Afholdssagen som med alle andre folkelige Bevægelser, de ville ikke ret tage Fart paa Lolland. Det hjalp slet ikke, at der for nogle Aar siden optraadte et Par Afholdsprædikanter.

Håndskriftets side 275

En af dem fortalte Eventyr, som han udlagde paa en søgt og smagløs Maade; en anden fremsatte saa kolossale Overdrivelser, at Folk vendte sig fra ham med et vantro Smil. Ingen af dem, der har været her, har taget Sagen praktisk og fornuftigt uden al Svulst og Højtidelighed.

Nysted 15 Febr 1906
C A Hansen

Efterskrift.

Politiet holdt dog Øje med det S. 273 nederst omtalte ""Gæstgiveri". Ved Politiretten idømtes i Foraaret 1906 Gæstgiver Kehl Balsløv en Bøde paa 25 Kr. for Overtrædelse af Næringsloven, idet han havde drevet almindelig Beværtning med Brændevinsudskænkning, uagtet hans Gæstgiveri ikke tilfredsstillende de Fordringer, der maatte stilles til Gæstgiverier. Der var kun eet Værelse med 2 opredte Senge, hvori kun var herbergeret 15 rejsende, og den i Baghuset indrettede Stald til 4 Heste havde slet ikke været benyttet. Ved Overretten forhøjedes Bøden til 40 kr.

Håndskriftets side 277 (side 276 er tom)

Smedemester Clausens Gaard
(Haidenheims) Adelgade N° 22 - Tegnet af C.A. Hansen Juli 1906

Ved et Besøg i København hos Dr. Lütken opfordrede jeg ham til at nedskrive sine Erindringer fra sit 13 aarige Ophold her i Nysted og overlade mig dem, for at jeg kunde benytte dem ved min Beskrivelse af Nysted. Dette lovede han, og i Sommeren 1902 begyndte han at skrive sine "Optegnelser fra og om Nysted i Aarene 1866-79". Han sendte mig den første Del til Gennemsyn og stillede Fortsættelsen i Udsigt. Desværre naaede han ikke at fuldføre sin Hensigt; andet litterært Arbejde og vistnok ogsaa en tiltagende Melankoli hindrede ham deri*.

Han tænkte med vemodig Glæde tilbage paa sit Ophold i Nysted, som han regnede for den lykkeligste Tid i sit Liv. Han bar ikke Nag til nogen og nærede de venligste Følelser overfor sine tidligere Bysbørn. Følgen deraf er, at hans Optegnelser helt igennem ere prægede af den varmeste Sympathi for Nysted og dets Beboere. De afgive derfor en meget tiltalende Læsning; og de have ikke blot lokal Interesse, thi de give et baade morsomt og træffende Billede af Livet i en Smaakøbstad i Midten af det 19de Aarhundrede. Naar jeg alligevel ikke gengiver dem in extenso, er grunden den, at Dr. Lütken var i Besiddelse af megen humoristisk sans, han havde et skarpt Blik for sine Kære Medborgeres Pudsigheder, for alt det ravnekrogsagtige og gammeldags, der prægede Byen. Selv om nu hans Skildringer af Personer og Forhold ere mildnede af Erindringens Vemod, selv om hans Smil næsten altid er godmodigt og harmløst, saa frygter jeg dog for, at enkelte kunde blive ilde berørte, thi Mennesker kan daarligt finde sig i at stilles i humoristisk Belysning. Ganske vist ere næsten alle de omtalte mennesker døde, men Slægtninge af dem leve endnu og kunde maaske - som sagt - føle sig saarede**. Disse Optegnelser opbevares i Landsarkivet i København. Jeg indskrænker mig derfor til at indføre enkelte Brudstykker i denne bog.

Uddrag af

Optegnelser fra og om Nysted [Lütken]

i Aarene 1866-79, nedskrevet i Juni og Juli 1902 og Febr. 1903 af Georg Lütken."

1 Ankomst til Nysted og første Indtryk.

Ærlig talt havde jeg i Januar 1866, da jeg første Gang rejste over til Nysted, ikke synderligt Bekendtskab til Byens Beliggenhed; ja Navnet var mig næppe nok bekendt, den en gammel Onkel, Overlæge Krieger, Sætaten, henledte min Opmærksomhed paa Byen, hvor jeg muligvis kunde skabe mig en Praksis. Det kan bemærkes, at man den Gang, næsten altid i Udskriften paa Breve tilføjede "paa Lolland", som om Byens Beliggenhed ikke kunde forudsættes bekendt for andre end Geografer af Faget.

*† 29/1 1906.

**Denne Formodning har gentagne Gange fundet Bekræftelse. Jeg har derfor foreløbig lukket nogle Blade i dette Uddrag og taget det forbehold, at Memoirerne indtil videre ikke er tilgængelige i Arkivet.

***1811 † 1890

Det var den Gang, og det er dog nu kun 36 Aar tilbage i Tiden, overhovedet mærkværdigt, hvor lidet kendt Nysted var, og hvor forunderligt afsides dens Beliggenhed var for den almindelige Bevidsthed. Væsentlig grundede denne Mangel paa Bekendtskab sig paa, at rejsen dertil fra København var meget lang og besværlig; man kørte paa Jærnbane til Ringsted, men derfra maatte man befordres videre med Diligence og Sejl- og Robaad; man kunde dog tage gennemgaaende Billet i Postekspeditionen i Ringsted og lade sin Bagage indskrive, men Turen gik i en rumlende og skumplende Karet til 6 (seks) indvendige Passagerer over Næstved og Vordingborg - 8 Mil, der med passende "Bedetid" tog omtrent 9 Timer - til Gaabense Færgesgaard paa Falster, hvortil benyttedes store Færgebaade, som i stille Vejr eller Modvind matte roes over det lille Vand, hvor dog ofte en rivende Strøm kunde forsinke rejsen meget betydeligt.

Fra Gaabense kørte man saa igen i Diligence til Nykøbing, og da der endnu ikke var lagt nogen Bro over Guldborgsund, maatte man paany i Færge befordres over til Lolland, hvor saa en yderst tarvelig lukket Vogn i omtrent 2¼ Time bragte En til Nysted, hvis man da for øvrigt var kommen med en Københavnerpost, der stod i Forbindelse med Nysted-posten; i modsat Fald maatte man, som jeg den første Gang, overnatte i Nykøbing.

Uden at have været i Stand til at skaffe mig nærmere Oplysninger om Staden Nysted i København

besluttede jeg da personlig at undersøge Forholdene, især da jeg af min foran nævnte Slægtning var bleven henvist til en Ven af ham, Dr. Struckmann*, Nykøbing p. F., der formentlig vilde kunne give mig enhver ønskelig Oplysning og vel endogsaa et godt Raad om, hvorvidt jeg skulde prøve min Lykke i Nysted eller ikke.

Jeg rejste da om Morgen den d. 19 Januar 1866 fra København og var Kl. 9 Aften i Nykøbing, hvor jeg straks opsøgte Dr. Struckmann. Jeg blev overordentlig venligt modtaget af denne Kollega, der som jeg senere erfarede, nød stor Tillid over hele Stiftet og havde en meget udbredt Praksis; særlig var han bekendt som Operatør og havde i det hele taget en Stilling som Lolland-Falsters Mirakeldoktor. -----

Struckmanns Meddelelse om Nysted var ikke videre lovende, og det var paa et hængende Haar, at jeg næste Morgen var rejst tilbage mod Nord, og at jeg aldrig havde faaet Nysted at se. Han sagde mig, at Nysted var i stærk Tilbagegang, at det vilde blive rent galt, naar først broen over Guldborgsund blev færdig, og at Nykøbing var en Storby, sammenlignet med Nysted. Der havde aldrig været mere end en Læge; den nuværende Dr. Skouboe var en brav Mand, der havde en stor Børneflokk, men som ikke havde vovet sig til at forbedre de usle Honorarer, han havde modtaget i Arv fra Forgængeren, Dr. Poulsen (?). Han sad derfor meget smaat i det og havde en betydelig Gæld. -----

Da jeg havde sovet paa det og tilbragt en god Nat i Thomsens Gæstgivergaard (den Gang det mest ansete Hotel i Nykøbing), kørte jeg saa næste Morgen med Diligencen til Nysted.

*Carl Reinhold Struckmann f. 1821 † 23 Marts 1889

Håndskriftets side 281

Den Tur var alt andet end morsom, men det lavede jo godt op, da vi vare kommen gennem Kettinge og fra Bakken noget udenfor Nysted fik det smukke Skue af Aalholm Skovene, Havet med Bugten og den venlige lille By med den statelige Kirke. Dette første gode Indtryk blev imidlertid hurtigt udslettet, da vi kom ind paa Hovedgadens Stenbro; den var forfærdelig, sammensat, som den var, at Sten af den forskelligste Størrelse og Form og anbragt, uden at der var gjort noget Forsøg paa at skabe en Slags jævn Overflade. Den gamle Postvogn hang, saavidt jeg mindes, i en gammeldags Hængefjeder af stift Læder, og den kunde derfor tage lidt af for de voldsomme Bump; den raslede og rumlede dog godt nok til at vække Ekkoet i Nysteds lange mennesketomme Adelgade, og den øresønderrivende Larm kaldte da overalt Befolkningen til Vinduerne. Det var dog for intet at regne mod det Spektakel, en Arbejds- eller Bøndervogn kunde levere, naar den passerede Gaden; paa den Tid havde man nemlig ikke - i alt Fald endnu ikke i Nysted - Fjedre paa saadanne Vogne.

Posthuset laa omtrent i den modsatte Ende af Gaden, men jeg fik heldigvis i Tide at vide, at man godt kunde staa af ved Byens eneste Gæstgivergaard, der laa eller ligger næsten helt uforandret (med undtagelse af, at den i adskillige Aar har ført Benævnelsen "Hotel") temmelig nær ved Indkørslen til Byen. Skrumpningen af Postvognen havde bevirket, at jeg næsten ikke fik taget noget Overblik over Husene, men jeg erindrer dog, at de forekom mig paafaldende lave. Det var maaske ogsaa grunden til, at jeg blev imponeret over den 2 Etages høje Gæstgivergaard, skønt Gud skal vide, at man havde maatte lede længe og sikkert forgæves for at finde Magen til en slig elendig og uhensigtsmæssig indrettet Kasse, som Nysted Gæstgivergaard viste sig at være, skønt den var en forholdsvis ny Bygning. Saavidt jeg husker, var den nok ogsaa opført i et helt andet Øjemed; med ægte nystedsk Konservatisme henstod den desuagtet uden Forbedringer i den Aarrække jeg levede i Byen, og modstod sejrrikt alle de angreb og al den Haan, som de faa rejsende, der nødvendigvis skulle til Nysted, i rigt Maal udgød over dens syndige Hoved.

En ganske anden Ting er det, at en ung, livsglad Mand, som jeg dengang var, formaaede at tilbringe fire hele Maaneder meget tilfreds under dens Tag som Pensionær hos de elskværdige Jochumsere, der havde overtaget Gaarden og Gæstgiveriet som Lejere. Herom kommer jeg senere til at fortælle adskilligt. Mit første Besøg gjaldt naturligvis min eventuelle tilkommende Kollega, Dr. Skoubo, der mærkeligt nok havde taget Bolig paa det store Torv i Byens modsatte Ende, saa at han i almindelighed ved Kørslen til Patienter paa Landet maatte passere hele den lange Hovedgade med den omtalte forfærdelige Brolægning.

Under min Spadseretur fra Gæstgivergaarden til hans Bolig fik jeg da nu det egentlige første Vue over Byen. Husene havde saa godt som alle kun eén Etage, og vinduerne vare anbragt saa lavt, at man næsten overalt kunde se helt ind i Stuerne; Bygningerne toge sig temmelig forfaldne ud, og mange af dem var, som jeg senere fik at vide, ogsaa af betydelig Ælde; meget almindelige var nogle meget primitive Trætrapper, der førte op til Indgangsdøren, og som ofte ragede saa langt ud paa "Fortovet", at man maatte gaa ud paa Kørebanen;

Håndskriftets side 282

det var i øvrigt en ganske ligegyldig Omstændighed, da Brolægningen var aldeles ens, endda maaske lidt slettere paa "Fortovet". Jeg lagde da ogsaa paa min første Udflugt i Staden Mærke til, at de meget faa Fodgængere, jeg mødte, foretrak Kørebanen. Gadelygter fandtes ikke, og naar Indbyggerne nødvendigvis skulle færdes paa Gaden efter Mørkets Frembrud, var de da ogsaa forsynede med Haandlygter. Man saa saa godt som ingen Skilte eller andre Anvisninger til at finde Byens Handlende og Haandværkere, og selv de største Købmandsbutikker havde Vinduer med smaa bitte Ruder og skilte saa godt som ikke ved nogen Udstilling af Varer i Vinduet.

Overalt fløj Folk til Vinduet for at tage det nye, ubekendte Væsen i Kikkerten. Senere fik jeg at vide, at jeg havde vakt en almindelig Forargelse ved at gaa med høj Silkehat, en Hovedbeklædning, jeg imidlertid var vant til at benytte, og som jeg trods stadige Stikpiller vedblev at benytte under mit mangeaarige ophold i Nysted. De "Indfødte", en Benævnelse, Befolkningen yndede at give sig selv, bar aldrig Hat undtagen ved Begravelser; men da viste der sig ogsaa Hovedbeklædninger af saa afvekslende, groteske Former og af en aldeles ufattelig Ælde og saa at disse Klædningsstykker utvivlsomt burde have været indlemmet i Oldsagsmuseer eller i alt Fald Kostumeafdelingen fra de to foregaaende Aarhundrede.

Indtrykket, som jeg modtog af Byen, og som sikkert vilde have været det samme hos enhver, der første Gang passerede igennem den, var ganske vist ikke just saa meget straalende, især naar det skulde være et ikke væsentligt Moment til Bedømmelse af, hvorvidt man burde vente, at skabe sig en Virksomhed her og en taalelig Eksistens. Ærlig talt bar det helt og holdent Præg af Fattigdom eller i alt Fald yderste Tarvelighed; Byen lignede mere en Landsby end en Købstad, og det var kun lidet opmuntrende at faa at vide, at de to grimme Toetagersbygninger her til venstre paa det lille Torv var Byens Raad- og Domhus og offentlig Skole. Skønt det var Vintertid, viste de talrige henvisnede Duske mellem Stenene, at der om Sommeren var en rigelig Græs vækst, som man uhindret lod brede sig. Jeg fik ikke Øje paa et eneste industrielt Anlæg i hele den Del af Byen, jeg passerede. I virkeligheden var der heller ikke flere end to saadanne, nemlig Sparres Skibsbyggeri nede ved Bugten og Dampmøllen ved Indkørslen til Byen, hvor Nysteds eneste Dampmaskine var installeret.

Det var kort sagt, alt andet end opmuntrende; det hele havde et saa udtalt Præg af Stilstand eller endog Død, at jeg blev staaende en kort Tid, idet jeg igen var halvt besluttet paa at vende om. Jeg ved imidlertid ikke, hvorledes det var; trods sin Dødlignende Tavshed, de tydelige Tegn paa en fuldstændig Mangel paa Energi, den forfærdelige Brolægning, der umuliggjorde mig Benyttelsen af mit københavnske Fodtøj, og meget andet, hvilede der dog en ejendommelig tiltalende, fredelig Stemning over den lille By, som bragte mig til at betænke mig. Og saa hændte der noget højst pudsigt, som jeg tillod mig at optage som et godt Varsel.

Håndskriftets side 283

Ud fra et ganske lille Hus, paa hvilket et lille rundt Skilt med en paamalet rød Støvle betegnede dets Beboer som Skomager, kom der en lille, duknakket ældre Mand ud, beklædt med et stort grønt Forklæde. Han gik lige løs paa mig og spurgte mig "om jeg var den nye Doktor".

Naturligvis blev jeg aldeles forbavset over dette Spørgsmaal; der var næppe forløbet en Time, siden jeg stod af Postvognen ved Gæstgivergaarden, og, saa vidt jeg mindes, havde jeg endnu ikke nævnet hverken min Stilling eller mit Navn til nogen Nystedboer. Noget senere erfarede jeg, at der nogle Dage siden i "Berlingske Tid." Havde været indrykket et Avertissement, hvori en Læge opfordrede til at nedsætte sig i Nysted - formentlig hidrørende fra en af Dr. Skouboes misfornøjede Klienter - og denne Omstændighed kunde vel nok forklare noget af det gaadefulde; jeg havde endvidere medbragt en lille Haandkuffert, hvor

der paa en Messingplade var indgraveret: Dr. Lütken", men det var dog ubegribeligt, at min Ankomst i Løbet af saa kort Tid allerede skulde have rygtet sig saa langt nede i Byen. Den Gang vidste jeg endnu ikke, at det var meget almindeligt nede i Sydenden at sige "Prosit", naar nogen nøs i den nordlige Ende og omvendt; der er i det hele meget at lære for en Københavner, som pludseligt overflyttedes fra Hovedstaden til en lille Provinsby.

Jeg blev saa befippet over Skomager O^s Spørgsmaal, at jeg imod min Vilje kom til at sige Ja, hvorpaa han straks bad mig gaa ind med for at se paa hans Datter, der længe havde været sygelig men ingen Bedring havde det under Dr. S^s Behandling. Det holdt meget haardt at slippe bort fra Manden og gøre ham forstaaeligt, at det slet ikke var afgjort, at jeg vilde bosætte mig her, og at jeg under alle Omstændigheder ikke saaledes kunde gaa ind i en Kollegas Praksis.

Maatte det ikke nødvendigvis gøre Indtryk paa en Læge saaledes at blive tilbudt Praksis nogle Minutter efter at være kommen, som jeg selv mente, ganske inkognito til Stedet; der maatte da absolut være Brug for udvidet Adgang til Lægehjælp. Under alle Omstændigheder var jeg ungdommelig nok til at optage den lille pudsige Hændelse, som et opmuntrende Moment til at prøve sin Lykke, og saa hurtigt, Stenbroen tillod mig det, fortsatte jeg nu min Gang til Dr. S^s Bolig.

Dr. Skouboes Hus var en meget langstrakt lav, en Etages Bygning* med en stor Port paa Midten, flankeret af 5 Fag Vinduer til hver Side, der som det syntes at være Skik i Byen, vare anbragt saa lavt, at man med største Lethed kunde se helt igennem Værelserne. Kun meget faa Bygninger var overhovedet forsynede med nogen Sokkel, i alt fald i Hovedgaden, rimeligvis fordi Jordsmonnet fra Gaden skraanede saa stærkt ned imod den bagved liggende til Aalholm hørende Rørsø. Gulvene i Stuerne laa derfor i Regelen lige paa Jorden, hvorimod der meget almindelig kunde være 2 Etager eller i alt Fald en dyb Kælder under Værelserne til Gaarden, hvortil der da ogsaa som oftest førte ret høje Trapper. Hvad her er sagt, gælder imidlertid kun om Hovedgadens Husrække tilhøjre for den nordlige Indkørsel til Byen. Forholdene i de andre Gader var anderledes, der tydeligvis rettede sig efter Terrænet.

*Gl. Torv N°. 4

Håndskriftets side 284

Doktorens Hus laa i Hovedgaden til højre, men indrammet af nogle af de tarveligste og mindste Huse i hele Byen med Undtagelsen af Præstegaarden, der laa paa dets Nordside, men som i høj Grad trængte til og var ogsaa efter den daværende Præst's Død fik en Afløser. Torvet var ikke brolagt men egentlig en Grønning, der var gennemskaaret af nogle Veje og Stier, som øjensynlig vare dannede af Vognhjul eller Menneskefødder uden Assistance af en egen Gartner, Vejbygmester ell. Lign.

I Nysted lukkede man ikke sin Gadedør af (Tyveri forefaldt overhoved yderst sjældent), men det var da ogsaa kun meget faa Huse, hvori en Tyv vilde kunne have høstet noget Udbytte. Jeg aabnede da uden videre Dr. Skouboes Husport, der viste sig at være omdannet til en Forstue med Knagerækker o.s.v. Det var med en vis Hjertebanken, at jeg traadte ind i dette Hus; jeg vidste jo ikke hvorledes min eventuelle Kollega vilde optage Medbejlerens besøg. Men det gik ganske anderledes, og jeg havde ikke behøvet at nære nogen Frygt. I det Brev jeg tilskrev min gamle Fader* om denne Visit, har jeg fundet stærke Udtryk for den Agtelse, jeg kom til at nære for Skouboe, hvem jeg kalder en "fuldendt Gentleman". Endskønt min Ankomst umuligt kunde være ham behagelig, modtog han mig med stor Venlighed.

Han var den Gang 51 Aar og havde været i Nysted i 8 Aar; han havde forud praktiseret mindst tre forskellige Steder, men havde ikke haft Held med sig; han var trykket af en efter hans Forhold ikke ringe Gæld og havde en stor Børneflokk; han var af en meget godmodig og altfor blød Karakter, saa at Folk meget let kunde "løbe med ham", hertil kom, at han var sig bevidst, at hans Kundskaber som Læge vare meget tarvelige, og han frygtede derfor for at miste for megen Praksis, hvis han forsøgte at forbedre sin økonomiske Stilling ved at sætte sine i Virkeligheden uanstændigt usle Honorarer noget op. Han viste mig med største Uforbeholdenhed sine Bøger og Regnskaber, hvoraf det fremgik, at han i de sidste Aar havde haft en Indtægt af 2000 - 2200 Rigsdaler, og at næsten hele Indtægten var fast, idet han havde en aarlig Akkord med hele sit Klientel.

En Gaardmand paa det rige Lolland gav aarlig - 2 (to) Rigsdaler for Lægetilsyn med sig og hele sit Hus, og der var Indsiderfamilier, som betalte 24 Skilling aarlig.[I margen er tilføjet: (50 Øre!)] I Byen betragtedes et Huslægehonorar paa 5-10 Rigsdaler for meget flot". Nu var det ganske vist saa, at Skouboe og senere ogsaa jeg i de første Aar ret jævnlig modtog Naturalydelser i Gave fra nogle af Bønderne; men Pengeforholdene var, som man jo straks vil se, forfærdeligt usle, selv om Priserne paa visse Fødevarer og andre Nødvendighedsartikler den Gang var noget lavere end i de senere Aar.

Det var et ligefrem umenneskeligt Slid for den stakkels Skouboe at inddrive den tarvelige Aarsindtægt, som oven i Købet altid var optaget forud eller pantsat for nødvendigt optagne Laan, og det var sandelig intet Under, at Skouboe gjorde Indtrykket af en forpint, overanstrengt og forkuet Mand.

Faderen, Overretsassessor, Etatsraad F. T. Lütken, († 1879) havde opbevaret alle Sønnens Breve fra Nysted, som benyttedes af ham ved Udarbejdelsen af disse Optegnelser.

Håndskriftets side 285

Det var heller intet Under, at der, som jeg senere erfarede, meget almindeligt blandt Publikum klagedes over, at Skouboe var glemsom, efterladende og kunde falde i Staver ved en Sygeseng; formodentlig har han allerede lidt af Begyndelsen til den Hjerne blødning (Emollitio cerebri), som i det følgende Aar udviklede sig mere og mere, og som jeg maaske nok allerede ved mit første Møde med ham kunde have set Spor af, hvis jeg selv havde haft større Erfaring.

Jeg bad Skouboe at betragte min eventuelle Nedsættelse mere som en kærkommen Hjælp end som en Konkurrence og sagde ham, at jeg umuligt kunde gaa ind paa saadanne lave Honorarer, som hans. Han svarede mig, at han virkelig i den sidste Tid havde været saa overvældet med Arbejde, at han ikke havde kunnet overkomme det, og at han ogsaa i den nærmeste Tid vilde forsøge paa at faa en nedre Betaling for sit Arbejde.

Efter at have hilst paa fru Skouboe, der ligeledes havde et overanstrengt og forslidt Udtryk, og som tydelig nok ingenlunde var glad ved mit Komme, forlod jeg Doktorboligen i højeste Grad vaklende m.H.t, hvilken Bestemmelse jeg skulde tage.

Gud ske Lov, at jeg nu efter saa mange Aars Forløb med Glæde og med en god samvittighed kan se tilbage paa de Aar, Skouboe og jeg var Kolleger i Nysted. Da jeg sad ved hans Døds seng d. 25 Febr. 1870, trykkede han hjertelig min Haand og sagde: "De har rigtignok været mig en god Kollega, som De lovede mig det!" Jeg nævner dette, fordi jeg virkelig er stolt og glad derover, især naar jeg mindes, hvor ofte de kære Nystedboere med den ægte provinsielle Sladdrelust gjorde deres til at forplumre Forholdet ved at "betro" mig, "hvor Dr. S. havde sagt om mig hist eller Fru S. her, ved at "raade" mig til endelig ikke at stole paa dem, da de skadede mig, hvor de kunde o.s.v., alt sammen noget, som jeg snart lærte at le ad og sætte paa dets rette Plads. Naturligvis har Skouboes faaet ganske lignende Sladder med mig som Genstand, men der var aldrig det mindste onde Ord i imellem Ham og mig.

Nyheden om, at der var kommet en "ny Doktor" til Nysted, var nu under mit Besøg hos Skouboe bleven udbredt over hele Staden. Jeg mærkede det tydeligt dels af Ytringer, der kom til mig fra Vinduerne eller Indholdsfortegnelse fra forbigaaende, dels af Udtalelser, der faldt i de Familier, hvor jeg derefter gjorde Visit.

Først fra Doktorboligen til Præstegaarden skraat over det gamle Torv. Her residerede Nysteds Præst Thorgejr Gudmundsson, en 72 aarig Islænder, lille og mager med langt hvidt flagrende Haar, Kind- og Hageskæg og hjemme altid iført en meget plettet graa Slaabrok, Tøfler eller Sutsko og ledsaget af sin uadskillelige Ven, Piben.

Håndskriftets side 286

Han var en venlig og mild gammel Mand, der ikke havde formaaet at aflægge sit islandske Tonefald, og som, navnlig i Samtale med studerende Personer yndede at lade latinske Sentenser og Fyndsprog rykke i

Marken ved den første den bedste Anledning; særlig under L'hombrespillet, som han elskede, kom den ene latinske Floskel efter den anden - mon han ikke i denne Henseende har været Model for Hostrup?

Som det saa meget ofte er Tilfældet, var den lille spinkle Præsts Hustru en temmelig høj, meget svær og meget djærv Dame, der tydelig nok var Husets egentlige Styrer. Madam Gudmundsson - (da jeg kom til Nysted eksisterede der i selve Byen kun to "fruer", nemlig Byfogdens, Justitsraad Schwensens, og den for nyligt afskedigede Toldforstander, Kammerraad Brunnemanns Hustru; honnet Ambition gjorde dog i Løbet af de følgende Aar Ende paa de gamle patriarkalske, "fra Fædrene nedarvede" Benævnelser) - spillede i det hele taget en ikke ringe Rolle i Byen, ikke blot som Præstekone men ogsaa som Moder til to Døtre, hvoraf den ene var gift med Stadens næststørste Købmand, Adrian Bekker, den anden med Købmand C. B. Sidenius, samt til en Søn, Bjarne Gudmundsson, der ligeledes var bosat i Nysted og gift med en Søster til sin svoger Sidenius. Der vil senere blive talt nærmere om disse; her skal det blot allerede nævnes, at Præstens Svigersønner og Svigerdatter ogsaa havde en stor Del af deres nærmeste Slægtninge boende i Byen, saa at Præstens Slægt udgjorde en ret anselig Brøk af Indbyggertallet.

Jeg lærte snart, at man som Fremmed maatte være i høj Grad forsigtig og tilbageholdende i sine Udtalelser i Nysted, da Beboerne var i en ganske utrolig Grad - hvis jeg tør bruge et saadant Udtryk - Beslægtede eller besvogrede indbyrdes, og man saaledes let kunde komme slemt af Sted. Jeg erindrer, at jeg den Gang kom til at tænke paa de skotske Claner eller Stammeforbindelser; der eksisterede saaledes i Nysted i virkeligheden saadanne "Forbindelser", væsentligt begrundede i Slægtskab, der bøjede sig for et overhoved (Laird), mandligt eller kvindeligt, delte Anskuelse indbyrdes og holdt fast sammen lige overfor andre Claner, hvis Medlemmer da ofte kunde blive yderst skarpt kritiserede.

Der var ikke i Nysted, saaledes, som det saa ofte er Tilfældet i de smaa Provinsbyer, Partidannelser, baserede paa Rang eller Embedsstilling, paa Antagonisme mellem f. Eks. studerede og merkantilt uddannede Personer, paa Forskellighed i æstetiske, etiske, politiske Anskuelse o.s.v. - nej i Nysted var det mere den saa tydeligt fremtrædende patriarkalske Grundtone egentlig kun Familien eller Slægtskabet, der afgav Grundlaget til Partidannelser. Af saadanne var der dog efter mit Skøn kun nogle ganske faa, maaske endda kun tre, fire, som dannede de Rammer, hvorunder det samlede Indbyggertal, c. 1400 Individuer vare fordelte, med Undtagelse af saadanne Løsgængere, der var kommet til Nysted fra fremmede Steder, og som af de ægte "Indfødte" paa en Maade betragtedes som uvedkommende, samt mod hvem alle de ægte "Claner" til en Begyndelse indgik en ubevidst Alliance.

Håndskriftets side 287

Jeg havde nu ganske vist ingen egentlig Grund til Klage; man modtog mig overalt med en stor Venlighed, sagde mig mange behagelige Ord, mente, at Skouboe vist var temmelig efterladende, og at det var meget heldigt hvis der var to Læger i Nysted o.s.fr. Men i flere af de Familier, jeg besøgte, og som jeg senere kom til at betragte som mine bedste Venner, sporedes der dog tydeligt en Uvilje mod den fremmede, en Uvilje, der endog senere ytrede sig ved, at der lagdes - jeg ved det med Bestemthed - Hindringer af alvortlig Natur i Vejen for mig, da jeg skulde søge at skaffe mig en Bolig, og saa nødte mig til, meget imod min Vilje, at blive Grundejer i Nysted.

I øvrigt var der dog en kendelig Forskel, idet nogle af de omtalte Familieforbindelser, væsentlig i deres Uvilje imod alt fremmed holdt paa Skouboe, fraraadede mig paa en forblømt Maade at gøre Forsøg paa at nedsætte mig, ja endog kunde trække Skouboes aldeles private økonomisk Forhold ind blandt Argumenterne, medens andre Familieskaber udtalte sig aldeles modsat. Jeg lærte - jeg kan sige i løbet af nogle Timer - forud at vide, hvorledes jeg vilde blive modtaget, naar jeg blot vidste, til hvilken Clan den Familie hørte, som mit Besøg gjaldt.

Naa! Jeg taler nu spøgende om alt dette, men oprindeligt talt, gjorde denne Modtagelse mig ondt, indtil jeg havde lært at indse, at det var langtfra saa slemt ment, som det tog sig ud; det skal nok være ganske det samme i alle andre danske Provinsbyer.

Pastor Gudmundsson modtog mig, som sagt, meget venligt; hans Fru noget mere køligt og protegerende. Præsten fortalte livligt med sit islandske Tonefald og fik undertiden paasat en Dæmper af sin Gemalinde ved et: "Tal nu ikke for meget, Præstemand! Husk Du har to Tjenester i Morgen!" e. lign. Jeg tog da snart

Afsked.

Jeg lærte efterhaanden Præsten at kende som en rigtig elskværdig gammel Mand, der ogsaa var almindeligt afholdt. Han var som saa mange Islændere af en barnlig naiv Karakter, og der gik mange Fortællinger om Udslag af denne. En saadan, som jeg samme Dag fik at høre fra en meget paalidelig Kilde skal hidsættes her som et venligt Minde om den rare Gamle.

Han havde Aaret forud været i København og fik da lyst til at hilse paa hans Majestæt Kongen. Han fik straks Audiens, og den ligefremme Præst gjorde et godt Indtryk, og "vi fik os en rigtig lun Passiar", som Gudmundsson altid sagde, naar han fortalte om denne Visit. "Ja, jeg har egentlig ikke noget særligt paa Hjertet, Deres Majestæt!" sagde Præsten, "jeg vilde nærmest kun hilse paa min Konge".

Håndskriftets side 288

Kongen spurgte ham ud om allehaande, om hvorledes han var tilfreds i Nysted, om hvorledes Forholdene vare i denne By o.s.v., men blev da afbrudt af Pastoren, der ugenert spurgte: Naa! hvordan har saa Alexandra det?" (Prinsessen var, som bekendt, et Par Aar i Forvejen bleven formælet med Prinsen af Wales).

Med vanlig Elskværdighed besvarede Kong Christian Spørgsmaalet, der vel dog nok maa have forekommet ham at have været temmelig ugenert, hvad Formen angik, og svarede som en jævn borgerlig Fader, at hun befandt sig vel, og at han netop havde haft Brev fra Hende.

Pastor Gudmundsson afbrød derefter - (ja nu maa man tænke sig Ordene udtalte med dette aparte islandske Tonefald, som man desværre ikke kan gengive ved Bogstaver og Accenter) - "Det glæder mig! Ja, for jeg skal nu sige Deres Majestæt, at Alexandra altid har været min Kælleægge". Kongen skal have takket for de venlige Følelser, den gamle Præst nærede for hans Datter, og sagt, at han i sit næste Brev til Prinsessen af Wales skulde erindre at hilse hende fra Pastoren.

Efter endnu samme Formiddag at have besøgt Nysteds to største Købmand, Bønnelyche og Bekker, om hvilke senere mere, maatte jeg skynde mig tilbage til Middagen paa Gæstgivergaarden, da Dagens Hovedmaaltid her som overalt i Provinsen indtoges tidligt, og da jeg havde aftalt at spise sammen med Gæstgiver Jochumsen og hans Hustru og deres Pensionær, Skibsbygger Sparre.

Baade gamle Jochumsen og Sparre*, hvilken sidste endnu lever, meget bedaget, maa regnes til Nysteds Særlinge; begge kom jeg til at holde meget af; navnlig nærede og nærer jeg stor Agtelse og hjerteligt Venskab for Sparre, fra hvem det var mig en stor Sorg at skilles, da jeg forlod Nysted. Men en Særling var og er han nu alligevel, og jeg tro, at han selv vil være den første til at indrømme det. Det kan man da for øvrigt ogsaa sagtens gøre, naar man, som han, besidder saa mange store, gode og ædle Egenskaber, der let nok kunne vippe Særhederne til Vejrs. Det er jo imidlertid saa, at et Menneskes Særheder nok skulle præsentere sig øjeblikkeligt, medens de gode Egenskaber først kommer frem efter et længere Bekendtskab.

Sparres Optræden var temmelig frastødende, tvær og tilbageholdende, som man for øvrigt saa ofte træffer det hos Sømænd; til sine Tider kunde han være helt menneskesky og kunde formentlig krybe i Skjul for at undgaa at komme i Tale med Folk; dertil havde han adskillige af Pebersvendenes Uvaner. Han var maaske en af de mest omtalte (af adskillige ældre Damer bagtalte) af alle Nystedboere, men desuagtet blev han i øvrigt søgt, maaske netop af de selvsamme damer, naar det gjaldt om at drage Bytte af hans specielle Færdigheder, saaledes især paa Havekunstens og Blomstergartneriets Omraade. Altid var han villig til at yde sin Bistand og plyndrede sin lille Have for dens smukkeste og sjældneste Blomster, for at den paagældende kunde præsentere en Bryllups- eller anden Gave, for hvilken hun fik Æren og Takken.

*død 27 Febr. 1904, 77 Aar gl.

Håndskriftets side 289

Lærte man først Sparre nøjere at kende, var det eet med at beundre og elske ham trods hans mange Særheder. Det er utroligt saa mange, især Smaakaarsfolk, han i sine Dage har hjulpet med Raad og Daad;

men han kunne ikke udstaa at nogen uvedkommende fik saadant at se. Jeg har derfor ved flere lejligheder set ham yde sin Hjælp paa en saadan Maade, at man absolut maatte tro, at det skete med den største Uvilje, og at han tværtimod viste Modtageren ligefrem Haan og Ringeagt.

Sparre var Søn af en gammel Læge, der praktiserede til langt ind over Støvets Aar ved Corselitze paa Falster. Jeg besøgte ham en Gang sammen med Sønnen, og jeg fik det bestemte Indtryk, at Sparres store Interesse for Naturen og Naturvidenskaben hidrørte fra den gamle Fader. Det var ganske mærkværdigt, at Sparre ved Siden af at uddanne sig til den dygtige Mester, han var i sit fag, havde faaet Tid til at lægge sig efter sit ikke ringe, væsentlig dog praktiske Kendskab til Naturen, som han navnlig udvidede ved ensomme Ture i Mark og Skov.

Hans Skibsbyggeri var ganske vist af de mindre, men hans Dygtighed skaffedes højt af Fagmænd. Han valgte sit Materiale med største Omsigt og taalte ikke at et Stykke Tømmer indfattedes i Bygningen, hvis det havde den mindste Fejl. Da jeg kom til Nysted, laa en Skonnert paa Stabelen, hvori flere af Byens og Omegnens bekendte Mænd havde Part. Den skulle sættes i Vandet d. 14de Marts, paa en af Rederne, Godsforvalter, daværende Kammerraad (nu Justitsraad) Alstrups Fødselsdag og fik Navn efter Dagens Helgen "Euty chius". Lad mig her med det samme notere, at den blev ført af en af Nysteds flinkeste Sømænd, Jørgensen, der senere kom saa ulykkeligt af Dage*.

Sparres Dygtighed bevirkede ogsaa, at han fik Bestillinger af Staten; han har saaledes bygget flere Toldkrydsere m.m. I det hele var hans Bedrift, om end kun lille, af ikke ringe Betydning for den lille By og skaffede adskillige Familier deres Brød.

Sparre var i en lang Aarrække Medlem af Byraadet, hvor hans sunde Fornuft og fremragende praktiske Kundskaber ofte gjorde Udslaget i de forskellige sager; navnlig var hans store Interesse for Havnevæsenet af stor Betydning. Det var da ogsaa med for grund, at han hædrede med Ridderkorset, da han i 25 Aar havde været Byraadsmedlem. Her skal tillige erindres om, at hans Interesse for Byen og medfødte Skønhedssands fik et Udslag i den smukke Beplantning langs Spadserevejen ved Stranden, som han alene, saa at sige, udførte med egne Hænder.

Sparre og jeg var, som sagt, Pensionærer paa Gæstgivergaarden og kom til at spise til Middag sammen næsten hver Dag i de første fire Maaneder af mit Ophold i Nysted, inden jeg satte fast Bo og giftede mig. Som oftest fik vi en længere Passiar efter Middagen, og saaledes kom jeg snart til at blive godt bekendt med ham.

*Kapt. Jørgensen begik Selvmord (hængte sig i en Skov ved Flensborg)

Håndskriftets side 290

*Jeg blev modtaget med stor Hjertelighed af Gæstgiver Jochumsen og hans Kone, og jeg traf nu en bestemt Accord om foreløbig Bolig paa Gæstgivergaarden. Jeg anede ikke den Gang, at Opholdet skulde blive udstrakt til 4 Maaneder, saa store Vanskeligheder mødte jeg ved at skaffe mig blot en tarvelig Lejlighed. Det vil utvivlsomt forbavse enhver, der mulig kommer til at læse nærværende Optegnelser, naar han erfarer, hvor moderat man stillede sig overfor mig paa Gæstgivergaarden. Jeg havde de to smaa Værelser over Porten, hvoraf jeg benyttede det til Gaarden til Konsultations- og Opholdsværelse, det til Gaden til Sove- og Venteværelse; dog skulde jeg være forpligtet til at afstaa det sidste, naar der en enkelt Dag tilfældigvis skulde blive Pladsmangel. Jeg tror, at det kun hændte 2 Gange i al den Tid, jeg boede paa "Gaarden".

Værelserne vare kun møbleret med det nødtørftige, men lidt efter lidt anskaffede jeg mig jo Møbler, som jeg af lokal Patriotisme lod gøre hos Byens Snedker (Clausen, senere Bøje) og til disses store Forbavselse betalte jeg kontant (!). Byens Omsætning foregik nemlig paa den Tid næsten udelukkende ved Tuskhandel - Penge saas overhovedet temmelig sjældent - og jeg fik da ogsaa straks Ord for at være uhyre rig. - Dog nu tilbage til mit huslige Arrangement! Foruden Værelser havde jeg fuld Kost, frokost og Aften ofte en varm Ret. Maden var en den mest fortrinlige Beskaffenhed; men Madam Jochumsen havde ogsaa, saavidt jeg mindes, været Husjomfru paa en stor Herregaard. Hendes Middage vare saa fortrinlige og vidt

berømte, at de Herrer Handelsrejsende - andre Slags Rejsende saas sjældent paa Nysted Gæstgivergaard - altid søgte at beregne deres Rejserute saaledes, at de var i Nysted ved Middagstid. Desuden havde jeg Varme og Belysning, kort sagt mit fuldstændige Ophold for i alt -- 1 (siger og skriver én) Rigsdaler om Dagen !!! (= 2 Kr.).

*Efter et Par Dages Ophold i Nysted tog Dr. Lütken tilbage til Kbhvn. og bestemte sig efter nogen Vaklen til at nedsætte sig i Nysted. D. 29 Jan. Rejste han fra Hovedstaden og ankom Dagen efter til N.

Håndskriftets side 291

*Hvem er det, der nu kommer ind ad Døren? En høj og noget korpulent Mand med et ejendommeligt, grimt, noget pluskævet Ansigt med stride Skægstubbe. Han er i det hele taget yderst slet soigneret; paa Hovedet en blød, oprindelig graa, meget fedtet Hat; en langskødet Frakke af ubestemmelig farve, fedtet og luslidt, smudsige, plettede, altfor korte Benkæder, nedenfor hvilke man ser tykke, graalige Uldsokker og broderede, til Slæber nedtraadte Morgensko (om Vinteren "franske" Træsko). Hans Linned er krøllet og smudsig; i Haanden holder han en lang Pibe, der paa lang Afstand udsender en afskyelig Stank, begrundet i det, at dens Ejermannd aldrig gør den ren, dels i, af han har for Skik at stoppe Tobak i den af enhver Slags overalt, hvor han kommer; han stopper endogsaa af den Tobak, som Købmanden har staaende paa Disken til behagelig Anvendelse for deres Kunder fra Landet, og som efter den almindelige Mening i Nysted som en Hovedbestanddel indeholdt Hestepærer. Ja saaledes er Manden, der nu træder ind, gaar hen til Opvarningspigen ved Skænken og rekvirerer en Bitter. Er det muligt, at det er en af Byens mest dannede Mænd - Apotheker Pontoppidan?

Der er saa uendelig meget at sige om denne Original, at jeg virkelig ikke ved, hvor jeg skal begynde, og hvor jeg skal slutte. Det skal jeg dog straks sige: saaledes som han foran er skildret, gaar han omkring om Dagen i sit Apothek, naar han smutter ind til Naboer og Genboer for at faa en Passiar, eller som vi saa ham paa Gæstgivergaarden, hvis han ikke netop staar i sin Gadedør, hvorfra han tiltaler de forbigaaende efter Godtbeholdende**.

Han var en af de første Nystedboere, jeg aflagde Visit; vil vilde ja faa meget at gøre med hinanden. Du milde Himmel! hvor blev jeg forbauset! Ganske vist var jeg endnu ung, men noget af Verden og dens løjerlige Befolkning havde jeg dog allerede gjort Bekendtskab med. Jeg havde saaledes haft rig lejlighed til at se, at Farmaceuter, særlig Apothekere, var et højst mærkværdigt Folkefærd. Jeg har ogsaa hørt en bekendt Forfatter, der var en fremragende Menneskekender, højtideligt erklærer, at der "ikke eksisterede nogen Apotheker, som var rigtig i Hovedet".

Det var nu vel et temmelig dristigt Postulat, som jeg imidlertid senere har fundet delvis bekræftet. Men Apotheker Pontoppidan var det sjældneste Eksempel af dette Folkefærd; han var aldeles enestaaende, og jeg er aldrig, nogensinde bleven saa forbauset, som da jeg mødtes med ham. Lad mig dog straks sige, at jeg kom til at holde meget af denne forunderlige Original, uagtet vi i Forretningsanliggender havde mangfoldige skarpe Sammenstød. Saaledes gik det for Resten ogsaa de fleste andre Nystedboere, for hvilke han var en Kilde til uendelig Morskab. Selv hans Død var ret original***.

*Dr. Lütken giver en meget fornøjelig Skildring af Livet i Gæstestuen og af Borgernes Sammenkomster der om Aftenen. Han faar derover Lejlighed til at meddele en Karakteristik af Byens mere fremragende Personer. Af grunde, som jeg foran har gjort Rede for, gengiver jeg her kun et enkelt Portræt.

**Maa først aabnes 1940. Clausen.

***Det kunde maaske bebrejdes mig, at jeg ved at gengive dette Portræt havde gjort Brud paa mit foran udtalte Princip. Men dels var Apoteker P's Ejendommeligheder saa almindelige bekendte, dels er Skildringen dog i grunden saa venlig og sympatisk, i og for sig saa morsom og givende et saa karakteristisk Bidrag til Forholdene i Nysted paa den Tid, at jeg ikke har kunnet nægte mig den Tilfredsstillelse at afskrive den. CAH

Håndskriftets side 292

Skulde man nemlig paa hans Dødsattest nøjagtig have præciseret Dødsarsagen, maatte man have opgivet: "Sprængt Gaas med Rødkaal". Herom lidt nærmere siden.

Pontoppidan, der havde talrige Øgenavne, og som oven i Købet var saa uheldig at være døbt med

Fornavnet Camillus, var (for at bruge et populært men her meget træffende Udtryk) "til Grin for alle", men han var yderst godmodig og tog det temmelig let, navnlig naar den paagældende forsonede ham ved at traktere ham med en halv Bajer, som han for øvrigt ikke generede sig for selv at rekvirere i et saadant Tilfælde.

"Pondus" (et af hans godt Købs Øgenavne) yndede overhovedet at spise og drikke, især fremmed Mad. Han havde for Skik at gaa ind i Husene ad Køkkendøren, og naar han traf Husmoderen i hendes Køkken, snøftede ham behageligt, erklærede, at den ret, der netop blev lavet, var hans specielle Livret, og endte gerne med at sige: "Ved de hvad, lille frue! De kunde lade mig faa en lille Portion at smage". I Begyndelsen bristede Husfruerne naturligtvis i Latter over det sælsomme Forlangende og trakterede Camillus, der spiste sin Portion i Køkkenet, og ikke var til at bevæge til at gaa ind i Lejligheden. I længden blev imidlertid Fruerne kede af hans Besøg (skønt en stor Sjældenhed kunde der selv i Nysted træffes gnavne Husmødre) og mere end én Gang maatte Camillus, skønt Navnefætter til den berømte romerske Sejrhætte over Gallerne, lide samme ilde Medfart, som den slemme Ane i Følge Kobbersmedmadammen Beretning i "Genboerne" lod hendes Mand blive til Del, nemlig at faa "Karrekluden om Halsen".

Den kurerede dog ingenlunde vor Apotheker. Han kunde ikke se noget spiseligt eller drikkeligt uden at bede om at faa noget med, og uden Gnist af Skam lod han sig traktere af hvem som helst. Hans Øjne kunde ligefrem gnistre i Hovedet paa ham, naar han saa eller endog blot hørte Tale om noget lækkert eller om en af sine Livretter. Naar man f. Eks. sagde: "Jeg maa nok skynde mig hjem for at faa noget af den forlorte Skildpadde", kunde han tage En i Armen, sende En det mest kælne Blik og udbryde: "Forlorten Skildpadde!! Er De gal Menneske?. Aa lad mig gaa med! Mon ikke deres Kone giver mig en lille Portion med?" - Og man skulde i saa Fald have set ham hugge i sig; han svulmede syntlig for Ens Øjne.

Man skulde troet, at han aldrig fik Mad hjemme; men det var saa langt fra at være Tilfældet. Selv sagde han rigtignok, at han væsentlig levede af Sildehoveder og Kartoffelskrællinger; men i Apotheket levede man baade solidt og rigeligt. Fru Apothekeren, født Seidelin, og søster til den daværende rige Klæde- og Manufakturgrosserer S. i København, holdt selv meget af god Mad og var en sjælden dygtig Kogerske. Hvad Frøken Inez S., der havde været en usædvanlig Skønhed, i sin Tid havde set hos den usædvanlige grimme Camillus, saa at hun tog ham til Mand, er ikke godt at sige.

Håndskriftets side 293

Den rare og elskværdige Inez' aandelige Evner vare ærlig talt noget diminutive og var ved en Metamorfose først blevne koncentrerede i den ene praktiske at være en Dygtig Husmoder, men selv hun var tilbøjelig til at trække paa Skuldrene over sin gemals Særheder. De levede fortræffeligt sammen og passede i grunden godt til hinanden, navnlig fordi Fruens flegmatiske og ikke dybt tænkende Karakter bar over med eller oversaa hans mindre heldige Egenskaber.

Nogle Aar, efter at jeg var kommen til Nysted, forøgedes Apothekerens Husstand med hans noget ældre, ugifte Søster, der snart blev bekendt i hele Byen under Benævnelser "Tante Marie". Det var en meget forstandig, temmelig mandhaftig Dame, der altid sagde sin Mening lige ud. Hun kunde være meget skarp i sine Udtalelser og tog ingen Personsanseelse, men blev snart meget agtet af alle, skønt Agtelsen ganske vist var forbundet med frygt for hendes skarpe Tunge. I Ydre lignede hun paafaldende Broderen og var derfor alt andet end en Skønhed. Da der var rigelig Anledning, gik hendes hvasse Kritik ud over Apothekeren, navnlig kunde hun, der var i Besiddelse af den hos en gammel Jomfru ofte saa udprægede Sirlighed, udtale sig meget hensynsløst angaaende Broderens mangel paa Properthed og sjudskede Paaklædning.

En Dag, da der var flere Fremmede til Stede i Apothekerhjemmet, udtalte hun sig pludselig omtrent saaledes: "De kan ikke tænke Dem, hvor forbavset jeg blev i Formiddags; der kommer en ganske fremmed ældre Herre ind i mit Værelse; jeg ser og ser, men kender ham i Begyndelsen slet ikke, førud han kom lidt nærmere. Saa opdager jeg da endelig, at det var Camillus, men han var ogsaa aldeles ukendelig; han havde nemlig vadsket sig, og faaet en ren Flip paa". - At Apothekeren ikke blev glad ved at høre Søsteren levere den Historie i Fremmed Nærværelse, er vel ikke nødvendigt at bemærke. Camillus var maaske ogsaa den af Nystedboerne, som var mest bange for "Tante Marie", og jeg har ofte set med hvilken Hurtighed han kunde vende om, naar han i sin sædvanlige Mundering vilde gaa ind i sin egen Dagligstue og

opdagede, at Søsteren sad derinde.

Var Apotheker Pontoppidan skødesløs med sin Person og sin Paaklædning, var han det ikke mindre i Henseender til sit Apothek og sin Forretning overhovedet. Et saadant Sjuskeri og griseri som det, der herskede her, er aldeles utroligt, og der er komplet ubegribeligt, at det kunde gaa, og at han ikke for længe siden var bleven sat fra Bestillingen. Én Gang om Aaret var der ganske vist Apothek-Visitats, der lededes af den gamle Stiftsfysikus Købke, men herom kom der Melding lang Tid i Forvejen, og saa blev der skrubbet og skuret, rensed ud, anskaffet nye Varer o.s.v., saa at det nogenlunde kunde gaa. Der var stadig Klager over Apotheket. Dr. Skouboe og jeg slog nu og da i Fællesskab nogle Tordenslag og truede med at indgive Klager over ham.

Håndskriftets side 294

Apothekeren lovede alt men holdt intet, og det vedblev at gaa i den gamle, elendige Skure. Der var desuden den Omstændighed, at man blev fuldstændig afvæbnet ved den skikkelige Camillus Godmodighed. Naar man saaledes tog ham under Behandling og skældte ham Huden fuld paa Grund af hans grove Forseelser, kunde han trippe omkring som en æggesyg Høne i forsikrende, at han altid købte af de allerbedste Varer, at hans Indtægter næppe vare til det tørre Brød, at alene hans Forrentning af Prioriteterne slugte alt, hvad han fik ind, at det ogsaa var en forfærdende god Sundhedstilstand, der herskede; at det nok skulde blive bedre, hvis Vorherre skulde være saa naadig at sende en rigtig god Tyfusepidemi o.s.v. - alt imens han gik om med en Karaffel og et Par Vinglas og spurgte, om han ikke maatte skænke et Glas Portvin, hans Universalmiddel under alle Kritiske Omstændigheder. Man kunde jo til sidst ikke holde Latteren tilbage; dertil var Situationen altfor komisk.

Det var nu for Resten slet ikke Spøg. Apothekeren var i sit Fag en fuldstændig Ignorant og har næppe nogensinde været anderledes. Sin farmaceutiske Eksamen havde han taget med den lavest mulige Karakter, hvormed man overhovedet kunde faa et Apothek betroet. I den Tid jeg har kendt ham, har han aldrig aabnet en farmaceutisk Bog eller læst noget somhelst vedrørende sit Fag. Han kendte, da jeg kom til Nysted, ikke et eneste af de Droger eller Medikamenter, der kunde betegnes som nogenlunde nye, og da Skouboe holdt sig til Formler og Stoffer, der brugtes i hans yngre Dage, forefandtes selv meget almindelige Sager slet ikke paa Nysted Apotek. Aldeles ugenert leverede Pontoppidan, naar der paa en Recept var opført et Stof, som ikke forefandtes, et andet, som var ved Haanden, og mangen en Gang tog han uden videre paa Slump, naar han ikke gad afveje det forlangte. Hvis man (jeg) saa tilfældig var til Stede og bebrejdede ham hans ufagmæssige Metode og forestillede ham de mange Farer ved samme, kunde han ganske kynisk svarer: "Saadan bruger nu jeg, og hvad tror De for Resten, det kan gøre de Bondetampe?"

Adskillige Gange har jeg selv, naar jeg vilde anvende et stærkere virkende Middel til en Patient, i Apotheket foretaget Vejningerne, lavet Piller o.s.v., fordi jeg lige frem ikke turde betro ham det. Det var en Ynk at se den gode Camillus, da den nye Apothekervægt (Gramvægten) blev indført. Han kunde ikke fatte det; han formlig græd, rasede og bandede over "disse nye Noder, som ikke var til Nytte for nogen Mors Sjæl". Jeg sad med ham i Timevis for at banke det ind i hans tykke Hoved, men jeg maatte til sidst opgive det som fuldstændig haabløst. Det havde da for Resten den gode Følge, at han for Fremtiden blev tvungen til at holde ordentlige og dygtige Medhjælpere, som satte ham Stolen for Døren, fordrede, at han selv skulle holde sig borte fra Apotheket, og endelig fik sat igennem, at den hele skandaløse Institution blev delvis ombygget.

Håndskriftets side 295

Det var ogsaa paa høje Tid; Nysted Apothek havde over hele Lolland faaet et slet Renommé, at man kun søgte det i yderste Nødsfald, og selv Bønderne erklærede, at det ikke var til nogen Nytte, at der var dygtige Læger i Nysted, naar man skulde til en anden Købstad efter Medicinen. Af et Brev, jeg tilskrev min Fader i Oktb. 1866, ser jeg, at Situationen den Gang var ligefrem uhyggelig; baade Dr. Skouboe og jeg havde Indtrykket af, at Landbefolkningen ikke mere vilde søge Lægehjælp i Nysted.

Lad mig forsøge, om jeg kan tegne Konturerne af det gamle Apothek, som det var paa den Tid, jeg kom til Nysted.

Paa samme Sted, hvor Apotheket nu ligger, laa der den Gang en langstrakt Bindingsværks Bygning, som var

blegrødt overkalket og med en graa Sokkel. Paa Bygningen var der adskillige Vinduer med smaa Ruder og med Rammer af brungul Farve. Paa Midten af Huset var der en Gadedør, hvortil man kom op ad tre liggende Stentrin, og i den søndre Ende var der en stor Plankeport, som førte ind til et stort Gaardsrum, brolagt med store og smaa toppede Sten, og hvor der fandtes en tjæret Port, hvoraf Apothekeren efter Sagnet oppumpede "destilleret Vand". Som paa alle Bygninger i Hovedgadens vestlige Side skraanede grunden stærkt ned imod Rørsøen, og der var derfor ofte to Etager i Husene mod Gaardsiden. Dette var ogsaa Tilfældet med Apothekerbygningen; navnlig var Hældningen stærk ved Baghuset, hvor man fra en saakaldt Havestue sted ned til den store Have ad en meget høj Trappe.

En Sidelænge til højre i Gaarden havde ligeledes som Følge af grundens Skraaning to Etager i sin bageste Del og tog sig i sin forfaldne, med Vin bedækkede Tilstand meget malerisk ud. Døren paa Midten af Huset førte ind i en usædvanlig stor Forstue belagt med Fliser og forsynet med Knagerækker, en Dør til højre førte ind til Familiens Lejlighed, en i Bagvæggen til Køkken, Gaard o.s.v. Til venstre var der en Skillevæg af Træ, hvori en Dør og en Aabning, gennem hvilken Kunderne blev ekspederede. Man vil altsaa se, at Forstuen ikke alene fungerede som Entre' men tillige var Modtagelses- og Opholdsrum for Publikum, og det vil forstaas, at Gulvet her i daarligt og fugtigt Vejr befandt sig i en saa forfærdelig Tilstand, at det af Apothekeren om Vinteren benyttede Fodtøj (Træsko) var en Nødvendighed.

Bag Skillevæggen befandt altsaa Officinet sig tilligemed et lille Kammer til den farmaceutiske Medhjælper. Jeg kan ikke mere nøjagtig huske, hvorledes Indretningen var inden Ombygningen, og jeg tør derfor ikke forsøge nogen nærmere Beskrivelse;

Håndskriftets side 296

der er jo da for Resten foran med tilstrækkelig Tydelighed omtalt den rent ud skandaløse, defekte og smudsige Tilstand, hvori alt befandt sig, og naar vi saa tænker os vor Ven Camillus færdes derinde med sin fedtede Klæder, sine snavsede Hænder med sorte Negle, og sin af alle Haande forskellige Tobaksslatter stinkende Pibe, vil man indse, at det var kommet til en saadan Yderlighed, at det ikke kunde gaa længere.

Det er fortalt, at Apothekeren holdt af at gøre en Mængde Svipbesøg omkring i sit Nabolag, dels for at slaa en Passiar, dels og vel, desværre nærmest foruden personlig Udgift at kunne skaffe sig noget at fylde i Maven. Han var ingen Kostforagter, alt var ham næsten lige godt; det var, som om det kunde være noget sygeligt hos Manden. Jeg hat set ham liste sig til paa Gæstgivergaarden at tømme en Sjat ØL, som en Gæst havde levnet i Glasset, og han undsaa sig ikke ved at opfordre hvem som helst til at "give noget". Med Handelsrejsende holdt han et vaagent Øje, og naar han saa en saadan køre ind paa Gæstgivergaarden med alle sine Prøvekasser, stillede han kort efter for at se, om han ikke kunde tømme en Velkomstskaal med ham eller maaske endog opnaa en Indbydelse til Middag.

Egentlig havde Pantoppidan ikke nogen daarlig Forstand; i alt Fald er det umuligt andet, end at han maatte mærke, hvorledes der blev drevet Løjer med ham, ikke mindst fra de langtfra fintfølende Handelsrejsendes Side; men tilsyneladende var der intet, der bed paa ham, og han lod ikke til at bryde sig det mindste om Haan og Drillerier, naar han blot kunde "redde" sig noget spiseligt eller drikkeligt. Især var han oppe, naar hans Svoger, Grosserer Seidelins Rejsende kom til Byen. Det var efterhaanden blevet en selvfølgelig Sag, at denne skulde invitere Apothekeren til Middag, og den Formiddag var han altid flere Gange i smaa Løb over Gaden til Fru Jochumsens Køkken for at erfare, hvorledes Spisesedlen skulde være, maaske ogsaa for at forsøge at give et eller andet kulinarisk godt Raad e. lign., hvad der dog blev taget ham meget ilde op af den i sit Køkken saare myndige Husmoder.

Stakkels Camillus! Det blev efterhaanden til lidt for mange Formiddagsbesøg paa Gæstgivergaarden, og det skønt "Tante Marie" * skrappt paa. Det var højst pudsigt at iagttage alle de forskellige Kneb, han forstod at anvende for at skuffe Søsterens Aarvaagenhed.

Jeg kommer nok til at omtale Apothekeren endnu flere Gange i disse Blade, men her vil jeg dog med det samme fortælle, hvorledes han endte sin Tilværelse. Den megen Spisen (hellere "Æden"), hvormed han af Frygt for ikke at faa nok aldrig fik tygget sin Mad, og dertil det ikke helt ringe Konsum af slette Spirituosa, maatte efter al Rimelighed ende med Apothekeren. En Aften blev da ogsaa jeg, der efter Skouboes Død var bleven Apothekerens Huslæge hentet ved Ildbud: Camillus var pludselig styrket om, lammet i den ene

Side af Legemet og berøvet Mælet.

*[Red: her mangler ordet "passede"]

Håndskriftets side 297

Efter nogle Dages Forløb tabte Tilfældene sig dog igen, og efter en Maanedes Sengeleje kom han igen paa Benene. Selvfølgelig holdt jeg lange Prækener for ham om Nødvendigheden af for Fremtiden at være uhyre forsigtig især med hensyn til Spise og Drikke og specielt at holde sig borte fra rørig Mad. Det arme Menneske saa ud, som om man vilde have berøvet ham hans Salighedspart. Han gik, saavidt jeg erindrer, et Par Maaneder om i en meget nedtrykt Sindstilstand. Han var ikke mere sig selv, og det var ynkeligt at se, hvorledes han kastede længselsfulde Blikke til al den dejlige Mad, der nu var Tabu for ham.

Jeg havde paalagt hans Hustru at sørge for, at Familien saa vidt muligt spiste den samme lette Kost som han, for at han ikke skulde blive ledet i Fristelse, og det gik da ogsaa ganske godt et Par Maaneder. Da blev jeg atter en Eftermiddag i Hast hentet; Apothekeren var paany styrtet om. Mærkelig nok var han saa temmelig ved sin Bevidsthed, skønt han var aldeles maalløs og lam i den ene Side. Han kendte mig aldeles bestemt, og jeg blev højst forbavset over at se min gode Camillus sende mig - et "smørret" Smil, som jeg fortolkede, som om han tydelig havde sagt: "Jeg narrede Dig dog!" Hans Hustru fortalte mig nu, at Familien, der troede, at han for Øjeblikket var i Besøg et eller andet Sted, havde benyttet Lejligheden til at spise alles Livret, sprængt Gaas med Rødkaal. Apothekeren var imidlertid uventet kommen hjem, og da han havde truffet Familien i Færd med paa en underfundig Maade at spise hans allerbedste Mad, havde han udbrudt: "Sprængt Gaas med Rødkaal! Er I gale Mennesker! Det vil jeg min Salighed have en Portion af!"

De havde gjort, hvad de kunde, for at formaa ham til at give Afkald paa en Spise, der absolut ikke var ham tjenlig; de havde mindet ham om, hvad Doktoren havde sagt o.s.fr. Saa var han bleven aldeles rasende, havde erklæret, at han blæste Doktoren et langt Stykke, at han bedre end Doktoren vidste, hvad der var ham tjenligt, og at han - sin Salighed! - ikke vilde gaa Livet igennem paa Hospitalskost o.s.v. Hans Ophidselse var saa Stærk, at Familien befrygtede, at den skulde give Anledning til Blodkongestion, og gav efter. Med et Slags trods tog nu Apothekeren oven i Købet dygtigt til sig, og Resultatet var da et nyt apoplektisk Anfald.

Det Smil, jeg har omtalt og tilladt mig at fortolke, som foran sagt, kom stadig igen de følgende Dage, naar jeg aflagde ham mine Besøg. Han døde kort efter stille og roligt. Jeg har altid mindede ham som en kær ældre Ven, og jeg kan endnu stadig ikke lade være at smile, naar jeg tænker paa Camillas, ubetinget Nysteds mærkeligste Original; jeg tror, at jeg her har Minder og Tanker tilfælles med alle Mennesker, der ere kommen i Berøring med ham.

Håndskriftets side 298

Det ligger ret nær paa dette Sted at tale lidt om Byens Embedsmænd paa den Tid, jeg kom dertil. Flere er allerede nævnte om end kun i Forbigaaende. Det er foran sagt, at der i Nysted ikke var nogen egentlig Kasteadskillelse; heller ikke Embedsmændene udsondrede sig som en særlig privilegeret Klasse, hvorvel de dog naturligvis holdt paa deres "Værdighed" og nok af og til kunde give sig en vis Air. En væsentlig Grund til at de ikke skilte sig ud fra Borgerne laa naturligvis i den Omstændighed, at de var saa faa i Tal, men i det hele skal det dog siges til deres Ære, at de ikke som i saa mange Provinsbyer viste nogen Tendens til at se Borgerne over Hovedet. Kunde det en yderst sjældnen Gang hænde, særlig da fra et Par gamle Embedsmænds Side, der repræsenterede den bureaukratiske Stil fra Frederik d. VI's Tid, blev det hurtigt vist tilbage. Det var nemlig ikke uden Grund, baade af sine egne og af Nabobyernes Borgere med et vist Eftertryk kaldtes "Republikken Nysted". De gode Nystedborgere var nemlig meget "Sejge", stædige og selvbevidste, og de kunde træde meget stærkt op mod et virkeligt eller blot formentligt Overgreb.

Til den gamle Skoles Embedsmænd hørte endvidere den Side ?? omtalte Toldforvalter, Kammerraad Brunemann, Sognepræsten, Pastor Gudmundson (S.??) samt Postmesteren von Staffeldt. Den sidste var Holstener og talte med stærkt tysk Tonefald. Jeg ved ikke sikkert, om han havde været Officer, men han havde i alt Fald et udpræget militært Ydre og var i Familie med Digteren. Han var temmelig spinkel af

Bygning, hvad der stod i en ret pudsigt Modsætning til hans overordentlige myndige Optræden og hidsige, koleriske Temperament. Som bekendt udmærkede Postembedsmændene i gamle Dage sig netop ved et saadant kolerisk Væsen og en mærkelig brøsig og afvisende Behandling af Publikum, der var tvunget til at indfinde sig paa Postkontoret, og Staffeldt havde udvisket denne Side af Postembedsmandens Karakter paa den mest glimrende Maade.

Jeg har altid, naar jeg var sammen med Staffelt paa Forretnings Vegne, maatte mindes Ingemanns Skildring af "den store Postmester" i Romanen "Landsbybørnene"; den nystedske Postmeter manglede kun Krop for at være en Tvillingbroder til Ingemanns Figur. Hvor kunde v. Staffelt ikke skringe op, raabe, rive sig i Haaret og fare frem og tilbage paa Gulvet i sit lille Kontor, naar et Bud bragte f. Eks. en Pakke, der ikke var aldeles reglementeret indpakket! Med hvilken haanlig Mine kunde han ikke slynge et Brev hen ad Bordet og skælde en usalig Dreng ud, hvis denne vovede at rette et Spørgmaal til ham angaaende Brevets Besørgelse! Hvor mesterligt kunne han ikke med lynende Øjne uden at mæle et Ord pege med sin Pen hen imod en paa Kontorvæggen hængende trykt Tavle, hvis en af dette uforskammede Publikum vovede at bede Postmesteren give en Oplysning, som han kunde læse sig til paa Tavlen!

Håndskriftets side 299

Forstaaeligt nok var Postmesterembedet i Nysted sikkert et af de mageligste i Danmark. Der var kun direkte Postforbindelse med Nykøbing F, idet der de seks dage af Ugen én Gang i Døgnet afgik en lukket Vogn dertil og atter tilbage. Saavidt jeg mindes, var der i den første Tid, jeg boede i Nysted, dog om Søndagen to gange Post i Døgnet. Til Gengæld kom der ingen Post om Mandagen. Postbudet besørgede i Regelen paa egen Haand Sorteringen af Brevene. Væsentligst var det kun Byens Købmænd, der benyttede Postvæsenet, og Staten havde aabenbart betydeligt Tab af dette Postkontor.

Staffeldts lille Hus og det i samme indrettede "Kgl. Postkontor" laa omtrent saa langt nede i Hovedgaden som muligt og saa langt borte fra den nordlige del af samme, hvor de større Købmænd havde deres Forretninger, at disse gerne sendte Bud efter deres Post for at faa den noget tidligere i Hænde. Det var et glimrende Syn at iagttage den bureaukratiske, postale Værdighed, hvormed Postmesteren aflaaede Kontordøren efter Postvognens Ankomst for de ventende Bude - der skulde Ro og Stilhed til det vigtige Arbejde at aabne Postsækkene, hvoraf nogle ikke sjældent vare aldeles tomme. Paa grund af det ret venskabelige Forhold, hvori jeg stod til Postmesteren, har jeg flere Gange nydt den Begunstigelse at maatte opholde mig indenfor den aflaaede Dør, medens Posten ordnedes. Det var et Syn for Guder, at være Vidne til den uendelige Vigtighed, den selvbevidsthed og det Præg af det alvorligste Ansvar, hvormed den kære gamle Postmester afstemplede og sortede de faa Dussin Breve.

Jeg tror, at det ingenlunde var ham ukært at have et nogenlunde forstaaende Vidne til hans ansvarsfulde Dont og Udførelsen af hans byrdefulde Arbejde. Han holdt i alt Fald meget af at henvende Bemærkninger til mig desangaaende, viste mig Breve eller andre Forsendelser, der var mangelfuldt adresserede o.s.fr., idet han deraf tog Anledning til at udbrede sig over Publikums mageløse Stupiditet og over Embedets Besværligheder. Den koleriske Mand kunde undertiden i saadanne Tilfælde tale sig aldeles rasende, fare om paa Gulvet, gestikulere paa det voldsomste og rive sig i Haaret.

Og saa var Staffeldt for øvrigt Skikkeligheden og Retskaffenheden selv! Han troede blot fuldt og fast, at Nysteds Postmesterembede var det største og vigtigste i Landet næst efter Københavns, og at Verdensordenen vilde blive væsentlig forrykket, hvis han ikke sad der paa sin Kontorstol, naar Postvognen kørte op for Døren.

Trods alle sine Særheder var Staffeldt dog meget afholdt, og der var sandelig heller ikke Grund til andet; han var en Hædersmand, der gjorde meget godt mod Byens fattige, hvori han støttedes af sin brave Hustru. Man kunde tit komme ud af det med ham, naar man blot saa igennem Fingre med hans Særheder, der dog egentlig snarere var morsomme, og hvis han en Gang skulde gaa for vidt, behøvedes der kun en lidt kraftig Optræden for at tæmme den koleriske Vildskab.

Håndskriftets side 300

Der vil næppe blive nogen bedre Lejlighed til at omtale den nævnte Sparekasse og Publikums Forretninger med samme, og jeg vil derfor her i største Korthed fortælle lidt herom, især da vi saaledes faar en god

Illustration til det tidligere berørte, intime Sammenhold mellem Befolkningen indbyrdes og den sorgløse, barnlige Lethed, hvormed den levede.

A. trænger til 200, 300 eller 400 Kroner. Han gaar da til Nordberg og spørger, om han kan faa den ønskede Sum at laane i Sparekassen. Hvis han nu er den lykkelige Ejer af en lille Ejendom, hvori der ikke staar en altfor høj første Prioritet, og har et Par Venner B og C, der er villige til at underskrive som Selvskyldnere, gaar Sagen let i Orden paa meget rimelige Betingelser, navnlig i Form af Tilbagebetaling i Annuiteter. A. giver da aarlig 6 Procent, heraf de $4\frac{1}{2}$ er Renter af, de $1\frac{1}{2}$ Afdrag paa Laanet.

Lolland-Falsters Spare- og Laanekasse gav imidlertid, i alt Fald i min Tid, med alt for stor Liberalitet Laan, selv om Laanerne ikke kunde stille et saadant Pant som en Ejendom. Hvis man stod sig nogenlunde godt med Prokurator Nordberg og hidtil havde vist sig som en kulant Betaler, fik man ogsaa let et mindre Laan, naar Ens Venner, B og C, underskrev laanet som Kautionister.

Nu var det blot Ulykken, at B i Morgen og C i overmorgen ligeledes trængte til et Laan, og som noget, der faldt ganske af sig selv, maatte resp. A og C og A og B fungere som Kautionister. At der i disse Pengetransaktioner var noget absolut usandt, synes mig at ligge klart for Dagen, og der kan næppe være nogen Tvivl om, at de forhultede Pengeforhold i Nysted for en væsentlig Del skyldtes dels den nemme Maade, hvorpaa smaafolk kunde arrangere sig med Sparekassen, dels det over alle Grænser drevne Kreditsystem, hvormed der senere rimeligvis vil blive sagt nogle Ord.

Man maa nu ikke tro, at Laanerne netop valgte sig Kautionister iblandt sine nærmeste Venner. I saa Henseende var ingen sikker, og det vilde blive anset for Særhed og Mangel paa almen Borgeraand, hvis man vilde nægte sin Underskrift. Jeg havde saaledes ikke været mange Uger i Nysted, for en af de Haandværkere, der havde udført et Arbejde for mig, og faaet det kontant betalt, bærede mig med det Hverv at være en af hans Kautionister til Sparekassen for et lille Laan, han agtede at optage. Jeg tror oprigtig talt, at den Omstændighed, at jeg i Begyndelsen havde besluttet at betale alt Kontant, havde bibragt mine kære tilkommende Bysmænd den Anskuelse, at jeg var en Velhaver. Det var nemlig aldeles paafaldende hvor vidt Kreditsystemet blev drevet i vor lille By.

Håndskriftets side 301

Penge var egentlig kun kendt som Betalingsmiddel for Skatter og andre offentlige Afgifter, hvorimod Tuskhandel stod i højeste Flor. Naar Bønderne bragte deres Korn til Købmændene maatte de tage Varer for den største Del af Prisen, og af Penge fik de sjældent flere, end de nødvendigvis skulde betale paa Amtstuen i Maribo som kongelig Skat, Hartkornsskat o.s.v. Det varede et stykke Tid, inden jeg ret kunde finde mig i, at mit Huslægehonorar hos Skomager X ikke var 10 Rigsdaler, men derimod et Par Støvler med dobbelte Saaler, eller at Bager Y, der skulde betale mig samme Sum, afgjorde sin Gæld ved suksessivt at lade mig faa 30 Tomarks-Rugbrød.

Saa godt som alle "havde Bog" med deres Købmand og Haandværkere, og letsindige, som vi Nystedere var, tog vi gladelig mod Kreditten i denne besnærende men for en fornuftig Økonomi meget farlige Form. Naar saa Opgørelsen kom, og Summen var vokset En over Hovedet, naa ja! saa havde man jo den nemme Udvej at ty til den kære Sparekasse, og hvad var vel saa rimeligere i en ægte Nysteders Øjne, end at Købmanden eller Haandværkeren, der jo havde tjent saa godt paa "os", maatte finde sig i at være Kautionist for det Sparekasselaan, man maatte optage.

Vor Herre maa vide, om nogen især af de større Købmænd blot tilnærmelsesvis havde Klarhed over Antallet af dem, for hvilke de gjorde Tjeneste som Kautionister; det maa have været i Hundredvis. Skulde jeg dømme efter egen Erfaring, maa de sikkert have lidt betydeligt Tab derved. Indtil jeg lærte med Bestemthed at sige Nej, var jeg Selvskyldner for mindst 10 - 12, og jeg erindrer med Sikkerhed, at jeg kun i to Tilfælde slap for Tab; i alle de andre maatte jeg overtage Laanet og præstere Afbetalingerne, men heldigvis drejede det sig i mine Tilfælde for det meste kun om smaa Laan.

Med en saadan Løshed og Letsindighed i Pengesager maatte det nødvendigvis gaa galt. Hvormange kom ikke ind paa Dovenskab og slette Vaner og Drikkeri, og hvor mange tidligere nette og respektable Familier gik der ikke til grunde, indtil det endte med det store Krach i 1878-79. Da denne Ulykke kom over vort

kære lille Nysted, viste det sig, hvor sørgelig udbredt det forbistrede Kreditsystem var, og hvor naiv Befolkningen paa ganske faa Undtagelser nær havde været i sine pekuniære Anliggender; den stod næsten hel og holden debiteret i den ene eller den anden af de to store Købmænd, Bønnelyches eller Bekkers Bøger, og da begge gjorde Konkurs, og Fallitboernes Sagførere skulde inddrive de mangfoldige udestaaende Fordringer, blev Trykket saa haardt paa de arme Skyldnere, at desværre flere helt tabte Modet og endog forkortede deres Dage.

Håndskriftet side 304 (302 og 303 er tomme)

Kbm. O. Skouboes Hus.

Parti af Nysted Adelgade ca. 1860.

Parti af Nysted Adelgade
Kbm. O. Skouboes Hus

Håndskriftets side 305

Nysted Omkring 1860 ved S. Skouboe

(Justitsraad Søren Skouboe* er født i Nysted d. 13 Marts 1852 † 16/8 1916, Søn af Købmand O. Skouboe**, der var Broder til Dr. Skouboe.

Cand. Theol & polit; var han først Adjunkt ved Odense Kathedralskole og er nu Viceprovst paa Regensen. Som Søstersøn af Prokurator Nordbergs Hustru har han stadig vedligeholdt Forbindelsen med sin Fødeby, i hvilken han jævnlig aflægger Feriebesøg***).

*† 16/8 1916

**Otto Ditlev Skouboe f. 17/4 1821 † 1858 nedsatte sig 1850 som Købm. i Nysted. g. Juni 1851 m. Marie Elisabeth Strange f. 15/11 1824 D. af Skibsfører Strange, Nykøbing. (Søn af Hr. Søren Skouboe, Sognepræst i Vignæs, f. 1772 † 1830 og Andrea Katrine Sidenius f. 1790)

***S. 108

Håndskriftets side 306

Under et Ferieophold i Nysted 10. Juni 1901 havde jeg Lejlighed til at gøre mig bekendt med den af Stiftsfysikus Dr. C. A. Hansen forfattede Beskrivelse af Byen. Under nogle Samtaler med nævnte Bogs

Forfatter fremsatte han den Tanke, at jeg, som var barnefødt i Nysted, skulde levere et Supplement til hans Skildring ved at give et Billede af Byen og det Liv, der rørte sig i den i en bestemt Periode, saaledes som det formede sig for min Erindring.

Det er denne Opfordring, som jeg paa de følgende Blade har søgt at gøre Fyldest, og Perioden, jeg har valgt, bliver da Tiden omkring 1860, nogle Aar før og nogle Aar senere.

1. Byens Udseende.

Nysted er jo i Løbet af det forgangne Aarhundrede ikke undergaaet store Forandringer, men et og andet er der dog at bemærke om det ydre Fysiognomi, hvormed Byen fremtraadte den Gang i Sammenligning med Nutidens Forhold. Først maa det da med Hensyn til Byens omgivelser bemærkes, at den Omstændighed, at Aalholm som oftest henstaa ubeboet, ganske vist var et pekuniært og økonomisk Tab for Byen, men at det paa den anden Side medførte den Fordel, at man uhindret og til enhver Tid kunde færdes i de smukke Skove og Anlæg om Slottet. Dette gav ligesom Luft om Byen, og Turen "Hestehaven rundt" var hele Sommeren igennem en yndet Aftenvandring for mange af Byens Beboere.

I "Folehaven" kom man kun af og til, og en Ekspedition til "Skansen" var en stor Sjældenhed; den nemme Adgang til Hestehaven og denne Skovs mange smukke Partier og Udsigter gjorde, at Nystedernes Udflugter næsten altid gjaldt den. Tog man derud paa egentlig "Skovtur", hvilket jo om Sommeren var en ret yndet Form for gensidig Selskabelighed, saa medbragte man selv Service og Fødevarer, og Stedet, hvor Bordet blev dækket, var da fra først af gerne den smukke Plads imellem høje træer i Nærheden af Gartner Olsens Bolig (omtrent der, hvor Vejen fra Parken nu fører ud i Skoven). Hos Gartneren fik man Vand paa Maskine og kunde ogsaa fra ham i en snæver Vending faa servicet suppleret. Ogsaa et rundt Trælysthus paa høje Stolper, der laa i Skovkanten ud imod "Hjortemarken" med Udsigt over Bugten, var et yndet Valfartssted, hvor Pladsen var god til efter endt Maaltid, at faa sig en "Enkeleg" eller andre Friluftsforystelser.

I en Udflugt til Hestehaven var selvfølgelig altid indbefattet en Spadseretur til "Nakken" eller til "Skrænten", fra hvilket sidste Sted der var særlig god Lejlighed til at observere smukke Solnedgange.

Håndskriftets side 307

Først hen i 60^{erne} blev der givet Købmand F. C. Petersen Tilladelse til at holde Beværtning fra en Pavillon, der laa foran i Skoven vis a vis Slotshaven*. Han fik snart god Søgning for de to Dage (Onsdag og Søndag), da Pavillonen var aaben og man kunde ogsaa paa andre Dage bestille Plads for et Selskab. I mange henseender var det jo en Nemhed, at man ikke behøvede at slæbe alt med; men de gamle Skovture uden Bismag af Kafe og Restaurationsvæsen, vare dog vistnok hyggeligere og fornøjeligere.

Hvad Slotshaven angaar, da er dens Stil og Anlæg jo siden den Tid undergaaet en gennemgribende Forandring**. Med al Anerkendelse af de smukke Parkanlæg, der nu findes, og som jo i mangen Henseender gør et friere og friskere Indtryk, maa jeg dog fremhæve, at den gamle Tilstand med den stærke Afgrænsning imellem "Slottets" nærmeste Omgivelser: Alleerne, Slotshaven og Skoven ogsaa havde sin Charme. Slotshaven fik derved ligesom et mere afsluttet og fornemt Præg, og særlig dens Forpartier, hvor man fra en lavere liggende del med lavstammede frugttræer kom opad en Rampe til den højere liggende terrasse med de mørke Graner, mellem hvilke den brede Midtervej førte op til "Christianslyst", var af megen Virkning og burde vistnok i sin helhed have været bevaret som en god Prøve paa svundne Tiders stilfulde Havekunst.

Man maa vel ogsaa have Lov til at mindes med et Suk den lille Bygning, der laa saa malerisk paa Hjørnet af Alleen og Piledammen, der hvor nu Broen fører over til "Kalveholmen", hvis Forbindelse med Fastlandet da ogsaa nærmest synes at være en Forringelse af Bugtens landskabelige Skønhed. Som det gamle Slot laa der, øde og ubeboet frembød det vel ingen særlige arkitektoniske Skønheder; men det virkede ved sin Masse og sin ærværdige Alder meget imponerende, og en ensom Vandring af de smalle Stier langs Slotsmurene kunde især i Tusmørke være helt højtidelig og stemningsfuld.

Paa den anden Side gav det naturligvis i mange henseender mere Liv om Slottet, at Forpagtergaarden og de fleste Funktionærboliger den Gang laa i dets umiddelbare Nærhed, samt at Alleen til en hver Tid vare tilgængelige for Byens Folk og fremmede Gæster.

Mellem Slottet og Byen laa paa "Piledammen" en lang Bygning med temmelig stor grund ud mod "Rørsøen". Den havde i Tidens Løb været Sæde for forskellig Fabriksvirksomhed snart Stivelsesfabrik, snart Ølbryggeri. Nærmere Byen paa Piledammen laa endnu et Hus, hvor den Gang en Skomager havde sit Værksted

*Endnu henimod Slutn. af 70^{erne} eksisterede Pavillonen med Købm. Petersens Enke som Værtinde: til sidst havde Tøffelmager Sicks Kone Beværtningen. CAH

**I margen er anført S. 48

Håndskriftets side 308

Hvor man fra Piledammen drejer om ad Strandpromenaden langs Haverne, laa det Hus, hvor den Gang Byens bedre Privatskole fandtes. Den styredes af Frk. Wederkinch, en statelig gammel Dame med Hængekrøller. Hun var af tysk Herkomst og var vistnok kommen hertil Landet som Lærerinde i de adelige Familier, og paa sine ældre Dage havde hun saa oprettet en Skole, der besøgtes af Pige- og ogsaa af nogle Drengbørn af Byens bedre Familier. En Kollega af hende, der tog sig af Ungdommens Opdragelse paa et endnu tidligere Trin, var den gamle Madam Hundrup, der holdt Pigeskole i et Hus paa Adelgade i Nærheden af Kirken.

I "Søstrædet", der nok nu kaldes Slotsgade, boede bl.a. den ene af de til Nysted knyttede Familier Stürup d.v.s. Moderen og Børnene; Familiefaderen var den Gang paa Eventyr i fjerne Lande, først i Australien for at grave Guld, senere i Sydamerika, hvor han, da han havde skabt sig en Virksomhed, kaldte sin Familie over til sig. Det var ham, der senere kom hjem til Danmark som Konsul og Rentier, og som i flere Aar var Folketingsmand for Maribokredsen*. Paa Hjørnet af Søstræde og Adelgade boede Købmand W. E. B. Jensen, Fader til den kendte Politiker, Højesteretssagfører P. G. C. Jensen, og lige overfor paa Hjørnet nærmest Torvet I. C. Lund, der havde været Godsforvalter paa Aalholm og senere fra 1860 var Forpagter af Egholm.

Selve Byens Hovedgade "Adelgade" havde i det hele samme Fysiognomi som nu, om end adskillige Huse i Tidens Løb ere ombyggede eller oppudsede. Kom man Nordfra til Byen, passerede man da først Møllen, der den Gang ejedes af Møller Schwartzlose, og derefter de to Genbohuse, hvor Købmand Samson** og hans Søster Jomfru Samson drev Købmandsforretning, hun vistnok med størst Held. Lidt længere nede laa der to store Købmandsgaarde***, til Venstre Bønnelyches, til Højre Haidenheims. Den sidste Forretning, der i sin Tid havde hørt til Byens største, blev netop ved 1860 hævet vistnok som Følge af Pengekrisen, hvorom senere skal tales. Længere nede af Gaden tilvenstre laa som nu Gæstgivergaarden, der nylig var ombygget og derved havde tabt sit fremspringende "Bislag", der gav den et mere karakteristisk gammeldags Udseende. Saa kom en anden af Byens store Købmandsgaarde, hvor Købmand Bekker drev sin omfattende Forretning.

Ligeoverfor Søstræde, hvor nu Realskolen er, boede Byens Borgmester, Justitsraad Schwensen. Paa den anden Side Gaden, hvor nu Villa marina med Tilbehør har Plads, boede Snedker Wilchen, derefter Dr. Poulsen og efter hans Død Prokurator Nordberg og saa fulgte lige overfor Raadhuset min Faders, Købmand O. Skouboes Købmandsgaard, hvor efter hans Død 1858 min Moder og senere hendes anden Mand, William Jensen drev Forretning.

*skal være Sakskøbingkredsen. S. 141

**S. 423

***S. 277

Håndskriftets side 309

Paa Skolen havde den Gang tre Lærere Bolig nemlig Kateket og Førstelærer Gjessing, de to Lærere Andresen og Frost, den første tillige Organist, den anden Kordegn ved Kirken. Paa det søndre Hjørne af Torvet laa Eriksens Slagtergaard og ved Siden deraf boede Smeden Brandt Jensen. Længere nede ad Kirken til i Aarestrups fordums Gaard Toldforvalteren, Kammeraad Brunnemann og skraas overfor ham Postmester v. Staffeldt, en Slægting af Digteren Schack v. Staffeldt.

Omkring laa den Gang endnu flere gamle Huse, saaledes det gamle Hospital med hvælvede Gange og foran Kirken ud imod Gaden den gamle Latinskolebygning med en høj Trætrappe op til Indgangsdøren. Paa det gamle Torv boede bl.a. Madam Suhr, hvis Mand i sin Tid havde haft en større Købmandsforretning. Denne gamle Nystedske Slægt, hvis Stamfaders Navn er nøje knyttet til Byens og Kirkens ældre Historie, omtales bl.a. af Aarestrup i hans Rimbrev^e. Paa det gamle Torv laa ellers bl.a. det Hus, som Dr. Skouboe først i 60^{erne} købte og beboede. Det var ham, der fik Torvet beplantet med Træer og Buske.

Længere mod Syd laa det Hus, hvor Krøyer-Sørensen 1848 havde begaaet sit Rovmord paa en derboende Enke^{**}. Vi Børn skottede dertil med en vis Respekt, og man fortalte almindeligt, at Morderen skulde have svoret paa, hvis han en Gang kom ud af Forbedringshuset, da at hævne sig paa Postmester Staffeldt, der havde været den, der først opdagede Mordet. K - S røbede dog, da han senere blev løsladt, ingen nye morderiske Tendenser; han døde, saavidt jeg ved, i Kettinge Fattighus.

Byens øvrige gader beboedes mest af mindre Haandværkere, Fiskere o.s.v. "Bagstrædet" var endnu saa godt som ubebygget.

Byens Hovedprydelse, Kirken, er saa udførlig omtalt af Dr. Hansen, at jeg kan indskrænke mig til at minde om, at den ved 1860 endnu henlaa i sin noget forsømte Tilstand, særlig hvad det Indre angaar. Den var her belemret med de gamle perlemaledede "Pulpiturstole", som udlejedes til de "bedre" Familier". De to Gravkapeller, det Rabenske (Pappenheimske) og det Suhr'ske, vare aabne ind imod Kirken, og gennem deres Gitterdøre saas de støvede Kister med deres falmede Pynt. Altertavlen havde den Gang endnu sin farvede Bemaling^{***}, ligesom ogsaa det udskaarne Trægitter om Koret; men farverne vare meget medtagne af Tidens Tand og afløstes ved Restaureringen 1862 af den nu atter fjernede Egetræs-Overmaling. Korets træværk, saavel som det gamle udskaarne Krucifiks gensaa jeg efter mere end 40 Aars Forløb, da jeg i 1904 tilfældig var til Stede, da man under Kirkens nyeste restaurering genaabnede det Pappenheimske Kapel, hvor man 1862 havde hengemt disse sager, før man tilmurede Aabningen mod Kirken.

*S. 114, 187

**S. 78

***Egetræs bemalingen afløstes i 80^{erne} af polychrom Oliemaling (S. 222) men først ved Istandsættelsen 1903 fik Altertavlen og dens Figurer de oprindelige prægtige farver og rige Forgyldning tilbage. (S. 403). CAH

Håndskriftets side 310

Den gamle noget ujævne Brolægning blev vistnok ved det her behandlede Tidspunkt afløst af en bedre, men endnu i længere Tid henlaa Byen om Aftenen i Mørke, da der ingen Gadebelysning fandtes*. Til enhver Families Bohave hørte derfor en eller flere Haandlygter, ved Hjælp af hvilke man fandt Vejen hjem, naar man en Vinteraften havde været paa Gæsteri hos Slægt og Venner [uden i margen til venstre er tilføjet: S. 23]

2. Kommunikationsforholdene.

De dage var for længst forbi, da Nysted, som der endnu ca. 1860 stod at læse i Velschows Geografi, havde Færgefart med Heiligenhafen^{**}. Men som Minde herom henlaa endnu paa Marken ved Skibsbygger Sparres Værft den sidste gamle Paketbaad "Pegasus", hvis Kahyt gjorde Tjeneste som Svinesti omme hos Købm. Burmester, der sammen med Godsforvalter Lund havde været deres Rhederi. Vi Drengene brugte den til Tumbleplads, idet den agerede en Fregat, der blev entret af Fjenden. For Resten var der jo den Gang endnu mere stadigt og regelmæssigt Liv i Skibsfartsforholdene, idet Købmændene modtog saa godt som hele deres Forsyning ad Søvejen med Sejlskibe, der havde Hjemsted i Byen. Skipperne var den Gang tillige en Slags Kommissionærer for hele Befolkningen og havde mangedartede Ærinder at besørge til og fra Hovedstaden.

Vilde man ad Landevejen videre ud i Verden, mødte man den første større Hindring over Guldborgsund, hvor der endnu ikke var nogen Bro. Man maatte da stoppe op ved Sundby Færgegaard for derfra med "Trækfærger" at lade sig og om ønskedes ogsaa Heste og Vogn transportere over til Nykøbing Færgebro. Om Vinteren og i daarligt Vejr kunne denne Overfart ofte være mindre behageligt for de rejsende^{***}.

Skulde man videre til Hovedstaden, var der endnu den Gang ingen andre Forbindelser over Land end Postruten via Vordingborg, Næstved til Ringsted, hvorfra man saa pr. Jærnbane naaede Hovedstaden. Da jeg i Tredserne gik i Skole i Roeskilde, tog jeg, naar jeg skulde hjem i Ferierne, fra Roeskilde Kl. 8 Aften og naaede efter en uafbrudt Diligencekørsel den største del af Vejen Nysted næste Middag Kl. 2, hvis da ikke Vejrliget yderligere havde opholdt os paa Vejen.

Men rejsen var i det mindste i sin Begyndelse ganske fornøjelig. Ved Jul= eller Paasketid svingede ofte 25-30 Diligencer og Postvogne Ifølge ud fra Postgaarden i Ringsted. I Næstved bedede man i Hotel "Vinhuset" paa Torvet, hvor varm Kaffe og friske Boller ventede de forfrosne rejsende, og saa gik det videre ad Vordingborg til under spændt Forventning om, hvorledes overfartsforholdene vilde stille sig. Men inden Nykøbing var naaet, var man unægtelig mat, og jeg husker, hvor hurtigt jeg faldt i en dyb Søvn, naar jeg først havde klaret de sidste Skær og var bleven anbragt i Nysted Postvognen.

*S. 22

**S. 30

***S. 81, cfr. S. 280

Håndskriftets side 311

Naar Aarstiden tillod det, valgte man vel som oftest at gaa ad Søvejen, naar rejsen gjaldt Hovedstaden. Men heller ikke denne Rute udmærkede sig ved Bekvemmeligheder eller Hurtighed. Da jeg i 1863 for første Gang rejste til København, tog vi fra Nykøbing med Dampskibet "Falster" en dag ved Middagstid og naaede først Hovedstaden næste Dags Aften, efterat Toldbodbommen var lukket, saaledes, at vi maatte blive liggende paa Rheden til 3^{die} Dags Morgen. Men saa fik vi ogsaa undervejs Lejlighed til at gøre os nærmere bekendt baade med Stubbekøbing og Stege og at beundre Møens (?) og Stevns Klint for ikke at tale om den raske Gyngetur over Køge Bugt, hvor de smaa Dampere vippede som Nøddeskaller.

Dampskibsforbindelsen med Lybeck (1882-1901) kom vist først i Stand meget senere end omkring 1860; men en Gang imellem besøgte dog et Selskab af Folk fra Nysted og Omegn deres tyske genboer; saaledes var der en Gang i Begyndelsen af Tredserne arrangeret en Udflugt pr. Dampskib til Rostock, hvor der var Marked, og til Badestedet Doberan. De hjemvendende Familiefædre hjembragte fra denne Tur forskellige Prøver paa den lokale tyske Industri, især repræsenteret ved Honningkager og Marcipan.

Endvidere maa det mærkes, at Byen jo den gang var uden Telegrafforbindelse med Omverdenen, saaledes at man endnu under Krigen 1864 modtog de vigtige Nyheder "pr. Stafet" fra Nykøbing*.

3. Embedsmænd og Borgerskab

Uden at træde vore Dages Embedsstand for nær tør man vel nok hævde at deres Forgængere for et halvt Aarhundrede siden i sin rent ydre Fremtræden havde et mere stilfuldt og karakteristisk Præg. Naar Justitsraad Schwensen vandrede fra sin Bolig til Raadhuset for at pleje Retten, eller naar Pastor Gudmundsson skred sindigt op ad Gaden paa Menighedsbesøg, vilde selv en nyankommen Fremmed straks kunne slutte sig til Mandens Stilling og Værdighed af hans Ydre og Holdning. Noget lignende gjorde Postmester v. Staffelt og Toldforvalter Kammerraad Brunnemann**, der vistnok begge i deres Ungdom havde været Officerer og havde bevaret det militære Præg over deres Personlighed. Karakteristiske Typer vare ogsaa den statelige Toldkontrollør Felsenthal, der i sin Ungdom havde været med ved Waterloo som preussisk Grenadir, og Dr. Poulsen***, † 1856 der indtil Slutningen af Halvtredserne besørgede Byens og Omegnens Lægepraksis.

Handelsstanden havde 1857 som andetsteds været udsat for store Rystelser i Anledning af den store Pengekrise, og denne saavel som Krigen 1864 bidrog vist til, at give Handelsforbindelserne en anden Art og Retning. Inden disse Begivenheder vare nemlig Hovedkilderne for Købmændenes Forsyning vistnok snarere i Hamburg end i København, og tyske Handelsrejsende gæstede ofte Byen. Fra c. 1860 og til Midten af 70^{erne}, da en ny Krise bragte Omvæltninger i Handelsforholdene, var det især Bønnelyches og Bekkers Købmandsforretninger, der vare de dominerende, og som havde en efter Provinsforhold meget betydelig Omsætning.

*fra 1869
 **S 298
 ***S. 109

 Håndskriftets side 312

Industri og Haandværk gik den Gang som senere ikke ud over en Tilfredsstillelse af Befolkningens daglige Behov. Mellem Nysteds mere karakteristiske Haandværkstyper fra de dage mindes jeg gamle Slagter Eriksen*, Bager Christoffersen, Smedemesterne Brandt-Jensen og Gleie, Snedker Wilchen, Skomager Thuge, Garver Bischoff og Skrædermester Petersen**.

Den sidstnævnte var bl.a. i en Del Aar Chef for Brandkorpset, en Stilling, som han satte stor Pris paa og hævdede med megen Værdighed og hvori han ganske fordunklede den mere tilbageholdende Chef for Politikoret, Købm. William Jensen. Koret havde endnu bevaret nogle Minder fra Fortiden, saaledes var der et Par af dets Medlemmer, der endnu havde Lov til at slide deres gamle Borgeruniformer med rødkantede Spidskjoler og høj Chakot. Det var for os Drengene meget interessant at følge Borgerne paa deres March fra Torvet til den trekantede Eksercerplads ude ved Christoffersens Mølle og der at overvære Øvelserne. Ved disses aarlige Afslutning holdt Chefen saa altid en Tale for Raadhustroppen, hvori han takkede Mandskabet for den Umage, det havde gjort sig under Øvelserne, hvorpaa Fanen i højtidlig Procession blev ført til hans Bolig for der at opbevares til det næste Aar atter gik løs.

Til Byens Skipperstand, der som allerede før bemærket, den Gang spillede en betydelig større Rolle end senere, hørte bl.a. de to Brødre Chr. og Aug. Klotz og P. Knudsen, der senere havde en Restauration under Børsen i Kbhvn. Man var altid a jour med, naar en eller anden af dem skulde afgaa til Hovedstaden eller ventedes derfra, og deres rettidige Ankomst kunde ofte være af Vigtighed saavel for Købmændene som for de private. Med Mads Lods og Laurids Lods søgte vi Drengene at gøre os gode Venner for derigennem at faa Lov til at komme med paa en Sejlur eller til at laane deres Baade, det sidste i Regelen dog kun til Rosport.

Fællesinventarium for mange Familier var den trofaste, gamle Marie Vaskekone og Blinde-Mads, der hjalp hende at trække Rullen, medens de fik sig mangan god Passiar om Byens Forhold og Begivenheder. De var meget populære hos Ungdommen, der derimod holdt sig i ærbødig Afstand fra Skorstensfejeren og fra Natmanden Lars Knage, ved hvis Person, der endnu klæbede middelalderlige Fordomme.

Byens Lærere havde den Gang alle deres Bolig paa Skolen, nemlig foruden Kateketen J. S. Gjessing, de to andre Lærere Kordegn Frost og Organist Andresen. Frost havde ved Siden af sin Skolegerning litterære Interesser*** og var en Tid Byens Boghandler. Andresen var meget musikalsk begavet og kom i sine Ferier meget omkring i Omegnens musikalske Kredse, ligesom der ogsaa jævnlig kom Skuespillere, sangere eller Musikere fra Hovedstaden paa Visit hos ham. Han var tillige en fortræffelig Dilettantskuespiller, især naar hans medspillere var hans gode Ven Godsinspektør Alstrup fra Aalholm. Jeg husker dem saaledes: "En Nat i Roeskilde" og i "Ægtemandens Repræsentant", "Hr. Grylle og hans Viser" og "Redaktionssekretæren". Frost levede efter at have taget sin Afsked en Del Aar i Kbhvn. Og brugte bl.a. sin Fritid til at udarbejde et større Værk om Københavns Topografi, som nu findes i Provinsarkivet i Kbhvn., hvor man ogsaa har Lejlighed til at beundre den Sirlighed og Nøjagtighed, hvormed han førte sine Kirkebøger.

*Fader til Slagterm. Peter, Carl og Ferdinand. Er alle i Nysted

**Fædre til de nuværende Haandværkere af resp. samme Navn og Fag

***S 101.102

 Håndskriftets side 313

Byens Damer førte endnu, maaske paa Borgmesterens og en enkelt anden Rangspersons Hustru og Døtre nær, de gamle borgerlige Benævnelser "Madam" og "Jomfru", og der var først i Løbet af de følgende Decennier, at Frue og Frøkentitlen trængte igennem ogsaa hos Borgerskabet og skiftede i de bredere Lag. Ligeledes betragtedes det endnu som Affektion at sige Fødselsdag i Stedet for det den Gang almindelige "Geburtstag". Ogsaa andre tyske Ord, der den Gang vare almindelig anvendte, ere efter 1864 efterhaanden fortrængt af Sproget. Ogsaa nogle franske Gloser benyttedes almindeligt, medens de nu ere

forsvundne af Sproget, saaledes hed en Fællesspisning paa Gæstgivergaarden en "Souper" og var der knyttet Dans dertil en "Assemblee". Jeg husker bl.a. at en saadan blev holdt 1860 i Anledning af Prinsesse Alexandras Formæling med den engelske Thronfølger.

4. Dagligt Liv og Fester

Skønt man i en mindre Købstad som Nysted vel ikke er fulgt just saa meget med, hvad Luksus og tiltagende Flothed angaar, som i Hovedstaden og de større Provinsbyer, saa er dog vist ogsaa der Fordringerne til Livet og dets Goder stegen en Del siden den Gang, vi her tale om. Men man maa derfor ikke tro, at man i Virkeligheden nu lever bedre end den Gang. Tværtimod maa det vist siges, at mange Produkter især af Landbruget som Ost, Smør, Æg o.m., naar det leveredes fra de større Gaarde, var bedre og mere velsmagende end det nu kan faaes, da Tillavningen drives Fabriksmæssigt, og Foderet er mere "rationelt" men mindre kraftigt. Jeg tror ikke, at jeg lader mig skuffe af min Erindring, naar jeg paastaar, at nykærnet Smør som det leveredes fra Aalholm Ladegaard*, eller en Sødsmælksost som den fra Ravnkilde paa Møllegaarden slet ikke mere lader sig opdrive.

Og saa de dejlige hjemmelavede Pølser og Kager og Bagværk ved festlige Lejligheder og det gamle hjemmebryggede Øl. Der var ligesom noget mere individuelt og karakteristisk ved en Husholdning den Gang, da ikke alting købtes hos de større Leverandører, der sælger om til alle.

Ogsaa hvad Beklædningsgenstande angaar, spillede den Gang, Husfliden en langt større Rolle end nu; Husets Kvinder strikkede selv Strømper og andet Uldtøj til Familiens brug, og i det mindste de ældre af Familiens kvindelige Med. haandterede deres Spinderøk, hvoraf der i de mere velhavende Familier gerne fandtes et særlig fint Eksempel med Mahognipolering og Messingbeslag. Og saa syedes i Hjemmet ikke alene Damernes Kjoler men tillige Drengenes Klæder for ikke at tale om det til Husholdningen hørende Linned m.m.**

Spisetiderne er vel endnu i de fleste Huse de samme som den Gang. Morgenmad efter Tiden da man i sin gerning begynder Dagen, en let Frokost bestaar af Kaffe og Hvedebrød Kl. 10 og Middag Kl. 12 a 1; derefter en længere Pause til Aftensmaden Kl 6 a 7, med Plads i det lange Mellemrum til Eftermiddagskaffe Kl. ca. 3 og hos mange vil ogsaa til en lille "Mellemmad" Kl. 4 a 5. Selskaberne vare saa godt som udelukkende Aftenselskaber i Regelen med et velbesat "koldt Bord", ved mere festlige Lejligheder med en varm Steg og Rødvín***.

*Men det var vist nærmeste en Naadessag at faa Smør derfra, ellers maatte man tage til Takke med Bøndersmør, og det kunde være fælt. CAH, S. 124

**Og saa fandtes endnu ikke Symaskiner i Hjemmene! CAH

***S. 151

Håndskriftets side 314

Til Kortspillet eller Passiaren efter Maaltidet mødtes saa Punchen frem, lavet af Rom eller Arrak og serveret i en Punchekande, der ofte var et ganske smukt Stykke, arvet fra Forfædrene eller hjembragt af Sømænd fra England eller Holland. En saadan dampende Punchebolle kunde fylde Stuen med en egen hyggelig Duft, og dens Indhold var vist egentlig baade mere velsmagende og mindre sundhedsfarlig end de Cognak eller Whisky-Toddyer, hvormed man nu ofte opvarter. I ethvert Fald var der noget mere gemytligt og samlede ved Punchen, af hvilken jo ogsaa Damerne nok kunde taale et lille Glas.

Som det vel til enhver Tid er almindeligt udenfor Hovedstaden, var Selskabeligheden livligst i de store Ferier, Juleferien og Sommerferien, da de Sønner, der studerede, kom hjem med deres venner. Saa gik det løs med Baller og Selskaber, om Sommeren med Skovture og Sejltur. Af stadige Feriegæster om Sommeren mindes jeg Familien Stürup fra Venezuela, hvis sorte Tjener og Barnepige var Genstand for Ungdommens Nysgerrighed, og Universitetskvæstor, Justitsraad Gedde, hvis Navn gennem de af ham oprettede Legater er kendt og æret af mange i Nysted.

Foruden de Forestillinger, der gaves af Datidens omrejsende selskaber, Raus, Orlamundts, Svendsens o.a., var der i Regelen hver Vinter Dilettantforestillinger, mellem hvis bedste Kræfter kan nævnes Organist Andresen, Justitsraad Alstrup, Godsinspektør Lund, Prokurator Nordberg o. fl. Det var særlig Erik Bøggh

Stykker, der den Gang dannede Repertoiret, og de fik ofte en særdeles god Udførelse*.

Markedsdagen samlede gerne foruden de forskellige handlende fra Nabobyerne en del Gøglere, Karruseller, Panoramaer o.s.v. Disse saavel som omrejsende Cirkusselskaber havde gerne deres Stade ved Møllen, paa det gamle Torv eller paa Havnepladsen. Til Datidens mest yndede Beriderselskaber hørte Hoffmanns med Direktørens to nette og meget afholdte Døtre Flora og Josefine, som jeg mange Aar efter traf i Odense, hvor de levede som ældre og velansete Frøkener. Der kom jeg ogsaa til at bo i Hus sammen med den gamle Kammager Ernst, der som yngre ogsaa hørte til de faste, aarlige Markedsgæster ogsaa i Nysted. Blandt Gøglerne mindes jeg den "stærke Mand" Schenstrøm. Taskenspilleren Bills, Dværgeren Picolomini og Ejeren af et bevægeligt Panorama, hvori bl.a. præsenteredes "Fæstningen Sveaborg Belejring". En over hele Stiftet velkendt Karruselejer var Morten Myg.

*Forfatterretten var den Gang ikke saaledes værnet eller overholdtes i hvert Fald ikke saa strengt som nu til dags. CAH.

Håndskriftets side 315

Den berømte Tyroler Ferdinand og hans "brunøjede" Datter, bærede ogsaa af og til Markederne med deres Nærværelse.

Til de lokale Originaler hørte den gamle "farende Svend" Harder, der jævnlig gæstede Byen og Omegnen. Han kom vandrende ned ad Gaden med Randsel paa Ryggen, trallende sine Visestumper. Naar han saa fik reddet sig nogle vaade Varer, endte det gerne med, at han i Procession blev ført til Arresten for næste Morgen at blive gelejdet ud af Byen af Ordenens Haandhæver Politibetjent Godske Jensen. En Trægruppe i Hestehaven bar Navnet "Harders Lysthus", fordi han ofte om Natten havde sit Tilhold der.

Ogsaa den stærke Hesteprenger Peder Bjørn gav af og til Byens Politistyrke nok at bestille, naar han efter at have nydt en for kraftig Frokost hos sin Købmand lavede en større Fest i Gaderne. Jeg mindes to Gange at have set ham med megen Besvær at blive transporteret til Raadhuset af den samlede Politistyrke. Byen fik vist omtrent ved 1860 sin første faste Fotograf. Inden den Tid gæstede den af og til af omrejsende Fotografer fra Hovedstaden; bl. dem mindes jeg Striegler og Straläcker.

5. Aalholm som Lazareth

Som alt ovenfor nævnt henlaa Aalholm Slot i det her omhandlede Tidsrum for det meste ubeboet. Grev Chr. Rabens urolige Sind drev ham til idelig at forandre Opholdssted enten i eller udenfor Danmark, og hans Adoptivdatter senere Professerinde Munch, opholdt sig mest paa Rydhauge i Jylland. Begivenhederne i 1864 medførte imidlertid, at Slottet for en Tid fik en stærk Indkvartering.

Et Tilbud fra Greven om at stille Slottet til Disposition som Lazareth blev nemlig med Ja! modtaget af Regeringen, og efterat de dermed forbundne Dispositioner vare truffene, ankom den første Transport af saarede et Par Dage efter Slaget ved Dybbølskansen d. 18 April. De ankom pr Dampskib fra Als og transporteres paa Vogn eller Baarer langs Stranden og Piledammen, der var belagt med Halm. Byens Befolkning var selvfølgelig paa Benene for at modtage de saarede krigere, og saa længe Lazarettet opretholdtes - saavidt mindst til hen paa Efteraaret - vist der dets Beboerne megen deltagelse.

Lazarethets Forvalter var Justitsraad Grüner, dets Overlæge Justitsraad Baumann. De stillede sig begge straks i et venligt Forhold til Befolkningen og tillod indenfor videst mulige Grænser Besøg og Ekstra traktementer for Patienterne. Disse vare næsten alle menige Soldater, kun et Par af dem vare Underofficerer; vist kun én, en Overfyrværker Schulze havde sit eget Værelse og fik Officersforplejning. Mange vare meget hårdt saarede og havde mistet Arme eller ben; en del af dem afgiv ogsaa ved Døden men for dem, der kom sig, var det jo til stor Rekreation i Sommerens Løb at kunne færdes i Slottets Alleer og Have.

*12

Håndskriftets side 316

De fleste saarede laa i Værelserne i Midterfløjenes Stueetage. Da der hen paa Foraaret udbrød en Tyfusepidemi, blev de af denne Sygdom angrebne isoleret andetsteds i det rummelige Slot. Af dem, der laa paa Lazarethet som saarede, mindes jeg Overspillemand Axelsen, der senere i mange Aar var en yndet Musiker i Tivoli; endvidere Pödenphant, senere Maler i Horsens og denne Bys Folketingskandidat, Andersen, der i 40 Aar derefter til sin Død i 1904 stod som Bybud paa Købmagergade, hvor jeg daglig vekslede Hilsen med ham; Jensen, der senere blev Portner ved Artilleriets Laboratorium og som var Fader til den københavnske bekendte Skuespiller Frederik Jensen. Jensen var saaret af Granatstumper i Brystet og Overarmene, og man havde ment, at kunne undgaa en Amputation; men en saadan viste sig mere end 25 Aar senere nødvendig, og han fik saa dog saa langt efter sin Arm sat af. Endvidere en sønderjysk Bondekarl ved Navn Doolewerth og en Jyde "Sorte Hansen" der med stor Fatning og med stærk religiøs Tillid til Forsynet bar sine store Lidelser, medens en høj, blond Fynbo af samme Navn, en Forretningsmand i lyseblaa Kappe, var mere tilbøjelig til ved et lidt taalt Overmod at vække nogen Forargelse. Det betragtedes af kammeraterne som en retfærdig Nemesis, at han, da hans amputerede Ben næsten var lægt, ved i Kaadhed at danse rundt i Alleen paa det sunde Ben faldt og fik Saaret til at bryde op igen, saaledes at hans Sygeleje betydelig forlængedes.

Efterhaanden som de saaredes Tilstand forbedredes, kom de omkring paa Besøg hos Byens Borgere, der stadig havde bragt dem Levnedsmidler og Forfriskninger af forskellig Art. Ogsaa blev der gentagne Gange af Nystederne arrangeret smaa Festligheder i Alleen foran Slottet med Kaffe, Chokolade og Lignende. Frk. Raben og hendes selskabsdame Frk. Schønheyder, der i denne Sommer havde deres Bolig paa Bramslykke, viste ogsaa de saarede megen Opmærksomhed og Gæstfrihed.

Da Belægningen var størst, havde Lazarethet vist ca. 120 Patienter. I løbet af Eftersommeren sank Antallet efterhaanden, og man transporterede de tiloversblevne Patienter andetsteds hen, for at deres helbredelse der kunde fuldbyrdes.

Håndskriftets side 317

Uddrag af Kirkeinspektionens Protokol

D. 28 Juni 1697 fik Kammerraad Fr. Suhr en muret Begravelse i Koret nær derfor Knud Lerches, imod at betale 50 rd til Kirken og skaffere en ny Altertavle. Da Kisterne her svømmede i Vand formedelst en opvældende vandaare, blev Gravrummet opfyldt og bilagt med Mursten. I Stedet for blev opført et Kapel ved Kirkens søndre Side tæt op til Taarnet, aabent med Gitterdøre ind til Kirken. Til dets Konversation, Renovation og Reparation testamenterede Fr. Suhrs Arvinger 1709 til Kirken 3 Jorder i Nysted Mark, hvoraf aarlig hæves 12 Tdr. Byg.

Ved Restaurationen af Kirken 1862 blev det Suhrske Kapel nedbrudt og i Stedet for en underjordisk Begravelse indrettet paa samme Sted. Den underjordiske Hvælving er $4\frac{1}{2}$ Al. bred, 6 a 7 Alen lang (hvor høj?) med Gulv af 2 lag Mursten murede i Cement. Det lukkedes med en Jærndør, hvortil Nøglen hænges paa et Søm ligeved Indgangen. Nedgangen til denne Begravelse er fra venstre Side omtr. $1\frac{1}{4}$ Al. fra Kirkens Pille. Opgangen til Taarnet og 6 Trappetrin føre ind til samme. Derover er lagt en flad Sten $1\frac{1}{4}$ al. Bred og 2 Alen lang; Jordsmonnet over denne Sten er knapt $\frac{1}{2}$ Al. 1862 blev 5 store Kister og 1 Barnekiste fra det gamle Kapel nedfattet i det underjordiske, hvorpaa dette tillukkedes.

Orglet bygget 1858 for 3000 rd af Orgelbygger Gregersen; ved Restau. 1862 blev det af Dahlerup flyttet ud i Taarnhvælvingen. Ved samme Restau. Blev Pulpituret borttaget.

1868 blev Kirken indvendig hvidtet, hvilket kostede 100 rd og samme Aar blev Altertavlen, Prædikestol og Stolestader egetræsmaalede af Maler Volsøe for 400rd. 1867 og 68 foretoges udvendig Afpudsning og Udfugning af Murer Harms for ca. 400rd

1867 blev den gamle Kirkegaard om Kirken omreguleret og forsynet med græsplæner, Gange og Buskads (100 rd).

1868 blev der anbragt et Zink- og Jærnmonament over der Suhrske Begravelse til 76 rd.

1869 blev den gamle Borgerskole, som laa foran Kirken, nedreven efter Kirken havde købt grunden af Snedker Rasmussen for 600 rd.

1869 malede Volsø Urskiverne for 90 rd, dens Nedtagelse og Genopsætning kostede 20 rd.

1890 opstilledes Knud Lerches Ligsten, der havde henligget paa Kirkegaarden, opad det Pappenheimske Kapels søndre Gavl.

Restaur. 1862 kostede 13 - 14000 rd. 1862 Assureredes Kirken for 50.000 Rd.

Afgift af Kirkens Jord gav (1862) 49 Tdr. 5 Sk. 3 Fl. Byg og 10 rd.

Kapitalformue (1862) 2275 rd indestaaende i Ejendomme i Nysted.

Aarestrup

Jørgen Voigt Aarestrup f. 1775 † 1808, g. 11 Juni 1799 med Sofie Charlotte Aagaard († 1808).
Postkontrollør Kbhvn. 3 børn.

I Fr. Chr. Vilh. Aarestrup f. 11. Sept. 1799 † 1802.

II Carl Ludvig Emil Aarestrup f. 4. Deb. 1800 Kbhvn. † 21. Juli 1856. xxx. Stud 1819. Cand med 1827. Læge I Nysted 1827-38, Sakskeb. 1839-49, Stiftsfys. Odense 1849-56. Gift 21. Okt. 1827 i Kbhvn. med sin Kusine Caroline Frederikke Aagaard f. 28. Febr. 1808 i Kbhvn. † 1. Jan. 1897. (D. af Urtekræmmer Carl Fr. Aagaard og xxx Lange). 12 børn.

1. **Carl Vilh. Aarestrup** f. 1 Aug. 1829 i Nysted † 4. Maj 1886 Kbhvn. Kgl. Translatør. Gift 2 Børn.

2. **Emma Aarestrup** f. 26. Nvb. 1830 i Nysted † 5 Aug. 1883 i Kbhvn. g. 25 Juli 1853 med Apoteker Fr. Ludv. Friis (f. 1822) i Vejle. 2 Børn.

Elisabeth g.m. H F Tetens, Direktør

Emil Aarestrup Friis, Apot. i Lyngby. g.m. xxx F. R. Fr. Clauson-Kaas.

3. **Marie Amalie Aarestrup** f. 23. Juni 1833 i Nysted † 28. Juli 1872 Kbhvn. g. 1862 med Niels Bygum Konrup f. 1834 Apoteker i Kbhvn, Aarhus. 3 børn.

4. **Thesla Henriette Aarestrup** f. 24 Nob. 1834 i Nysted, gift 1865 med Apoteker Carl Aug. Fr. Mende (f. 1835 † 1877) i Grindsted. 5 Børn.

5. **Alf Aarestrup** f. 7 Aug. 1836 i Nysted † 23 Juli 1894 i Vejle. Sømand, Sygehusinspektør i Japan. Gift i Amerika 3 børn.

6. **Clara Aarestrup** f. 20 Maj 1838, Sakskeb. Lærerinde, ugift.

7. **Chr. Otto Aarestrup** f. 23. Maj 1840 Saksk. † 8. Apr. 1867. Soldat i den engelske Arme.

8. **Emilie Aarestrup** f. 1 Sept. 1841 i Saksk. g. 1 i 1858 med Vilh. Jul. David f. 19 Juli 1821 † 1883, Distriktslæge Svendborg, g. 2) med Amtmand i Vejle Carl Ludv. Vilh. Røsner v. Nutzhorn f. 1828 † 3 Børn (Døtre).

9. **Ludv. Johannes Aarestrup** f. 9 Sept. 1843 † 10 Febr. 1886 Aarhus. Apoteker i Søbg, Toldass. I Kbhvn, Kolding. g. 1867 med Caroline Amalie Sørensen f. 1847. 6 Børn.

10. **Anna Elisabeth Aarestrup** f. 22. Aug. 1845 Sakskeb. ugift.

11. **Henrik Aarestrup** f. 16 Nobr. 1848 Saksk. † 7 Apr. 1892, England ugift.

12. **Odin Aarestrup** f. 17 Maj 1850 Odense. Apoteker i St. Margarita, Brasilien. g. 1879 med Luiza Francelina Hercira f. 1864. 3 Børn.

III Frederik Chr. Vilh. Aarestrup f. 28 Aug. 1802 † 6 Febr. 1867 Købmand i Nakskov. g.m. (1832) Petra Marie Engel f. 19 Jan. 1809 † 5 Okt. 1880. 5 Børn.

1. **Jørg. Emil Aarestrup** f. 21 Jan. 1836. Sømand, ugift.

2. **Vilhelm. Marie Aarestrup** f. 25 Aug 1839. g. 1) med Præst xxx g. 2) med Propt. Xxx.

3. **Bertha Othelia Aarestrup** f. 14 Okt 1840 g. 1866 med Carl Gustav Vald. Roder, Ejer af Dyrhavegaard (f. 1837 † 1887). 7 Børn.

4. **Chr. Johannes Aarestrup** f. 20 Maj 1846. Apot. i xxx, xxx g. 1878 med Louise Sophie Emilia Nidde f. 1852. 7 Børn.

5. **Hanne Magdalene Aarestrup** f. 15 Juli 1848, lærerinde, ugift.

Af Digterens Børn endnu (1909) i Live 4: Thesla Mende (Nr. 4) i Svendborg, Clara (Nr. 6) Sygehjemmet i Kbhvn. Emilie Nutzhorn (8) Kbhvn., Elisabeth Aarestrup (10) Kbhvn.

Aug. Schiøtt xxx

P. Gemzøe lith. / Alfred Hansen, Nysted, phot.

Aarestrup

(Håndskrift efter Nysted Apoteki Visitationsprotokol)

Håndskriftets side 320

Stutmester Peder Andersen Aarestrup f. 1706 † 1762.
 Fr. Carl † 1815 xxxx Nyk. F. Fr. Schytte Aa. Toldbj. † 1793
 Jørg. Voigt Aa. 1775 † 1808 Postkontrollør Margr. Elis. Aa. 1762 † 1815 - Hørkræm. Hulevad
 1743 † 1817
 Carl Ludv. Emil Aa. 1800 † 1856 Digter Johanne Cathr. Hulevad 1791 † 1872 - Gartner
 12 Børn Pagh 1789 ? 1851 Holstiensborg
 Louise Henriette Pagh 1819 † 1883 - Købm. Hecht
 1815 † 1863 Bisserup
 Alma Henriette Hecht f. 1854 † 1909 - G.
 Johansen, Læge i Nysted

Håndskriftets side 321

Af M. v. Westens Memorial 1662

Anno 1637 d. 29 Nobr. blev jeg og Mette Ifvers Datter trolovede; der skete i hendes eget Hus ved M. Knud Lerche, Sognepræst i Nysted.

Anno 1638 d. 21 Januar blev vi viede sammen i Nysted Kirke og holdt vor Bryllupsfest næst Nord ved vor Gaard som da tilhørte Madam Petter.

Og er samme min Hustru, Mette Ifvers Datter, født her i Nysted A° 1598 anden Paaskedag, som var d. 17 April om Morgenen mellem 4 og 5 Slet. 1616 d. 30 Juli da blev S. Mette Ifvers Datter trolovet med S. Hans Pedersen og d. 18 Sept. Samme Aar viet sammen i Nysted Kirke af Hr. Oluf Tommassen, Sognepræst sammesteds. Havde kun tvende Børn sammen nemlig: A° 1635 d. 23 Maj fødte hun et dødt Pigebarn. 1636 d. 3 Okt. Fødte hun en Søn ved Navn Peder Hans, som døde 1638 d. 10 Marts.

A°. 1639 d. 24 Debr., Juleaften velsignede Gud den almægtige os en Søn, som blev født bemeldte Dag om Eftermiddagen Kl. 6½ og blev døbt d. 1 Januar, Nytaarsdag. Hans von Westen. Hans faddere var følgende: Karin Ifversdatter, som var hans Morsøster, bar bemeldte min Søn. Min Broder Ewert v. Westen, Christen Thuesen, Raadmand i Nysted, Claus Hove, Raadmand i Saksøbing, Sidsel Knudsdatter Lerche, nu min Hustru.

A°. 1641 d. 28 Maj, ½ Gang et Eftermiddag da døde min kæreste Hustru Mette Ifversdatter og blev begravet i Nysted Kirke d. 1. Juni og ligger hos sin S. Husband Hans Pedersen under Kronen, som jeg havde foræret Kirken med bemeldte min Hustru, som Stenen, der ligger over dem, videre forklarer. Gud forlene hende xxx med alle tro Christen en glædelig og ærefuld Opstandelse paa den yderste Dommedag, Amen.

Efter guddommelig Vilje og Forsyn kom jeg anden Gang udi det hellige Ægteskab med min hjærte aller K. Hustru Sidtzel Knudsdatter Lerche.

Anno 1641 d. 25 Juli blev vi trolovet sammen i vor Fader M. Knud Lerches Hjem (Stufve) ved hæderlig og vellærd Mand Hr. Richardt Hansen, Sognepræst i Herritsløff. Samme Aar d. 19 Sept. Blev vi viede sammen udi Nysted Kirke ved vor Faderbroder, hæderlig og højlærd Mand M. Mads Lerche, Sognepræst udi Nyborg, som ogsaa samme Dag prædikede, og stod denne vor Bryllupsfest paa Raadhuset. Gud give, at det maa være sket i en god Tid, og at det kunne komme Gud og vore Venner til Glæde og andre til et godt Eksempel og vi endelig til timelig og ærlig Velfærd, baade til roligt Liv. Amen.

A°. 1624 d. 14 April er min kiære Hustru Sidsel Lerche født, en Onsdag Morgen Kl. 5.

A°. 1643 d. 24 Febr., var Mathias dag, da blev jeg sat og kaldt til Kirkeværge af Hr. Palle Rosenkrantz, M. Knud Lerche og Borgmester og Raad her udi Nysted.

Håndskriftets side 322

Anno 1648 d. 4 Aug. blev jeg indsat til Raadmandsbestallingen af Velb. Just Friderich v. Pappenheim, som var Lensmand her paa Aalholm, og gjorde min Ed paa Nysted Raadhus udi bemeldte Lensmand, Borgmester og Raad saavel som det gamle Borgerskabs Nærværelse. Gud give etc.

Anno 1666 d. 18 Marts, som var den 3^{die} Søndag i Fasten, da antog jeg mig først Borgmesterbestallingen.

A^o 1671 d. 11. April, var en Tirsdag, om Morgenen Klokken var 2 $\frac{3}{4}$ Slet da har kaldet den retfærdige og barmhjertige Gud ved den himelige Dør ved en sagtomdig Søvn, min hjærte allerkæreste Hustru Sidtzel Knuds Datter Lerche fra denne elendige og bedrøvelige Verden til sig udi i evig Glæde og Frydesal, hvor Sjæle visselig glædes og frydes med alle Guds udvalgte. Og hendes Lig blev begravet udi Nysted Kirke Torsdag d. 18 April derefter udi vor Arvebegravelse under den Sidebue i Taarnet. Gud i Himlen etc.

Bemeldte min hjærte allerkæreste Hustru blev syg Tirsdag d. 4. April og ankom hendes Syge som først med en hæftig Kulde, tog ind at svede med, vilde ikke virke eller drive Sveden frem. Vi hafte troet, det skulle være hendes forrige, ofte hafte Sygdom, Rosen, eftersom den ogsaa ankom med Værk udi hendes krop, men blev til en heftig Sygdom, som var hel streng. Hr. Christopher Herfordt, Kgl. M. Apoteker, var hos hende, sendte hende adskillige Medikamenter, dem hun og brugte en Del, men Døden vilde ikke lade sig afvise, som det sig viste og i Gexxxx befandtes. Gud berede etc.

Ved hendes Lig prædikede den hæderlige og vellærde Mand Hr. Richardt Hansen, Sognepræst i Herritsløff.

Håndskriftets side 323

Nekrolog (Maribo Amts økon. Selskab. Aarvog 1920. S. XII) Af Dr. H. (C. A. Hansen, Nysted)

Købmand Wichmand

der døde d. 28. Marts 1920, var af gammel anset lollandsk Familie; en af Slægten var den Bertel Wichmand, der 1727 købte Godset Engestofte ved Maribo og senere adledes under Navnet Wichfeldt.

Han var født d. 11 April 1859 og blev saaledes næsten 61 Aar gammel. Faderen var Proprietær W. i Fuglse. Efter Konfirmationen kom han i Handelslære i Nysted hos sin Onkel, Chr. Bønnelyche. Denne havde i Aaret 1846 overtaget en ældre Forretning og oparbejdet den saaledes, at den hørte til Stiftets betydeligste, navnlig i Korn. Efter udstaaet Læretid gik Svend W. et Par Aar paa Grüners Handelsakademi, hvorfra han tog Eksamen med første Karakter, aftjente saa sin Værnepligt ved Intendanturen og havde derefter en Plads i Hobro.

Imidlertid var det gaet galt med Onkelens Forretning i Nysted; det store københavnske Firma Nyeland & Benzons Fallit 1879 drog flere Provinskøbmænd, deriblandt ogsaa Bønnelyche, med i sit Fald. Følgerne af denne Katastrofe strakte sig ud i vide Kredse og virkede til at begynde med næsten lammende paa den lille Bys Næringsliv. Det var ikke muligt at opnaa Akkord og Forretningen gik derfor over paa andre Hænder; men disse magtede ikke at opretholde den og maatte efter nogle faa Aar give fortabt.

Da traadte den unge Svend Wichmand til; endnu ikke fyldt 24 Aar overtog han d. 1 April 1883 Forretningen, og det viste sig hurtigt at være den rette Mand; ved sin Energi og Dygtighed og ved sin grundhæderlige Karakter, der vandt alles Tillid, bragte han Sagerne paa Fode igen; fra Aar til Aar udvidedes Forretningen, saa at den i Stiftets Handelsverden indtog en meget fremragende og anset Stilling. Det er en særdeles omfattende Virksomhed: Korn, Trælast, Tømmer, Kul, Foderstoffer, Bygningsartikler, Støbegods, Kolonialvarer, Vin, Butikshandel m.m. Dertil drives et ikke helt ubetydeligt Agerbrug, 30 - 40 Tdr. Land med Kvæghold og Svineopdræt, en Kalkovn, og 1893 oprettedes et Savskæreri.

Paa alle disse forskelligartede omraader var han den ledende og styrende, der personlig traf alle Bestemmelser, endog angaaende de mindste Enkeltheder.

Håndskriftets side 324

Butikshandelen overgav han dog allerede 1898 til en Bestyrer eller Disponent, og i sit sidste Leveaar antog

han en Mand til at forestaa Avlsbruget. Han var i Besiddelse af en utrættelig Arbejdsevne og en fænomenal Hukommelse; fra tidlig Morgen til Aften færdedes han paa sit omfangsrige Terræn og fik endda Tid til egenhændigt at besørge den vidtløftige Korrespondance. Man skulle synes, at Arbejdet langt maatte overstige en Enkeltmands Kræfter. Og dog, til Trods for senere store Optagethed var han altid til rede, naar nogen vilde tale med ham eller bede han om en Tjeneste; man mærkede aldrig, at han havde travlt.

Paa sit Omraade var han Enehersker; det var hans Vilje der gjaldt i smaat som i stort; men det gik af i Stilhed; thi han var yderst faamælt; han har sikkert aldrig i sit Liv holdt en Tale. Denne Ordknaphed kunde maaske for fremmede tage sig ud som Mangel paa Deltagelse; men alle, der kendte ham, vidste, at der bagved den tilbageholdenhed, tilsyneladende lidt mutte Optræden skjulte sig et varmt Hjertelag, ja, at hans Hjertegodhed var et af de væsentligste Træk i hans Karakter. Der var næppe nogen, som forgæves henvendte sig til ham om Hjælp, og manges Gang ventede han ikke paa Anmodning, men tilbød selv sin Bistand og lod forstaa, at det vilde være ham en Glæde, at yde den.

Imellem ham og hans Kundekreds bestod der et ubrydeligt Tillidsforhold; alle var sikre paa en absolut reel Behandling. Simpel Reklame og ufin Konkurrence var ham fremmed, og det var hans Natur imod at udnytte Konjekturene til det yderste. At han maaske af den Grund lejlighedsvis kunde gaa Glip af en betydelig Avance, er ikke usandsynligt. Det var ikke den eneste ikke den største og vigtigste Opgave for ham at tjene Penge, og det er vist meget rigtigt, hvad en Mand, der forstaaer sig godt paa Penge og Forretninger, en Gang udtalte: "Købmand Wichmand" sagde han, "kunde have været Millionær, dersom han ikke havde været saa godgjørende en Mand".

At Købm. W. med de Egenskaber, han besad, maatte være en god Principal, siger sig selv. Han beholdt sit Personale længe: Disponenten har været der i 28 Aar. Værkføreren i 26, Husbestyrerinden i 24, Bogholderen i 22, adskillige af Arbejds mændene har haft Pladsen i en Menneskealder,

Håndskriftets side 325

og naar de blev gamle og udslidte, nænnede han ikke at afskedige dem. De unge Mennesker i Butikken og kontoret søgte han at skaffe gode Stillinger eller hjælpe i Vej.

Købm. Wichmand var ugift. Hans helbredstilstand var i en lang Aarrække mindre god og krævede megen Forsigtighed, navnlig med hensyn til Diæten, men pligtopfyldende, som han var, og nøjsom af Naturen, fandt han sig deri med Taalmodighed og var vistnok i det hele taget ret vel tilfreds med Tilværelsen.

Dagen igennem var han fuldtud optagen af sin Virksomhed og havde ligefrem ikke Tid til at falde i triste Tanker; men naar Arbejdet var til Ende, kunde han føle sig lidt trykket af Ensomheden. Derfor holdt han af at omgive sig med Børn og unge Mennesker. Der er mange, som er kommen til ham fra deres tidlige Barndom. Den store Købmandsgaard var for dem en ideel Legeplads med dens Stalde, Lofter og Magasiner, med fri Adgang til Haven og dens Frugter, ja endog en Gang imellem til Butikken med dens spiselige Herligheder. Nogle af sine unge venner tog han ogsaa med paa Ferierejser baade i Udlandet og herhjemme. Han vedblev trofast at følge de unge i Opvæksten og Udviklingen, og de paa deres Side glemte ikke deres faderlige Ven, og ikke faa er de - Handelsmænd, Læger, Kunstnere, Ingeniører - der naar de senere kom paa besøg i Nysted, ligesom i deres Barndom hver Aften tilbragte et Par Timer hos Wichmand. Hans Død er for dem et uerstatteligt Tab.

Wichmand holdt meget af Musik og tog ofte ind til Operaforestillinger paa det Kgl. Teater; han satte pris paa Læsning, særlig af historiske Værker; han elskede Blomster og holdt sine Haver i den fineste Stand; 1913 havde han anlagt en ny stor Frugthave, der var ham til megen Glæde. Han havde Sans for Naturens Skønhed og var en meget berejst Mand, der hver Sommer plejede at foretage længere eller kortere Rejser i Ind- eller Udlandet.

At hans Medborgere i rigt Maal lagde Beslag paa hans Evner og Virkekraft, er en selvfølge. Han var saaledes Medlem af Byraadet i 21 Aar (1888 - 1900, 1903 - 1912), Formand i Handelsforeningen og ved sin Død Formand i Ligningskommissionen. I alle disse - og flere andre - Stillinger udførte han et stort og værdifuldt Arbejde, men uden mange Ord.

Hans Død kom temmelig brat og gjorde et stærkt og smerteligt Indtryk i den By, hvor han var en af de bærende Kræfter; alle havde en Følelse af i ham at have mistet en sjælden brav, god og dygtig Mand. Ære være hans Minde.

Dr. H.

Tillæg

Redaktionelle bemærkninger 1

På et tidspunkt efter 1901 har C.A. Hansens datter, Frøken Emilie Hansen, udfærdiget en håndskreven kopi af sin fars beretning. Den indeholder statusopførelsen pr. 1901, men ikke de efterfølgende årsberetninger, og heller ikke originalens illustrationer.

Den har som indledning følgende tekst:

"Originalen til denne Bog er af Forfatteren skænket til Byraadet i Nysted og opbevares i dettes Arkiv. Med Byraadets og Forfatterens tilladelse har Industri- og Haandværkerforeningen ladet tage en Afskrift, som er besørget af Forf.^s Datter Frøken Emilie Hansen."

Som indledning til afskriften er indklæbet et eksemplar af "Nysted og Omegns Adresse-Avis" fra fredag d. 10. december 1909. Deri kan man udover forskellige annoncer læse denne beretning om Nysted forfattet af Johannes Westrup Gleie. (25/9 1851 - 17/1 1931)

Der er således noget, der taler for, at afskriften er fortaget i anledning af Nysteds 500 års købstadsjubileum i 1909.

Spredte Træk af Nysteds Historie

Ved J. Westrup Gleie

BUGTE Lille, beskeden, af Verden forglemt
N paa Skraaningen spredt ligger Staden,
strækk aldrig til Højhed og Ære bestemt,
er mod men vi kender hver Sten paa Gaden,
Havet her stod vor Vugge, og hver en Vraa
sin har tusinde lysende Minder,
Favn, derfor vil altid for Tanken det staa,
krandse at skønnest paa Jord vi den finder.

t af

Marker J. W. G.

og

Skove,

drager

og

lokker,

her

findes

en

Havn,

lunt for

den

brusend

e Vove.

Vejen

er

hvælve

t med

Løvets

Tag.

Smaafu

gl
 synger i
 Lunden
 ,
 synger
 og
 jubler
 den
 hele
 Dag,
 men
 dejligst
 i
 Aftenst
 unden.

DET VAR I DEN GRAA OLDTID. Solen spillede paa de smaa Bølger, der krusede Overfladen af Vandet i den lille Vig, der fra Østersøen skød sig langt dybere ind i Landet end i vore Dage (1847 fandtes et gammelt Skibsanker i Mosen ved Nissevænget). Bredderne var jævnt skraanende ned mod Vigen og bevokset med gammel Egeskov. Indsejlingen til Vigen var indsnævret og dan-nede to Odder, der strakte sig mod hinanden, og yderligere skærmede den, saa der altid var lunt for Uvejr.

Paa den østlige Odde havde en Del Mennesker valgt Boplads; deres Hytter af Grene og Græstørv laa spredt ind ad Kysten og et muntert Liv rørte sig. Børnene løb nøgne om og lejede med Hundene, og nogle af Kvinderne vare beskæftigede med at sy Dyreskind sammen. som de ved at bearbejde paa en egen Maade, havde faaet blødgjorte, efter at de var tørrede. Pludselig hørtes høje Raab og Mændene kom tilsyne med en Kronhjort, som de havde skudt med Pil og Bue.

Snart var alle ifærd med at flaa Skindet af og skære Kødet i Stykker. Kvinderne tændte Ild ved at gnide to Stykker Træ imod hinanden og Baalet blussede lystigt; et Stykke Kød blev anbragt over Ilden og drejet rundt, saa Varmen kunde virke overalt derpaa. Alle lejrede sig saa i en Kreds og med største Velbehag spistes af den saftige Steg. I en Lerkrukke der, med Vand, var sat over Gløderne, fyldtes nogle Krabber og andre Skaldyr, som Børnene havde samlet ved Kysten, og med en Dessert af disse sluttedes Maaltidet. Bagefter kastedes Knogler og Skaller ned ved Kysten, og enhver tog igen fat paa sit Arbejde. Nogle begyndte at tildanne Øxer og Knive af den umaadelige Mængde Flintesten, der laa i Kridtleret tæt ved Jordens Overflade, andre huggede paa den store Træstamme, der skulde udhules for at kunne sejle i Vigen og sætte Fiskegarn, som Kvinderne knyttede af Strimler af Dyreskind. Atter andre samlede Grene til Buer og Pile, af hvilke sidste der brugtes mange, baade til Jagt og til Forsvar, naar Nabofolkene ville overfalde dem. - Snart gled Solen dog ned bag Skovene paa den anden Side af Vigen, og hver søgte sin Hytte, hvor de paa Dyreskind sov ind for den næste Dag at begynde det samme Arbejde igen.

Mange Aarhundreder vare henrundne. Den lille Vig havde mange Gange genlydt at Krigshyl og Kampen raset vild og blodig paa de evigt rullende Vover. Det var navnlig fra den modsatte Kyst af Østersøen, at Venderne sejlede over til de smaa, smilende Øer og søgte Bytte. Det var dog langt fra altid, at de slap helskindet fra Tog, thi Befolkningen havde bredt sig, saa der var Bopladser langt ind i Landet, og havde end mangan Kriger maattet drage til Valhal, og mangan stor Høvding havde faaet sine Ben stedet til Hvile i en af de utallige Kæmpehøje, der findes rundt om, saa fik dog Angriberne ogsaa ofte braadne Pander.

En Dag i Begyndelsen af det 12. Aarhundrede kom en Flaade med Kong Svend ombord sejlede ned gennem Guldborgsund og langs Lollands Kyst ind i den lille Vig. Kongen havde fra tidligere Tid set, at der var det Sted, der var mest udsat for Overfald, og han havde fattet den Plan, at bygge en Borg til Støtte for Forsvarerne. En lille Holm, der hævede sig op af de omgivende lave Vande og Moser, syntes som skabt til et saadant Borgsted. Man var nylig begyndt at bruge Mursten her i Landet, hvad der jo gjorde det lettere at bygge saadan, og snart genlød den øde Holm af travle Arbejderes Tale og Sang. Murene hævede sig, udvendig og indvendig af Mursten, Melletrummet fyldt med „slagen“ Kalk og Kampsten. Det var kun den saakaldte Margrethefløj med et Taarn, der blev bygget, dg Fjenderne vidste nu, at de fik en varm Modtagelse, naar de vovede sig nær ind i Vigen. Tæt ved Borgens Mure var Egepæle, som Forsvarerne

kunde fortøje deres Skibe ved.

Borgen gjorde Befolkningen mere tryk og snart flokkedes den nærmere ind i Vigen, og de „nye Steder“ eller „Nystaden“ opstod. Det var et rask Liv, der rørte sig i den lille opstaaende By. Beboerne hørte under Aalholm, men det kunde dog ikke være andet, end at Færdslen af Krigsfolk, Herremænd og ofte fyrstelige Personer, satte mere fart end der ellers var kommen. Men der levedes stærkt. Man spiste og drak rigeligt, slog stundom hinanden ihjel, uden at saadant i Reglen tyngede Samvittigheden synderligt. - Blev det endelig formeget, kunde Gaver til Kirken sone det. Saaledes er det muligvis gaaet et Par Herremænd, der 1286 i Ly af Aalholms Mure byggede Klosteret til Jomfru Maries og den hellige Franciscus Ære.

En Dag var der usædvanligt stærkt Røre. Man ventede Dronning Margrethe, som skulde afslutte Forlig med de holstenske Grever. Hun kom agende i sin Karm ledsaget af Drost og Marsk, Højen-loftssalen var smykket med prægtige Tæpper, og Voxlys anbragte rundt om. I Stegers og Bryggers var Travlhed, thi det maatte gaa rundeligt til, naar Dronningen drog paa Gæsteri. Lehnsmanden, Jens Olufsen, samlede sine Riddere og Huskarle og red Dronningen imøde. De holstenske Grever var ankomne Dagen iforvejen, og deres Svende maatte De indkvartere i Byen, thi paa Aalholm kunde de ikke huse alle de mange Mennesker. Det var lystige Dage, thi Forliget bragte gamle Stridigheder ud af Verden, som havde voldet megen Besvær. - Dagen efter var Jagt i de omliggende Skove, og Jægere og Falkedrenge havde nok at gøre med et følge de høje Herskaber.

Dronning Margrethes Søsterdattersøn, Erik af Pommern, der var med sin høje Frænde ved denne Lejlighed, kom ofte til Aalholm og syntes godt om den lille Plet, og 1409, d. 7. December, udstedte han i Nyborg et Kongebrev, saalydende:

„Vi Erich med Guds Naade Danmarks, Sveriges, Norges, Venders og Goters Konge, Hertug i Pommern hilse alle Mænd, der se, høre eller læse dette vort Brev, evindeligt med Guds og vor Naade og kundgøre for alle Mænd saavel de, der nu ere, som de, der end komme skulle, at vi ved nærværende Brev give vore kjære Borgere af Nystade i Lolland fri og frelse for alle Haande Arbejde og Skat, som de hertil have været vante til at give til vort Slot Aaleholm, og saadan Frihed unde vi Boe Laurenszen og Lybiche Brynne og alle andre, paa det forskrevne Gods bo og bygge, og den Skat, de skulle give, den skal vore Bymænd af Nysted til Hjælp komme i den Skat, som de os hvert Aar give skulle, med saadanne Vilkaar, at de skulle os hvert Aar efter den Dag give til Skat halvfemtesinds tyve lybske Mark, to Læster Byg eller Malt, og dertil skulle de os give af hvert Skib, som til Sildefiskeriet farer, een Tønde Sild. Item unde vi dem, at de maa faa det Stræde fri, som de os have ombedet; item unde vi dem Fægang og Ildebrand, saasom de hertil have haft. Item ville vi, at alle disse Stykker skal evig blive, og ingen Mand skal dem Magt have i andre Maader at vende uden vi eller den, som Konge efter os i Danmark vorder. Item forbyde vi alle vore Høvedsmænd, Fogder, Ombudsmænd og alle andre, hvo helst de ere, at de ikke forskrevne vore Borgere over disse vore Naader i nogen Maade forudrette. Til Vidnesbyrd om vort Sekret, hængt for dette Brev, skre-vet paa vort Slot Nyborg under vor Herres Fødselsaar Tusinde fire Hundrede paa det niende, den Lørdag næst efter St. Nicolai Dag.“

Det var ud fra den Tanke, at faa Handelen i Befolkningens Hænder, istedetfor Hansestædernes, og der ses deraf, at Erik af Pommern, trods sin tyske Fødsel, havde mere Forstaaelse af, hvad der baadede Landet, end nogen havde gennem Aarhundreder senere. Tilmed vilde han indskrænke de slesvigske Hertugers Magt, idet de altid vare Modstandere eller endog Fjender af Danmark; Hansestæderne og Hertugerne saa Faren og sluttede sig sammen mod Kongen, der til sidst, misforstaaet, maatte flygte fra Lande.

En Aften i Aar 1535 sad nogle Søfolk i et Værtshus nede ved Havnen og taledes sammen om, hvorledes den fangne Kong Christian den 2den vilde antage sig Smaafolks Sag overfor de Store, om han igen kom paa Tronen. Grev Christoffer var med sine Krigere dragen ind i Landet for at hjælpe Borgere og Bønder til at naa dette Maal, og den kække Skipper Clemens var allevegne paa Spil, for at gøre de nye Magthavere Afbræk. - „Ja“, sagde en af Sømændene, „naar Borgerne heri Byen endda kunde tage Aalholm, vilde det være en stor Gerning. Skipperen kunde have Brug for et saadant Rygstød paa denne Kant af Landet.“ „Det er et Ord“, sagde gamle Troels Knivsmed. „ville I være os behjælpelige, skulle vi vel forsøge Lykken. Lehnsmanden, Jørgen v. d. „Wisch, er glad for et godt Bæger, og hans Svende iligemaade. Jeg kender Smutvejene til Borgen og faar vel en Del med her fra Byen. Har Borgen før huset en fangen Konge, kan del

vel ogsaa huse en fangen Lehnsherre."

Inden næste Dag var Borgen indtaget, og Besætningen fangen. Til Borgernes Skade havde imidlertid de Fangne Forbundsføeller i Lehnsherrens Vinkælder. De drak, saa de glemte at passe paa, og inden ret længe var den igen i Lehnsmandens Hænder.

1582 kommer Befaling til Lehnsmanden paa Aalholm, Hack Ulfstand, „til at nedbryde Resten af Nysted Kloster, til dermed at sætte Aalholm i Stand, da det var meget bygfældigt paa Mur og Tag." 1585 var disse Arbejder tilendebragte, og et stort Selkab forsamlet paa Aalholm, og alle disse Herremænd fik deres Navne med Bomærker og Valgsprog optegnede paa Muren; øverst Frederik d. 2. og Dronning Sophies Navne og Valgsprog, og derefter Niels Kaas, Absalon Juul, Ernst Vorm, Gabriel Sparre, Detleff Holck, Knud Rudt Eriksøn, Magnus Svave, Klaus Podebusk, Hans Stralendorff, G. Krabbe, Wilhelm v. d. Wense og Christoffer Koryot. Det hele sluttede med Billedet af en Nar og en Vinkande.

St. Hilarius Dag 1639 var der mange Mennesker samlede hos Skomagernes Oldermænd. Der skulde være stor Fest, idet Kong Christian d. 4. havde udstedt nye Laugsartikler den 3die Januar. Nu var de komne, og alle Laugsmestre skulde gøres bekendt dermed. Laugsladen var aabnet, og Protokol, Skafferstokke, Velkomst og andre Ting, der brugtes ved Ceremonierne, laa paa Bordet. Der blev slaaet til Lyd, og Oldermænd oplæste det kongelige Dokument. Der stod om de Fordringer, der stilledes til en Svend for at blive optaget i Lauget som Mester. Han skulde være hæderlig, og udføre sit Arbejde samvittighedsfuldt. Var han Fremmed, kunde han ved at gifte sig med sin Mesters Enke eller Datter komme billigere og lettere ind i Lauget. Ligesaa Regler ved Begravelser osv. Bønhaser eller Fuskere maatte ikke taales. Der var ogsaa en Mængde Bestemmelser for, i hvilke Tilfælde der skulde betales eller bødes med ØL, og der regnedes med Tønder. Oplæsningen blev modtaget med Jubel, thi det var jo et Privilegium at være Medlem af Lauget.

Saa dækkedes Bordet, Skafferne indtog deres Plads, og slog til Lyd med deres Stokke. Velkomsten - en stor Sølvpokal med mange Sølvskilte, skænkede af tidligere Laugsmestre - gik rundt, og Fanen, der var anbragt paa Lauget, blev svungen over dem, der drak af den. - Der var meget smukt ved disse sæere Ceremonier, om endelig ogsaa meget var naivt og iflettet tydske Ordspil.

Kirken havde vel et Par Aarhundreder ved sin smukke Bygning domineret over alle de lave, straatækte Huse, der da udgjorde Byen og laa om det gamle Torv og i dets Nærhed. Der omkring laa Raadhus og Skole, Præstegaard og Latinskolen. I 1650 fik man rejst Taarne med Spir. Det skulde sætte Kronen paa Værket. Nogle af Klokkerne var tagne fra Klosteret - Lykkeligvis undgik Kirken at dele Skæbne med Byen ved de mange Ildebrande.

Det var i August 1657. Krigen var igen i fuld Gang med Sverig, og en stor svor Flaade krydsede i Østersøen. - Man ventede hvert Øjeblik, at Svenskerne skulde gøre Landgang for at plyndre og brandskatte paa Øerne. Lehnsherren paa Aalholm, Joachim Barsdorff, fik Ordre til at sætte Slottet og Egnen i Forsvarsstand. Med Borgernes Hjælp opkastede han en Skanse ved Indsejlinger til Fjorden, og Sejlløbet blev lukket ved at nedsænke store Sten, hvoraf endnu er Levninger i vore Dage. Der kom imidlertid ingen Svenskere ad Søvejen, Carl Gustav havde belejret Nakskov, og var draget gennem Lolland og Falster, Hist og her var Flokke falden i baghold, og en Del var saaledes førte ud i Dødemose ved Øster Ulsev og omkomne, men Nysted og Aalholm gik saa nogenlunde fri.

Forrige Aarhundredes Begyndelse - Krigen med England - gled ligesaa lidt sporløs hen over Nysted, som over det øvrige Land. Kaperiet florerede, og kendte Kapergaster bragte flere Priser til Byen.

Rødsand, der strækker sig langs Lollands Sydkyst, har krævet mange Ofre af Skibe, og Bjerglauget har ofte gjort en god Fangst derved. En Dag i 1814 lød Raabet i Gaderne: „Skibe paa Sandet"! Det gjaldt saa om hurtigt at proviantere og faa Baadene i Stand. - Og hvilket Syn, da Bjergerne kom derud! Der var ikke mindre end syv engelske Skibe strandede. Man bjergede alle Slags Kostbarheder: Klædevarer, Uhre, Kaffe, Sukker og mange andre Ting, hvoraf meget solgtes ved Auktion her i Byen.

Paa Raadhuset findes en Protokol, hvori baade er optegnet Varernes Art, Salgspris og Købernes Navne. Bjergerne bandt imellem forneden af Benklæderne for at faa Kaffe bønner hjem med, uden at Toldvæsenet

saa det. Bjergningen var en kærkommen Indtægt i de strænge Krigsaar. 1809 var af Napoleon sendt spanske Tropper herop for at hjælpe os. En Del kom hertil og indkvarteredes i det saakaldte Kærstrupmagasin lige over for Hotellet. De havde Koner og Børn med og røg Cigar, hvad man aldrig før havde set heri Byen.

Atter er der et langt Spring. uden at der høres noget andet om Nysted, end at den nu i Oldnordisk Musæum opstillede Runesten fra Tirsted laa paa Hjørnet af Havnegade, fordi ingen større Skib kunne sejle herind. Der var kun 6-7 Fod Vand i Havnen.

Saa kom 1848. Nu blev der Liv og Røre.. Alle skulde være med til at forsvare Landet. Den gamle Skanse blev sat i Stand og bestykket med nogle smaa Mørsere, og Borgerskabet eksercerede og gik Vagt. Der forefaldt mange pudsige Scener. En Dag skød en af Borgerne igennem en andens Hat og saarede Chefen. Men ogsaa Krigen, og hvad dermed fulgte, fik Ende, og snart var det Friheden og Næringslivet, der fængslede Sindene. I Halvtredserne opfyldtes hele den nuværende Havneplads, hvor Skibsbyggeriet og Baadehavnen med den „nye“ Skibbro er.

Endelig kom de strænge Tider 1864. Aalholm, der tidligere havde genlydt saa mange Gange af Jagtens Hallo og Bægerklang, var bleven omdannet til Lazaret. De Saarede, som med Dampskib blev bragt hertil fra Krigs-skuepladsen, fyldte nu de store Sale, og 12 af dem maatte lægge deres Ben paa Kirkegaarden. Her viste Nysted Borgere, som saa ofte baade før og efter, deres Offerberedvillighed, som, efter Vilkaar, skal søge Lige.

Fra Midten af det 16. til Midten af det 18. Aarhundrede, har Byen, som før bemærket, haft en Latinskole, der dog aldrig fik nogen Betydning. Af Efterladenskaber fandtes ved dens Ophør kun en „Generalbas paa 7 Folianter“ og en Kakkellovn af glasserede Tagsten. Skolens mest kendte Elev var Niels Hemmingsen. Den sidste Hører hed Wejer. Han har 1760 skreven en interessant Bog om Kirken. Skolen laa ved Opgangen til Kirken ud mod Gaden, og blev nedreven 1868.

Saa naaede vi vor egen Tid, hvor Livet har formet sig stiltfærdigt, og hver har passet sin Dont efter Evne. Er der engang i Ny og Næ kommen en Krusning paa Overfladen, er den snart forsvunden. Det gamle, truende Aalholm, som var Skræk for Venderne, er bleven omdannet til et lyst og venligt Herresæde og endnu drager Fyrsterne dertil, om end paa anden Vis end i Dronning Margrethes Dage. Skal der med dette nye Aarhundrede komme mere Fart i vor lille By, ja det maa Fremtiden vise. Nu, vi ved Jernbanen bliver sat i Forbindelse med Omverdenen, vil der skabes nye Muligheder. Se allerede hvad de sidste Aar har forandret. Maatte Udviklingen forme sig saaledes, at det maa gaa fremad, og at vi ret maa elske denne lille Rede, af hvis Historie der i disse korte Træk er blandet Digt og Virkelighed.

Held og Lykke med vor lille By!

Redaktionelle bemærkninger 2

Emilie Hansens afskrift ender med side 256, hvorefter der kommer en række tomme sider. På side 210 står følgende, som ikke er skrevet af Emilie Hansen og heller ikke af J. Westrup Gleie, men sandsynligvis af C.A. Hansen selv:

”I Aarbogen skulde optegnes i Tidsfølgeorden hvad der foregaar i Nysted. Ikke blot de store Begivenheder, men ogsaa Smaating bør medtages. Thi Skik og Brug forandre sig i Aarenes Løb, og meget af det, der nu forekommer os ubetydeligt og selvfølgelig, vil af en senere Slægt blive betragtet som ejendommeligt og særegent. De dagligdags Smaating bidrage i høj Grad til at give Billedet af en svunden Tid Liv og Farve. Derfor skal man ikke være alt for nøjeregnende i Valget det, som fortjener at optegnes.”

Underskrevet CHansen

Derefter følger et forsøg på videreføring af håndskriftet med en årbog og forskellige nedslag i Nysteds historie skrevet af J. Westrup Gleie.

Denne beretning gengives her uden sidenummerering, men med overskrifter indsat af redaktionen.

J. Westrup Gleies beretning

Med den bedste Tak til den højtærede Forfatter for det store Arbejde og den Pietet hvormed han omfatter vor kære By, vil jeg ifølge hans Ønske føje til, hvad jeg kan erindre at have hørt fra min Barndom, navnlig af min Bedstemoder, Enke efter Kjøbmand N.C. Westrup, der boede paa Hjørnet af Østergade og Skolegade, og ejede ogsaa Grunden, som Teknisk Skole er bygget paa.

Ruineret ved Statsbankerotten i Aarhundredets Begyndelse, døde han 1829 som Consumtionsbetjent og Fuldmægtig paa Byfogedkontoret. Min Bedstemoder var for sin tid og stand usædvanlig oplyst, og meget af hvad her findes i Bogen, er hendes Meddelelser.

Jeg vil tillade mig at begynde med et Billede, som jeg har tegnet det af vor kære lille Rede.

J. Westrup Gleie

Nysted

BUGTE Lille, beskeden, af Verden forglemt
 N paa Skraeningen spredt ligger Staden,
 strækk aldrig til Højhed og Ære bestemt,
 er mod men vi kender hver Sten paa Gaden,
 Havet her stod vor Vugge, og hver en Vraa
 sin har tusinde lysende Minder,
 Favn, derfor vil altid for Tanken det staa,
 krandsat skønnest paa Jord vi den finder.
 t af
 Marker 1902
 og
 Skove,
 drager
 og
 lokker,
 her
 findes
 en
 Havn,
 lunt for
 den
 brusend
 e Vove.
 Vejen
 er
 hvælve
 t med
 Løvets
 Tag.
 Smaafu
 gl
 synger i
 Lunden
 ,
 synger

og
jubler
den
hele
Dag,
men
dejligst
i
Aftenst
unden.

Det er rimeligt, at Nysted skylder Aalholm sin Oprindelse. Det var jo en sikker beskyttelse, den stærke Borg kunde yde Befolkningen mod Venderne, der laa saa nær, at de let kunde hjem søge Kysterne her. Det er dog ogsaa sandsynligt, at Venderne imellem bosatte sig her. Mange Bynavne, Kramnitz, Binnitze, tillitze og Corslitze ere vendiske, ligeledes Slægtsnavne som Baltzer, Pommer og flere tyde derpaa.

Sagnet fortæller imidlertid, at Byen fra tidligste Tid har ligget ved Oddebækken og senere er flyttet hertil og kaldt de nye Steder. Dette maa naturligvis ikke forstaaes efter Nutids Begreber, thi nogen By i den Forstand har næppe ligget ved Oddebækken. En anden Ting er, at Landet allerede faa Oldtiden har været temmelig bebygget eller rettere beboet. Den Mængde Flintredskaber, der endnu findes her rundtom, de mange Kæmpehøje og sidst Køkkenmøddingen, der fandtes ud for Skansen ved den store Opmudring af Farvandet, 1900, - tyder derpaa.

I Jorden findes jo temmelig nær Overfladen betydelige mængder af Flint, dette i Forbindelse med gode Naturforhold, Skov, langt ind i landet skydende Fjord og den vestlige Skraaning derimod, vare særlig gunstige Forhold for en saadan Befolkning. Umuligt er det derfor ikke, at en denne spredte Befolkning ved Anlæggelse af Aalholm er flyttet nærmere sammen, og Navnet Nysted derved opstaaet.

Da min Fader, Smedemester Paul Theodor Gleie, i 1876 anlagde Skibsbyggeplads ved det sidste Hus i Fiskergade, fandtes ved afgravning en firkanter Stensætning af Haandsten, vel en Alen under overfladen ned mod Stranden. Deri laa en Flintdolk paa 10 Tommers Længde. Stensætningen blev desværre ikke videnskabeligt undersøgt. Det er dog sandsynligt, at det var en Gravplads.

Sælfangst

Som supplerer vil jeg tilføje, at der i Vandene heromkring findes mange Sælhunde, som gjør Fiskerne stort Bryderi, idet de gnave hul i Ruserne og æde Fisken. Paa Rødsand ved Vestre Holm er Vandforhold som næppe mange Steder, idet Grunden skraaner herind imod temmelig brat til ca. 8 Fod. Holmen er halvmåneformet, med Spidserne herimod. Sælhunde ynde meget at gaa paa Land og sole sig. Dette benytte Fiskerne sig af og sætte Ruser ca 3 Al Diameter, ud i Dybet 2½ Favne Vand med Fangarme 40 à 50 Favne ind til Land. der er kun Plads til 2 Ruser. Naar Sælhundene gaa i Vndet igen fra Holmen, ledes mange af disse med Armene ind i Ruserne, hvor de hurtigt kvæles. Det er dog kun i Efteraaret og Vinteren at Fangsten drives, da Sælhundene er magre om Somren.

Den af Staten udsatte Præmie for Tilintetgjørelsen af Sælhundene, 3 Kr pr Hale, samt Tran og Skindene, gjør at Fangsten drives langt hen i Vinteren. Isen ødelægges da ofte Ruserne, men Staten træder ogsaa der ofte hjælpende til. Der fanges vel ca 150 Hunde om Aaret. De gamle, navnlig Hannerne, ere ofte stærkt forrevne.

For ca 25 aar siden var af 2 Fiskere, H. Landt og Paetsenau, sendt en saadan Ruse til en Fiskeriudstilling i Bordeaux. Der var ikke tidligere set en saadan, og Fiskerne fik Medaille derfor. Her i Landet er der næppe mere end et Sted foruden, jeg husker ikke bestemt hvor, som der fiskes paa denne Maade. I 1821 var der et Selskab, der havde faaet Privilegium paa Sælhundefangst paa Rødsand. Der fangedes engang 1000 Stk ved at slaa dem ihjel paa Land. Endnu kan Folk, navnlig fra Gjedser, ved at gaa langs Rødsand, naa at slaa en Sælhund.

Et Røgehus ved Stranden, eller Rettere et Hus, der for ca. 40 aar siden byggedes til Røgehus af ovennævnte Fiskere, anvendes nu af Chr. Landt og H. Andersen til Trankogning.

Fiskeri

I Midten af forrige Aarhundrede dreves Fiskeriet ikke som nu. Naar en gammel Sømand da havde et par Ruser og lidt Kroge, kunde han leve. I Bundgarn fiskedes som nu, Hornfisk og Sild, men i saa store Mængder, at Folkene ofte ikke kunde føre Fangsten på engang. Da var det at Røgehuset blev bygget. Anderledes nu. Fisken er smaa, og kun lidet fiskes i Bundgarn, trods de gode Redskaber.

I Halvfjerdserne byggedes af Skibsbygmester Sparre gode Baade til Sildefiskeriet uden for Rødsand. Der var gode Aar, hvor en Baad ofte kom ind med 500 Ol paa en Nat. [red.: 1 ol er 80 stk. - 500 ol er 40.000 sild - hvis de vejer 300 g i gennemsnit er det ca. 13 tons - en ret urealistisk mængde - og hvorfor skulle man angive fiskemængden i antal og ikke i kasser eller vægt? Så måske er der en misforståelse fra redaktionens side] Men lidt efter lidt gik Silden bort og efter flere Aars forgæves Forsøg, blev det omsider opgivet. Nu fiskes navnlig med Drivvaad og da især Aal, der købes af Kvaser fra Tydskland, eller sendes over Gjedsjer.

Enkelte Aar har der været betydeligt Rejefiskeri, ligesom Aborrer og Skaller, som der imellem har været opnaaet gode Priser for. Men pludselig, uden tilsyneladende Aarsag forsvinder Fisken.

Strandinger

I senere Aar, efter Kielerkanalens Aabning ere mange Skibe standede paa Rødsand. Aarsagen er som oftest at Skibene nu ligge langt dybere, ca 20-24 Fod, end tidligere. Dermed løbe de paa Grunde og Stenrev, som Fortidens Skibe ere sejlede over.

Fiskerne have derved haft en god Biindtægt. Der er dannet et redningslaug af Fiskere fra Gjedsjer, Nysted og Vester som det kaldes i daglig Tale. Hver Hold har sit District. De ere i Compagni med Switzers Bjergningentreprise og dele saaledes at Switzer for sin Part faar $\frac{1}{2}$. Dernæst faar Districtet hvor Strandingen er foregaaet $\frac{1}{3}$ af den sidste Femtedel, og Resten deles ligeligt imellem alle Bjergelaugs 52 medlemmer.

Havnen

og Kørevejen er omkring Midten af forrige Aarhundrede opfyldt fra en større Opmudring. Før den Tid ejede Havne en Haandmuddermaskine. Først i Halvtredserne Byggede Skibsbygger Sparre en Muddermaskine til 4 Heste, hvormed i en række Aar udførtes et betydeligt Arbejde.

I Begyndelsen af forrige Aarhundrede førtes fra Thirsted en stor Runesten her til Nysted for at føres til Kjøbenhavn. [red: Det skete allerede i 1654, og der var 2 runesten, nemlig også en lokal sten fra Bregninge Kirke] Der var dog ingen Skipper, der kunde sejle den dertil, hvorfor den lagdes ned ved Toldbodstræde. Først i senere Tid sejledes den ind, og staar nu i Oldnordisk Museum.

Naar der Side 41 [red: henviser til kopihåndskriftets sidenummerering] omtales at Odderbækken har spillet en Rolle i Nysted Havns Storhedsdrømme, saa sigtes der til at da for en Del Aar siden Spørgsmaalet om en Jernbane med Forbindelse til Warnemünde, var Planen, at havnen her skulle være ved Odderbækken, idet der er et temmelig stort Bassin med en dybde af 9 Fod.

For ca. 3 Aar siden var her Repræsentanter for at tydsk Selskab og tænkte at købe de om Odderbækken liggende Jorder. Disse indeholde i betydelige Mængder en Lerjord, der egner sig til Cementfabrikation. Jorden skulle udføres fra Odderbækhavnen og forarbejdes sammen med andre Lerarter i Sønderjylland. Skjønt der blev arbejdet en Del paa Undersøgelserne, blev Planen dog ikke realiseret, vist paa Grund af Pengemangel.

Stürup

der var Stivelsesfabrikant (hans populære Navn var Stivelse Stürup - han havde en Broder, der hed Georg), rejste til Australien sammen med en Mand her fra Byen, der hed Peter Sjællænder, for at grave Guld. Resultatet var sagtens tyndt nok. De maatte blandt andet være Saugskærere. Stürup vilde helst være Topsaver, idet han vidste at den underste, Pytsaveren, fik Spaanerne i Øjnene. Det vilde ikke gaa, men undneden gik det ikke heller.

Medens han var borte gik Børnene i Skole her, blandt andet en Søn, der var jævnaldrende med mig. (har som Faderen været Generalkonsul i Caracas i Sydamerika) Skolen var i det lile Hus paa Hjørnet af Spadserevejen og Slotsgade og lededes af en forhenværende Gouvernante paa Slotte, Frk. Wederkinck.

Handel m.m.

Der har i Fortiden været ikke saa faa Kjøbmandsgaarde, saaledes Hejdenhejms gaarden, nu Snedker P. Clausens Ejendom, Hertz - nu hvor Partikulier Bischoff og Gjæstgiver Hansen bo - Garver Bischoffs Ejendom (N° 7 Adelg) var ligeledes Kjøbmandsgaard. I Poul Johansens Ejendom (N° 5 Adelg) paa Hjørnet af Bagstræde og Adelgade Ligeledes - I min Ejedom hvor der i en del, nærmest Garver Bischoffs, var i Consumtionstiden Toldbod, senere dreves af Frk. Samson en Aarrække Manufakturhandel. I mange af de gamle Gaarde, hvis Bygninger vidne om Velstand, har været Brændevinsbrænderier. Kjøbmand Bønnelyche drev al sin Tid brænderi.

Stubmøllen, der stod hvor nu Magazinet staar, nedbrødes, og i stedet byggedes en Hollandsk Mølle, der købtes til nedbrydning i Kjøbenhavn. Den brændte 1862 og den nuværende opførtes i stedet.

Sparre byggede 8 store Skonnerter foruden et fyrskib, der nu ligger uden for Rødsand og kostede over 100.000 kr. Tillige en Mængde mindre Fartøjer - vel i alt ca 30 foruden Baade. Min Fader, Smedemester Paul Th. Gleie og jeg har lavet Smedearbejde til dem paa et Par af de første nær. Sparre døde i Fbr. 1904.

Auktionsprotokol

Paa Raadhuset findes en gammel Protokol fra Begyndelsen af 1800. Deri findes Optegnelser af Auctioner fra den Tid, med Vurdering af de forauctionerede Varer, samt Kjøbernes Navne og Salgsprisen. Det første, der saaledes er anført, er Varer fra et kapret Skib under engelsk Krigen. En Mængde Kaffe og Sukker og meget andet. Det er meget interessant at læse den gamle Bog, idet alle de gamle Slægter, som der nævnes som Købere eller Sælgere, træder frem.

Legatstifteren Etatsraad Gjedes Fader, Havnefoged Gjede lagde rimeligvis ved disse Kaperskibes indbringelser her til Byen, Grunden til sin Velstand.

Kirkerestaurering 1903

Iaar 1903 blev Altertavlen i Kirken paa Bekostning af Etatsraad Suhrs Legat eller Familie i Kjøbenhavn restaureret af Kunstmaler Henriksen fra Kjøbenhavn. Den blev rensed, hvorved de tidligere Farver kom frem og derved, saavidt muligt, bragt tilbage til sin oprindelige Skikkelse, som jeg ogsaa mindes fra min Barndom.

Ogsaa de to store Billeder bleve restaurerede. Skibet i Kirken, der som Vrag har henligget paa Kirkens Loft, er i 1904 restaureret af forhenværende Skibskaptajn, nu Hotelejer Danielsen. Han har maattet lave helt ny Rigning, og det hænger nu, som i Fortiden, som en Pryd i Kirken.

Jeg vil her anføre nogle af de Søfolk, som i sin tid, 1843 skænkede Skibet: Chr. Klotz, Aug. Klotz, Niels Clausen, Christian Clausen, Brødrene Anders, Rasmus, Niels og Mads Lods - eller Larsen, som de hed, Jørgen Buck, Jens Kjeldsen, Havnefoged.

1902

Til Byraadet valgtes Socialisten Fisker Laurits Jørgensen.

Til Ligningskommissionen valgtes Kjøbmand Wichmand, Sadelmager Larsen og Fisker O Krusell

Til Valgmænd til Landstinget af de højstbeskattede Godsinspektør Schrader og J. Westrup Gleie af den alm. Vælgerklasse.

12/9 1909 Jernbanen

Nu, da der er begyndt paa Jernbaneanlægget, kunde det være rigtigt, at meddele lidt af dets Historie. I 1880 begyndte der igen at høres Røster om en forbindelse med Tydskland. Tidligere Projekter (Kröhnkes) til Fehmern over Rødby. Denne Gang skulde Gedser være udgangspunktet. Der rejste sig da Stemmer heri Byen, for om muligt at faa Nysted med Odderbækken som Udgangspunkt for en saadan Forbindelse. En af

de ivrigste for Sagen var Slagter Joh. Eriksen.

Der sammenkaldtes til et Borgemøde og valgtes et Udvalg bestaaende af Bagermester Larsen, Skibsbygger Sparre, Snedkermester Chr. Clausen, Godsejer Neergaard, Gaardejer H.J. Petersen Landbogaard, Sognepræst Christiani, Slagter Joh. Eriksen og J. Westrup Gleie, der under dette Udvalgs Arbejde, som ogsaa senere i de mange Aar, der er arbejdet for Jernbanen, har været Sekretær. Der var muligvis flere med, men jeg har ingen fuldstændige Optegnelser.

Der blev imidlertid af en Del af Udvalgsmedlemmerne kun arbejdet paa Skrømt, og det fik derfor ikke Art som det skulde. Det stod dengang, som da endnu for Mange som en Ulykke at faa en Jernbane, idet de frygtede for, at Nykøbing helt skal opluge os. Jeg mener, at vi ved Banen skulde kunne erobre noget af det tabte Terræn tilbage.

1883 var der saa naaet saavidt, at der var samlet Penge sammen til at faa udarbejdet Planer og Overslag. Det var Ingenieur Hvid ved de loll. f. jernbaner der gjorde dette og Overslaget lød paa 700.000 Kr til Nysted. Sognepræst Christiani, H.J. Petersen og Gleie vare i København hos Indenrigsminister Skeel, Folketingmand Chr. Berg, Fr. Bojesen og flere for at tale Sagen.

Etatsraad Tesdorff, der havde store Gedser paa Falster satte imidlertid alt ind paa at faa Forbindelsen over Gedser og selv om Anlægget ved Oddebækken var langt det billigste, var den anden Søvej den korteste og han sejrede.

Saa hvilede Sagen i en Del Aar. 1890 rejstes Spørgsmaalet igen og i de nærmeste Aar blussede det lidt op men fik ikke nogen rigtig Art. (Et Udvalg havde vel været i København og talt med Tietgen, men det blev ikke til meget - 1880-90)

I foraaret 1900 rejstes imidlertid Spørgsmaalet om en Forbindelse over Rødby til Fehmern. Jeg talte en dag med Hotelejer Danielsen derom og blev enige om, at jeg skulde skrive til Kredens Folketingsmand, Læge Rørdam, for at erfare om han mente der var Mulighed for at faa Planen realiseret. Efter indløbne svar indkaldtes atter til Borgermøde og der nedsattes et Udvalg bestaaende af Borgmester Holck, Hotelejer Danielsen, Dyrslæge Christensen og Gleie, samt mænd fra de forskellige Sogne. Grev Raben udvalgte ikke, fordi han var Danmarks Commissær paa Pariserudstillingen og der desuden bestod et mindre godt forhold imellem ham og Borgmesteren.

2 breve fra Holger Rørdam

På dette sted i håndskriftet er indklæbet 2 breve fra Maribokredsens folketingsmand, Holger Rørdam:

Folketingsmand
Holger Rørdam
Skibslæge i Flaaden

Søtøtatsens Hospital
4/2 1900

Højtærede Hr. Smedemester Westrup Gleie

Som Svar paa Deres Skrivelse skal jeg først bemærke, at jeg meget gerne vil være med til at skaffe Nysted en Bane, hvis der i Nysted er Stemning for en saadan, men en saadan Bane for Ex. til Sækkjøbing, Holeby, Grænge eller et punkt paa en eventuel Syltholmsbane vil jo ikke kunde tilvebringes uden ret betydelige Ofre saavel fra Nysted By som fra de omliggende Kommuners Side, og om her er Midler og Offervillighed, stiller sig for mig noget tvivlsomt.

Jeg tror ikke, det vil være heldigt, at anmode de Herrer, som kommer til Rødby i anledning af Syltholmbanen om at komme til Nysted, da Nysted Banen dog altid kun vil have lokal Interesse, medens det andet er noget alment. Jeg for mit eget vedkommende skal derimod naarsomhelst være villig til at holde møde om Sagen i Nysted, hvis der som sagt er Stemning for Sagen i Byen; jeg har ladet mig fortælle, at Sagen ogsaa har mange Modstandere, der

frygter at en Bane vil skade, men maaske det ikke er Tilfældet.

Jeg vilde sætte Pris paa om der for Ex. kom en Adresse til mig med underskrifter fra Borgerne om Ønsket om at faa en Jernbane. Jeg skal i saa Fald naar som helst være villig til at holde møde om Sagen, og udvikle for dem, de Betingelser paa hvilke en saadan Bane kan faas, dog ikke gjerne før om en 3 Ugers Tid.

Selvfølgelig kan Nysted faa en Bane ligesaa godt som andre Byer, hvis Byen eller Egnen ønsker det, men jeg tror ikke [red: nogle meningsløse ord] kan opnaa at faa en Bane, hvortil Statskassen skulde bringe større Ofre end andre Steder, det maa altsaa blive en Privatbane, med de sædvanlige Statslaan. Syltholmbanen derimod skulde være en Statsbane alene, og Hovedvægten skal ikke hen lægges paa de lokale men almene Interesser, derfor tror jeg ikke, de to Ting bør blandes sammen.

I øvrigt staar jeg som sagt til Deres Disposition

Med særdeles Agtelse
ærb.
H. Rørdam

Søetatens Hospital
1/2 1902

Hr. Smedemester Westrup Gleie
Nysted

Som Svar paa Deres Skrivelse af 28de Januar skal jeg bemærke, at jeg engang har faaet et privat Brev fra Lærer Henriksen i Vanthore angaaende Banen, men at jeg aldrig har faaet nogen officiel Henvendelse eller er blevet sat ind i Sagen af det Udvalg, der har med Sagen at gjøre. Jeg kender den jo godt nok efter Avis-Beretninger o.s.v., men det forekommer mig dog, hvis man ønsker min Støtte i denne Sag, at man fra Udvalgets Side, eller dem, der har dermed at gjøre burde have søgt mig som Kredens Repræsentant og noget mere præciseret, hvad man ønskede jeg skulde gjøre. Dette fremkommer ikke, fordi jeg i nogen Maade har følt mig krænket, men kun fordi jeg mener, at jeg i saafald bedre havde kunnet optræde.

Hvad Skattelovene angaar, da har jeg derimod modtaget talrige Henvendelser fra Landmænd og andre (Sogneraad) om at yde dem min Støtte i den Form Regjeringen har forelagt dem.

Selvfølgelig vil jeg ikke være med til at ødelægge Kjøbstæderne, men jeg tror nu, at Billedet er malet for sort. Særlig de smaa Kjøbstæder som Nysted og Saksjøbing vil næppe lide synderlig Skade, om de i det hele lider nogen Skade, men som sagt heller ikke jeg mener at Byerne bør rammes for hårdt.

Deres Betragtninger angaaende Realskolen er jeg derimod ganske enig med Dem i, og De vil maaske have set, at disse Betragtninger fra flere Sider ogsaa blev gjort gældende under Behandlingen af Loven.

Idet jeg takker Dem for deres Henvendelse, skal jeg kun bemærke, at jeg altid gjerne skal være til Disposition, hvor jeg kan tjene Kredens Interesser.

Deres forbundne

H. Rørdam

Udvalget arbejde imidlertid trolig, kørte fra Sogn til Sogn og arbejdede for Banen. Men Vejen var brydsom,

thi selv om det lykkedes at faa Sognene med saa var Anlægsmaaden ikke klar. Man mente at gaa frem, som med Lollandsbanen, at hver Kommune betalte en Sum, som saa var uigenkaldelig tabt, eller danne et Selskab for Anlægget og saa forpagte det ud til Loll. Banen. Det var altsammen svævende, og Udvalget var kørt fast.

Den eneste Mulighed for at komme videre var at faa Grev Raben ind i Udvalget og paa min indstændige Anmodning indvilgede Greven og Borgmesteren meldte sig ud. Der blev atter holdt Møder og tilkaldt Mænd fra Sognene. Blandt de virksomme for Banen maa nævnes Gaardejer Rude i Frejlev. Købmand Rossing valgtes istedetfor Danielsen, der døde. Vanskelighederne bestod bla. i at faa Kettinge Bregninge Sogn til at enes om en Linie. Udvalget holdt i det væsentlige paa en saa lige Linie som muligt, medens Beboerne af Yderpunkterne vilde have den mere omkring i Sognet.

Imidlertid var Grev Raben blevet Udenrigsminister og som saadan var hans indflydelse større i Rigsdagen, hvorfor der blev sat Fart paa at faa udarbejdet Planer og Overslag, saameget mere som der forelaa Forslag til en stor Del Jernbaner, som skulde bygges i de nærmeste Aar og ingen andre kunde komme i Betragtning før disse var færdige.

Ingenieur Rye Christensen* blev antaget [*i margen: Clausen] til at projektere Banen 1907. Det havde altid staaet saadan for min Tanke, at Baneprojektet maatte ende i Bagstræde og naar vi vilde have en Havnebane, saa maatte vi selv bygge denne. Da Planerne skulde forberedes, omtalte jeg for Ingenieuren det ønskelige i, at faa en Havnebane og vi saa paa Terrænet dertil, og da de var færdig sammenkaldtes alle de interesserede Sognes Repræsentanter for at se dem. Det syntes ved dette Møde, som om man var tilfreds med den næsten lige Linie, der skar Kettinge-Bregninge omkring ved Mejeriet, idet ogsaa Ingenieuren mente, at der vilde frembyde sig større Vanskeligheder og Bekostning ved at fravige denne.

Dagen efter kom imidlertid Mænd fra Yderpunkterne til mig og sagde, at man var meget utilfreds dermed. Sognet maatte have en Station i Nørrefrejlev og en Holdeplads i Kettinge mellem Møllen og Kirken. Jeg skrev derpaa til Ingenieuren, uden at spørge nogen derom, thi dertil var ikke Tid, om han kunde sige, hvor meget denne Linie blev dyrere end den paataenkte. Svaret lød paa 30.000 Kr., og at han maatte indrømme, at han havde troet, at Forskellen havde været større, samt at denne Linie maatte siges at tilfredsstille Beboerne bedre end den tidligere. Jeg bad derefter Ingenieuren forelægge begge Planer samt at føje Havnebanen til paa Projektet, det jeg i Mellemtiden havde faaet Formodning om, at den, naar den gik ind under det hele, ikke vilde blive nægtet. Det skete ogsaa saaledes, og Byen slap paa den Maade for selv at bygge Havnebanen.

Under Forhandlingerne med imellem Nysted og Nykøbing Kommune foresloges imidlertid, at Stubbekøbing-Nykøbingbanen skulde bygges sammen med Nysted-Nykøbingbanen. Dette Forsla blev ogsaa vedtaget og i Rigsdagssamlingen 1908-1909 blev Loven givet. I Slutningen af Juli 1909 blev det første Spadestik gjort. Før Lovens vedtagelse vare alle Commissionsmedlemmer samlede i Nykøbing for at vælge et Forretningsudvalg. Dertil valgtes for Nysteds vedkommende Dyr læge Christiansen. Byens Tilskud til banen er 70.000 Kr. hvad der maa siges at være billigt, naar Havnebanen tages i Betragtning.

Efter 30 Aars Arbejde er altsaa Resultatet naaet. Det har været mere end brydsomt. de to Mænd, som maa siges at have væsenlig Andel deri (Gennemførelsen), er Grev Raben og Borgmester Finsen i Nykøbing.

Kort udtag af en Copi af Nysted Kirkes Historie

eller som der staar "Nysted Kirkes Amindelses Optegninger". Originalen skrevet 1610. Copien skrevet c 19de Nvbr 1761 af H.J. Wejer, den sidste hører ved Latinskolen.

Jeg laante Bogen 1881 og skrev et Udtog deraf. Senere er den sendt til Rigsarkivet eller Stiftsarkivet. Sept. 1909.

Nysted kirkes Bygning

Naar Nysted Kirke er bygget vides ikke. Nysted Kirke har dog, som nu, (1761) hørt til Fyns Stift. Dette er funderet af Harald Blaataand. Han var Konge fra 935 til 985. Er Kirken bygget under ham, kan den være 781 Aar gammel. Dog ere de fleste Kirker byggede i Danmark under Knud den Store, idet der da var 2250 Kirker

her i Landet, hvoraf der her til Fyns Stift hørte 300, følgelig ogsaa Nysted Kirke da Byen var Købstad. Knud den Store regerede fra 1019 til 1035. Er Kirken bygget under ham, er den 740 Aar gammel (1761) altsaa nu 1881 - 860 Aar. (Alt det kan jo ikke passe, da Byen ikke fik Købstadsprivilegier før c 7de Dcbr 1409 af Erik Af Pommern og ej heller Mursten vare kendte eller brugte heri Landet før i 12te Aarhundrede.)

Kirken har oprindeligt været enkelt og udvendigt med Taarnet 65 Al lang og 14½ Al bred (Taarnet er dog, efter hvad jeg har set indvendigt, og hvad ogsaa Fløjen siger bygget 1659. I den oprindelige Gavl for Kirken, inde i Taarnet, er Buer til Indgangsdør m.v.)

Den nordre eller "nye Kirke" er bygget i 1643. 31 Al lang og 8¼ Al bred. Den gamle Kirkemur er høj til Taget 15 Al, den nye Kirkes 7½ Al. Taarnet er til Taget 31 Al højt, og fra Taget eller Gesimsen til Spidsen 57 Al. Hele Højden er altsaa 88 Al.

Nysted kloster

Ved Nysted har staaet et anseligt Kloster, Graabrødre. Det vides dog ikke hverken naar det er bygget eller nedrevet*. Det laa i Klostermarken, og der er i senere Aar til nu 1909 funden Hvælvinger, Stengulve med Fliser samt meget andet Murværk. Navne som Klosterhave, Klostervænge og Klosterstræde minder derom. (*Ifg- Friis Loll. Historie er Klosteret bygget 1287-87 af Ejerne til Kærstrup og Kjeldstrup. 1577 fik Albert Oxe Brev om at tage et gammelt Stenhus udi Klosterhaven i Nysted og bruge Stenene til Aalholm. Paa Aalholm er en Tavle paa Væggen med Inskriptionen 1582)

Ved Ildebrande 1455 og 1654 brændte Præstegaarden, der laa ved det gamle Torv.

I den nye Kirke har der været Sakristi med egen Indgang indrettet 1745 (Dette blev forandret ved Kirkens Restauration 1862, idet der blev opført et lukket Rum ved Choret. Dette er dog atter taget bort ved Kirkens restauration 18??)

Kirkens Jorder vare 1610:

8 xxjorder, 1 Klostervænge, 1 Stykke Jord i østre Tofte, 1 Stykke Jord i vestre Tofte, 4 Stykker Jord i Store Tofte, 1 Stykke Jord i Mellemmarken, Gaasetofte, 1 Stykke Kor Vænge, 1 Stykke Hellig Kors Jord i Underup Mark og 1 Stykke Jord i Taagense Søndermark, Flinthorne.

Kirkens Ornamenteer 1610

1 forgyldt Kalk og Disk af Sølv, 1 lille Kalk af Sølv, foræret af Oluf Stud, 1 forgyldt Sølvkande foræret af Frederik Hobe paa Aalholm 1593. - Vægt 30 Lod - 1 xxflaske paa 3 Potter, 1 ny Bibel, Frederik 2. 1 gammel Bibel, Christian 3. 1 Pasional, 1 Ordinant, 1 ny Testament, 1 Manual, 1 Gradual og gl. Psalmebog, 1 brun og 1 rød Fløjls Messehagel, 2 Messeskjorter, 1 Messingbækken i Fonten, foræret af Oluf Stud, 1 Ligklæde foræret af Oluf Oxe, 3 Klokker i Taarnet, 1 Uhr i Taarnet, 1 Alterklæde af Brunt Fløj, foræret af Knud Urne 1610, 2 Messinglysestager, 2 store Stager af Tin, 1 Ildkar af Kobber. 1 forgyldt Timeglas, foræret af Johan Raadder, Amtsskriver paa Aalholm 1660. 1 Fløjls Messehagel foræret af Palle Rosenkrands, 1 Messeskjorte, foræret af Raadmand Hans Hansen i Nysted, 1 brunt Alterklæde, 1 ny Messehagel, Korset bekostet for 38 Daler af Peter Vilder i Nysted 1642, 1 nyt Gradual, 2 store Messinglysestager, forbyttet for Tinstagerne 1624, Vægt 34 t - 1697, 1 Messinglysearm 1646, Vægt 14 t , 1 Alterklæde, foræret af Michel Mejlau 1647, 1 Alterklæde med Guldbroderi, 100 Dalers Værdi, foræret af Skriver Jørgen Christoffersen og hans Hustru Margrethe Lauritsdatter paa Aalholm 1648 - 1 nyt Ritual 1686 - 1 ny Kalk og Disk, forgyldt, foræret af Jakob Rosenquist - 1 Kirkens Tavle af Brasilietræ, med xxplade og Bjelde foræret af Toldskriver Morten Madsen og hans Hustru, Sara i København, 2 Klingbeutler, - 1 Orgelværk, se derom senere, 1 Jernsager til Graveren - 1 Tinkalk og 1 Disk, 1 hollandsk Vinkrus, 3 nye Gradualer, 1701 - 1 Kirketavle paa Pulpituret, en Kirketavle for de fattige, - 1 Do for xx Kirke, - 1 Lysekrone, foræret af Jakob Jakobsen Rosenquist 1713 - 1 Alterdug, 1 ny Alterdug og Haandduge i Fonten, Foræret af Frederik Christian Dresler, - 1 Ligbaare.

Klokkerne

Den store Klokke. - Oven om Randen staaer indstøbt [red: se nedenfor] Denne Klokke er 1 Al 14" høj, 1 Al 17" Diam, 5 Al 8¾" i Omkreds. - Den Nye Klokke - Oven om Randen staaer: 1699 støbte mig Jakob Jeremisen. Paa Siden staaer: Anno 1699 er denne Klokke omstøbt og mærkeligt med Menighedens gavmilde Hjælp

forbedret. Daværende Stiftsbefalingsmand over Lollands og Falsters Stift velbaarne Henrik Ulrik L'rfzau til Søholt og Biskop over Fyns Stift Dr. Thomas Kingo til Fraudegaard. Sognepræst Hrr Peder Bøgvad, Kirkeskriver Paul Andersen i Maribo og Kirkeværge Jakob Jakobsen Rosenquist herudi Nysted.

Denne nye klokke er fra først foræret af Prindsesse Magdalene Sybille ag Aar 1652 d. 16. Septb. ført fra Nykøbing ved Iver Niensens Bekostning. Den skal have vejet $61\frac{1}{2}$ Lis \textasciitilde = 292 Kg. 1699 er den omstøbt paa Maribo Raadhus - Den er 1 Al $7\frac{1}{2}$ " høj og 1 Al 17" Diam = 82x108cm.

Klokken i de 16 Huller eller 12-Klokken. Oven om Randen staar: Ave Maria gracia, ave benigne lehsu.

Maaske er den fra Klosteret. Den er 1 Al $8\frac{1}{4}$ " høj og 1 Al $4\frac{1}{4}$ " Diam = 84x91cm.

Klokken i Drumhullet vides intet om. Den er 1 Al $2\frac{1}{2}$ " høj og 1 Al $4\frac{1}{4}$ " Diam = 69x74cm.

Inskriptioner

I Fløjen paa Spiret, der er opsat og fuldbragt 1650 staar

16 50

Paa Muren af Stiftamtændenes Begravelse paa den søndre Side staar med Jernxx:

Underneden et Vaaben indhugget i Sten.

1649
I.F.V.P. R.W.

Den saakaldte Rosenggaard.

Over den største Port staar i Marmorstenen

Anno 1725 d. 6 Augusti.

I fordums Tid Guds Vredes Riis

Drev Adam ud af Paradiis

For Syndens Skyld hin lede.

Men Christus bar vor Synde-Straf,

Derfor er her en Hvile-Graf

Bered for Riis og Wrede.

I Jernværket over de andre Porte staar

H W M

I Bygningen for Stiftamtændene var før Vaabenhus. (Vaabenhuset far Kirkens Forstue eller Entré. Kirkegængerne maate ikke tage Vaaben med ind i Kirken og satte dem derfor i Forstuen eller "Vaabenhuset"). Det blev senere brugt til Kalkhus, indtil Just Frederik v. Pappenheim af Frederik 3. fik Tilladelse til at bruge det til Begravelse, mod at betale 100 Daler til et nyt Pulpitur over Koret - 1649. Under Pavedømmet maa det have været anvendt til andet, thi der ses endnu 3 dybe Vindueshuller og 2 Dørhuller.

Rosenggaarden var før en øde Plads, indtil Byfoged Peder Riis og Henrik Wrede af Kirkens Patroner G.E. v. Reichau og Jakob Lodberg fik tilladelse til at indhegne den til en Begravelse. Byfogden har skrevet Verset, men ingen af dem blev begravet der, idet Riis ligger i Kirken og Wrede i Ø. Ulslev.

Paa Uhrskiven staar (stod) 1696 og renoveret 1761. Denne Skive er af Kobber, $4\frac{1}{2}$ Al i Diam. og vejer 141 \textasciitilde à 27 β (Skilling) = 1,25m $70\frac{1}{2}$ Kg à 55 Øre. (De nuværende Uhrskiver ere opsatte tilligemed Uhret 1853)

Over Kirkeportalen staar i en Marmorsten med Krone over.

Indvendig i Kirken

Over Chordøren mod Kirken stod i Rubrikerne nogle Vers af Davids 15te salme. Pulpituret stod tvers for Choret, hvor Chordrengene sang fra. Det blev flyttet 1702 til den nordre Side, hvor det var anbragt til 1862, da det ved Reataurationen blev taget bort. Det bares af Jernsøjler og i Fyldningerne var Malerier forestillende Lidelseshistorien, malet 1704 af Tessin for 38 Daler = 76 kr.

Alteret

Altertavlen er skænket 1694 af Kammerraad Frederik Suhr og Hustru Cathrine Peders.

Ovenover Opstandelsen stod: Kom Jesum Christum ihu, oprejst fra de Døde.

Paa Foden: O, Jesu! paa din Alterfod med hjertens suk, med Bøn og Bod, Jeg knæler for Guds Nådes Lam som bar al Verdens Synd og Skam.

Anno 1697, d. 28 Juni har Frederik Suhr faaet Tilladelse til at indmure et Begravelsessted i Choret, ved Siden af Knud Lerches Begravelse, som endnu staar, mod at betale 50 Daler = 100 Kr., bekoste Altertavlen og betale 4 Rd for hvert Lig, der blev lagt ned. Den gamle altertavle blev solgt til Skelby Kirke paa Falster for 16 Rd. Den Nye Altertavle var stykkevis nedtaget under den store Restauration paa Hvælvingerne i Choret 1763. (Desuden har Frederik Suhr skænket 30 Tdr Land, af hvis Afgift Begravelsen skal holdes vedlige og hvis Overskud skal tilfalde de Fattigste i Familien, For Tiden Enkerne efter Sadelmager Hansen og Postmester Meyer, der ere Søstre og Døtre af C. Reimer og Hustru født Suhr. Denne var en stor Slægt heri Byen i min Barndom. Den store Handelsslægt Suhr er af Familien og har Bekostet Restaurationen af Altertavlen.